YARIN

AYLIK SANAT EDEBİYAT DERGİSİ
temmuz
59 '86
KDV dahil
400 TL

cezaevleri gerçeği
BİR KUŞAĞIN ACILARI

İLHAN SELÇUK: MAPUSHANE BİR OKUL İSE / DİLEKÇE ve TUTANAKLARDAN DİYARBAKIR, MAMAK, METRİS, AMASYA, ADANA CEZAEVLERİNDE YAŞANANLAR / KADINLAR KOĞUŞU: REHA İSVAN İLE SÖYLEŞİ / TUTUKLU AİLELERİ DERNEĞİ: "İŞKENCE VARDI – VAR – DEVAM EDİYOR." / HÜCRE HAPSİ : CEZA MI İŞKENCE Mİ? / TOPLUMUN GÖZÜNDE SİYASİ MAHKUMLAR / İDAM KARARLARI / YALAN MAKİNESİ İLE DEMOKRASİYE GEÇTİK...

NEDEN SOL PARTİ?
DYP "Nasıl Bir Muhalefet?"

YARIN

ekmeğe, güle, güneşe...

"On yıl beklenen mektup
gelsin
Bir sabah
kuşlarla beraber;
kapış kapış kapışılsın şairin eseri,
kavuşsun sevgililer...
düğün dernek yapılsın hem de
kimse hasret çekmesin artık
ekmeğe, güle, güneşe..."

ve dizeler, birkaç satırlık bir mektupla tamamlanıyor:

"Biz içerdeki siyasi insanlar olarak, tüm halkımızın yüzünün gülebileceği özgür, mutlu günlere bir an önce kavuşmayı arzu ederken, siz basının da yanımızda bizlerle olması mutluluğumuzu oluşturuyor. Bu nedenle, güzel ve özgür günlerde birarada daha uzun sohbetler yapmayı arzu ediyor, çalışmalarınızda başarılar diliyorum"

Böyle kaç mektup, kaç şiir yazıldı umut yüklü, bilinç yüklü, sevgi yüklü? Daha kaç mektup yazılacak?

Barışa, sevgiye, emeğe karşıtlık sürdükçe daha pekçok mektup yazılacak, daha pek çok dizede yaşayacak ekmeğe, güle, güneşe hasretlik. Ancak; Mamak'ta, Metris'te, Diyarbakır'da, Adana'da, Bursa'da, Amasya'da, Çanakkale'de... üzerinde yaşadığımız toprakların dört bir yanında, duvarlar yetecek mi içerde de, dışarda da yaşayan umudu birbirinden ayırmaya? Bu soru binlerce mektup, binlerce dizeyle şimdiye kadar çoktan yanıtlandı.

Yukarıdaki kısacık mektupta altını önemle çizmek istediğimiz bir cümle var: "...tüm halkımızın yüzünün gülebileceği özgür, mutlu günlere bir an önce kavuşmayı arzu ederken, siz basının da yanımızda bizlerle olması mutluluğumuzu oluşturuyor." Bu sözcüklerle anlamını bulan gerçek, bir çağrıya, bir birliktelik çağrısına dönüşüyor. Daha da önemlisi bir uyarıya, bir anımsatmaya dönüşüyor: "Basın, cezaevleri gerçeğine karşı duyarsız olmamalı, dahası duyarlılığı bir dayanışmaya dönüşmeli.." Bu çağrı üzerine söylenecek çok söz yok. Basın, toplumu doğru, gerçek bilgilendirme sorumluluğuyla karşı karşıyaysa ve bu sorumluluğunu zamanında yerine getirmesi yaşamsal bir öneme sahipse "cezaevleri gerçeği" karşısındaki sorumluluğu da açıktır. Ve bu sorumluluk en yalın anlamıyla demokrasi mücadelesine ilişkin bir sorumluluktur.

Basın bir yanda böyle bir sorumlulukla karşı karşıya iken, diğer yanda demokrasi mücadelesinin basınla yükselen sesi kısılmaya çalışılmakta. "Basın Konseyi" adı altında oluşturulmaya çalışılan yapıyla, basın üzerinde en geniş yasal (!) düzenlemelerle getirilmiş sınırlamalar yetmiyormuş gibi, yeni bir yasaklar ağı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de basın, sorumluluğunu bilecek deneyime sahiptir. Ve bu deneyim göstermiştir ki, "Basın Konseyi" benzeri girişimlerin tek amacı ilerici, demokrat güçlerin sesini kısmak olmuştur. Ve ilerici, demokrat basının geleceğe yönelik özlemleri, amaçları hiçbir zaman, yığınların geleceğe yönelik özlem ve amaçlarına ters düşmemiştir. İşte bu yüzden, basının "kendi kendini kontrol" etmesi gibi bir sorunu olamaz, olmamalıdır.

"Basın Konseyi" oluşumuna ilişkin tartışmalara gelecek sayılarımızda daha geniş yer vereceğiz.

Ekmeğe, güle ve güneşe hasretsiz günlerde buluşmak dileğiyle sevgi ve dostlukla...

□SAHİBİ
Sami Alptekin

□SORUMLU YAZIİŞLERİ YÖNETMENİ
Mustafa Okan

□BÜRO VE TEMSİLCİLİKLER
İsveç: Gürhan Uçkan
Box 38045, 100 64
Stockholm

F. Almanya: Mehmet Bilgin
Vulkan Str. 20
4000 Düsseldorf 1

Hollanda: Ramazan Ekinci
Postbus 392
6040 AJ Roermond

İsviçre: Serdar Ataman
Apollo Str. 8
8032 Zürih

İzmir: 856. Sokak
Nurhan 3/502 Konak

İstanbul: Divanyolu
Hoca Rüstem Sokak
Zafer Han, No: 7/14
Cağaloğlu

Adana: Levent Aksel
Özel Sancak İşhanı
Asmakat, No: 5
Dörtyol

□İLAN FİYATLARI
Kapak/
Tam Sayfa: 80.000.- TL.
Yarım Sayfa: 50.000.- TL.
Çeyrek Sayfa: 25.000.- TL.
İç Sayfalar/
Tam Sayfa: 50.000.- TL
Yarım Sayfa: 25.000.- TL
Çeyrek Sayfa: 13.000.- TL.

□DAĞITIM
Etkin Dağıtım 527 60 11

□ABONE KOŞULLARI
Yurtiçi/Yıllık 3000.
Altı Aylık 1500 lira,
Yurtdışı/Yıllık 30,
Altı Aylık 16 DM.
Yurtdışı tek satış 3 DM.

□TEKNİK İŞLER
Dizgi: Norm Dizgi
Film: Denk Ajans
Baskı: Sanem Matbaacılık

Grafik Düzenleme: Yarın

□YÖNETİM ADRESİ
Hanımeli Sokak, 19/10
Sıhhiye, Ankara

□YAZIŞMA ADRESİ
Yarın, PK 723, Kızılay
Ankara

□POSTA ÇEKİ
Yarın, 164860

cezaevleri gerçeği
BİR KUŞAĞIN ACILARI

YARIN

Demokrasi güçlerinin toparlanmaya başlaması ile yakın geçmişimizi ve yaşadığımız günleri çeşitli yönleriyle sorgulama çabaları hız kazandı. Askeri müdahaleler, işkenceler, cinayetler, geri alınan demokratik hak ve özgürlükler ve tüm bunlarla ilintili olarak Anayasa sorunu tartışılıyor, konuşuluyor. Kimi olguların sorgulanmaya başlanması, bir dönem neredeyse bütünüyle köreltilmiş toplumsal duyarlılığın yeniden uyanmaya başlaması sonucunu da beraberinde getiriyor. Bugün kamuoyumuzun işkenceler, demokratik hak ve özgürlükler konusunda düne oranla daha duyarlı olduğunu sevinerek görüyoruz. Son günlerde ortaya çıkan basın konseyi oluşturma çabaları, bu gelişmelerden duyulan kaygıların sonucu olsa gerektir.

Yaşanılan günlere ilişkin olarak ele alınması, tartışılması ve kamuoyu oluşturulması gerekli bir başka olgu ise cezaevleridir. Son beş yıldır cezaevine düşmüş bir yakını, dostu, tanıdığı olmayan hemen hemen hiç kimse yok gibidir ülkemizde. Toplumun böylesine geniş bir kesiminde derin yaralar açmış ve yakın geçmişimize adeta izini vurmuş olan cezaevleri olgusuna çözüm arayışlarını içermeyen demokratikleşme tartışmalarının eksik kalacağı açıktır.

Cezaevlerini, cezaevlerinde bulunan insanları tartışırken ilkin, onbinlerce insanın cezaevlerine doldurulduğu günlerde varolan toplumsal ortamı ele almak gerekiyor. Can güvenliği kaygısıyla yıldırılmış kesimlerin, kendilerine cangüvenliği sağladığına inandıkları güçlere kayıtsız, koşulsuz teslim oldukları, korkunç bir tek yönlü propaganda fırtınası ile demokratik hak ve özgürlüklerin baş suçlu ilan edildiği, televizyondaki terör programlarında yasal olarak yapılmış yürüyüşlerin, toplantıların ve grevlerin terör olarak gösterildiği, yasal siyasal parti ve kitle örgütlerinin yıkıcı-bölücü örgütler olarak tanıtıldığı bir ortamda dolduruldu cezaevleri. Toplumsal bilinçle, sapla samanın karıştırılmasına yol açan bir bulanıklığın yaratıldığı bu koşullarda yapılan yargılamaların, gerçekten adil olduğuna inanılabilir mi? Demokratik hak ve özgürlükleri kullanmanın terör eylemi olarak ilan edildiği bir ortamda, bu hak ve özgürlükleri kullananların terörist olarak yargılanıp hüküm verilmesinden doğal ne olabilir? O günkü koşulların, yargılamaları ne denli etkilediği ve aslolanın işçi ve gençlik önderlerinin, siyasal parti ve kitle örgütleri yöneticilerinin içerde tutulması olduğu gerçeği, somut kanıtlarıyla ortaya çıkmaktadır. En somut kanıtsa, halen süren kimi davalardır. Büyük gürültülerle ve idam istemleri ile açılan bazı davaların sanıkları aklanırken bazılarının da, çektirilen cezaları yasallaştırmak için cezaevlerinde geçirilen süreler kadar cezaya çarptırılacakları bugünden belli gibidir.

Tüm bunlardan ortaya çıkan, cezaevlerine doldurulan yığınlardan ödemeleri istenenin, terör olaylarının bedeli olmadığıdır. Ödenmesi istenen, geçmişte demokratik hak ve özgürlüklerin, emekçi sınıflar yararına kullanılmış olmasının bedelidir. O halde, cezaevlerindeki yığınları özgürlüğüne kavuşturacak sınırsız bir genel af isteminin sürekli gündemde tutulması; aynı zamanda demokratik hak ve özgürlüklerin, yığın örgütlerinin ve demokrasi güçlerinin, geçmişte oynanan kanlı oyunlarla uzaktan yakından ilgisi olmadığının savunulması olacak, demokratikleşme çabalarına güç katacaktır.

Sorun ülkeyi yönetenlerce de böyle değerlendiriliyor olmalı ki, ne dünkü ne de bugünkü yöneticiler geniş kapsamlı bir affa yanaşmamışlardır. Hükümetin çıkarttığı ve gerçek bir af olmaktan oldukça uzak olan koşullu salıvermeden yararlanabilenlerin çok sınırlı olduğu ve mevcut mahkumların 1/3' nün bile bundan yararlanmadığı ortadayken, af sorununun çözümlendiğini söylemek mümkün değildir. Yurtiçi ve yurtdışındaki demokratik kamuoyunun baskısı sonucu, af sorununa eğilmek zorunda kalan hükümet, sorunu çözmemiş, yasak savma kabilinden geçiştirmiştir. Kapsamlı bir genel aftan kaçınılmasının nedeni, terörün yeniden hortlaması olasılığı değildir. Asıl neden, dışardakilerin demokratik hak ve özgürlüklerini kullanmalarına karşı tehdit kar bir unsur olarak kullanılan "içerdekilerin varlığı"nın, uygulanacak baskı politikaları için gerekli oluşudur.

Genel af sorununa, ülke yöneticilerinin yaklaşımında temel olan "siyasal öçalma güdüsü", daha somut olarak cezaevlerinde varolan insanlık dışı uygulamalarda kendini göstermektedir. Uluslararası hukuk kurallarına, genel hukuk ilkelerine göre, tel örgü içerisinde ya da dışarısında olsun tüm insanların sahip olduğu haklar bulunmaktadır. Hatta, savaş tutsaklarının bile sahip oldukları hakların bulunduğu, genel kabul görmektedir. Ülkemizde ise, cezaevlerindeki insanlara, hiçbir hakka sahip olmayan, üzerinde dilediğince tasarruf edilebilen varlıklar olarak bakılmaktadır. Bırakın diğer hakları bir yana, en temel hak olan yaşama hakkı, cezaevlerimizde güvence altında değildir. Yalnızca resmi organların açıkladıkları cezaevlerindeki ölüm olayları bile, bu kanıyı doğrulamaya yetmektedir. Herşeyden önce, cezaevlerindeki son derece bozuk olan sağlık koşulları, yaşama hakkını yeterince tehdit etmektedir. Kamuoyunun baskısı sonucu, Devlet Denetleme Kurulunca hazırlanan raporda, Adana cezaevinde insan sağlığına aykırı hücrelerin varlığı doğrulandı.[1] Gerçekte, hemen tüm cezaevlerinde sağlık koşullarının son derece kötü olduğu biliniyor.

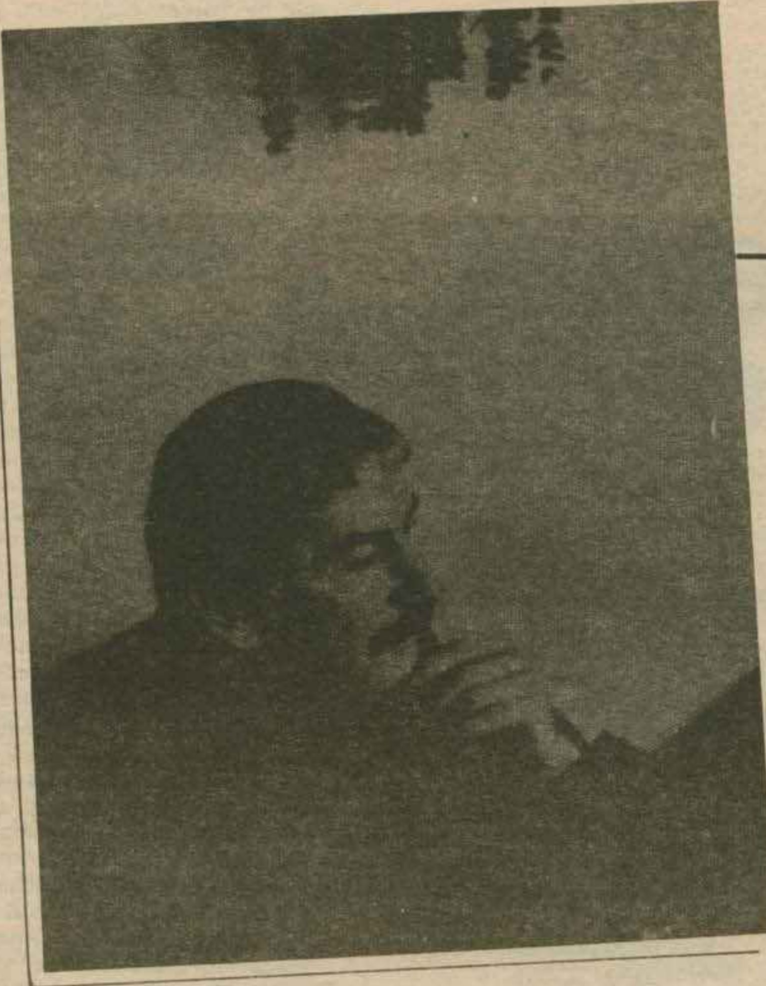
Sağlık koşulları son derece olumsuz olmasına karşın, cezaevlerinde yaşama hakkını asıl tehdit eden unsur, tutuklulara yapılan kötü muamelelerdir. Daha cezaevine atılan ilk adımda karşılaşılan "hoşgeldin dayağı", dayak olgusunun, cezaevi yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğunun, yeni gelenlere uygun bir dille anlatılması oluyor. İnsan pisliği yedirmeden cop sokmaya, meydan dayaklarından üzerine soğuk su dökülmüş insanları soğukta bırakmaya varan uygulamalarsa, cezaevlerinde "disiplin"i sağlamaya yönelik yöntemler olarak kullanılıyor. Saydıklarımız, bu disiplini sağlama yöntemlerinden yalnızca bir kaçı.

Yalnızca bir kaçında değil, mevcut cezaevlerinin hemen tümünde özellikle de askeri cezaevlerinde sistemli bir biçimde sürdürüldüğü söylenen bu uygulamalar, nereye ve kimlere dayanmaktadır. Ne Anayasa ve yasa hükümleri, ne de cezaevi yönergeleri bu tür uygulamalara olanak vermiyor. Üstelik 1982 Anayasasında "kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı, kimsenin insan haysiyetiyle bağdaşmayan cezaya tabi tutulamayacağı" (md 17),"herkesin kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip olduğu" (md 19), "kimsenin suç işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemeyeceği" yazılı bulunuyor. Oysa, yasalara uymadıkları savıyla cezaevlerine kapatılanlar, Anayasa ve yasa hükümlerinin en çok buralarda ihlal edildiğini görüyorlar. Sanki Anayasa ve yasaların üstünde bir güç vardır ve bu güç emniyetin sorgulama yerleri ve cezaevlerini de içine alan; Anayasa, yasa ve insan haklarının giremediği "serbest bölge" ler oluşturmuştur. Buralara yasaların ve insan haklarının sokulması için uğraş verilmesi, bugünün ertelenemez görevlerindendir.

Tüm bunlardan, cezaevleri sorununa ilişkin olarak demokrasi güçlerine düşen görevin iki yönlü olduğu görülüyor. Bir yandan genel af isteminin dile getirilmesinden geri durmamak, diğer yandan da cezaevlerindeki uygulamaların insancıllaştırılması sorununu gündemde tutmak gerekiyor. Demokratik güçlerin baskısı sonucu, kimi cezaevlerindeki uygulamaların yumuşamış olması yada gelecekte yumuşaması bizi yanıltmamalı, ülke bütününde bu uygulamalara son verilinceye ve cezaevlerinde insan hakları sağlam güvencelere bağlanıncaya dek cezaevlerindeki insanlık dışı uygulamaların takipçisi olunmalıdır. "Yarın", hem genel af hem de cezaevlerindeki uygulamaların insancıllaştırılması istemlerinin ısrarlı savunucusu olmayı; en olumsuz koşullarda bile onurlarını koruyan, tecrit yerlerinde bile yaşamla bağlarını koparmayan ve kendilerini demokrasi güçlerinin birer parçası olarak görmeyi elden bırakmayan, on binlerce hükümlü ve tutuklu dostlarına karşı yerine getirilmesi zorunlu bir borç olarak görüyor.

1.Cumhuriyet 22.6.1986

mahpusa bir okul ise

" *Eğer ülkede demokrasi yolunda ilerleme amaçlanıyorsa, her yaştan ve baştan emekçi halkın yürüyüşü bu hedefe doğru toplumu yakınlaştıracaktır.*
...Gençlik bu ordunun en etkin, en seçkin, en taze, en dinamik güçlerinden birisidir; ve tek başına değildir, yalnız değildir, başına buyruk değildir; ama bağımlı, güdümlü, edilgin de değildir. Konumu, konusu, ağırlığı, etkinliğiyle gençlik işlevini yerine getirecektir... **"**

Kimi zaman, bir aldatıcı söz, geçerliymiş ya da değerliymiş gibi dillerde dolaşır. Çoğu kişinin hiç düşünmeden benimsediği söz, kuşaktan kuşağa aktarılan özdeyiş ağırlığını kazanır. İşte bu özdeyişlerden birisi de şu:

"—Hapishane bir okuldur."

Gerçekten hapishane bir okul mudur? Okulsa neyi öğretiyor? Öğretmeni kimdir?

*

Bu sorulara yanıt vermeden önce bir başka yanılgıya parmak basmakta yarar var.

Kapitalist dünyanın temel ilkelerinden birisi "serbest rekabet" tir. En güçlü kaynağı Amerika'da bulunan rekabet felsefesine göre, insanlar serbest piyasada özel girişimci kimliğiyle yarışırlar. Toplumda gelişmenin itici gücü bu yarıştan kaynaklanır. Yetenekli olan zenginleşir; çalışan kazanır. Dünyanın ünlü zenginleri bu görüşün doğruluğuna kanıt olarak gösterilir: İşte Ford, işte Rockefeller, işte Paul Getty, işte Dassaullt, işte Rothschild vb.. Söylenceye bakılırsa başlangıçta yoksul olan yetenekli, akıllı, işbilir kişi bileğinin gücüyle ve zekâsının keskinliğiyle başarı kazanarak yükselir, büyük işadamı olur. Dünyanın sayılı zenginleri kuralın çarpıcı örnekleridir.

Bu yaklaşımdaki yanılgı, yalnız yükselen işadamlarını örnek diye göstermesinde değildir; gözkamaştıran servetlerin hangi kuşkulu yollardan ne gibi dümenlerle kazanıldığı da gözardı edilir. İnsanların para hırsıyla birbirlerini yedikleri bir cangılda, milyonlarca kişinin felaketi, mutsuzluğu, düşkünlüğü pahasına sivrilen sayısı az zengin göstererek bu tür düzenleri savunmak, insan aklına aykırıdır. Çünkü insanoğlu kutupları keşfederken, laboratuvarlarda bilim uğruna çalışırken, uzaya tırmanma yolunda canını tehlikeye atarken para uğruna bu işleri yapmaz. Salt para hırsının güdüsünde ve servet peşinde koşan bir yaratık değildir insan; böyle bir sav, insanlığı yadsımak anlamına gelir.

Ne var ki para hırsına dayalı dünya görüşünün egemenliği altındaki düzenlerde, birkaç çarpıcı örnek göstererek yanlışı doğru gibi sunmaya çalışmak, kapitalizmin etkili propagandasıdır. Yığınlar bu propagandaya kapılırlar, beyinler yıkanır, iş yaşamına atılan herkes bir Rockefeller ya da Getty olabilmek düşleminin peşindedir. Bunlar lambanın ışığına ulaşmak için kanat çırpan pervaneler gibi dökülürler.

"Hapishane bir okuldur" sözcüğü de büyük bir yanlıştan başka şey değildir. Evet, cezaevleri belki birer okuldur; ama, nasıl bir okul?

Türkiye'de hapishanelerin insanları suça itmek bakımından bir okul işlevini taşıdığı söylenebilir.

Cezaevlerimizde yatanların çoğu genç insanlardır; çoğu ya okumasını yazmasını bilmez, ya da "az okur-yazar" türündendir. Bu genç insanlar meslek sahibi değillerdir.

Kan davası, kıskançlık, ilkel kavgalar, kız kaçırmalar, toprak çatışmaları, geçim sıkıntısı ve açlık nedeniyle işlenen suçlardan içeriye düşenlerin yanısıra, siyasal eylemleriyle dört duvar arasında yaşamak zorunda bırakılanlar da 12 Eylül 1980'den bu yana azımsanmayacak boyutlara uzanmıştır. Demek ki kimisi cehaletinden, kimisi okumuşluğundan ötürü mahpushanelere düşmektedir.

Bunlar için hapishane bir okul mudur?

Evet, edebiyat tarihinde kimi yazarların *"cezaevi üniversitesi"* nden diploma aldığı görülmüştür. Ama bunların sayısı ne kadardır? Mahpushanenin yazgısını yırtabilen kaç kişi var? Ya yok olup gidenler? Ya tükenenler? Ya bütün hayatı sönenler?

Hayır...

Mahpusaneler genel açıdan bakıldığında bir okul değil, insan öğüten bir değirmendir. İnsan kişiliğini yok eden bu değirmene hele çocuk yaşta düşenlerin başına gelecek nice felaketin, nice acının hesabını doğru dürüst tutan yok. Kan davasının sürdüğü ve sürdürüldüğü bir ülkede yaşıyoruz. İşsizlik nedeniyle suçluluğun pompalandığı bir toplumda gençler cezaevlerine itiliyorlar. Genç kızların çocuk yaşta kirli hayatlara katlanmak zorunda kaldığı bir çarpık ekonomik düzenimiz var. Kim böyle bir dünyanın hapishanelerinde gerçek suçlular yaşamaktadır diyebilir?

Çarpık düzenimizin günahını cezaevlerinde çekenlerin çoğunluğu iki sözcükte odaklaşıyor:

Yoksullar...

ve gençler.

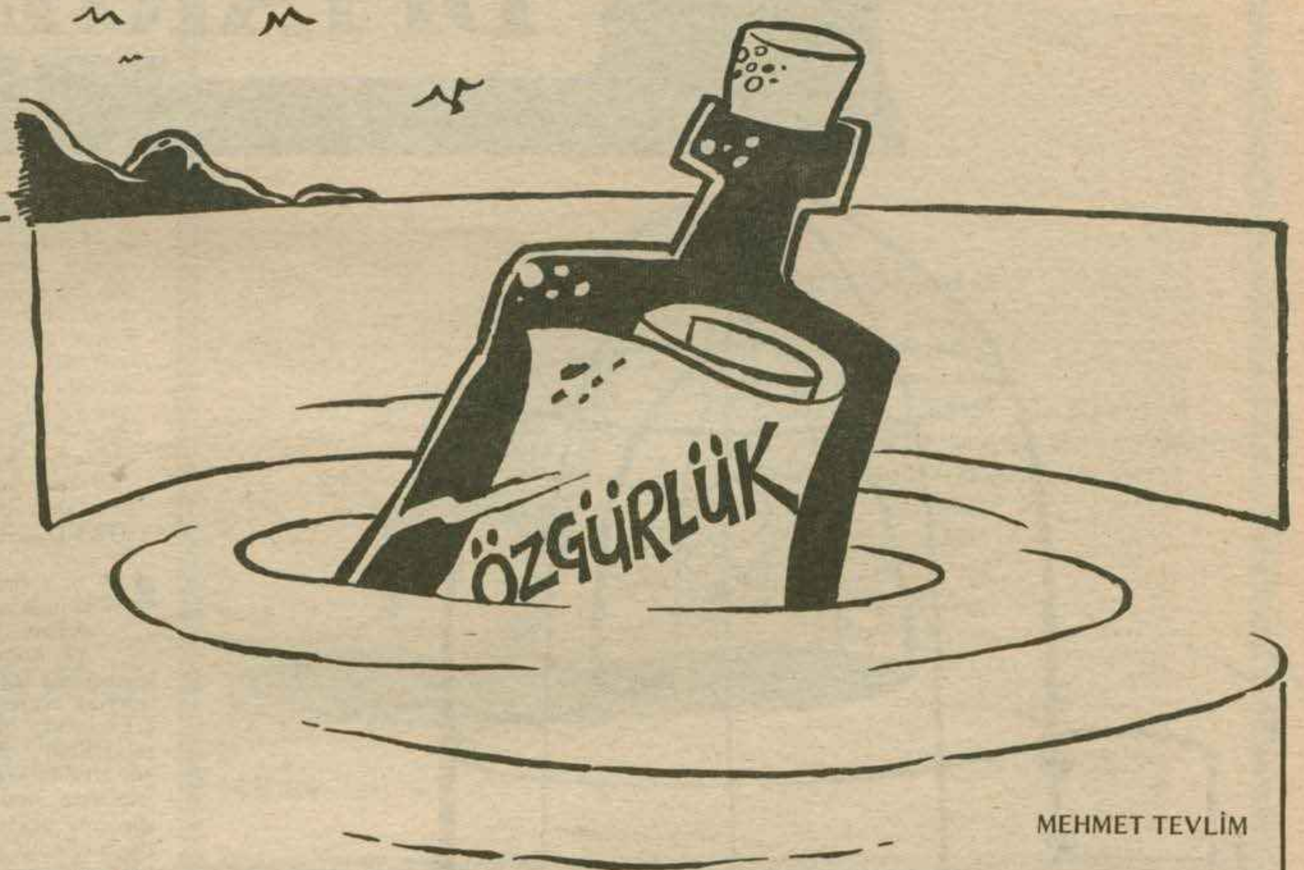
Gerçekten mahpushanelerimize *"genç"* ve *"yoksul"* insanlarla tıklım tıklım doludur. Son dönemde çıkarılan "İnfaz Yasası" bu görüntüyü değiştiremedi. Bunun içindir ki anamuhalefetin defterinden *"siyasal af - genel af"* deyimleri silinemedi.

*

Gençlikle mahpushane ilişkilerini siyasal yaşam açısından da gözden geçirmekte yarar var.

14 Mayıs 1950'yi öğrenciyken yaşadım. Etkili Cumhurbaşkanı İsmet Paşaydı. Bütün gençlik

ne

MEHMET TEVLİM

"*demokrasi*" kavramının tılsımına tutkundu. İktidar partisi CHP, demokrasiye açılışı engellemeye kalksaydı ne olurdu? Varsayımlardan kaçınarak konuşmalıyız. Ancak şunu biliyorum ki toplumun dinamik gücü gençler o günlerin koşullarında "*gizli oy-açık sayım*"la seçim istiyorlardı. Toplumda çatışma yaratmadan tek dereceli genel seçime gidildi. Kimsenin de burnu kanamadı.

27 Mayıs 1960'ta yedek subaydım. İlkbahar sıcak geçiyordu. 27 ve 28 Nisan lar İstanbul ve Ankara'da gençliğin sokak ve meydan gösterileriyle yaşandı. Ne istiyordu? Yine demokrasi değil mi? DP iktidarı sıkıyönetim ilan etti ve üniversite gençliğinin üstüne silahlı askeri yürütmek istedi. Çatışmalar başladı. Meydanlar kana bulandı. Eğer 27 Mayıs devrimi olmasaydı, o meydanları dolduran gençler hapishanelere doldurulacaktı.

1968'de üniversitelerde yine gençlik eylemleri başladı. Ne var ki bu kez olaylar değişik biçimde yaşanıyordu. Öğrenci liderleri başlangıçta "*Üniversite Reformu*" istediler. Öğrencilerin üstüne cop, silah, panzerle gidildi. Bir "*anlayışlı yönetim*" ya da "*demokratik iktidar*" böyle mi yapardı? "*Üniversitede reform*" ile yüksek öğretim kurumlarının 1961 Anayasası'nın öngördüğü kurumsallaşmaya yöneltilmesi daha doğru değil miydi?

Adalet Partisi iktidarında "*iti kurda kırdırmak*" stratejisi yeğlendi. O günlerde devletin etkin ve yüksek makamlarında oturanlara göre "*it*" solcu gençti, "*kurt*" sağcı genç. "*Komando*" adı verilen sağcı gençler Milliyetçi Hareket Partisi'nin kamplarında yetiştiriliyorlar, askeri eğitim görüyorlardı. Yaşlı yöneticiler, gençleri acımadan harcamaya kararlı idiler.

Nitekim harcadılar.

12 Mart 1971 askerimüdahelesiyle yönetimde sağcıların gücü artınca, gençliğe dönük cezalandırma politikası yoğunlaştı. O dönemin yansız ve nesnel bir incelemesini yapmak, günümüzün gençliği için yararlı olacaktır.

Ne var ki bu "*yararlı dersleri*" 1970'lerin sıcak yıllarında kuşakların birbirine aktarabilmesi olanaksızdı. Türkiye 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine doğru tırmanıyordu. Gençlik eylemleri yine kopuk, bölük pörçük ve pusulasızdı. Dışardan yönlendirip güdülebilirdi Karanlıklarda yaşanıyordu. Kuşaklar arasındaki kopukluk, (daha eskiler bir yana) 12 Mart kuşağının bile kendinden yaşça küçük olanlarına gerçekleri duyurabilmesini engeliyordu. Türkiye'yi dışardan kuşatan ve içerden yönlendirecek etkinlikte olan büyük sermaye güçlerinin tuzağına düşüldü. Gençler, emekçi halk kitlelerinden ve örgütlerinden kopmanın bedelini çok ağır ödeyeceklerdi. Nitekim 12 Eylül sonrasının hapishaneleri genç siyasal sanıklarla dolduruldu. Genç kuşakları düşman gibi görmek eğilimi, bütün toplumu kapsayacak bir propagandaya dönüştürüldü. Genç olmak sanki günahtı. Gençleri küçük yaştan ülke sorunlarıyla ilgilendirecek ve sorumluluk bilincini gençlere aşılayacak yerde, bu etkin dinamik gücü politikanın dışına itmek sermaye sınıfının işine geliyordu.

"Depolitizasyon" stratejisi gençlik kesiminde en ağır biçimde uygulanmaya başladı.

Amaç: Özgür, düşünmek yeteneklerinden yoksun robotlar yetiştirmek.

Her türlü yeniliğe kapalı ve yalnız yaşlı kuşakların emirlerine "evet efendim" diyecek genç kuşaklar; çıkarlarına düşkün, paraya tapan bir kesim oluşturacak; sermaye iktidarı böylece geleceğini güvenceye alacak,...

Böyle bir toplum düzenlemesi içinde kimi gençler cezaevi dışında, kimi gençler cezaevi içinde yaşıyorlar. Sorun ortaktır ve tektir: Gençlik mutluluğu nerede bulacak? Kendisine yalnız bir tek mutluluk reçetesi veriliyor. Sistem, "*az gelişmiş kapitalizm*"in tartışılmaz, alternatifsiz düzenidir. Dışa bağımlı kapitalizmin dışında bir seçenek düşünmek suçtur. Bu suçu işleyen gençlerin bir bölümü cezaevinde ibret olsun diye yatıyorlar. Deneyimsizliklerini, yanlışlarını, günahlarını pahalıya ödemektedirler. Dışardaki gençler ise bıçak sırtındadırlar. En küçük bir yanlış adım onları da ya cezaevine götürecektir, ya yüksek öğretim kapsamı dışında bırakacaktır, ya da geleceklerini karartacaktır.

Baskı rejimi gençliğin soluk almasına olanak tanımıyor.

*

Ne yapmalı?

Şimdiye kadar yaşanan deneyler, gençliğin tek başına ne demokrasiyi sağlamak ne de devrimi gerçekleştirmek için yetmediğini göstermiştir.

Nice pırıl pırıl genç bu yolda harcandı, yok edildi, çeyrek yüzyıldan beri nice acı olay yaşandı.

Eğer ülkede demokrasi yolunda ilerleme amaçlanıyorsa, her yaştan ve baştan emekçi halkın yürüyüşü bu hedefe doğru toplumu yakınlaştıracaktır. Emekçi halk yığınlarının örgütleri vardır; gençleri, aydınları, uzmanları, önderleri, öncüleri, artçıları, yazarları, çizerleri, öğretmenleri, öğrencileri vardır. Gençlik, bu ordunun en etkin, en seçkin, en taze, en dinamik güçlerinden birisidir; ve tek başına değildir, yalnız değildir, başına buyruk değildir; ama, bağımlı, güdümlü, edilgin de değildir. Konumu, konusu, ağırlığı, etkinliğiyle gençlik işlevini yerine getirecektir.

Eğer hapishaneler birer okul ise, hapishanelerdeki gençliğin nice acı deneyimden sonra bu gerçeği anlaması ve dışardakilere duyurması gerekiyor.

12 Mart gençliği kendinden genç kuşaklara bu "*doğru*"yu anlatamadı, bu gerçeği duyuramadı; 12 Eylül kuşağına büyük acılar yaşatıldı.

12 Eylül'den bu yana altı yıl geçmiş bulunuyor. Demek ki 12 Eylül'de 14 yaşında bulunan çocuk şimdi 20 yaşında bir gençtir. Hapishanelerin dili olsa da bu gençe "*dışa bağımlı ve gayrı milli kapitalizm*"in karanlık düzeninde demokrat ve devrimci, ama deneyimsiz kuşaklara kurulan tuzakları anlatabilse...

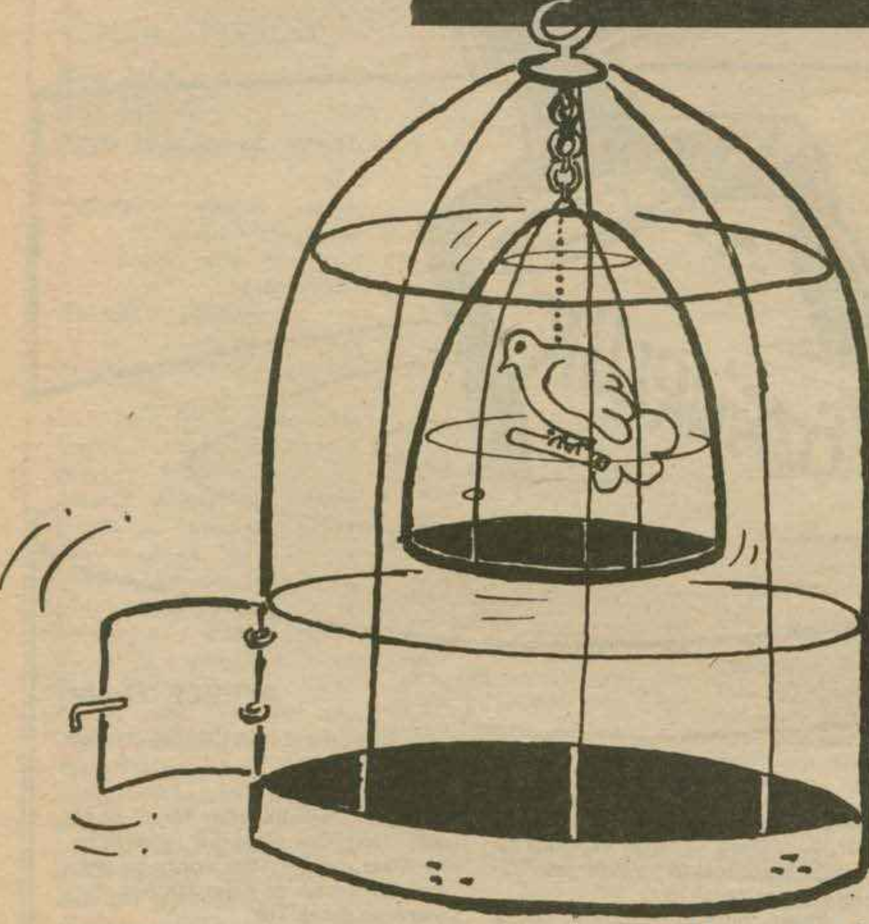
Eğer hapishaneler bir okul ise orada okuyanların öğrenebildiklerini kardeşlerine anlatmaları çok yararlı olacaktır. Dışardaki kardeşlerin de içerdeki ağabeylerini en kısa dönemde özgürlüğe kavuşturmak için tutacakları yolu serinkanlılıkla saptamaları gerekiyor.

Bu yol nedir?

Cezaevlerinde siyasal hükümlüler bulunan bir toplum özgür değildir. Eğer gündemde demokrasi varsa, siyasal suç yoktur. Türkiye'de özgürlük, cezaevlerinde siyasal fikirleri nedeniyle yatan tek kişinin bulunmamasıyla eşanlamlıdır.

İlhan Selçuk

DİYARBAKIR

Cezaevlerinde yaşananların, ölümlere, sakatlıklara, intiharlara yolaçan işkencelerin dile getirilmesinin bir yöntemini de, cezaevlerinde tutuklu bulunan ve bir yandan da yargılanmaları süren kişilerin mahkeme ifadeleri oluşturuyor. Bu ifadeler, olması gerektiği gibi yalnızca tutukluların yargılandıkları davaya ilişkin açıklamalarını değil, doğrudan cezaevinde hangi koşullar altında yaşadıklarına ilişkin ayrıntılı bilgiyi, işkence olayları konusunda belge niteliği taşıyan sözleri de içeriyor. Bu çerçevede, Yedinci Kolordu Sıkıyönetim Komutanlığı Diyarbakır Özel Askeri Ceza ve Tutukevleri'nde kalan tutukluların mahkeme tutanaklarına geçen ifadelerinden derlediğimiz bazı bölümler sayfalarımızda yeralıyor. Mayıs ayı içinde, Adâlet Bakanı Necat Eldem tarafından yapılan bir açıklamada sözkonusu cezaevinde 21 Mart 1981 ile 13 Mayıs 1984 tarihleri arasında 33 kişinin öldüğünü bildirmesi, bu ifadelerin incelenmesinin önemini daha da artırdı.

SHP Ağrı Milletvekili İbrahim Taşdemir'in yazılı soru önergesine yanıt olarak 14 Mayıs günü yaptığı açıklamasında, Bakan Eldem, Askeri Cezaevi'ndeki ölümlerden 12'sinin hastalık, 7'sinin açlık grevi, 5'inin asılma yoluyla intihar, 4'ünün kendini yakarak intihar, birinin kalp krizi, birinin elektrik çarpması, birin ilaç zehirlenmesi ile meydana geldiğini söylemiş, iki kişinin ise, görevli erlerin "müessir fiilleri" sonucu öldüğünü dile getirmiştir. Oysa sayfalarımızdaki ifadelerde, açlık grevi, kendini asma, kendini yakma sonucu ölümlerin yanısıra tam 17 kişinin adları verilerek, doğrudan çeşitli biçimlerde uygulanan işkence sonucu öldükleri belirtiliyor. Acaba Sayın Eldem'in hastalık, elektrik çarpması, kalp krizi, ilaç zehirlenmesi sonucu öldüklerini söyledikleri 17 kişi bu kişiler midir?

Bunlar gerçekten Sayın Eldem'in sıraladığı gibi "herkesin başına gelebilecek doğal" olaylar sonucu mu, yoksa onlarla aynı cezaevini, aynı koğuşu paylaşmış Mehmet Özgül'ün anlattığı gibi beyin kanamasına yolaçacak şiddette dövülerek mi ölmüşlerdir? Acaba Sayın Eldem'in elektrik çarpması(!)nda, kalp krizinde, hastalıklarda cezaevi uygulamalarının etkisi olmuş mudur? "Müessir fiiller" denilen nedir? Bu "fiiller"in gerçekleştirilmesi için uygulanan özel yöntemler, kullanılan özel odalar, özel araçlar var mıdır? Acaba bu 17 kişi ölmüş müdür, yoksa öldürülmüş müdür?

Olayı 17 kişi, 17 kurban özelinden çıkarırsak, bugün Diyarbakır'da, Çanakkale'de, Hatay'da, Şirinyer'de, Malatya'da, Buca'da, Bursa'da, Metris'te, Sağmalcılar'da, Mamak'ta ve diğer tutukevlerindeki, sorgu odalarındaki koşullar nedir, buralardaki yaşam nasıldır? İnsan sağlığına, insan onuruna uygun mudur? Tutuklular neden kendilerini yakıyorlar, neden ölüm orucu tutuyorlar? "Minik" Asteğmenler, 36. koğuşlar, Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran gibileri, "Sinema salonu" denilen işkence odaları.. varlıklarını sürdürüyor mu? Bunların 1980'ler Türkiye'sinde varolmasının, yüzlerce insanın cezaevlerinde yaşamını, sağlığını, ya da insanlık onurunu, yaşam sevincini yitirmesinin sorumluları kimlerdir?

Bu soruların yanıtları elbet birgün verilecektir. Bir gün cezaevlerinde "düşünce suçluları" değil, işkence suçluları barınacaktır.

TUTUKLULARIN İFADELERİDEN:

"(...) Sayın Mahkeme Heyeti, bana cezaevinde yazdıralan ifademin ne şekilde yazıldığını kısaca açıklamaya çalışacağım. (....)

17. koğuşta en ufak bir hata ve kusur işlemememe rağmen koğuş ispiyoncusunun beni ispiyon etmesi üzerine sık sık koğuştan dışarı çıkarılarak, ölesiye dayak ve işkenceye maruz bırakıldım Bu yüzden de "disiplin sağlama adı altında koğuştan alınıp 37. diye adlandırılan hücrelere, orada yeni işkencelere devam ederek günlerce bekletildikten sonra koğuşa getirildim. Bu sıralarda cezaevinde samimi itiraflara ağırlık veriliyordu. Bunun için gerekli olan tezgah da oluşturulmuştu. Birgün beni alıp cezaevinin soruşturma merkezi olan bayanlar koğuşunun alt kısmı olan odaya götürdüler, orada bana itiraf yapmamı ve bunun için kendilerine zorluk çıkartmamamı, aksi taktirde bana cereyan vererek falakaya çekeceklerini söylediler. Ben ise bir şey bilmediğimi, söyleyecek bir şeyim olmadığını söyledim. Onlar da " o zaman sana getireceğim ifadenin altını imzala yeter" dediler. Ben bunu kabul etmeyince, beni falakaya çektiler. Arkasından beni çırılçıplak bir vaziyette soyup askıya aldılar ve vücudumun hassas yerlerine elektrik vermeye başladılar. Bu işkenceleri "Minik" diye adlandırılan uzun boylu, esmer tenli, iri yapılı asteğmenle o zamanın hücre çavuşu ve yardımcısı olan gardiyanlarla birlikte yaparlardı. Ben onların isteğini kabul etmediğimden, bu iş günlerce sürüp her gün yaklaşık iki saatlik işkence faslına tabi tutuldum. İşkence bittikten sonra komalık bir vaziyette koğuşa getirilirdim Kabul etmemekte direnince bir gün yine koğuştan alınarak, 37. koğuşa götürüldüm. Orada birinci kat, 7. hücreye kapatıldım. Hücrede beni anadan doğma soydular. Biraz sonra hücre çavuşu, elinde bizim "cirdon" diye adlandırdığımız büyükçe bir fare getirdi. Yanında bir de "Minik" diye adlandırılan asteğmenle bizzat cezaevi iç emniyet amiri Esat Oktay Yıldıran olduğu halde, birlikte hücre kapısını açarak fareyi bana yedirmek istediler. Ben fareyi uzun süre yememek için direnmeme rağmen, fareyi parça parça bana zorla yedirttiler. Bunun arkasından kusmaya başladım. Kusmanın arkası gelmiyordu. Artık bunun üzerine beni revire götürdüler . Orada aynen bir "Kobaya" yapılan deneyi benim üzerimde incelemeye, deney yapmaya ve birtakım işlemler uygulamaya başladılar. O esnada beni yatırarak zorla zabdettikten sonra avuçlarının içine, karnıma ve ayak parmaklarıma balmumu koydular. Ayrıca kalçadan ve damardan üst üste iğne yaparak kolumdan serum vurdular. Bu işleri yaparken orada bulunan uzun, esmer ve bıyıklı bir kişi, elindeki deftere sürekli not tutuyor, nabız ve tansiyonumu ölçtürüp defterine not ediyor ve gelişmeyle ilgili her konuda rapor alıyordu. Revirde kaldığımdan dörtgün sonra beni alıp yine 37'ye götürdüler. Orada yine işkence yapmaya, dozunu her zaman-

kine nazaran arttırarak bu sefer beni öldüreceklerini söyleyip azgın işkencelerine devam ettiler. Bu ara bana sık sık gösterdikleri bir ifade metnini "bunu kendi yazınla yazıp imzalarsan kurtulursun, yoksa gittikçe ölüme yaklaşıyorsun" diyorlardı. Yaptıkları işkence akıl almaz ve dayanılmaz boyutlara varmıştı, sık sık bayılıyor ve kendimden geçiyordum.

Bu durumda, beni suyla ayıltıyorlardı. Artık dayanacak gücüm kalmayıp ve gerçekten de hayatımdan olma korktuğumdan isteklerini kabul etmek zorunda kaldım. Bundan sonra beni alıp revire götürdüler .Orada üç gün süreyle tedavi ettiler. Arkasından da savcılığa çıkardılar. Çıkarıldığım savcı Hüseyin Akistanbullu cezaevi iç emniyet amiri olup bana fare yediren yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran da savcının yanında oturuyordu. Savcı Hüseyin Akistanbullu bana "ifadeyi sen mi yazdın" diyerek sordu. Yüzbaşı Esat benim cevap vermeme fırsat vermeden ileri atılarak "Evet ,kendisi yazdı" dedi. Savcı bunun üzerine yazının altındaki imzanın benim olup olmadığını sordu Sorduğunda ben "hayır ne ifade ,ne de imza benimdir" dedim. Yüzbaşı müdahale ederek ayağa kalktı ve savcıya hitaben " dışarı çıkıp beklesin " dedi. Çavuş orada copla kafama vurmaya ,kabul etmem için tehdit ve küfürler savurmaya başladı. Uzun müddet kafama vurulan copların etkisi ile sersemleştim. Biraz sonra Esat Yüzbaşı gelerek beni alıp yine savcının odasına götürdü. Bu ara ifadeyi kabul etmemem halinde başıma gelecekleri bildiğimden dolayı çaresizlik içinde kalarak mecburen evet dedim.

Ertesi gün alınıp kaldığım koğuş olan 17. koğuşa verildim. Burada yine sürekli koğuşun kapısına çıkarılıp amansız işkencelere tabi tutuldum. Koğuş havalandırmaya, eğitim yaptırılmaya çıkarılınca, içeri girene dek bana özel olarak işkence yaparlardı.

Ben ölüm orucu eylemini duyduğum zaman cezaevinde yapılan uygulamalara insan olan herkesin karşı çıkıp lanetlemesi gerektiğini düşündüm.

Bu belirttiğim amaçla ben boynumun damarlarını kesmek suretiyle hayatıma son vermeyi kararlaştırdım. Bunu gerçekleştirmek için verilen permatiki kırıp jiletini çıkardım. Koğuşun ortasında ranzaya çıkarak koğuş sakinlerine hitaben hayatıma son vermek isteyişimin nedenlerini açıkladıktan sonra elimde saklı tuttuğum jileti boynuma vurdum. O anda hemen kendimden geçmişim. Kendime geldiğimde onbir günden beri hastanede olduğumu çevremdeki doktorlardan öğrendim.

Boynumda dört damar kopmuş olup ameliyat edilerek ikisinin yerine sunni damar takılmıştı. Ayrıca boynumun kesik kısmına da yirmi dikiş atılmıştı.

Aradan bir kaç gün geçtikten sonra cezaevi savcısı olan askeri savcı Oktay Yüksel, beraberinde cezaevi müdürü Binbaşı Birol Şen de olduğu halde ifademi almak için yanıma geldiler.

Savcı Oktay Yüksel bana niçin boynumu kestiğimi ve hayatıma son vermek isteyişimin nedeninin ne olduğunu sordu. Ben bu soruya karşılık yaptığım eylemin amacını, sebeplerini anlatıp cezaevinde işkence ve mezalimden bahsettiğimde cezaevi müdürü olan ve cezaevinde en yetkili kişi olup işkence ve uygulamaları yönlendiren Binbaşı söze karışarak cezaevinde işkence olmadığını söyleyip beni tehdit etmeye başladı.Cezaevinde disiplinsizlik yapanlara yalnızca ellerine iki cop ile vurulduğunu ve savcının önünde benim yine cezaevine geleceğimi ,orada yine eline düşeceğimi, iyi düşünüp taşınmamı ona göre ifade vermemi söyleyerek tehdit savurdu. Buna rağmen ben ifademi bildiğim şekilde vererek gerçekleri dile getirdim. Bunun üzerine cezaevi müdürü hiddetlenerek bana "cezaevine geldiğinde seni koğuşa vermeyeceğim, seni (35.Koğuş diye adlandırılan)hücreye verip orada çürüteceğim, orada ne yaparsan yap, zaten orada kalanların her türlü hastalıklara yakalandığından ömürleri kısadır" şeklinde konuştu.

Gerçekten hastaneden taburcu olup cezaevine getirildiğimde eski koğuşuma verilmeyip tecrit dedikleri yer olan ve 35. Koğuş diye adlandırılan hücreye verildim. Böylece tutuklandığım günden bu güne kadar cezaevinde üst üste iki ay gibi kısa bir dönemi koğuşta geçirmiş olup ,geri kalan kısmını hep hücrelerde geçirdim. Bu yüzden de hücrelerde kalan bir çok insan gibi ben de tüberküloz hastalığına yakalanarak illet sahibi oldum.

7. Kolordu sıkıyönetim komutanlığı Özel Askeri Diyarbakır Cezaevi tutuklusu Remzi Ercanların 10.5.1984 tarihli,17 sayfalık ifadesinden alınmıştır.

FARKINDA OLMALISIN BUNUN

Sizlerle birlikte yaşıyorum.
Farkında olmalısınız bunun.
Kim değiştiriyor terliklerin yerini domuzuna?
Nereye kaybolduğunu sanıyorsunuz o bisküvilerin?
Neden hep açık balkon kapıları?
Ya o çiçekler, bir düşünün,
Niye hiç eksilmiyor suları?

Sizlerle birlikte yaşıyorum.
Farkında olmalısınız bunun.

"Şubat'86"

MUHARREM ENDER ÖNDEŞ

Gözaltından cezaevine gideceğimiz gün gelip çattığında hızla gitme hazırlıklarına başladık. Hepimiz elimizde ne kadar elbisemiz varsa, darlar alta genişler üste gelecek biçimde giymeye koyulduk. Herkes en az iki-üç pijama eşortman, bir-iki pantalon, bir-iki atlet, bir-iki gömlek, iki-üç kazak, pardesü ve üç-dört tane çorap uygun şekilde giydikten sonradır ki cezaevine gitmeye hazır hale geldik. Gitme vakti gelip çattığında orda kalan tutuklular başımıza gelecek felaketten dolayı bize acıyarak bakmaktan kendilerini alamıyorlardı.(...)

Kapılar açılıp, teker teker içeriye alınmaya başladığımız andan itibaren "karşılama töreni" başlamıştı" (...) İçeri alınırken "doğru yürü lan", "babanın evinde mi, asfaltta mı yürüyorsun", "daha bu yürümesini bile öğrenememiş", "yok canım bunların esaslı bir şekilde öğrenmeye ihtiyaçları var", "çek dizleri" diyerek uzun koridorda yüzümüz duvara gelecek biçimde dizildik. Kori dorda en az üç-dört mislimiz gardiyan vardı. Başta yüzbaşı olmak üzere subaylar da başlarında yerlerini almışlardı. Yüzbaşı herkese sorular sormaya başladı.

(...) "Beni kandırabileceğinizi mi sanıyorsunuz, herşey burada yazılı" deyip sorgulama ifadelerine uygun olarak "görevlerimizi" saymaya başladı. Sonra da benim ve birkaç arkadaşın yanına gelip "beni tanımadınız mı?" diye sordu. "Tanımadığımızı" belirtince bana "ama ben çok iyi tanıyorum, Disko'da bir ara yemekhanede boylu boyunca uzanmış, ayakların yara-bere içinde, paçalarını da yukarı çekmiştin, ben öyle sahneleri seyretmeye bayılırım. Şimdi anladın mı seni nereden tanıdığımı?" deyince, "evet, anladım" dedim. Gerçekten de öyleydi. Herşeyi yerli yerince tarif ediyordu. Yani sorgulamaya gelip gitmişti. Anlamıştık ki cezaevi iç güvenlik amiri polis sorgulamasına da katılıyordu. Bu arada dayak faslı yavaş yavaş başlamıştı.

Aramalar esnasında bir tutuklunun çantasında kabuklu fıstık ve fındık içi çıktı. Bunları yemesini söylediler. Tutuklu da normal bir şekilde, fıstığı kırıp içini, fındığı da naylondan çıkarıp yemeğe başladı. Bir anda tepesine tepesine kalas darbesi yiyen bu tutuklu, neye uğradığını şaşırdı. "İçini yemesini biliyorsun da, kabuğunu, torbasını niye yemesini bilmiyorsun, haydi onları da yemeye başla"..

(...) Arama bu şekilde bittikten sonra bir işaretle neye uğradığımızı şaşırdık. Üç-dört gardiyan birer tanemizi arasına almış, biri tokat indirirken biri tekme, biri jop indirirken biri kalas kaldırıp indiriyordu. Çığlıklar, feryatlar, bağırışlar ortalığı kaplamıştı. Kim dinlerdi ki, kim acırdı ki! Öyle yetiştirilmişlerdi ki insani duygularını hemen hemen kaybetmişlerdi. Meydan dayağı bitmiş, falakaya çekme başlamıştı. Elden ve ayaktan herkes istisnasız herkes falakaya yatırılmaya başlandı. Her yanımız şişmiş, acı içinde kıvranıyorduk. İki saat kadar sonra ara verilmişti. Ama ne ara!.. Bu kez süründürme faslı başlamıştı. Daha önce bilinçli olarak tuvaleti tıkatılan hücrelerden taşan sular salonu kaplamıştı, sürünme bu suların içinde yapılıyordu. Hiçbir yerimiz kuru kalmamalıydı! Bunun için de bazen yüzükoyun, bazen de sırtüstü süründürülüyorduk. Bu arada joplanıp duruyorduk. Bir süre böyle devam ettikten sonra yeniden dayak faslı başladı. Bu kez kaba etlerimizden falakaya çekiliyorduk. Daha sonra soyundurulup çıplak dövülmeye başlandık. Bütün çabalarımız boşa gitmişti! O kadar elbise giymemiz de kâr etmemişti!.. Artık takatımız kalmamış, komaya girmiştik. "Operasyon" takriben dört saat kadar sürdükten sonradır ki, hücrelere konulmaya başlandık. Artık geçici de olsa kurtulduğumuzu, bu yorgunluğun üzerine gidip uzanmayı, dinlenmeyi düşünürken, girdiğimiz hücrenin pis su ile dolduğunu gördük. Biraz sonra bir gardiyan

METRİS

Metris Cezaevi'nde kalan siyasi tutuklularının "İnsan Hak ve Özgürlüklerinin Savunucularına Duyuru ve Çağrı" başlıklı, 97 imzalı dilekçelerinden aktarılmıştır.

TEK TİP ELBİSE UYGULAMASI

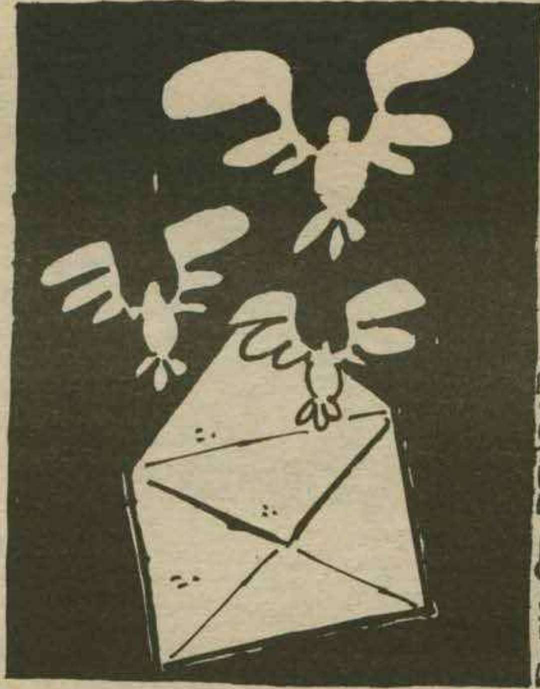
1984 başında Metris'te tek tip elbise uygulaması gündeme geldiğinde cezaevlerindeki tüm siyasilere kıç falakası atılarak eşofmanları toplanıyor, (28 Ocak 1984) ve Metris idaresi siyasi tutukluları hastalandırıp, tedavi olmalarını engelleyerek onları yavaş yavaş ölüme itmesinin programını tüm tutuklulara hoparlörden defalarca anons ediyordu: *"Tek tip elbise giyeceksiniz, kaçınılmazdır, devlet politikasıdır, ergeç giyileceктir, ama şimdiden tek tip elbiseyi giymezseniz kar yağmur bakılmaksızın soğukta don atlet saatlerce bekletileceksiniz. Zaten çoğunuz kronik hastasınız. Soğukta saatlerce bekletilmek bünyelerinizde ömür boyu taşıyacağınız hastalıkların yeretmesini de getirecektir. Ömür boyu çekecek, sürüneceksiniz.. vb.vb."* Bu bir yana,yine aynı günlerde Metris işkence merkezinin 1983 Ağustosundan sonraki mimarı Binbaşı Muzaffer Ergüder "Napolyon bile Rusya'da soğuğa yenildi" cümlesini cezaevinde günlük konuşma diline bir tehdit unsuru olarak sokmuştur.

YEMEKLER

1983 Temmuz-Ağustos açlık grevi sonrası yemekler açlık grevinden yeni çıkmış insanların yiyemiyeceği şekilde acılı, tuzlu, iyi pişmemiş olarak verilmiş, yemeklerin kalitesi, miktarı düşürülmüştür. Karavanada gelen sabah çaylarına işenmesi, yemeklere avuç avuç kum hatta taş atılması siyasi tutuklulara yöneltilen saldırıyı gösterir sanıyoruz. Bu da yetmezmiş gibi Ocak 1984'den sonra 6 ay tatlı türü olarak verilen üçüncü kap yemekler tamamen kesilmiştir. Kantinden şekerli yiyeceklerin -bal, reçel, helva vb.- satışlarının yasaklanması da saldırının diğer bir yönüdür. Yine '84 Ocak ayından itibaren, çayın içine şeker atılarak verilmesiyle çay zevkinin ortadan kaldırılması aynı anlayışın ürünüdür. Bugün de bu politikanın sivri ucu tek tip elbise giymeyen siyasi tutuklulara çevrilmiştir. Yemekler üç kap olarak çıkmaktadır, ama 16 kişiyi değil, ancak 10 kişiyi doyuracak miktardadır. (Koğuşların 16 kişi olduğunu hatırlatalım.) Yemekler genellikle fazla yağlı, tanesi az, bol suludur , azdır.

HASTALIKLAR.. DOKTORLAR.. KAYIP İLAÇLAR..

20 Aralık 1985 cuma günü E-8 koğuşunda ölümcül sayılabilecek düzeyde kalp hastası olan Yadigar Adıgüzel arkadaşın hastalığına bağlı fenalaşması üzerine doktor çağrılmış, uzun süre doktor gelmemiştir, doktorla birlikte gelen alt kat takım komutanı Üsteğmen Zafer Dilek "neden doktor gelmiyor, hasta öldürülmek mi isteniyor?" sorusuna, tam bir işkenceci saldırganlığıyla, *"evet, öldürmek istiyoruz daha önce Adil Can'ı nasıl öldürdüysek bunu da öyle öldürmek istiyoruz"* diyerek kinini kusmuştur. Bu olay da çok açık gösteriyor ki, doktorlar, Hipokrat'ın kemiklerini sızlatırcasına doktorluk mesleğinin gereklerini yerine getirmekte(!) insan hayatını kurtarmak, insanları tedavi etmek yerine, siyasi tutuklulara belli bir program çerçevesinde yapılan işkence ve baskıların kontrol (!) edicisi görevini üstlenmektedir. Bazı doktorlar Metris'te geçmişte daha yoğun olmak kaydıyla bu gün de idarenin işkence-baskı-yasak politikasının yardımcısı, kolaylaştırıcılarıdırlar. Bu doktorlar idarenin de direktifleri doğrultusunda Sağmalcılar'dan getirdiğimiz ilaçların çoğunu sürekli ilaç kullanmak zorunda olan tüberküloz vb. hastalıkları olan tutuklular olduğu halde vermemişler, yine aynı malum açıklamayla kayboldu, karıştı diyerek yok etmişlerdir. Kaba bir hesapla Sağmalcılar'dan gelen üç yüze yakın tutuklunun maddi kaybının 1 milyon civarında olduğunu belirlemiş bulunuyoruz.

KOĞUŞ ARAMALARI.. KİTAP DÜŞMANLIĞI..

15 Ocak 1986 salı günü ise yine arama bahanesiyle E-7 koğuşu dövülerek koğuştan çıkarılmış, çırılçıplak soyulmuş, koridorda arkadan kelepçelenerek bir kez daha hırpalanmışlardır. Bu saldırıda İbrahim Tataroğlu'nun burnu kırılmış, Bahattin İşçan bileğine takılan kelepçenin sıkılığından bayılmıştır. Koğuş araması tam bir talan şeklinde gerçekleşmiş, tüm yataklar sökülüp pamukların boşaltılıp giyecekler yerlere atılıp ezilirken, aynalar kırılmış, daha bir gün önce kantinden satınalınan keçeli kalemler toplanıp götürülmüştür. Metris idaresi sadece kitaba düşman değildir. Aramalarda ekmek içinden yapılan hamurdan imal ettiğimiz satranç taşlarını da alıp götürerek her türlü düşünmeye, zaman geçirmeye yönelik oyunlara da düşman olduğunu sergilemiştir. Normal satranç takımları öteden beri zaten verilmemektedir. Yasak olmadığı halde Nokta dergisi, Cumhuriyet 85-86 Siyaset ekini vermeyen, içeriye ders kitabı ve TCK dahil hiçbir kitap almayan bir idarenin, bu keyfi uygulaması da elbet fazla yadırganmamalıdır. Genel Kurmay'ın açık emirlerini uygulamayan Metris idaresini kamuoyundan başka şikayet edecek merci bulmakta güçlük çekiyoruz.

AVUKAT GÖRÜŞÜ.. SAVUNMA HAKKINA KONULAN İPOTEK..

Metris idaresi '83 Ağustosundan bu yana üstlendiği "yargı görevini" büyük ölçüde bugün de sürdürmektedir. Avukat görüşü '83 Ağustosundan bu yana Metris'te yasaktır. Bunun savunma hakkına olumsuz etkisinin büyüklüğü açıktır. Savunma hazırlayabilmek için cezaevine hiç bir kitap alınmaması diğer bir olumsuzluktur. Ama en önemlisi Metris idaresi, mahkemeye cezaevinden götürülecek iddianame dahil, kalem ve kağıda da hiç izin vermediği gibi, mahkemeye verilmek üzere hazırlanmış her türlü sorgu-savunma dilekçelerine el koymakta, savcı gibi denetlemekte, istemediğini, işine gelmeyeni mahkemeye yollamayıp yok edebilmektedir. Diğer yandan 18 Aralık 1985 günü ilk girişte elimizden alınan mahkeme tutanaklarının, belgelerinin savunma-sorgu notlarının, dilekçe örneklerinin, hatta iddianamelerin bir bölümü hala verilmemiştir. Bu savunma hakkımıza ipotek koymanın bir başka biçimidir. Bu koşullarda nasıl sorgu hazırlanabilir ve yazılı sorgu-savunma mahkemeye nasıl ulaştırılabilir? Yine soruyoruz.. Bu konunun devlet katında muhataplarına: yargı yetkisini Metris idaresine, özellikle tüm dilekçeleri elinden geçiren Muzaffer Ergüder'e kim, hangi merci vermiştir? Ne zamandan beri ülkemizde cezaevi görevlileri cezaevi güvenliği ve işleyişi dışında yargı fonksiyonu ile donatılmıştır? Üç yıla yakın süredir cezaevi yöneticiliğiyle birlikte yargı fonksiyonlarını üstlenmiş ve halen bu görevlerini sürdürenlere neden göz yumulmaktadır? Neden bu keyfiliğin üzerine gidilmemektedir? Metris'teki siyasi tutukluların zaten çok kısıtlı olan savunma haklarının önündeki bu en büyük engel kaldırılmalı, Metris idaresinin yargı fonksiyonlarına son verilmesi için çaba sarfedilmelidir.

İŞKENCENİN SORUMLULARI....

İşkenceyi en büyük insanlık suçu görenlere, işkenceye karşı olanlara işkencecilerin cezasız kalmamasını isteyen insan hak ve özgürlüklerine demokrat olmanın bir gereği olarak sahip çıkanlara, demokrat-devrimci kamuoyu odaklarına, kurumlarına, tüm ilerici kesimlere ve insanlığa sesleniyoruz: Metris'te işkence, baskı ve yasak politikasına karşı çıkınız, bu politikanın üç yıla yakın bir süredir uygulayıcıları olan başta *Albay Yüksel Tuncel, Binbaşı Muzaffer Ergüder; Üsteğmenler Zafer Dilek, Hüseyin Görücü, Celal İnce* olmak üzere Metris Askeri Cezaevinin işkencecisi tüm yöneticilerinin yakasına yapışınız. Metris 'te insan hak ve özgürlüklerinin postallar altında ezilmesine izin vermeyiniz. İnsanlık onurunun 5 yıldır her koşul altında korunmasını bilen biz siyasi tutuklulara destek olunuz. İnsanlık onurunu, insan hak ve özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun koruyalım, birlikte yüceltelim, demokrasi ve bağımsızlık mücadelesi güçlensin.

METRİS CEZAEVİ'NDE "AĞIR BASKI, TERÖR, İŞKENCE...."

"Metris'te idarenin her türlü onur kırıcı insani

elinde bir Tursil ile geldi. "Epey yoruldunuz, şimdi sıra banyoda, uzatın bakalım kafalarınızı" deyip Tursil'i kafalarımıza, üzerimize serpiştirdi. Bu Tursille o "temiz suda" bir güzel "banyo" yaptırıldıktan sonradır ki, "karşılama töreni", "hoş geldin" dayağı bitmişti.

Üç gün kadar pis su dolu bu hücrelerde hiç yemek verilmeksizin aç-susuz bekletildik. Sonra buradan alınıp kuru bir hücreye verildik. Üç gün kadar sonra biraz yemek vermeye başladılar Yemeğimiz günde bir öğün, o da biraz sıcaksu, bir çeyrek ekmekten ibaretti. (...)

(....)

Urfa'ya bağlı Bozova ilçesinin AP'li eski belediye başkanlarından Mustafa Arusoğlu bir koğuşta iken "sınav"a tabi tutulmuş. "İstiklal Marşı" nın 10 kıtası"nı ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ni ezbere söylemesi istenmiş. Bir kısmını okumuş ama bir yerinde takılıp kalmış.(...) Komaya soktuktan sonra alıp benim kalmakta olduğum hücreye getirildi. Hali içler acısıydı. Yaşlı bir insan olmasına bakılmamıştı. Her tarafı kan içindeydi. Özellikle ayak üstü ve bacakları şişmiş, çeşitli yerlerinden patlamış kan ve iltihap akıyordu. O haliyle yine de eğitime tabi tutuldu, zor ayakta durmasına rağmen istirahat etmesine müsaade edilmedi.

1982 Haziran-Temmuz aylarında 33. koğuşta işkence son hadde varmıştır. Aynı yılın Mayıs'ın 17-18 gecesinde 4 tutuklu işkenceleri durdurmak-protesto etmek için kendini bu koğuşta yakmıştır!.. İşkenceciler bundan "ders" alacağına, "ders verme" yoluna gitmişlerdir.

Bunun için koğuşun başına yaptığı işkencelerden dolayı "Gestapo" kod ismiyle tanınan ç diyan getirilmişti. Her türlü işkencenin yanında iş tutuklulara, insan pisliği yedirmeye, makatlarına jop sokmaya kadar vardırmıştı! Hatta yaşlı-genç ayrımı yapmaksızın.

Tüm bu uygulamaların bilançosu, 100'ü aşkın sakat, 200'ü aşkın tüberküloz, bir o kadar da ruhsinir hastası ve onlarca ölüdür. İşte bu uygulamalar esnasında işkencede katledilen tutuklulardan ilk akla gelenleri *1) Cemal Kılıç: Tecrit denilen 35. koğuşta dövülerek öldürülmüştür. 2) Ali Sarıbal: Davamız sanıklarındandı. 3. koğuşta, koğuşun ortasında, yüzü aşkın tutuklunun gözleri önünde öldürülmüştür. Ölümüyle ilgili açılan dava da devam etmektedir. 3) Halit Atala: 26. koğuşta, gardiyanlar tarafından dövülürken kafası duvara çarpmış, beyin kanaması geçirerek ölmüştür. 4) Önder Demirok: 18. koğuşta işkence ile öldürülmüştür. 5) Aziz Büyükertaş: 27. Koğuşta dayakla öldürüldü. 6) Bedii Tan; 33. koğuşta yakma olayından sonra yoğunlaşan işkenceler esnasında öldü. 7) İbiş Vural: 22. koğuşta teklif edilen ispiyonculuğu kabul etmeyince, görüşmeden dönerken koğuş kapısı önünde dövülme sonucunda beyin kanaması geçirerek öldü. 8) İbrahim Halil Baturalp: 34. koğuşta cahil olduğundan marşları çabuk ezberleyemeyip, yürüyüşe iyi ayak uyduramadığından dövülüp öldürüldü. 9) Mehmet Emin Akpınar, 10) Mehmet Ali Eraslan, 11) Abdurrahman Çeçen, 12) Selahattin Kurutur, 13) Aziz Özbay, 14) Seyithan Sak 15) Kenan Çiftçi...*

Ayrıca ağır hastalıkları nedeniyle tedavi amacıyla hastaneye kaldırılan, ancak hastahanenin de bir işkencehaneye dönmesi sonucunda işkence görmeleri ve bakımsızlıktan dolayı davamız sanıklarından *Mehmet Özbadem* ve *Ramazan Yayan* da öldürülmüşlerdir.

21 Mart 1982 tarihinde Mazlum Doğan işkenceleri protesto amacıyla kendini astı...

17-18 Mayıs gecesi sabaha karşı, 33. koğuşta dört insan birden Ferhat Kurtay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin, Necmi Öner, dünyanın hiçbir yerinde görülmedik bir biçimde işkencelere dur diyebilmek, lanetlemek, protesto etmek için kendilerini yaktılar.

Bunun üzerine tutuklular 14 Temmuz 1982 tarihinde ölüm orucuna başladılar. Ölüm orucuna çeşitli aralıklarla 20 civarında tutuklu katıldı. Toplam 67 gün sürdü.. İşkence yapılmayacağına dair söz verilmesi üzerine ölüm orucu sona erdi. Ölüm orucu içinde Kemal Pir, Mehmet Hayri Durmuş, Akif Yılmaz, Ali Çiçek insanca bir yaşam uğruna öldüler. Ama nafile! Verilen söz de tutulmadı.. İşkenceciler bildiğini okumaya devam ettiler.

Bu kez, 1 Eylül 1983 tarihinde 20 civarında tutuklunun başlattığı ölüm orucu 5 Eylül 1983 tarihinde tüm tutukluların katıldığı bir direnişe dönüştü. Direnişle birlikte ölüm orucuna katılanların sayısı 200'ü buldu. (...) Bu eylemle birlikte Diyarbakır Sıkıyönetim Özel Askeri Ceza ve Tutukevi'nin bir işkence yuvası olduğunu duymayan, bilmeyen kalmamıştır. Artık tüm tutuklular, işkencelere tahammülü kalmadığını, işkence yapmanın birer aracı olarak kullanılan "marş", "yürüyüş", "ders", "eğitim" vb. gibi kurallara kesinlikle uymayacağını, ölümü pahasına da olsa elini sopaların önüne uzatmayacağını haykırıyordu. Bu tür taleplerin kabul edilmesi sonucunda ölüm orucu ve direniş 27 Eylül 1983 tarihinde sona erdi. Bu ölüm orucuna katılan İsmet Karak ölüm orucundan dolayı meydana gelen hastalıklardan kurtulamıyarak 1984 Ocağının başında öldü..

Bundan sonra bir süre gerçekten insanca yaşayabildik. Artık işkence yapılmıyor, işkencenin araçları kurallar uygulanmıyordu. Bundan duyduğumuz sevinç sonsuzdu. Aynı sevinç görüşçülerimizin yüzünden de okunuyordu. (...) Bu yaşam tarzımızı ancak 3 ay kadar devam ettirebildik....

Nitekim 3 Ocak 1984 gününden itibaren işkenceli günler getirebilmek amacıyla tüm tutuklulara saldırılar başlatıldı. Koğuşlar basılıyor, hortumlarla su sıkılıyor, tahrip ediliyordu. İşkence salonu olarak kullanılan "sinema salonu" ve "eski hamam" denilen yerlerde tutuklular çeşitli işkencelerden geçiriliyordu. Cezaevinin her yanı bağrışlar, çağrışlar, inlemeler, feryatlarla dolup taşıyordu. (...) Feryatlarımızın, işkence seslerinin etrafta duyulmaması için, cezaevinin her yanına hoparlörler, mikrofonlar, megafonlar asıldı. Son sesten çeşitli müzikler çaldılar... Hemen hemen her gün hastahaneye 15-20 kişi kaldırılıyordu. (...) İşkencenin giderek artan dozunu durdurmak, protesto etmek amacıyla Remzi Aytürk ve Yılmaz Demir kendilerini astılar. Bu ani bir bir bunalım sonucu asmak değildi. Kendilerini astıklarında, ceplerinde, işkenceleri durdurmak ve protesto etmek amacıyla kendilerini astıklarna dair birer not bırakmışlardı. Necmettin Büyükkaya da birçok tutuklunun gözlerinin önünde dövülerek katledildi. Koma halinde hastahaneye kaldırıldığında öldü. Bu koşullarda 14 Ocak 1984 yine 20 civarında tutuklu ölüm orucuna başladı, bu sayı giderek 100'ü aştı. Ölüm orucuna giren insanlar bile ağır işkencelere tabi tutuluyordu. Ölüm orucu 49 gün sürdükten sonra, 5 gün de ölüm orucu başlamadan önce idarenin vermediği yemek eklenirse, 54 gün sonra 2 Mart 1984 günü, birçok üst düzeyde yetkilinin işkence yapılmayacağına dair söz verdikten sonra sona erdi. Ama Orhan Keskin ve Cemal Arat kurtulamadılar! Birisi ölüm orucu bittikten bir gün kadar sonra (Cemal Arat), birisi de beş gün kadar sonra (Orhan Keskin) öldüler. Şimdilik durum sakindir. İşkence yapılmıyor. Fakat bir takım ihtiyaçlar ya hiç, ya da eksik karşılanıyor.

Tüm bu fiziki ve psikolojik işkenceler şuursuzca yapılan, belli bir amaç gütmeyen şeyler değildi. İşkencelerin başlatıldığı 1981 yılı başlarından itibaren belli bir amaç güdülmüştü. Tüm tutuklu ve mahkumlar, işkence ve baskılarla sindirilip tahakküm altına alındıktan sonra asıl amaç uygulamaya konulmuştu: savunma hakkını tamamen ortadan kaldırmak, bununla da kalmayıp tutukluları, mahkemelerde yalan-yanlış beyanlar vermeye zorlamak, yani "itiraf", "samimi itiraf" ettirmek! Bu amaçla Cezaevi bir işkence yuvası olmakla birlikte, bir sorgulama binasına dönüştürülmüştü!. Başta o dönemin İç Güvenlik Amiri Yüzbaşı Esat Ortay Yıldıran, önceleri teğmen, sonraları üsteğmen olan, yüzbaşı'nın gidişinden sonra bir ara Cezaevi İç Güvenlik Amirliği yapan Ali Osman Aydın, "minik Asteğmen" lakabıyla tanınan, aslında iriyarı, enseli olan Asteğmen olmak üzere cezaevinde sorgulama ekipleri kurulmuştu. Çevre illerdeki polis sorgulama ekipleriyle işbirliği içinde çalışıyorlardı. Polisten istedikleri tanığın sorgulama ifadesini, çeşitli belgeler, bilgiler alıyor-veriyorlardı. Polis istediği zaman cezaevine giriyor, çıkıyor, koğuş kapılarının önünde bile tutuklulara çeşitli sorular yöneltiyor, sorguya çekiyordu. Sinema salonu, eski hamam, bir ara 30 uncu koğuş olarak kullanılan yer, şimdi 36. koğuş denilen Tecrit bölümü sorgulama amacıyla kullanılan işkence salonlarıydı. Bu salonlar, polisteki sorgulama salonları gibi işkence aletleri ile donatılmıştı. (........)"

7. Kolordu Sıkıyönetim Komutanlığı Özel Askeri Ceza ve Tutukevi tutuklusu Mehmet Özgül'ün esas mütalaa hakkındaki savunmasından

SUALP ÇEKMECİ
Sağmalcılar

YÜREKLER ÖZGÜR VURSUN

Gül
Benim canım
Yırtılsın karanlık perde
Aralansın dudakların
Al bir yıldız dişlerin
Aydınlansın gözlerimde
Düşman
Sevgilisini ağlattım demesin

Ağlama ne olur
Akan yaşın değil
Umudum olur
İçinde kalsın
Gözyaşın
Sevdamı korur
İlle ağlaman gerekiyorsa
Tut kendini, diren
Bir gün
Kolların boynumda
Mutluluktan ağla
Sıcaklığına doyamadığım yerde.

Ali Biçer

değerleri ayaklar altına alıcı, aldatıcı uygulamaların gönüllü ya da gönülsüz kabul(!) edenler dışında kalan siyasi tutuklular her türlü haktan yoksun olarak ağır baskı, yıldırma ve terör koşullarında yaşamaktadırlar.

Mahkemeye götürülecek tutuklular sabahın erken saatlerinde, kışın dondurucu veya yağışlı havalarında ya da yazın yakıcı ve bunaltıcı güneşi altında don gömlek havalandırmaya alınmakta, elleri arkadan zincirle kelepçeli olarak saatlerce bekletilmektedirler. Herşey bununla da bitmiyor.

— Saatlerce üzerlerinde yalnızca don-atlet bulunan bu tutuklular dondurucu soğuklar nedeniyle her türlü hastalıklarla karşı karşıyadırlar. Bu şekilde tutulmalarının nedeni ise deyimyerindeyse "boyun eğdirmek" içindir. Yetkililer de bunu açıkça ifade ediyorlar.

— Tutuklular saatlerce elleri arkadan kelepçeli olarak dondurucu ... tukta tutulmaktadır. Kan dolaşımı en alt düzeye inen tutukluların kolları ve bilekleri şişmekte, mahkemeye gidiş-geliş çekilmez bir işkence halini almaktadır. Kısacası kelepçe takılma biçim ve yöntemi güvenlikle ilgili olmayıp kesinlikle bir işkence aracı ve vesilesi olarak kullanılmaktadır.

Tutuklular gidip gelişlerde çırılçıplak aranmaktadırlar. Amaç arama değildir. Zira tutuklular aramaya gerek görülmeyecek biçimde çırılçıplaktırlar. Arama bahanedir. Amaç işkencedir.

— Saatlerce havalandırmada don-gömlek bekletilen ve iyice üşütülen tutuklular koğuşa alınmadan önce bir de "kıç falakası" tabir edilen falakaya maruz kalmaktadırlar. Bu uygulama öyle keyfi olmaktadır ki bazen tüm cezaevi yetkililerinin hazır bulunduğu, amacın sadece işkence olduğu dayanıklılık testine dönüşmektedir. Tutuklular bayıltılıncaya kadar dövülmektedirler.

— Bu gidiş gelişlerde tutukluların en küçük bir savunmaları keyfi hücre cezalarıyla karşılanmakta, tutuklular don-atlet bir haftadan 15 güne uzanan hücre cezalarına çarptırılmaktadırlar.

— Tutukluların hak iddiaları dahi "disiplin bozucu", "cezaevi kurallarına aykırı" davranışlar olarak görülüp, keyfi ziyaret cezaları, kantin, çay vb. yasakları verilmektedir.

— Son günlerde ise yoğun bir şekilde infaz yakmalar başlamıştır. Tamamen keyfi bir uygulamayla gerçekleştirilen infaz yakma girişimlerinin hiçbir dayanağı yoktur. Her ne kadar 1984'te çıkarılan ve tutukluları kapsar biçimde genişletilen yasaya sığınılıyor ise de, bu, tutukluların tamamen aleyhine, tek taraflı ve keyfi bir biçimde ele alınmakta ve uygulanmaktadır.

— Arama bahanesiyle bazen her gün bazen de aralıklı olarak tam bir keyfiyetle koğuşlara operasyonlar düzenlenmekte, gecenin ilerlemiş saatlerinde tutuklular don-atlet yerlerde sürüklenerek dışarı çıkarılmaktadır. Her türlü zor kullanımı, kıç falakası, tartaklama ve tehdidin yanısıra bu aramalar güvenlik sınırını aşıp tutukluların çırılçıplak soyularak aranması biçimine varmaktadır. Buna karşı normal güvenlik araması talep eden tutuklular "arama yaptırmıyorlar" gerekçesiyle dövülmekte, cezalar artırılmaktadır.

Koğuşlar aranmak yerine tutukluların eşyaları tahrip edilmekte, yağmalanmaktadır. Yiyecekleri dökülmekte bir gün önce satınalınan kağıt-kalem vb. malzemeler toplanmaktadır.

— Gerek koğuş operasyonlarında ve gerekse de mahkemeye gidiş gelişlerde zorla saç kesilmektedir.

— Yaklaşık iki yıldır ziyaret, avukat ve havalandırma yasağı vardır.

— İçeriden ve dışarıdan mektup alış verişleri son derece kısıtlıdır. Cezaevi içi mektuplaşma ise yasaktır.

— Kadın tutuklulara yönelik birçok uygulamada işkence ve terörün yanısıra ahlak sınırları aşılmış, kadın tutukluları soyarak arama, bu kişileri askerlere dövdürme, hakaret gibi yaptırım ve uygulamalarla ayrı bir özellik kazanmıştır.

Metris'te idare bizzat askerlere kadın tutukluları soyma ve arama emirleri vermiş ve bizzat uygulamıştır. Keza hücreye konulan kadınlara geç saatlerde hücre kapıları açılarak askerlerce sarkıntılık yaptırılmış, kadın tutukluların bağırması üzerine vazgeçilmiştir. Kadınlara yönelikbu uygulama halenl zaman zaman gündeme getirilmektedir.

Akif Mücek'in Sıkıyönetim
1 No'lu Askeri Mahkemesi
Başkanlığı'na verdiği
31 Ekim 1985 tarihli dilekçeden

AMASYA

Amasya Cezaevi mahkumlarından Baki Altın'ın dergimize ulaşan mektubu:

AMASYA CEZAEVİNDE NELER OLUYOR?

Bugüne kadar kamuoyunun dikkatlerinden ve gözlerinden uzak tutulması çeşitli yöntemlerle başarılmış olan Amasya kapalı cezaevinde, mahkumların kişilikleri yok edilerek, cezaevi yönetiminin istediği kişiliksiz iradesiz ve her türlü emire boyun eğen korkak muhbir, itirafçı kişiler yaratılmak istenmektedir.

Bizzat uygulamaların 1985 son aylarında İstanbul Metris Cezaevine sevk oluncaya kadar benim de hedef olduğum, insanlık dışı cezaevi koşulları hâlâ sürmektedir. Ayak,sırt,kıç falakası ve rastgele vurma biçimindeki kaba dayakla fiziki işkence,keyfi ve uzun süreli hücre ,zindan cezaları. ,hak gaspları dini ve ideolojik baskılar cezaevi yönetimi tarafından uygulanan insan kişiliğini ezme yıldırma yöntemlerinden bazılarıdır.

1985 son aylarında A.Fazıl Özdemir , Mehmet Tekbaş, Emrullah Gemici ve ben Amasya'ya sevk edildik . Cezaevine girişte biz siyasi mahkumlara zorla ahlak dışı arama yapılarak, saçlar sıfır numara kesilerek tek tip elbise giymeye zorlandık. İnsanlık onurumuzun gereği işkenceye, aşağılanmaya karşı tepki gösterdik. $2m^2$ lik ve yaklaşık 1,75 m. boyundaki ışıksız hücrelere tek tek alındık ve burada 15 gün süre ile kaldık. Cezaevi Müdürü Necati Öztürk'ün emri ve yönetiminde bu süre içinde gardiyanlar tarafından bayıltılıncaya kadar ayak, sırt, kıç falakasına tabi tutulduk. Soğuk suya yatırıldık, kaba dayak atıldı. 20 şer dakikalık bu işkence seanslarına katılanlar başta 1. Müdür Necati Öztürk (emir veren ve işkence süresini yöneten) 2. Müdür Mehmet İnce, baş gardiyan Dursun, baş gardiyan yardımcısı Mehmet, gardiyan Rıza Yılmaz ve kendilerini tanıdığımfakat isimlerini bilemediğim diğer gardiyanlar. Hücrede kaldığımız süre içerisinde yine uyutmama, sigara vermeme ve "keyfi gece sopası" na bir çok kez tabi tutulduk. İşkenceye çanak tutan kişi ise mahkumların ilk şikayette bulunacağı kişi olan Cumhuriyet Savcısıdır. Suç duyurularımızı işleme koymadığı gibi, işkence izlerinin kaybolmasına yardım etmiştir. Cezaevi yönetimi işkence izlerinin yok olması için yine keyfi olarak 3 ay haberleşme (mektup, vb.) ve görüş yasağı koymuş, dilekçelerimiz yerine ulaşmamıştır. Yukarıda adı geçen siyasi mahkumlar hala havalandırmaya çıkarılmamışlardır ve işkence,hücre cezası yasaklar da halen devam etmektedir. Cezaevine hiç bir kitap alınmazken yerel şeriatçı "Hilal"gazetesi elden ele dolaştırılmaktadır. Savunma dosyalarımıza, kitap ve defterlerimize el konmuş verilmemektedir. Savunma hakkı süren yargılamalarımızdan ötürü böylece engellenmektedir.Siyasi mahkumlara pişmanlık telkin edil mektedir. Sayımlarda müdür tarafından küfür edilmekte müdür veya gardiyanların saygısız, ahlak dışı küfür ve davranışlarının nedenini sormak,mahkumlara hücre hapsine mal olmaktadır.

Gardiyanlar ve adli mahkumlar arasında yasa dışı muhbir örgütlerini bizzat müdür kurup yönetmektedir. Siyasi idam mahkumlarının kaldığı müşahade hücrelerinde sağlık koşulları yoktur ve her an fare-böcek vb. zehirlenme tehlikesi vardır. Bunlara bir önlem alınmamakta, aksine buralarda çürütüleceğimiz müdür tarafından tehdit olarak kullanılmaktadır. Adli mahkumlala T.V. verilirken, siyasi mahkumlara verilmemektedir.

Siyasi mahkumlar askeri yaptırımlara (zorla ön ilikleme,hazırola geçirme vb.)zorlanmakta, uymayanlar işkenceye alınmaktadır.

İşkence, yasaklar keyfi uygulamaları gündelik uygulamalar olarak sürmektedir. 1982 yılında aynı şartlarda yaşamaya zorlanan Fatsa Devyol davasından bir sanık, müşahade bölümünde, dayanamayarak intihar etmiştir.

Bu güne kadar bunların kamuoyuna yansımamasının bir tek nedeni vardır. Siyasi mahkumların yeni gelmiş olması ve diğer mahkumların da uygulamalarla korkutulmuş, yıldırılmış, kişiliklerinin yara almasıyla konuşamama ve sürekli işkence tehditidir.

Amasya Kapalı Cezaevindeki insanlıkdışı uygulamaları, işkenceleri , baskıları, yasakları protesto etmek, cezaevinin yaşamsal koşullara kavuşturulması için müşahade bölümünde kalan, idam mahkumu arkadaşların A.Fazıl Özdemir-Mehmet Tekbaş-Emrullah Gemici ve Ahmet Kınalı süresiz açlık grevine başlamış bulunmaktadır.

ADANA

Adana Kapalı Cezaevi, sürekli hücre cezaları, kötü hücre koşulları ard arda verilen görüş mektup- yasakları, açık görüşlerin dahi, "cezalılar" gerekçesiyle verilmediği, mahkumların ve mahkum ailelerinin yetkili mercilere koşulları tüm ayrıntılarıyla anlatmalarına, inceleme komisyonlarını davet etmelerine rağmen hiç bir düzelme olmadığı gibi her geçen gün daha ağır ve zorlu yaşama koşullarına ter'- edildiği bir cezaevidir.

Bu kötü koşulları bir kez daha dile getirmekte yarar var.

1- Siyasi tutuklulara karşı sürekli hücre cezası uygulanarak, bunu bir işkenceye dönüştürerek çocuklarımızı adım adım hastalığa, ölüme terkediyorlar. Bayan tutukluların durumu çarpıcı bir örnek oluşturduğundan değinmeden geçilemez. İstanbul Metris Askeri Cezaevi'nden Adana Kapalı Cezaevine 1984'ün kasım ayında sevk edilen Nevin Berktaş, Adana'ya geldiği 1,5 yılın 1 yılını hücrelerde geçirmiştir. Yine aynı cezaevinden 1984'ün temmuz ayında Adana Kapalı Cezaevine getirilen Mürüvet Çakırerk toplam 430 gün hücrede kalmıştır. Diğer siyasi tutukluların da durumu pek farklı değildir.

2- Bütün yaşamları hücrelerde geçtiği halde, bu hücrelerin durumu içler acısıdır. İncelemeye gelen heyetlerce ve cezaevi doktoru tarafından "insan yaşamaz", "kullanılamaz" raporu verilen hücreler kullanılmaya devam edilmektedir. Kadın koğuşunun önceden tuvalet olarak kullandığı yerler, demir kapı takılarak hücre haline getirilmiş, lağım suları ve pis kokuların içinde, kedi büyüklüğünde lağım farelerinin, her türlü haşeratın, yaz ayları çıkan yılanların arasına bırakılmışlardır.

Hücrede çay, sigara, kantinden alınan her türlü yiyecek, gazete-kitap yasaktır. Son aylarda yatak dahi verilmemektedir. Erkek tutuklular onur kırıcı aramalarla çırılçıplak soyulup cezaevi gardiyanları ve askerlerce dövülerek hücreye atılırken, bayan tutuklular da erkek gardiyan ve askerler tarafından ahlak dışı uygulamalara maruz bırakılarak, saçlarından çekilerek hücrelere atılmaktadırlar.

Yerin altında, havanın ancak üç-dört demir kapıyı aşarak, küçücük bir mazgal deliğinden girebildiği, son derece rutubetli yerlerdir. Bu durum karşısında Adana Cumhuriyet Savcısı Ali Galip DİNÇER, "havayı ne yapacaklar, bir toplu iğne deliğinden bile giren havayla insan yaşayabilir" diyebilmektedir.

3- Sağlık koşullarının böylesine elverişsiz olduğu bir ortamda cezaevine doktor sadece haftada bir kez gelmekte ve ancak ölümcül durumdaki hastalara bakabilmektedir. Tutukluların dayak izlerinin tesbiti için doktora çıkmalarına izin verilmemektedir. Hücreye alınacaklar sadece formalite gereği doktor kontrolundan geçirilmektedirler. Hastahaneye sevk edildiği halde tutuklular aylarca hastahaneye götürülmemektedir.

4- Peşpeşe verilen mektup görüş yasaklarıyla çocuklarımızdan aylardır haber alamıyoruz. Açık görüşlerde dahi görüştürülmüyoruz. Bu yasaklar öylesine sıktır ki, yazdığımız mektuba cevap alamadan bir yeni yasak daha geliyor. Verilen mektup görüş yasakları asıl ailelere verilmiş bir ceza niteliğine bürünmüştür. Çocuğumuzun sağlığı ve yaşamı konusunda bilgi edinmemiz yasaklanmıştır.

5- Kitap ve dergiler verilmemektedir. Daha önceden alınan Nokta, Yeni Gündem, Düşün, Bilim ve Sanat vb. dergiler, Savcının "muzır neşriyat" nitelemesi sonucu yasak edilmiştir. Ayrıca Adana Kapalı Cezaevi ile ilgili haberlerin yeraldığı günler Cumhuriyet ve diğer gazeteler verilmemektedir.

6- 15 günde bir akıtılan sıcak sudan hücrede bulunan tutuklular yararlanamamaktadır. Ayrıca banyo günleri 15-20 kadar gardiyan (erkek) bayan tutukluların banyolarının bölümüne rahatlıkla girebilmektedir.

7- Yemekler hem besin değeri düşük hem de yetersiz çıktığı gibi, hücrede bulunan tutuklular kantinden ek besin de alamamakta yarı-aç bir durumda yaşamaya çalışmaktadırlar.

8- Cezaevinde itirafçı sanıklar, özel cezaevi görevlileri gibi çalışabilmektedirler. Cezaevi müdürü ve Cezaevi Bölük Komutanının denetiminde kendini savcı ya da emniyet görevlisi olarak tanıtan itirafçı sanık Selçuk GÜLTEKİN bazı tutukluları sorguya çekerek ihbarcılık yapmalarını, pişmanlık yasasından yararlanmalarını istemektedir. Ayrıca yaklaşık üç aydır çay ocağı da bu tutuklular tarafından işletilmektedir. Bunlar çayın içine her türlü şeyi koyabilecekleri için siyasi tututuklular 3 aydır çayda içememektedir. Böylece Cezaevi idaresi çay içilmesine de engel olmaktadır.

Yukarıda anlatılan insanlık-dışı bu koşullardan sonra, başta Cumhuriyet Savcısı, Cezaevi Müdürü olmak üzere "İnfazınızı yakacağız, sizleri süreceğiz" türünden tehditler ileri sürülmektedir çocuklarımıza.

COPLU

Yapılan bu uygulamaların sorumluları Adana Cumhuriyet Savcısı Ali Galip DİNÇER, Cezaevi Müdürü Mehmet Aydoğdu, Cezaevi İç Emniyet Bölük Komutanı Hulusi SEZGİNER'dir. Bayan tutukluların tuvalete kapatılma emri bizzat Cumhuriyet Savcısı tarafından verilmiştir.

Bu uygulamaların yanı sıra işkence de yer yer yapılmaktadır. Bizzat işkenceye katılan gardiyanlar; başgardiyan, Mustafa GEZER, Kasım ÇAKMAK, gardiyan Celal CÖMERT, Bilal DENİZ ve Emine TALAYMAN'dır.

Suzan Sarıgül
Esmehan Ekinci (Tatlı) Babası S. Mehmet Tatlı
Coşkun Kahraman annesi Afet Kahraman
Ramazan Deniz Rıza Deniz (babası)
Bayazıt Durmuş annesi Zeliha Durmuş
Nevin Berktaş'ın annesi Makbule Berktaş
M. Berktaş
Fatma Darıcı
Fatin Darıcının annesi
Nusret Maya eşi Sebahat Maya
İsmail Yüce annesi Fatma Yüce
F. Yücel
Elif Öz Annesi Hüsne Öz
Cevdet Uçar annesi Zarife Uçar
Erdal Aykaç annesi Mesude Aykaç
Eyüp Kırık annesi Güllü Kırık
Ahmet Akgün annesi Elif Akgün
ELİF
Mehmet Gülün Anesi
Abdurrahman Kırklar
Erol Özcan'ın annesi

BARO BAŞKANLIĞI'NA
ADANA

Adana Kapalı cezaevindeki tutuklu müvekkillerle hücrelerde insan haysiyet ve onuruyla bağdaşmayacak koşullarda yaşamaya zorlandıklarını, aynı hücreyi çok sayıda tutuklunun paylaşmasından doğan oksijen yetersizliğiyle karşılaştıklarını, hücre, ıslaklığından tektip cezaevi elbiselerini yere sererek korunmaya çalıştıklarını hücreye konulmadan önce göstermelik doktor muayenesinden geçirildiklerini, sağlıklarını koruyabilmek için kantinden alışveriş yapma isteklerinin önlendiğini, kadın tutukluların hücre diye "tuvalete" kapatıldıklarını, bunların her tür ve bu arada tuvalet ihtiyaçlarını, birbirlerinin yanında gidermek zorunda bırakıldıklarını, bu "TUVALET HÜCREDE" kurbağa, ve farenin yanısıra yılanın da bulunduğunu, yılandan cezaevi yönetiminin de haberinin olduğunu, saptadık.

Görüştüğümüz müvekkillerin, içinde bulundukları hücre koşullarını açıklamaya çalıştıklarında, görevli gardiyanların engellemesiyle karşılaştıklarını gözledik.

İnsanın, insan haysiyet ve onuruyla bağdaşmayacak hiçbir ceza ve işleme tabi tutulamayacağı, Uluslararası İnsan Hakları belgelerinde ve ülkemiz Anayasa ve yasalarında yer almıştır.

Buna rağmen, İNSAN OLAN TUTUKLULARIN, Adana Kapalı cezaevinde, insana yakışmayacak koşullarda hücrelere konularak bu yolla kendilerine ve ailelerine acı çektirilmektedir.

Adana Barosu olarak, Kapalı cezaevindeki hukuka ve insan haklarına aykırı uygulamaların yerinde incelenerek tesbit edilmesini ve gereğinin yapılmasını, saygıyla dileriz.

5.6.1986.

Av. Mehmet Şerifoğlu

Av. Ülkü Tolunay

Av. Hacı Ali Işık

Av. Ali Salih

Av. Elif Tuncer

Av. Ziya

MAMAK

HALDUN TUNÇER
Bursa

TUTANAKLARDAN

Mahkemeye gidiş gelişlerde tutuklular havasız, kapalı arabalarda götürülüp getiriliyor. Arabalarda hava akımının olacağı hiç bir yerin olmamasından yazın terden, kışın soğuktan tutuklular hastalanıyor.

Mahkemeye geldikten sonra arkaya baktın, yanındakilerle konuştun diye tutukluların ismi alınıyor. Cezaevine dönüşte bazen dövülüyor, mutlaka hücre veya görüş cezası veriliyor.

Görüşçülerle uzaktan konuşmanın mümkün olmadığı halde sırf psikolojik baskı ve tutuklulara hakaret için askerden duvar örülüyor.

Mahkemeye gidiş gelişlerde tutukluların aynı davada yargılanmasına rağmen konuşmalarını engelleme bahanesiyle sürekli hakaret ediliyor. Karşı gelenler olduğu zaman karşı gelen kişi kafes denilen yere alınıp ya dövülüyor, ya görüş veya hücre cezası veriliyor.

CEZAEVİNDE

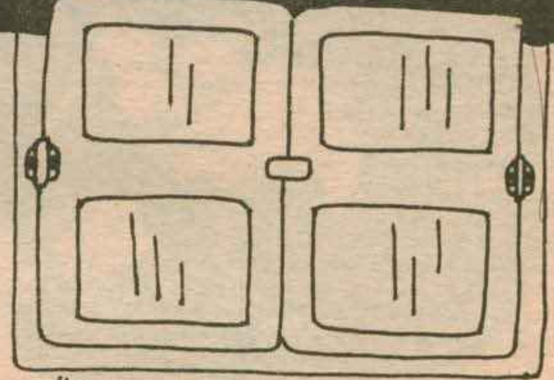
— Sayımlarda sudan gerekçelerle (kafanı kaldırmıyorsun, yüksek sesle bağırmıyorsun, koşar adımda dizlerini çekmiyorsun gibi) sudan gerekçelerle tokatlama, bu muameleye karşı kendisini sözle savunan olduğunda ise cevap verdin, diye dövülüp soğuk havada bekletme, kafese alıp saatlerce esas duruşta bekletme, görüş ve hücre cezası verilmektedir. Sayım sırasında eşyalar tamamen dağıtılmakta, askerler çamurlu ayakkabıları ile temiz çamaşırlara basmakta hatta kasten ayakkabılarını silmektedirler. Kitap ve defterler kasten yırtılıp dağıtılmaktadır.

Bazen ayda bir bazen birkaç defa arama bahanesiyle tüm yataklar dökülmekte eşyalar, kitaplar, savunma notları ve yiyecekler birbirine karıştırılmakta, dağıtılmaktadır. Aramadan sonra koğuşa girildiğinde toz ve pislikten birçok insan hastalanmakta, saatlerce koğuş temizlenememektedir.

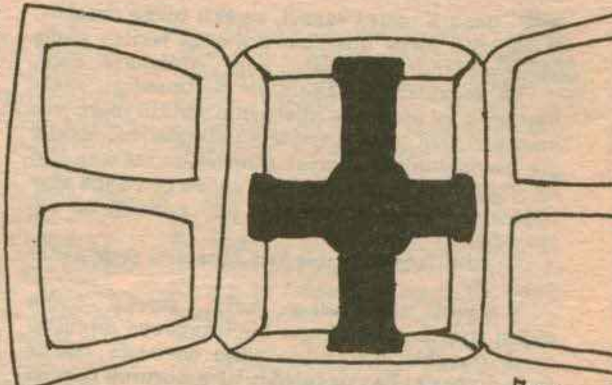
Havalandırma koşulları berbattır. En çok haftada, bir veya iki kez on beş dakikalığına havalandırmaya çıkarılmaktadır. Bunun on dakikasında tutukluları ezmek için eğitim adı altında baskı yapılmakta tutukluların direnç gücü olmadığı halde 50-60 şınav çektirilmekte, çekemeyen olduğu zaman tokatlanmakta, ya da konuşulmaya çalışıldığında da karşı gelindiği gerekçesiyle yukarıdaki cezalar verilmektedir. Ayrıca koğuşlar yeterli havalandırma düzeninden yoksundur.

Sağlık koşulları çok berbattır. Hastalanan tutuklulara gerekli ve yeterli tıbbi müdahale yapılmamaktadır. Hastaneye yatması veya gitmesi gereken tutuklular gönderilmemektedir, ancak ölebilecek duruma gelmeyince hastanede tedavi görmek imkansız gibi birşeydir. Yeterli beslenmenin olmaması, cezaevi yemeklerinin yenemiyecek durumda olması hemen hemen hiç tutukluların havalandırılmayaçıkarılmaması ve psikolojik ve fiziki baskılardan dolayı gizli verem, sinir hastalığı, kalp hastalığı, romatizma yaygındır. Koğuşların kalabalık olmasından ve yiyeceklerin yeterli olmamasından, yemek yemek için yerlerin dar olmasından (koğuşların tümünde tutukluların çoğu yatakların üzerinde yemekte) iki, üç kişi aynı tabakta yemek zorundadır yatarken sık yatıldığından dolayı da nefes yoluyla özellikle verem hastalığı yaygınlaşmakta ve gerekli taramalar yapılmamaktadır

Tecritlerde bir sağcı, bir solcu kişiler konularak insanlar toplumdan iyice uzaklaştırılmaya çalışılmakta, tüm tutukluların birer sinir hastası, psikopat kişiler haline getirilmeye çalışılmaktadır. Tecrit kısmında on-onbeş cinayetten yargılanan

— .. "Biri pencereyi açsın lütfen .."..

— .. "KAPAT!. KAPAT!..

MHP'li, ruhsal dengeleri bozuk kişilerle bazı solcu mahkumlar zorla birarada kalmaktadırlar, bu yüzden can güvenliği yoktur. Yine tecritlerde tutukluların yandaki tecritlerle konuşması, alışveriş yapması yasaktır. Bunları yapan tutuklu olduğu zaman yukarıdaki ceza türleri ile cezalandırılmaktadır. Gerekli tutukluların arasındaki zorunlu yardımlaşma olmadığı için de tutuklular maddi imkansızlıklar içindedir. Gerekli yiyecek, okuma, konuşma ihtiyaçlarını giderememektedir.

Koğuşlarda, tecritlerde sayım ve havalandırmada marşlar zorla okutturulmaktadır.

Cezaevinde kitap olanağı kısıtlıdır. Doğan Avcıoğlu, Uğur Mumcu, Aziz Nesin, Oktay Akbal, Çetin Altan, İlhan Selçuk, gibi yazarlarla birçok yerli ve yabancı yazarın üçyüze yakın kitabının içeri sokulması ve okunması yasaktır. Sağcı yazarların tüm kitapları serbesttir. Hatta casusluktan ceza alan İlhan Bardakçı'nın bile kitabı kütüphanede vardır.

Sağcılar korunmakta, itirafçılara özel uygulama yapılmakta, yine sağcılarla solcuların bir arada kalması için baskılar yapılmaktadır.

Görüş günleri, tutuklular esas duruşta durmaya zorlanmakta (görüş bekleme yerinde) uymayanlar cezalandırılmakta, görüşler 3 ile 5 dakikayı geçmemektedir. Görüşçüler saatlerce dışarıda bekletilmektedirler.

Genel Kurmay'dan veya başka kuruluşlardan denetlemeye gelindiğinde cezaevi yönetimi görüşülecek kişileri kendileri saptamakta, görüşmeler cezaevi yöneticileri yanında yapılmakta. Şikayetler bu yüzden yapılamamakta, cezaevi yöneticilerinin işlerine gelmeyen birşey söylendiğinde de görüşmelerden sonra tutuklular cezalandırılmaktadır.

Cezaevi yönetiminde yer alan kişiler ekseriyetle taraflı ve işkenceci kişilerdir. Örneğin A Blok Amiri Yüksel Binbaşı ve yine Yüzbaşı Haşmet tüm operasyonları yürüten ve cezaevindeki baskıları tertipleyen kişilerdir.

TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ AILELERİ DERNEĞİ

"İŞKENCE VARDI VAR DEVAM EDİYOR"

YARIN □ *Yaklaşık 4 ay önce kurulmuş bir derneksiniz. Türkiye'de ilk kez bu amaçlar doğrultusunda bir dernek kuruldu. Öncelikle dernek kurmaktaki amaçlarınız nelerdi?*

■ Derneğimizin amaçları özetle şöyle: Tutuklu ve hükümlü sorunlarıyla ilgili olup, amaçlarını gerçekleştirebilmek için ceza ve tutukevlerinde ortaya çıkacak sorunlara karşı, ceza ve tutukevi idaresini duyarlı kılmak; bu durumda gerektiğinde ceza ve tutukevi idaresi dışında ilgili resmi kuruluşlara başvurarak, gerekli yardımın yapılmasını sağlamak. Tutuklu ve hükümlülerin başta sağlık sorunları olmak üzere, kültürel, sosyal vb. ihtiyaçların giderilmesinde gerekli önlemlerin alınmasında yardımcı olmak. Tahliye olan tutuklu ve hükümlülerden işsiz kalan ve ekonomik bunalıma girenlere, resmi ve özel kuruluşlardan iş bulma girişimlerinde bulunmak. Tutuklu ve hükümlülerden yakını ve kimsesi olmayanlara zorunlu ihtiyaçların karşılanmasında yardımcı olmak. Bu amaçlar doğrultusunda kurduk ve Türkiye'de ilk defa kurulmuş bir dernek olarak 4 ay önce kuruluşumuzu bildirdik, onayını bekliyoruz. Tutuklu ve hükümlü yakınlarından ekonomik güçlük içerisinde olanların hastalığı halinde ilaç ve tedavi yardımında bulunmak, okul çağındaki çocuklarına okul araç ve gereçlerinin sağlanmasında yardımcı olmak.

□ *Peki, kısa vadede programınıza neler almayı düşünüyorsunuz?*

■ Kısa vadede ilk olarak derneğimizin tanıtımını düşünüyoruz. Çeşitli demokratik kuruluşları gezip, derneğimizin kuruluş amaçlarını yansıtmak, kamuoyu oluşturma çalışmalarımızı sürdürmek. Bunu geçmiş 4 aylık süre içerisinde yapmaya çalıştık. Çeşitli zamanlarda basın toplantıları yapıp, cezaevi koşulları hakkında kamuoyunu bilgilendirmek ve gerekli bakanlardan, kuruluş ve kişilerden bu cezaevi koşullarının düzeltilmesi yönünde girişimlerde bulunmak.

□ *1985'in ortalarından sonra gündeme gelen genel af olayı vardı. Toplumdaki hareketlenmeyle birlikte bu tür istemler de ön plana çıkmaya başlamıştı. O dönemin gerçek sorumlusu olmadığı halde sorumlusu gibi gösterilen insanların genel bir af kanunu ile birlikte yeniden özgürlüklerine kavuşturulması isteniyordu. Bu ikisi arasındaki yani, demokrasiyle genel af arasındaki direkt bağlantıyı nasıl kuruyorsunuz?*

■ Biz gerçek demokrasinin ülkemizde uygulanmasından mutluluk duyacağız. Demokratik bir kuruluş olarak yasal olmayan bu uygulamalara, gerek cezaevi gerekse ülke çapında karşıyız. Cezaevindeki zor koşullar, bugün tüm kamuoyunca malumdur. Biz bu amaçla kurulmuş, cezaevinde tamamen keyfi, yasal olmayan, kanunsuz uygulamalara son verilmesini, gerçek suçlu olarak kabul etmediğimiz çocuklarımızın bağımsız mahkemelerde savunulmalarının yapılabilmesi, yargılanarak kısa zamanda durumunun sonuçlandırılmasını amaçlayan bir derneğiz.

Biz, Af Yasası görünümü altında çıkarılan İnfaz Yasası'nı yeterli olarak görmüyoruz. Bizim asıl özlemimiz, genel bir aftır. Siyasi ve fikir suçlularını içeren genel aftan yanayız. Bu ümidimizi kaybetmedik. Böyle bir affı memleketimizin geleceği açısından elzem ve demokrasinin gereği olarak görüyoruz.

□ *Nisan'da bir basın toplantısı yaptınız ve bu basın toplantısının genel konularından biri, kayıplar ve işkence olayları idi. Bu olaylar, basının gündemine bir-birbuçuk yıl kadar önce girmişti. Gerek toplumsal duyarlılık gerek günlük basında belli orandaki duyarlılıkla birçok nokta açığa kavuşturuldu. Ancak, bu konularda yine bir suskunluk görülüyor. Bu suskunluğun nedenleri neler sizce?*

■ Gönül arzu ederdi ki, bu suskunluk, bu olaylar artık son bulmuş olsun; fakat ne yazık ki bu tür işkence olayları bütün şiddetiyle devam etmektedir. Bunun basına yeteri kadar yansımamış olmasını, ben basının suskunluğuna veriyorum. Burada, tekrar tüm basın organlarına bir mesaj vermek istiyorum. İşkence vardı, var, devam ediyor. Tüm basın organlarının, bu devam etmekte olan ve kendilerine zaman zaman iletilen, duyurulan işkence olaylarını kamuoyuna duyurmak amacıyla yayın organlarında yer vermelerini, eğer ülkenin içte ve dışta özlenen, istenen beklenen saygınlığa kavuşması isteniyorsa, basının bunu büyük bir görev olarak kabul etmesini talep ediyorum. Tüm insan hak ve onuruna saygılı, çağdaş ve demokrasiyi benimseyen basın mensuplarını buna davet ediyorum.

Bir de bizim ülkemizde işkence tanımlanırken, genelde hep maddi işkence doğrudan zora dayanan işkence gözönünde bulunduruluyor. Ancak, bunun yanında içerdeki insanların bir de psikolojik durumu vardır. Bu durum, gerek hapishanedeki görevlilerin mahkumlara karşı tutumlarını gerekse içerdeki genel yaşam koşullarını içeriyor.

□ *Gene o basın toplantısında belli oranda değindiğiniz bir olay vardı. Hapishanedeki uygunsuz koşullar ve birtakım keyfi engellemeler. Yani hapishanelerin, insanların ikinci kez cezalandırıldığı yerler durumuna geldiğini görüyoruz. Bu konuda neler söyleyeceksiniz?*

■ Şimdi, bu belirtmek istediğiniz ikinci kez cezalandırma anlamına gelen cezaevi yönetiminin keyfi uygulamalarına iki örnekle değinmek istiyorum. Bugün Metris Cezaevi'nde iki mahkeme devam ediyor; biri, Metris'te askeri mahkemede diğeri de, Baştabya'daki duruşma salonunda. Baştabya'da devam eden, Perşembe günleri olur. Metris'teki Çarşamba günleri devam eder. Mahkemeler haftanın iki günü devam eder, diğer üç gün boştur. Cezaevi yönetimi bu ailelerin görüş gününü bu mahkeme günlerine koymuştur. Çocuklarımız mahkemede oldukları için görüşmek için başvurduğumuzda, çocuklarınız mahkemedeydi denilerek görüştürülmeyişimiz. İkinci nokta da, çocuklarımızın havalandırılması yine illegal yollardan engellenmektedir. Şöyle ki, haftanın üç günü avukat ziyareti, iki günü ziyaret, iki günü de mahkemeye çıktıkları için çocuklarımızı "çıktınız" diye havalandırmaya çıkarmamaktadırlar. Böylece, çocuklarımızın günlük havalandırmaları engellenmiş oluyor. Bu, zannederim cezaevi yönetiminin bizim çocuklarımızın özlük haklarına nasıl baktıklarını gösteren özlü bir kanıttır. Ayrıca, keyfi uygulama bununla da kalmıyor. Özellikle çocuklarımızın sağlık sorunlarına çok ilgisiz kalmakta, ve ne bileyim, kasıtlı bir yöntemle savsaklama görünümü arzetmektedir. Rahatsız olan hasta komaya girmedikçe pratisyen doktorların dışında uzmanların bulunduğu hastahanelere sevk edilmemekte, çocuk ancak ölüm aşamasına geldiğinde sevk edilmektedir. Buna örnek olarak, geçmiş dönemde hastaneye sevk edilen iki çocuk yolda ölmüştür.

□ *Resmi makamlara yaşam koşullarının düzeltilmesi için çeşitli girişimlerde bulunuluyor. Adana Cezaevi'nde olduğu gibi, Metris Cezaevi'nde olduğu gibi. Bu girişimlerin sonuçları konusunda bizi biraz bilgilendirebilir misiniz?*

■ Maalesef amaçlarına ulaşamıyor, bu çocuklarımızın en son çare olarak başvurdukları açlık grevleri. Örneğin bundan evvelki basın toplantımızda Amasya Cezaevi'nde 6 idam hükümlüsü çocuğumuzun başlattıkları açlık grevini kamuoyuna yansıtmak ve kötü, son derece kötü cezaevi koşulları hakkında kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla basın toplantısı gündemine getirmiş, hatta cezaevi koşullarını bizzat yaşayan Baki Altın isimli bir hükümlünün yazdığı mektubun fotokopisini de dağıtmıştır. Maalesef giriştikleri bu 12 günlük açlık grevi, bir hak alamadan sonuçlanmış. Bildiğimiz kadarıyla, kardeşi ziyaret için Amasya'ya gidiyor. Birinci defa görüştürülmeden geri dönüyor. İkinci defa gittiğinde çok kısıtlı görüş, "orucunu bıraktıktan 15 gün sonra havalandırmaya çıkıyoruz" müjdesinden ileri gitmiyor.

□ *Sizin, dernek olarak, cezaevi koşulları hakkındaki genel istemlerinizi sıralayabilirmisiniz?*

■ Genel istemlerimiz: Çocuklarımızın da bir insan olduğunun gözönüne alınmasıyla, yasal haklarının kısıtlanmadan yerine getirilmesi; baskı, işkence, gayri yasal uygulamalara son verilmesi. Radyo, televizyon, gazete gibi kitle iletişim araçlarından yararlanılmasının sağlanması ve beslenme, sağlık gibi sorunlara gerekli özenin gösterilmesini talep ediyoruz.

□ *Son olarak, dergimiz aracılığıyla gerek derneğinizin etrafında toplanmış tutuklu ve hükümlü yakınlarına, gerekse soruna duyarlı olarak yaklaşan diğer kesimlere iletmek istediğiniz bir mesaj var mı?*

■ Öncelikle Tutuklu ve Hükümlü Aileleriyle Yardımlaşma Derneği adını taşıyan ve tüm tutuklu ve hükümlülere hitap eden derneğimizin, onların sorunlarına çözüm arayan demokratik bir kuruluş olduğunu ve tüm bu tanımlama içerisine giren kişilerin derneğimize üye olabileceklerine, üyeliklerinin açık olduğunu duyurmak istiyorum. Ayrıca, insana değer veren, çağdaş demokrasinin gereklerini özümlemiş tüm kişi ve kuruluşların, insan haklarına saygılı herkesin çocuklarımız üzerinde estirilen yasal olmayan kötü havaya son verilmesi için üzerine düşeni yapmasını diliyorum, temenni ediyorum, ve bekliyorum.

İDAM

İdam Kararlarından etkilenen binlerce kişi var toplumumuzda karar dosyası Meclis'de bekleyen mahkumuyla, infaz edileniyle, anne, babası, çocuklarıyla.. Haklarında idam kararı verilen mahkumların aileleri ile görüştüğümüzde acı tabloyu bir kez daha yaşadık; sorunun bu kişileri nasıl aştığını, toplumun kanayan bir yarasına dönüştüğünü gördük. "İdam" olayını canlı biçimde yaşayan hukukçularla konuştuk. Dramatik anılarını dinledik, kararlı çabalarına tanık olduk. Ezilmiş, acı çekmiş, bir çoğunun adı bile unutulmuş insanlarla, umut dağıtanlara kızgınlıkla bakan ailelerle karşılaştık. Bir-iki örnek sunuyoruz sizlere.

Aşağıdaki alıntı, bir hakimin şimdi infaz edilmiş bir idam kararına veridiği ayrışık oy gerekçesinden.

"Devlet sadece halkından bazı görevler bekleyen bir varlık değil, aynı zamanda egemenlik sınırları içerisinde yaşayan ulusuna karşı bazı görevler de üstlenen bir varlıktır. Bu anlamda devleti; sadece alan ve isteyen değil, daha çok veren ve gözeten bir varlık olarak nitelemek zorunluluğu vardır..

"(Yargılanan kişilere) sorulduğunda; içtenlikle içinde bulundukları toplumun insanca yaşaması ve sosyal haklara ve olanaklara sahip olmasını amaçladıklarını söylediklerine dikkat edilirse, bu kişilerin toplumlarına bu olanakları vermek konusunda, yasa dışı eylemlerde bulunmalarının tek kusuru ve sorumluluğu onlara ait olduğunu söylemenin de, doğru olup olmadığını düşünmek zorunluluğunu doğurur. Topluma uygarlık ve iyi sosyo-ekonomik koşullar sağlayacakları vaadi ile iktidarı alan partiler ve temsilcileri ile, bu ortamdaki çelişkileri devamlı körükleyen basın ve kuruluşlar ile dış etkilerin hiç mi sorumluluk payları yoktur?...

"Düşüncenin suç sayıldığı bir ortamda cezaların şiddetlendirilmesinin de yasa dışı eylemlere engel oluşturduğu da kesinlikle söylenemez. Çünkü yurdumuzdaki uygulamalar incelendiğinde, ülkenin içinde bulunduğu durum nedeniyle, yaklaşık 3-4 senede bir sıkıyönetim ilan edilmiş, sanki ülkenin içinde bulunduğu duruma gelmesinde tek kusurlu olan zamanın gençlik kuşağı imiş gibi, bu kuşak yargılanmış, cezalandırılmış, ancak ne yasa dışılık son bulmuş ne de siyasal iktidarlar üzerine düşen mutlak görevleri yerine getirmişlerdir.

"Yasa dışı olayları sadece cezalandırmak ve önleyici etki düşünülerek mevcut cezaları şiddetlendirerek bu eylemleri ortadan kaldırmaya çalışmak, sorunlara hiç bir zaman çözüm getirmemiştir. Önemli ve gerekli olan yasa dışı eylemlerin fizlendiği ve geçerli görüldüğü ortamın sür'atle ortadan kaldırılmasıdır.

"Olayımız da böyledir, sanıkların büyük bir kesimi yüksek öğrenim görmekte olan öğrencidir, ülkemizin kültürlü sayılabilecek bir kesimine mensupturlar. Kültürün kişilerin suç işlemesinde ne derece büyük önleyici etken olduğu bilinmekte olan bir gerçektir. Bütün bunlara rağmen, öğrenimini, sosyal ve ekonomik geleceğini bir kenara iterek bu tür yasa dışı eylemlerin içinde olmalarının bütün kusur ve sorumluluğunu bu kişilere yüklemek haklılık kurallarına uygun düşmeyecektir. Gerçek sorumlular bellidir.

"Zamanımızda insanlar, hatta uluslar arasındaki sosyal ilişkilerin bu derece güçlendiği, hukukun sadece cezalandırmak değil, aynı şekilde insan yaşamını elverişli hale getirmek ve sosyal yaşam içerisindeki ilişkileri yumuşatma ve sevgiye dayandırma yönündeki gelişmeleri de gözönüne alındığında, idam cezasının çağdışı kalmış, toplumun intikam duygusunu yansıtan bir ceza halinden başka bir ceza olarak nitelendirmediğimden, bu cezanın insan onuruna yakışmayacak bir ceza olduğu görüşündeyim."

Yaşamını yitirmiş bu mahkum ve ardında bıraktığı acı dolu ailesi, yakınları var. Bunun gibi yüzlerce mahkum, bir umut bekleyen binlerce anne, baba, yaşlı, çocuk var; umut arıyorlar. Onları, ne şişirilmiş ihracat, ne turizm patlaması, ne otel fiyatları ilgilendiriyor.

17 Haziran'da Adana Dev-yol Davası'nda 19 idam kararı birden verilebildi. Bir başka davada, savcı 48 idam istedi. Meclis'te 50'ye aşkın kesinleşmiş karar bekliyor.. Artık yüzlerce, binlerce insanı tek tek saymaya, izlemeye olanak kalmamış, kaybolup gitmişler..

İşte rastgele seçtiğimiz örneklerden biri: Bir genç; ölmüş. Babası da yaşamıyor bugün. Ona verilen idam cezası babasının da yaşamına mal olmuş. Verilen cezanın toplumun tümüne yöneltilmiş bir "öcalmaya" dönüştüğünü göstere göstere. Gencin avukatı Nevzat Helvacı anlatıyor:

Onlardan haber geldi.
Oradan...
Onlardan!
Gövdeleri kirli değil,
Çatık değilmiş kaşları,
Yanlız birer,
Uzanmış taşları.

HÜSEYİN DEMİREL
Sağmalcılar

"Meslek yaşamımda, idam istemiyle yargılanan çok sayıda kişiyi savundum. Bunların tümü 12 Mart ve 12 Eylül koşullarında sıkıyönetim mahkemelerinde açılan siyasal davalarda yargılanıyordu. Bu mahkemelerde savunduğum kişilere idam cezası verilmediği için kendimi şanslı sayıyorum.

Ancak, iş bununla bitmedi. İdam cezasına çarptırılmış bazı kişilerin davalarını Yargıtay aşamasında üstlendim. Herbirisinin ayrı ayrı, belleğime yerleşmiş acı birer anısı vardır. Birini anlatayım:

Askeri Yargıtay'da savunmasını üstlendiğim bir kişi, Erzurum Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nce, adam öldürdüğü savıyla ölüm cezasına çarptırılmıştı. Dosyada, bu suçu işlediğine ilişkin inandırıcı bir kanıt yoktu. Lehinde kanıtlar bulunmamasına karşın mahkeme müvekkilimi suçlu bulmuştu. Askeri Yargıtay'da yapılan inceleme sonunda, müvekkilim hakkındaki idam cezası, 'beraatı gerekir" diye bozuldu. Askeri Yargıtay, ölüm cezasına çarptırılan müvekkilimin suçsuzluğunu saptamıştı. Ne yazık ki müvekkilim bu sonucu öğrenemedi. Çünkü, bu kararın verilmesinden bir süre önce müvekkilim hücresinde ölü bulunmuştu. Otopsi raporlarına ve askerisavcılık kararına bakılırsa, olay intihardı, müvekkilim kendi canına kıymıştı. İster intihar olsun, ister başka türlü bir ölüm, sonuç olarak haksız yere idama mahkum edilen bir kişi hakkındaki bu kararın infazı sağlanmıştı.

Ölen müvekkilimin babasını tanırdım. Ölüm olayından önce alabildiğine dirençli olan bu kişinin, bu olayla tüm direnci kırıldı. Oğlunun anısına şiirler yazdı, kırlarda dolaşıp, ağıtlar yaktı. Yargıtay kararını oğlunun mezarı başında okudu. Üç ay içinde o da kahrından ölüp gitti. Böylece, infazı gerçekleştirilen idam sayısı ikiye yükseldi."

Sayın Helvacı'dan bir hukukçu olarak olayı değerlendirmesini istediğimizde de şu yanıtı verdi:

"İdam cezasının toplumda ve kişiler üzerinde yarattığı olumsuz etkiler, öyküsünü anlattığım olayda yeterince görülüyor, ayrıca yoruma gerek yok. Ben, idamın bir ceza değil, resmi yolla adam öldürme olduğu kanısındayım. Hangi gerekçeyle

olursa olsun, insanın en temel hakkına ağır bir saldırı olarak gördüğüm bu cezayı haklı bulmuyorum. İdam cezalarının çağdaş ceza ve infaz anlayışına uygun olmadığı ise, ilgi duyan herkesin öğrenebileceği kadar açıklanmış, yazılmış ve söylenmiştir. Hâlâ anlamak istemeyenlere bir sözüm yoktur."

Sözü bir babaya veriyoruz. Oğlu 28 yaşında. İdam kararı Yargıtay'da kesinleşmiş, Meclis'de bekliyor. Ağır işkenceler görmüş, dişleri kırılmış, 28 yaşında artık gözleri görmüyor. Ailesinin oturduğu evi Ankara'nın dar sokaklı gecekondu semtlerinden birinde arıyoruz. Onları evlerinin önünde oturur buluyoruz. Bizi görünce, dudaklarında acı bir tebessüm ayağa fırlıyorlar. Bu tebessümün nedenini anlamak pek kolay değil. Oğullarından gelecek umutlu bir haber beklentisiyle olabilir ya da sık sık görmeye alıştıkları polisleri görünce takındıkları zoraki bir tebessüm. Bilemiyoruz. Ama, sürekli baskıdan, acı içerisinde kıvrandıkları apaçık. Anne, 56 yaşında. Evlat acısıyla kocadığını anlatıyor bizlere. Boğazından iki kez ameliya geçirmiş, zor nefes alıyor. Öylesine kurumuş, küçülmüş ki gözleri, artık ağlarken gözyaşlarının döküldüğü bile görülmüyor. Gittiğimiz o gece, sabaha kadar ağladığını sonradan öğreniyoruz.

"İşte gördünüz, hanım kriz geçirdi. Hem polis, hem oğlumuz, çok kötü durumlara düştük." diye anlatmaya başlıyor baba. "O kadar ki, bazı gün ekmek parası bile bulamaz olduk. Bir sene öncesine kadar 15 günde bir, ayda bir eve polis gelir, arama yapardı. Kolay değil, demiryolunda işçiydim. Şimdi emekliyim. Bir maaş ne yapar? Evde 9 kişiyiz, bir de içerde, 10. 1981'de yaş haddinden emekli ettiler. 1980-81'de emekli olan herkese paraları verilmedi. İşyerine paramızı istemeye gittiğimizde başımıza asker, polis diktiler, 'anarşi yaratıyorsunuz' dediler. Sıkıyönetim kalktıktan sonra da hiçbirşey değişmedi. Polis, mahalleye gidip gelen arabaları, kahveleri sürekli arar.

Bir keresinde, icra memuru kimliğiyle evime gelerek diğer oğlumu götüren polisler, onu da "isim yanlışlığı" olduğu gerekçesiyle, ancak 2 yıl sonra bıraktılar.

Sivil polisler ara sıra bizi de izler. İzlendiğimizi hissederiz sürekli. Çok çektik, daha da çekeceğimiz kalmadı."

... İdam kararı evdeki yaşamınızı nasıl etkiliyor diye soruyoruz.

"Evde düzen diye bir şey kalmadı. Hanım iki kez ameliyat geçirdi. Çocuğun yanına görüşe giderken, askeriyeye yaklaştığımızda birden sancılandı. Hastaneye yatırdık, boğazından ameliyat edildi. İş dersen, iş yok. İş arıyorum, vermiyorlar. Diğer oğlum üniversitede okuyor. Okulu bitirecek, iş bulamayacak, vermezler ki iş."

"Biz biraz da oğlunuzdan söz etmek istiyoruz; oğlunuz şu anda ne durumda, görüş günlerinde nelerle karşılaşıyorsunuz?

"Oğlumun yalnız poliste verdiği ifade var, başka bir şey yok, idam kararını ona dayandırıyorlar. Onu da işkenceyle almışlar. 28 yaşında, neler yapmışlar. Ağzında diş kalmamış, artık gözleri görmüyor. Her tarafına elektrik vermişler. Tavana iple asmışlar, ipi kesmişler, betona düşürmüşler. Buna can mı dayanır? Bunlar mahkeme tutanaklarında da var. İşkence yok diyorlar, nasıl yokmuş işkence?

Görüş günlerinde bir şey konuşamıyoruz; telefonla konuşturuyorlar, başımızda asker bekliyor. "Nasılsın, iyi misin?" o kadar. 74'te bir görüşte çamaşırlarını vermişti. Kanlı, çamurlu. Dövmüşler, suya batırmışlar. Bir defa çorap götürdüm, nakışlı. Çorabı almadılar, üzerinde nakış var diye. Müslümanız, ama adımız müslüman. Daha bugün olmuş köyümde işkence.

Bu konuda bir yerlere başvurdunuz mu?

"Çok yere gittik, hepsine gittik. Başbakandan, cumhurbaşkanına kadar hepsine gittik. SHP'ye gittik. 'Yapacağız, af çıkaracağız!' dediler, hepsi o kadar. SHP ne yapabilir tek başına, çoğunluk öbür tarafta, SHP bir şey yapamaz şimdi. Tek başına iktidar olursa, belki yapar. Ama, diğeri fakir fukaraya gene para, kapkacak dağıtır, gene alır seçimleri. Mamak'ta, Altındağ'da belediye başkanlığını almasına imkân mı vardı? Parayla, kapkacakla aldı. Bunlardan beklenen bu kadar, fazla birşey beklenmez."

"Devletten sizler için neler yapmasını bekliyorsunuz, genel af konusunda neler düşünüyorsunuz?

Devletten ne bekleyeyim ki? Hiçbirşey beklemiyorum artık devletten. Gelecek ne yaparsa yapar. Cezalarda indirim yapıldı; bu dönemde af çıkarmalarına imkân yok. Kendi adamları dışarıda geziyor. İbrahim Çiftçi.. Beş-altı tane adam öldürmüş, beş defa idam vermişler; şimdi devlet memuru.

Gerçek suçlular yakalansın mı diyorsunuz?

"Yo, yakalamazlar ki! Çünkü, kendi adamları. gerçek suçluları kendileri salıveriyorlar. Birşey söyleyemezsin ki! Onlar serbest gezip, konuşabiliyorlar, biz konuşamayız. Bizim tutacak kimsemiz yok. Emniyete gidersin, 'gel kızıl komünist' derler. Bu var.

Pişmanlık Yasası çıkardılar. Yasadan konuşanlar, oğlum için 'suçsuzdur, biz öldürdük' dediler. Yargıtay yine de onayladı. Bunun pişmanlığı nerede kalmış? Amaç daha da adam toplamak. 15-20 kişi var. 30 kişi daha alacaklar. Başka bir şey yok."

İdam cezasının uygulanması konusunda ne düşünüyorsunuz. Caydırıcı etkisi var mı sizce?

"Ben ne söyleyeyim, affedin desem de affetmezler, affetmeyin desem de affetmezler. Ellerine, vicdanlarına kalmış bir şey. Onlar da vicdan var mı, yok mu, onu da bilmiyorum. Bir benim oğlumu idam etmişler, kıymeti yok; yalnız beni etkilemiyor ki bu. 600 kişiden fazla idamlık var. Bunların ailesi, eşi, dostu ailesi var. Hepsini etkiliyor. Kimseyi idam etmesinler. İdam , yasalardan çıksın. Yazık bu millete. Ne yapmış bu millet? Karşılarında kimse yok muydu bunların? Hep intikam için çektiriyorlar. Yeğenim, Adana'da yatıyor. Ne elinde, ne ayağında tırnak kaldı, hepsini söktüler. O da aynı davadan 6 senedir içerde, daha mahkemesi başlamadı."

Konuşmamız sona eriyor. İsimlerinin geçmemesini, böyle bir durumda, polisin gelerek baskı yapacağından korktuklarını söylüyorlar. O kadar yalnız bırakılmışlar ki!

Semtten ayrılırken, polisler bizim bindiğimiz dolmuşu da durduruyorlar. Bunu her akşam yapıyorlarmış.

KIRIP KABUĞUNU DÜŞLERİMİN

—kardeşlerime—

Gülerek geldi fotoğraflarınız
Karanfil bahçesi süsledi köşemi
Sarmışsınız anamı
Çınar dalları gibi

Yavru kartallar mısınız
Turna sürüleri mi
Bir yanınız cesaret
bir yanınız hasret
Mavilikleri astınız
Koğuşumun tavanına

Kardeşlerim! Kardeşlerim!
Omzunuzda yaşamın yükü
Gözlerinizde türküler,
Soğuk pınarlı dağlara
Sokaklardaki kalabalıklara
götürdünüz beni
Yerleştim düşlerine yaşamın
Bahara karıştım.

Haziran 1984

MEKTUPLAR OKUNACAK

Yüreklerde serin bir kahkaha
Ranzalarda sevinçli suskunluk
Şimdi hasret elçileri konuşacak
Düşler anılarla dolacak

Sessizlik lütfen
Mektuplar okunacak!

TAMER CAN

Eylül '84

KADINLAR KOĞUŞU

Sonuçta elbette kadınlar koğuşu da cezaevinin tüm özelliklerini taşıyor. Havasız karanlık, kalabalık ve rutubetli koğuşlar, dayak, işkence, havalandırmalar, hücre cezası, yasaklar, kurallar, kurallar... Öyle ki kendilerinden kadınlar koğuşunu anlatmalarını istediğimizde kadınların "cezaevi dendiğinde baskı, işkence, uygulamalar, hemen hepsi aklıma zulüm, keyfi yasaklar geliyor' diye başlıyorlar. "Cezaevine girdiğimde yargılamasız mahkum olmuşsunuz demektir. Mahkumiyetin yaptırımları insan onurunu ayaklar altına almaya yönelik davranışlardır."

Cezaevini "tanıtmaya" yönelik hoşgeldin dayağı, hiçbir dayanağı olmayan cezalar, yine neden koyulduğu belli olmayan ve kalktığında yeni bir gerekçeyle yeniden gündeme gelen yasaklar. Mamak Cezaevi'nde 36 ay kalmış bulunan Fethiye Çetin bu konuda "Ben ordaki politikayı bir cümle ile A Blok İç Emniyet Amiri Mehmet Bozdemir'in bir cümlesiyle kavrayabiliyorum: 'Burdan çıktığınızda hepiniz canınızın derdine düşeceksiniz, sağlığınızı düşünmekten hiçbir şey yapamayacaksınız.' cümlesi ile. Bizleri koğuşta topladıktan sonra 'hiçbiriniz ana olamayacaksınız, çocuk doğuramayacaksınız.' diyerek hücrelere indirmişti." diyor. Ve Mamak Cezaevi'ndeki günlerini şöyle anlatıyor: "Ölüm hücreleri A Blok bodrumunda özel yapılmış hücrelerdi. 4 karış eninde 5 karış boyunda. Bazen iki hatta üç tutuklu bir arada kaldığımız olurdu. Hücre cezası en az on gün sürer. Hücreler su doludur, tabanı meyilli olduğu için suyu dışarı da atamayız. Tuvalet ihtiyacını gidermek için bir sürgü bir bidon su vardır. Bir de tabak kaşık. Yukarda yarım tuğla büyüklüğünde hava deliği. İşin ilginç yanı hücre cezaları hiç

NEZİH DANYAL

REHA İSVAN

YARIN □ *"Bir Ses" nasıl ortaya çıktı, siz kitabı nasıl değerlendiriyorsunuz?*

REHA İSVAN ■ İçerde olduğum sürece ben çıkana kadar herhangi birşey olursa diye hep kaygılanırdım, belleğini kaybedebilirsin, ölebilirsin. Tanık olduğum ve çok inanılmaz bulduğum durumları kamuoyuna yansıtmak diye bir kaygım vardı. Tutukevine sürekli insanlar geliyor, insanlar gidiyor. Her gelene serüvenlerinizi anlatıyorsunuz. Ben de hep anlatırdım ve aman Reha Hanım bunları yazın derlerdi. Ama herşey hep talan edilirdi. içerde yazmanın hiçbir olanağı yoktu. Ve şöyle anlatıyorum, ben gözümü açtım karşımda Zeyhep Oral'ı buldum. Gece tahliye olduğumda gazeteciler vardı ve beni götüren arabadaki polisler büyük tepki gösterdiler onlara. Anılar iki gazetede çıktı. Hemen arkasından Zeynep dedi ki "Milliyet Yayınları sizin anılarınıza talip". Ben anıları hiç sevmem. İnsan yaşadıklarını çok önemser gibi oluyor ve köşesine çekilmiş anlatıyor gibi oluyor. 16 Marttan mayısın ilk haftasına kadar Zeynep'le geceli gündüzlü çalıştık. Birtakım resimmektup gibi şeyleri bulmam da çok zor oldu. Birikimlerimi suya benzetirsem setlerin tuttuğu bir birikim vardı. Set kalkınca sel gibi boşalan su gibi, ben de boşaldım Zeynep'e. Bütün başarı Zeynep'indir. Ne derece başarıyla yansıtabildim bilmiyorum ama bu sadece benim sesim değil, içerdekilerin benim sesimle yankılanmasıdır.

□ *Özel olarak kadın tutuklulara yönelik uygulamalar var mıydı?*

■ Pamuk yasağı koydular örneğin. Yasakladık demiyorlardı, ama kantinde pamuk satmıyorlardı ve bu çok uzun sürmüştür.

□ *"İnfaz Yakma"'nın cezaevindeki uygulanışı nasıldı?*

■ 2. tutukluluğumda "Bizim sizin hakkınızdaki değerlendirmelerimiz mahkemenin sonucunu tayin edicidir. Ayrıca, geçen tutukluluğumuzda takındığınız tavrı sürdürürseniz infazınızı yakarız" dediler. Açıkça tutukevi komutanı bana infazınızı yakarız dedi ve ben bunu avukatıma söyledim. Turgut Bey, sizin hükümlülüğünüz kesinleşmedikçe, infazınızı yakamazlar dedi. Ve beni hükümlüler koğuşuna aldılar. Emre itaatsizlikten üç defa hücre cezası alırsanız infazınızı yakıyorlar. Çok denediler infazı yakmak için. Daha sonra hükümlülük kesinleşmese de infaz yanar diye bir kanun çıktı. Çocuklara çok kötü uyguladılar. İnfazı yandığı için 20 sene yatan olacaktı. Çocuklarla bir sürtüşmemiz de buydu. İnfazı yakmamak için çok dikkatli davranmaları konusundaki önerilerimi yadsıyorlardı. Bu tartışmalarda sanırım benim de, onların da haklı olduğumuz yönler vardı.

□ *Kocanızla görüşmek veya sivil bir cezaevine geçmek için bir dilekçe vermeniz yeterli olduğu halde neden kabul etmediniz?*

bir zaman yasal değildir. Bize hiç bir zaman ceza tebliği verilmedi. Ben altı kez hücrede kaldım hiç birinin yasal dayanağı yok. Bir kez C Blok hücresine götürüldüm. Buralar daha geniş ve havadar. Ancak ilgilenebileceğiniz hiç bir şey yok. Tam bir buçuk ay hücrede kaldım. Bütün vücudum bilmediğim böcekler tarafından yendi. Biraz sabun istedim. Yanlışlıkla verdiler. Sabunun yarısını ayırıp zulamda sakladım. Yanlışlıkla verilmişti çünkü ve akşam geri istediler. Diğer yarısını verdim. Bir gün Halit Bey (Çelenk) görüşüme geldi. Ben içerde bulunduğum durumu anlatıp hakkımda kesinleşmiş mahkeme kararı olup olmadığını sordum. Bu sırada görüş kesildi. Çünkü Mamak'la ilgili avukatınıza hiç bir şey söylemezsiniz. Beni hemen hücreme götürdüler. Halit Bey oradaki avukatlarla bu durumu tutanağa geçirip sıkıyönetim komutanlığına başvurmuş. Bu kez Halit bey hakkında uydurma bir tutanak tutulup "cezaevi koşullarına uyma, mümkün olduğu kadar diren, seni destekliyoruz" diyerek beni suça teşvik etmekten sanık sandalyesine oturtuldu.

Yine yediğimiz dayaklarla ilgili 6 arkadaş cezaevi doktorundan rapor almış ve bu raporları gizlice cezaevi dışına çıkartarak suç duyurusunda bulunmuştuk. Ardından bizim hakkımızda dava açıldı. Kurallara uymadığımız, askerlere saldırdığımız ve kendimizi ranzalara çarparak yaraladığımız ve dayak yediğimizi iddia ettiğimiz için.

Aramalar başlıbaşına bir işkenceydi. Albay Raci Tetik'in bizzat başında bulunduğu bir aramadan sonra koğuşa girdiğimizde, bütün eşyalarımızın yere atıldığını, yatakların da yerlere atıldığını ve üstlerine zeytinyağı, deterjan, diş macunu ne varsa döküldüğünü gördük. İç çamaşırlarımız ranzaların demirlerine ve bidonlara geçirilmiş ve ağ kısımları yırtılmıştı. Bu tür aramalar bazen gecede bir kaç kez yapılırdı.

Mahkemelere giderken mahkeme binasının etrafında kendiliğinden bitmiş küçücük sarı çiçekler görürdük. O çiçekleri toplardık ancak döndüğümüzde hepsi elimizden alınırdı. Aramalarda özellikle çocuk fotoğrafları alınırdı.

Aylarca çay içemezdik. Bir keresinde çay yasağı sona erdi. Çay sorumlusu arkadaş tepsiyi alırken görevli ere "teşekkür ederim" dediği için yeniden yasak kondu. Çay içemedik. Aslında çay da bulaşık suyu gibiydi.

Bize ya lan ya da kız diye seslenilirdi. Tüm bunlara karşın insan direncinin nelere kadir olduğunu ben orada gördüm. Onur mücadelesi veren gencecik insanların moral yüksekliği benim için her zaman saygıya değerdi. Ki ben koğuştakilere göre yaşlı sayılırdım. Dayak sonrası koğuşa girildiğinde halay çekilir ve türkü söylenirdi. Bir keresinde arama sonrası onca pisliğin üzerine oturup sessiz sinema oynarken nöbetçi subay dayanamayıp siz ne biçim insanlarsınız demişti. Koğuşta tiyatro çalışmaları da yapılırdı."

Mamak Cezaevi'nde Fethiye Çetin ile bir süre birlikte kalmış olan Güler Koç ise cezaevindeki askeri uygulamalardan söz etti: "Genelde tekmil denen bir olay var. Yemek alınırken, çay karavana alınırken sıraya girilir ve sorumlu "koğuş karavana almaya hazırdır komutanım" vb. tekmil verir. Rahat, hazır ol, al denince al.. Biz tekmil vermeyi ve komutanım demeyi reddettik. Bu yüzden çok dayak yedik. Yine İstiklâl marşının kıtalarını, andımızı söylememizi, daha doğrusu avazımız çıktığı kadar bağırarak söylememizi istediler.

Havalandırmaya koşar adım çıkmamız ve dörtlü sıralar halinde tekmil vermemiz, daha sonra uygun adım yürümemiz istendi. Bunları da yapmadığımız için dayak yedik, sıcakta, yağmurda bekletildik. Serbest voltada iki kişi yan yana gezmek, konuşmak, yasaktı. Yere bakmamız isteniyordu. Kış günü elini cebine sokan bir arkadaş hücreye indirildi. Üst düğmesini kapatmayanlar dayak yediler. Kurallara uymuyoruz diye uzun süre yasaklar kondu. Gazete, çay, sigara, kitap, görüş yasakları bir yıl sürdü. Mektup yasağı oluyordu. Kardeşim de cezaevindeydi. Uzunca bir süre haberleşemedik. Son zamanlarda haftada bir mektup, birinci dereceden akrabalara izin çıkmıştı.

Görüşler çok kısaydı. Ellerimiz arkaya bağlayarak görüşe çıkıyorduk. El işaretleriyle bir şeyler anlatmayalım diye.

Dayanışmanın güzel örneklerini veriyorduk. Ancak birlikte olarak dayanabileceğimizi biliyorduk. Moralimizi düzeltmek için kantinden bisküvi alır, sütle ezerek pasta yapardık. Üstüne kakaolu bisküvilerle süslerdik. Kuru naneden sigara yaptığımızı bilirim. Radyatörlerin arasında tost yapardık. Daha sonra erkek arkadaşlardan naylon torbaya koyulunca daha yumuşak olduğunu öğrendik. Kısır yapıyord--k, nohut yemeklerinin nohutlarını ayıklayıp humus yapıyorduk. Turşu kurduk. Kendi kazaklarını söküp doğacak bebeklere patik örenler vardı. Kalemleri şiş olarak kullanıyorlardı."

Cezaevi'nde 30 ay kalmış. Cezaevinin sonraki dönemlerini şöyle anlatıyor. "Arkadaşların anlattığı gibi bir yığın yaptırım ve direnme sonucunda pek çok uygulama kalktı. Benim gittiğim dönemde dayak yoktu. Başka türlü baskılar vardı. O ara kızların 36 günlük, erkeklerin 42 gün süren açlık grevleri olmuştu. Bu arada idare değişikliği oldu. Raci Tetik gitti. Yeni gelen idare yeni yaptırımlar da getiriyor. O dönemde bizden yeniden askeri eğitim

"Tutukevi eziyet kuralı üstüne kurulmuş"

■ Benim anladığım kadarıyla içinde üç yıl iki ay geçirdiğim tutukevi, eziyet kuralı üzerine kurulmuş. Onlar burdakilerin hepsine; kötüdür, düşmandır gözüyle bakıyorlar, savaş halinde tutsaklar olarak görüyorlar ve tutsaklara eziyet ederek düzeltmeye çalışıyorlar. Her türlü eziyet kullanılıyor. Kocanızın size bağlılığını da, çocuklarınızı da, kültürel ihtiyaçlarınızı da en çok da onları. Kalem, silgi dahi yaptırım gücü olarak kullanılır- kullanırlar. Yaklaşım böyle olunca size verdikleri her rahat parçası için sizden birşey alıyorlar. Ben, bırakın hapis değiştirmeyi, pehriz yemeği alabilirdim, hiç müracaat etmedim.

□ *Cezaevinde gençlerle yanyanaydınız. Onların durumunu, cezaevi yönetimiyle ilişkilerini anlatır mısınız?*

■ Talat Turhan'ın bir kitabı çıktı şimdi. Orda askeri okullarda savaş tutsaklarının iradelerini kırmak için neler yapılacağı öğretilir. Tutsağın iradesinin nasıl kırılacağının yöntemleri sıralanıyor. Örneğin, karşı tarafın askeri ormanda gezerken kendi kampına düşmüş gibi olsun. Bu şekilde tutsak kendini rahatlamış hissedecek, konuşacaktır. Bende Metris'te kültür faaliyetlerinin bu şekilde kullanıldığı izlenimi doğdu. Koğuşlarda doğru düzgün oturacak yer yoktur, orada ise koltuklar, masalar, müzik aletleri vardı. Bir de erkekli kızlı arkadaşlarınızla birliktesiniz. Tabi insan o havada kendini unutuyordu. Bunun mahzurunu bilenler de vardı, bilmeyenler de. Yönetim itirafçıları kendinden sayıyor, filan kişi falan kişiyle görüşsün mü, görüşmesin mi onlar karar veriyorlardı. Bir de, tabii, kendi taraflarına çekmeye çalışıyorlardı. Oraya bir adımınızı attınız mı, boş bulunuyorsunuz. Örneğin, filanca kişiyi çok seviyorum desen onu bile kullanırlar.

□ *4 yıl Metris'te oldukça zor şartlar altında tutuklu kaldıktan sonra şimdi dışardasınız. 'Dışarı'yı nasıl değerlendiriyorsunuz?*

■ Size sözetmek istediğim bir belge var. Adana Cezaevi'nde yılanlarla koyun koyuna yatılıyor. Adana cezaevinde bu uygulamaya tabi üç kızla, Metris'te beraber kaldım. Orada anlatılan şeylerin hepsini gözümün önüne getirebiliyorum ve onun için mücadele vermek gereğine inanıyorum. İlk yazdığım birkaç mektubun içeriye hiç verilmediğini öğrendim. Cezaevi yönetimine mektubumu hiç iletmeyebilmenin sağlayacağı güçlülük duygusunu yaşatmak istemiyorum. Mektubun ulaşmaması onlara bir yaptırım gücü sağlar. Mektup bir araç gibi kullanılmış olur.

Metris'te uçak geçerken havalandırmada güneşe döner çiçekler gibi uçağa dönerdi yüzümüz. O gökyüzünde uçup giden bir şey, istediği yere istediği kadar gidebilir. Sizse istediğiniz yere gidemezsiniz, alabildiğine sınırlısınız. Geçen gün Menemen'e uçakla giderken kızlarım şimdi benim uçağıma da bakacaklar dedim, çok sarsıldım.

Dışarıda olayları aynı şekilde değerlendiren insanlarla beraberiz. Ve temelde aynı nedenlerle mücadele sürüyor. Yani bu gerçek anlamına indirgenirse demokrasi mücadelesidir.

□ *Tutuklu ve hükümlü aileleri yardımlaşma derneği konusunda neler düşünüyorsunuz, yararlı olabilir mi?*

■ Bireysel çabalarla hiçbir sonuç alınamıyacağı ortada. Ben daima dayanışmadan yanayım. Kurulan derneğin çok yararlı olacağını düşünüyorum. Katkıda bulunulmasından yanayım. Ayrıca dernekler yasasının değiştirilmesi için de çaba harcanmasından yanayım. Siyasal tavrı olanların siyasal mücadelede aktif rol almaları günümüzde zorunluluk haline gelmiştir.

□ *İçerde oldukça zor koşullar altında, son derecek keyfi uygulamalarla karşılaşan insanlar için neler yapılmalı? Basının tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

■ Keyfi uygulamalara karşı yasal herşey yapılabilir. Yasal yollar zorlanmalı. Dilekçeler örneğin. Basının ilgisi giderek yoğunlaşıyor. Basın mutlaka görevinin bilincinde.

□ *Son olarak eklemek istediğiniz birşey var mı?*

■ Hapis yatmanın en iyi tarafı insan çıktıktan sonra yaşamın her anını katıyla tadıyor. Bunun buruk bir tadı var, uçak havalandığında olduğu gibi. Zeynep'in Ulus'taki evine gittiğimde, ufacık bir deniz parçası görüyorum. Başka zaman olsa farketmezdim. Ama o ufacık deniz parçasına çocuk gibi "Merhaba deniz" diyorum. Herşeyi farkediyorsunuz, örneğin erguvan ağaçları. Söyleyebilirim ki eskiden, ah ne güzel erguvanlar açmış derken şimdi her erguvan ağacını görüyorsunuz.

kurallarına uymamız istendi. Biz uymayacağımızı belirttik. Bir gün bizi havalandırmaya çıkardılar, bir tutuklu bir asker dizildik, bir halka oluşturduk. Ellerimizi arkadan kelepçelediler ve önümüze birer tabak yemek koyup yememizi istediler. Tabi yemedik. Bu bir kaç kez uygulandı. Havalar çok soğuktu. (-25 derece). Bu soğukta dışarda bekletildik.

Bir mahkeme dönüşü, mahkemede uygulamaları anlattığımız için üç arkadaş soğukta ellerimiz arkadan bir direğe bağlı şekilde bekletildik. Bir arkadaşda ileri derecede kalp romatizması vardı. Bazılarının ellerinde donmalar görüldü.

En kötüsü üst aramaları. Blok dışına çıkarken çırılçıplak soyulup aranıyorduk. Ayaklarımızı bağlayan askerler elle sarkıntılık etmeye çalışıyorlardı. Hatta bir gün İç Emniyet Amiri Ömer Lütfi Girkendisi beni soymaya kalktı. Kadın gardiyanın uyarısı üzerine vaz geçti.

Çocuğu olan, hasta kadınlar C Blokta kalıyorlardı. A Blokta çocuk kesinlikle yaşayamazdı. Sağlıksız koşullar, işkence sesleri.. C Blokta herkes yemeğinden sütünden kesip çocuklu olanlara veriyordu. Çünkü çocuklar için ek beslenme olanakları yoktu. Savaş kıyafeti dediğimiz giysilerimiz vardı. Her sayımda havalandırmaya çıkarken üst üste giyinirdik. Hassas yerlerimize ekler yapardık. Dayaktan korunmak için. Bir kez farkedildi sanıyorum, sayıma çıkartıldık ve hemen geri içeri gönderildik. Üstümüzdekileri çıkartmıştık ki yeniden sayım için dışarı çıkartıldık, dayak yedik.

Bir keresinde yine mahkeme dönüşü çirkin bir şekilde aranmaya karşı çıktığım için epeyce dayak yemiştim. Beni iki kez soydular. Benden sonraki arkadaşa demirle saldırmışlar. Bir kaşı patlamıştı. Yüzü gözü tırmalanmıştı. Belli olmasın diye karanlıkta görüş yaptırdılar.

Uzun süren mücadeleler sonucu bazı haklar elde ettik. Tuvaletlerimize perde asamıyorduk. Kuledeki askerler olduğu gibi görüyordu. Biz perde astık indirildi, bu uzun süre böyle gitti."

Feride Çiçekoğlu toplam 34 ay cezaevinde kalmış ancak bu sürenin bir bölümünü Mamak'ta, bir bölümünü Ankara Merkez Cezaevi'nde geçirmiş. O günlere ilişkin anıları daha çok koğuşun dayanışmasına ilişkin: "Benim dayaktan anımsadığım en çok dayak sonrası dayanışmaydı. Artık bir üretim haline gelmişti. Dayak yemeyenler tuzlu suları lasonilleri hazırlıyorlardı. Bir keresinde dayaktan sonra toplu halay çekilmişti.

Kitap gazete yasağı çok kötüydü. Aylarca okuyacak hiçbir şeyimiz yoktu. Bir keresinde koğuşa kasayla peynir geldi, peynirin içinde düzensiz yırtılmış çeyrek sayfalık bir gazete parçası vardı. Koğuşta bir şamata koptu. Gazeteyi özenle kurutup sırayla okumuştuk. Koşulların çok azını kendimiz belirleyebiliyorduk. Daha çok fiziksel gücümüzü ayakta tutmaya çalışıyorduk. Yaratıcılığımızı kullanıyorduk. Yeni yemekler keşfediyorduk. Aramalarda gözden kaçmış bir iki yabancı dilde yazılmış kitap vardı. Dil bilen arkadaşlar onları okuyorlar ve bize tercüme ediyorlardı. Özellikle iki sayım arasında bekleyiş sıkıntılı oluyordu. Bu arada romanı bölüm bölüm aktarırlardı. Bol bol tiyatro çalışması yapılıyordu.

Merkez cezaevi daha farklıydı. Mutfak çok pisti. Tepesinden tuvalet suları damlıyordu. Ayrıca depo olarak kullanılan bir yer vardı. Orayı düzenlemek için izin istedik. Kapının girişine eşik yaptırdık. Beyaz badana ettik. Kullanılacak biryer haline geldi. Bulunduğumuz koğuş çok küçüktü. Böylece kendimize yer açtık. Her yere perdeler yaptık. Cezaevine gelen bir öğretmen bayan vardı. İnanmadı önce. Dışarda bu kadar zevkli çay içmediğini söylerdi ve her gelişinde bizimle çay içerdi. Burada sabahın yedisinden akşam hava kararıncaya kadar kapı açık kalıyordu.

En çok çocuk sevmeyi özlüyorduk. Bir arkadaşın çocuğunu koğuşa verdiler. 60 kişi birden üstüne gidince çocuk korkmuştu. Erkek koğuşlarında da aynı özlem vardı.

Toprak kokusunu, doğayı özlüyorduk. Çiçek alınmıyordu içeriye. Havalandırmadan topladığımız toprağa karpuz, kavun çekirdekleri, fasulye ekiyorduk, yeşillik görebilmek için.

Dışarıyla tek bağlantımız Mamakta tren sesiydi. Otururdinlerdik. Dışarda yaşam sürüyor. Uçak görünce de sevinirdik."

Anlatılanların çoğu tutanaklara geçmiş, ancak çeşitli gerekçelerle geçemeyeler de var. Yılgınlık yok, sindirilmişlik yok. Yaşanmış, katlanılmış, direnilmiş ve yaşananların değerlendirmeleri yapılmış. Ama bir daha yaşamamak için, başkalarının da yaşamaması için elden gelen yapılacak, bu da seziliyor cezaevinde geçen günlerin 3 yıl değil 36 ay olarak hesaplanmasından. Suç duyurularında bulunuluyor, mahkemelerin, kamuoyunun dikkati çekiliyor cezaevlerine, işkencelere, işkencecilere.

ZEYNEP ORAL

"İnsan onuru yokedilmeye çalışılıyor"

YARIN □ *Kitapta Reha İsvan anlatmış, siz dinlemişsiniz. Sorduğunuz sorularla birtakım yerleri açmış ve bu anıları bir solukta okunan bir kitap haline getirmişsiniz. Öncelikle sormak istediğim "Bir Ses'in kimin fikri olduğu?*

ZEYNEP ORAL ■ Reha Hanımı cezaevinden izliyordum, ama yalnız onu değil tüm Barış Derneği sanıklarını. Cezaevlerinden aldığım sayısız mektuplar, kartlar (hemen bütün cezaevlerinden). Reha Hanım tahliye edildiği vakit önce gazete benden istedi, onu yaptım. O dizi yayınlanırken ikinci teklif Milliyet Yayınlarından geldi. Genişletip kitap yapmak. Teklif gelince ben önce bu kitabı Reha Hanım yazabilir dedim ve ona önerdim. Kendisi belki ilerde çok yönlü bir biyografi yazabileceğini ancak şu sıra toparlıyamıyacağını söyledi. O oldukça dağınık bir şekilde anlatmaya başladı. Ben anlattıklarını bir araç olarak görüyorum, bir yere kanalize etmeye çalıştım.

□ *Reha İsvan'ın size binlerce ses getirdiğini söylüyorsunuz. Reha Hanımın anlattıkları, binlerce sesin getirdikleri özünde nelerdi sizce?*

■ Son beş yıldır aldığım mektuplarda cezaevi koşullarını dikte ettirmek yasak. Ama satır aralarında konuşuyorlardı. Mektuplarda en çok yaşama dair özlemler dile geliyordu. Şunun çok bilincindeyim ki Türkiye'de çok cezaevi ve tutuklu var. Reha İsvan en kötü koşullarda olmaktan çok uzak. Bin kat daha ağır koşullarda, bin kat daha acılı, bin kat daha acımasız, bin kat daha kahredici durumlarda cezaevlerinde sayısız insanlar var. Keşke bunların her biri üzerine bir kitap yazılabilse. Nitekim bu kitabın çok sıradan olmasını istiyordum, Reha İsvan'ı kahraman yapmak istemiyordum. Hem de elimden geldiğince duygu sömürüsü yapmamaya çalıştım.

□ *Bir gazeteci olarak Reha İsvan'ın anlattıkları sizi nasıl etkiledi, anılar arasında sizi en çok etkileyen ne oldu?*

■ Beni en çok etkileyen Reha Hanım'ın tavrı oldu. Bu tavır neydi? Nerdeyse dik başlılığa kadar gidebilen, başını eğmeme, direnme gücü ve korkunç bir insan onuru tutkusu. Şöyle ki, bilmem kaç yıl görmediği kocasıyla görüşmek için ya da sivil cezaevine geçebilmek için bir dilekçe verme yetiyordu, ama vermedi. Kişilikle bağlantılı görüyorum bu olayı, birikimlerle. Kitapta geri dönüşlerin amacı buydu, kişiliğe ilişkin ip uçları. Anılar arasında en çok etkileyen ise yılbaşı gecesi.

□ *Cezaevlerinden binlerce mektup aldığınızı söylediniz. Dile getirilen cezaevi koşulları uygulamalar genel olarak nelerdi?*

■ Cezaevi diye bir gerçeğin yaşandığını bilmeyen bir sürü insan var. İnsan onuru yok edilmeye çalışılıyor. Dayak. Horlanma. Bu gün artık bir giz olmaktan çıktı, hücre diye, kafes diye bir olay var. Kadın tutuklulara yönelik olunca cinselliğin aşağılanması söz konusu. Bunca insanın kocası, anası, babası, çocuğu, kardeşi var, ve bu insanlar bunları asla unutmayacak.

□ *Cezaevlerinden gelen mektuplar arasında gençlerden gelenler nasıl bir yer tutuyor? Cezaevlerinde gençlere bir çifte standart uygulanması söz konusu mu?*

■ Mektuplar hep gençlerden geliyor. Onlara uygulanan bir çifte standart mutlaka var. Cezaevi yöneticileriyle uzlaşmış tutukluların içinde koşullarla, insanlık dışı davranışlara direnen tutuklular arasında kesin bir çifte standart var. Tüm mektupları denetlendiği için ancak küçük ip uçları verebiliyorlar. Beyaz bir kağıda çizilmiş bir güvercin, çiçek olabildiği gibi, sayfanın bir yüzüne yazılmış ve satır aralarıyla konuşan mektuplar. Tutuklu ailelerinden gelen mektuplar bunu yeterince anlatıyor.

□ *Cezaevlerindeki koşullar ve işkence konusunda kamuoyunun da daha hassas olması gerek. Özellikle bu konularda yapılan basın toplantılarına basında çok az yer veriliyor. Sizce basın, bu konuda neler yapmalı?*

■ Basın bu konuda çok kötü bir sınav verdi. Türkiye'de yaşayan ve cezaevi gerçeğine gözlerini kapayan milyonlarca insanın olduğunu gözlerimle gördüm. Ancak sıkıyönetim olduğu yerlerde basın uzun süre denetim altında kaldı. Şimdi şimdi bir sürü anılar yayınlanıyor. Bu şaşılacak birşey değil. Çünkü bunlar kamuoyundan öylesine gizlendi ki, şimdi bunların ilgiyle karşılanması doğal. Ama keşke diyorum ben, yıllar sonra anılar bu gerçeği ortaya çıkaracağına yaşarken bunları öğrenebilseydik. Ve keşke o en çok satan kitapların başını anılardan öte edebiyat yapıtları tutsaydı. Basının sorumluluğu konusunda çok geç kalınmış Belkide basının ekonomik çıkarları söz konusu.

□ *Kitabı hazırlarken zorluklarla karşılaştınız mı?*

■ Kitabı yazarken zorlandığım bir sürü şey oldu. Örneğin, o mekanın içinde yaşamadığım için koğuş, hücre, koridor, mazgal, havalandırma alanı, polis odası, görüş kutusu bunların hepsini tanımam, bilmem gerekiyordu. Bu teknik bir olay. Ayrıca zaman faktörü. Koğuşta geçen üç saat bu kitapta üç dakikada geçiyor. Kitabın kurgusu nasıl olacaktı? Reha Hanım çocukluğundan başlayıp, çıktığı gün biten bir biyografi istemiyordu. Onun için kısakesmelere baş vurdum.

□ *Benzeri çalışmalara devam etmeyi düşünüyor musunuz?*

■ Hiç bir kitabımı şimdi kitap yapayım diye yapmadım. Bu kitabı da bir gereklilik üzerine yaptım, ayrıca bu kitabı benim yapmış olmam da önemli değil. Reha İsvan değil başka bir tutuklu olsaydı onu da yapmam gerekirdi. Merak ediyorum, devleti yönetenler "Bin Tanık", "Bin İnsan" "Cezaevi Cezaevi", Tank Sesiyle Uyanmak" vb. kitapları okudukları vakit ne düşünüyorlar, evlerinde nasıl yemek yiyorlar.

HÜCRE HAPSİ: ceza mı, işkence mi?

'Hücre karanlık, küçük bir yerdir. Öyle küçüktür ki, sırtını duvara dayayıp oturunca ayaklarını karşı duvara değdirecek şekilde uzatamazsın. Dizlerini kırmak zorunda kalırsın. 2.5, bilemedin 3 metrekaredir alanı. Hücre karanlık bir yerdir. Küçüktür. Öylesine küçüktür ki..."

İnsanların küçük, karanlık bir odada geceli gündüzlü kapalı tutulması yoluyla yerine getirilen bir yaptırım biçimi olarak hücre hapsi, ilk kez ABD'nin Pennsylvania eyaletinde uygulanmıştır. Bu yüzden, uluslararası hukuk dilinde "Pennsylvania Sistemi" olarak da anılır. Hücre hapsinin ortaya çıkmasına kaynaklık eden düşünce "topluma kazandırılması, rehabilite edilmesi çok güç olan ağır cezalı hükümlüler ile bir rastlantı sonucu suç işleyen ya da çok hafif cezalı, düşünce suçu gibi fiziksel yönü olmayan suçlardan hüküm giymiş kişilerin birarada tutulmalarının pratikte görülen kimi sakıncalarının giderilmesi" olarak tanımlanır. Başlangıçta "cezaların topluca infaz edilmesinin uygun görülmediği durumlarda" yaygınca başvurulan hücre hapsi yöntemi, giderek tümüyle terkedilmiştir. Bugün Batı Avrupa'da ve sosyalist ülkelerde hücre hapsinin uygulandığı görülmez. Çünkü deneyimler bu cezanın hem beden, hem de ruh sağlığı üzerinde çok olumsuz ve kalıcı etkiler yaptığını göstermiş ve böylesi bir cezanın insan yapısının toplumsallığına aykırı düştüğü kanıtlanmıştır.

"...hücrede yaşamak her an 'ne zaman gelecekler' diye beklemektir. Zamanı, yeri unutmak.. günlerce uyumamak.. ve sürekli beklemek... işkenceyi beklemek, sorguyu beklemek.. neyin gerçek olduğunu unutup halusinasyonlara dalmak ve uyku ile uyanıklık arasında dışarıdan gelen korkunç gürültülerle..."

Türkiye Cumhuriyeti'nde de diğer pekçok ülkede olduğu gibi, hücre hapsi bir infaz sistemi olarak hemen hemen terkedilmiş gibidir. Ama bir infaz sistemi olarak...1980'li yıllar Türkiye'sinde hücre hapsi, "bir disiplin cezası" olarak yorumlanmış ve bu yorum altında son derece yaygın biçimde uygulamaya konulmuştur. Onyıllarca önce ortaya çıkışındaki amaç, "Toplu infazın sakıncalarını gidermek" olan hücre hapsi, yasalarda yapılan önemli değişiklikler sonucu eskisinden farklı olarak yalnız hükümlülere değil, tutuklulara da uygulanmaya başlanmıştır. Yani herhangi bir suç işleyip işlemediği belli olmayan insanlar küçük, karanlık odalarda günler geceler boyu bekletilebilmektedir. Bugün Türkiye'de hücre hapsi, bir ceza biçimi olmaktan çok, bir sorgu yöntemi olarak uygulanmaktadır. Başlıbaşına bir "korkutma, yıldırma"aracıdır artık o küçük, karanlık odalar. Bazen diğer işkence yöntemleriyle de içiçe geçen bir işkence uygulamasıdır hücre hapsi.

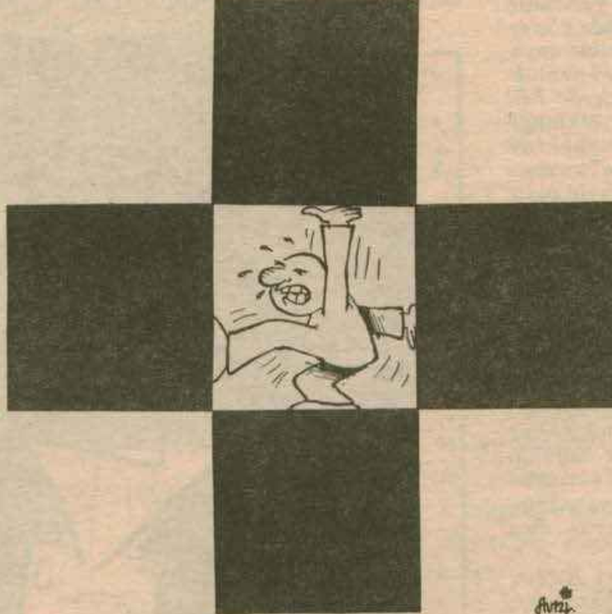
1983 yılında, 27 yaşında iken İzmir'de ve Ankara'daki Emniyet binalarında 14 ve 12 günlük sürelerle hücrede kalan bir siyasi tutuklu, hükümlü değil tutuklu, bu "işkence"yi şöyle anlattı: "İki kez kaldım, ikisi de sorgu sırasında. Hücrenin ağır bir kapısı var. Altında iki parmak kalınlığında bir boşluk. Oradan ışık sızıyor. Ama içerisi gene de karanlık sayılır. Sorguya değişik aralıklarla geliyorlar, sorguya ve işkenceye. Bazen 15 dakikada bir gelip yokluyorlar, bazen bir gün hiç uğramadıkları oluyor. Sen sürekli bekliyorsun. Zaman-mekan oryantasyonunu yitiriyorsun çok geçmeden. Hücrede seni uyutmamak için her şeyi yapıyorlar. Kapıya metal cisimler sürtüp sesler çıkarıyorlar, dışarıda televizyonu sonuna kadar açıp gürültü yapıyorlar, bağırtılar, işkence sesleri duyuyorsun... Sonra örneğin ayakta durmaya zorluyorlar seni, hücrenin içinde dikiliyorsun. Soğuk suyla ıslatıp taş odada çıplak bırakıyorlar. Ben 9 gün uykusuz kaldım. Uykuyla uyanıklık arasında, hayaller görmeye başladım. Bir de ekmekle dönüşümlü olarak peynir ve reçel veriyorlardı yemek olarak. Yani tuzlu-tatlı. Bir damla su yok. Vermiyorlardı. Hayaller türlü türlü...Deniz kıyısında olduğunu sanıyorsun örneğin. Duvardaki lekeleri insan yüzleri olarak görüyorsun. Sürekli işkenceciler gelecek diye beklemek çok yıpratıcı. Ben kaldığımda yaz mevsimiydi ve hücre çok sıcaktı. Su vermiyorlardı. Sonra hücreye bir bidon su getirdiler. Bu kez tuvalete bırakmamaya başladılar. İçip içmeme konusunda karar veremez oldum. Gürültüden, beklemekten ve uykusuzluktan neyin gerçek, neyin hayal olduğunu ayırd edemiyordum. Uyanıkken, üstelik hiçbir fantezi olmaksızın otomatikman orgazm oldum.

Sonra beni hücreden çıkarıp arabayla açık bir alana götürdüler. Bir uçurumun kenarında durduk. Bana aşağıyı gösterdiler. Sonra gözlerimi bağlayıp, 5 dakika içinde konuşursan kurtulursun yoksa atarız, dediler. Biri arkamdan itti, yarım metrelik bir yere düştüm. Ama uçuruma itildiğimi sandım. İstediklerini söylemeyince gene hücreme götürüldüm.

Hücrede kalmak zaten kendi başına bir işkence. Ama başka işkencelere de tanık oluyorsun. Bir tutukluyu sürüyerek hücremin önüne getirdiler. Alttaki iki parmaklık boşluktan çıplak olduğunu görebiliyordum. O tutukluya sidik ve pislikle işkence yaptılar. Bunu görüyordum ve hücrenin içinde birşey yapamamanın çaresizliğini yaşıyordum. Sonra hücre kapısını açıp benim üzerime tazyikli su püskürttüler. Sürekli bir titreme.. Bir yandan uykusuzluk, su, tuvalet gereksinimi ve dışarıda süren işkence sesleri...Hücre hapsi böyle bir şeydi işte.. Sonra tutuklanmama neden olan suçtan yargılandım ve beraat ettim."

Hukukçuların "hukuksal işlevi dışında ve hukuka aykırı" olarak uygulandığını belirttikleri, psikologların "kişinin beyinsel fonksiyonlarını bozucu nitelikte, ruhsal yıpratıcılığı yüksek bir eylem" olarak nitelendikleri, sosyologların ise "suçlunun toplumsallaştırılması amacının tam tersi yönde etki yaptığı... kanısında oldukları hücre hapsi bugün cezaevlerinde, emniyet binalarında binlerce tutuklu ve hükümlünün yaşadığı, yaşamakta olduğu bir yaptırım. Kimi zaman günlerce maddi ve manevi başka yıpratıcı eylemlerle birleştirilen, kimi zaman aylarca "tecrit" adı verilen odalarda sürdürülen bir işkence... Cezaevi gerçeğinin insanlık dışı bir başka parçası. ●

Avni Odabaşı: "Duvarların ötesinde ne çizersen çiz dediler."

YARIN ☐ Neden cezaevinde karikatüre başladınız?

AVNİ ODABAŞI ■ Daha önceden tabela ressamlığı ve resim çizme anlamında çizgiyle tanışıklığım vardı. Tutukluluğumun ilk yıllarında, gönderdiğim mektuplara desenler çizerdim. Bir arkadaşımın önerisiyle karikatüre başladım. Dışardayken de içerdeyken de bir birikimi taşıyordum. Mapusluk denen zor zanaatı yürütürken, bir yandan da çizmeye, kendimi geliştirmeye devam ettim.

☐ Cezaevlerinde koşullar nasıldı?

■ Ben, İzmir Cezaevleri Çanakkale Cezaevi ve son olarak da İmralı Yarıaçık Cezaevi'nde bulundum. Her cezaevi yönetiminin kendine özgü bir politikası vardı. Tek tip elbise uygulamaları başladığında Buca Cezaevi'ndeydim. Biz (siyasi mahkumlar) bu uygulamayı reddedince diğer mahkumlardan tecrit edildik. Bizi hücre tipi koğuşlara aldılar. İki kişilik hücrelere, sadece iç çamaşırlarımızla altışar kişi olarak tıkıldık. 13 günlük açlık grevinin ardından eşofman ve kazaklarımız geri verildi. Dokuz ay, Çanakkale Cezaevi'ne gidene dek tek tip elbise giymedim. Çanakkale Cezaevi'ne geldiğimde, tek tip elbise ama öyle ama böyle giydirilmişti.

☐ Karikatür konusunda sorunlarla karşılaştınız mı?

■ Buca Cezaevi'nde karikatüre başladım. Cezaevi İdaresi'ne bana mürekkep, tarama ucu, kağıt ve kalem, yani karikatür malzemesi alınması için başvurdum. Ama, yanıt olumsuz oldu. Buna karşın, elimdeki olanaklarla çizmeye devam ettim. Gırgır'a göndermek istediğim karikatürler, denetimden geçerek bana geri veriliyordu. Buca'da kaldığım süre içinde sadece iki karikatürüm Gırgır'a ulaşabildi. Çanakkale Cezaevi'ne geldiğimde öğrendim ki, daha önce çizgilerinden tanıdığım iki çizer arkadaş tek tip elbise giymedikleri için tecrit edilmişler ve karikatür çizmeleri yasaklanmış. Cezaevi yönetimi, bana karikatür çizebileceğimi, ancak duvar, telörgü, fare, güvercin gibi simgeleri kullanamayacağımı bildirdi. Duvarların ötesinde yaşamla ilgili ne çizersen çiz dediler.

☐ Siz, Ankara'daki sergiyi daha önce İstanbul'da da açtınız. Sergilerinize ilgi nasıldı?

■ Tahliye olduktan hemen sonra bir sergi açma girişiminde bulundum. Sergi açmak istememdeki bir amaç da, beni cezaevinde bulunduğum sürede yayınlanan çalışmalarımdan izleyen ve mektuplaştığımız insanlarla tanışmaktı. İstanbul'da gördüğüm ilgi, bu sınırı aştı. Sergime gelenlerin hemen hemen tümünün bir yakını cezaevindeydi. Birçok ilden sergi önerisi aldım. Temmuz ayında sergiyi Marmaris'te yineleyeceğim. Bu serginin nerde biteceğini bilemiyorum. Yer sorunu halledildiği takdirde her yere taşıyacağım "Dışarıya Merhaba"yı.

Yalan Makinası ile Demokrasiye Geçtik..

A.Tufan Aydın

Demokrasiye geçeceğiz, geçiyoruz derken, sonunda geçtik. Artık bizim de yalan makinemiz var. Eskisi gibi, "sahra manyetoları"nın yerini, "çağdaş" yalan makineleri aldı. Öyle ya, bundan önce kullanılan sorgulama "aletleri"-nin önemli sakıncaları vardı. Arada, voltajın ya da sürenin fazla kaçtığı oluyordu, ki o zaman sorgulanan kişide istenmeyen ölüm, sakatlık, vb. durumlar ortaya çıkıyordu. Şimdi artık, sağlam ve güvenilir bir sorgulama aletimiz var. İlkel aletlerle çalışmak zorunda bırakılan fedakar görevlilerimiz de rahat edecekler. "Elektrik-melektrik", mahkeme gibi kötü niyetli söylentilerden kurtulacaklar. Bir de, sorgulamayı videoya çektin mi, artık "işkence" gibi dedikodular önlenecek.

Ayrıca, bu "çağdaş" alet, sorgulananlar için de büyük rahatlık. Önce kişiyi koltuğa oturtuyorlar. Göğüse, otomobillerdeki emniyet kemeri gibi bir kemer bağlanıyor. Hani, sorgu sırasında heyecanlanıp, kendisini koltuktan ya da 6. kattan atmasın diye herhalde... Ek olarak, kola ve parmağa takılan lastikler ile gerekli bilgilerin elde edilmesi sağlanıyor. Sorgulanan hiç yorulmadan, sadece sorulan soruları yanıtlamakla yetiniyor. Yalnız, sorgulanan kişinin dikkat etmesinde yarar olan bir nokta var. Yalan makinesine bağlanınca, heyecanlanmaması gerek. Gerçi, görevlilerimizin olağanüstü şefkatini görünce, heyecanlanmamak elde değil, ama...

Sorgulama sırasında, sorulara verilen yanıtların solunum, dolaşım ve terleme sistemlerinde gösterdiği değişikliklerin yorumlanması temeline dayanan yalan makinesinin merkezi, doğal ki demokrasinin de merkezi olan ABD. Geçenlerde FBI direktörü William Webster, bürolarının etkinliğinin, yalnızca elektronik dinleme ve muhbirlere para ödeme olmadığını, ayrıca yalan makinesinin içinde bulunduğu başka önemli işlevleri de olduğunu belirtti. Demokrasileri, bizim ülkemize kıyasla "daha yaygın" olduğu için, ABD'de sadece suçlu zanlılarına değil, devlet görevlilerinin büyük bölümüne uygulanıyor, yalan makinesi. Yalnızca, 1984'te ABD Savunma Bakanlığı'nda görevli 21000 kişi yalan makinesinden geçirilmiş.[1] Pentagon, çalışanlarının "vatanseverlik, güvenilirlik ve dürüstlükleri"ni haklı olarak değerlendirmek istiyor, ola ki bir casus ya da kötü niyetli biri sızmasın diye. Ve sonuçta, yalan makinesine girmeyi reddeden ya da girip de devlete bağlılığı zayıf olduğu kanıtlananlar, yüce devlet katından uzaklaştırılmış. Gerçi, devlet yine de yüceliğini göstererek bir kısmını başka işlere atamış, ama "şüpheli" listesine koyarak.

FBI'ın tüm bu "olumlu" çabalarına karşın, birçok eyalette bazı kendini bilmez mahkemeler, İngiliz meslektaşları gibi, yalan makinesi ile alınan ifadeleri objektif kanıt saymıyorlar. Olur mu canım, o görevliler ki kendilerini vatanlarına feda ederek, zar zor yakaladıkları devlet-millet düşmanlarını, yalan makinesinde "zorlamaksızın" konuşturuyorlar, sonra da bir hakim çıkıyor, tüm bu çabaları inkar edercesine ifadelerin reddedilmesine karar veriyor. Herşeyden önce, "emeğe saygısızlık" ...Bizde de böyle sorunlar çıkabilir, ama bu yine de görevlileri yıldırmamalı. Nasılsa, bizim vatandaşımız "manyetolu"ya alışık, yalan makinesi onun için "lüks" bile sayılabilir.

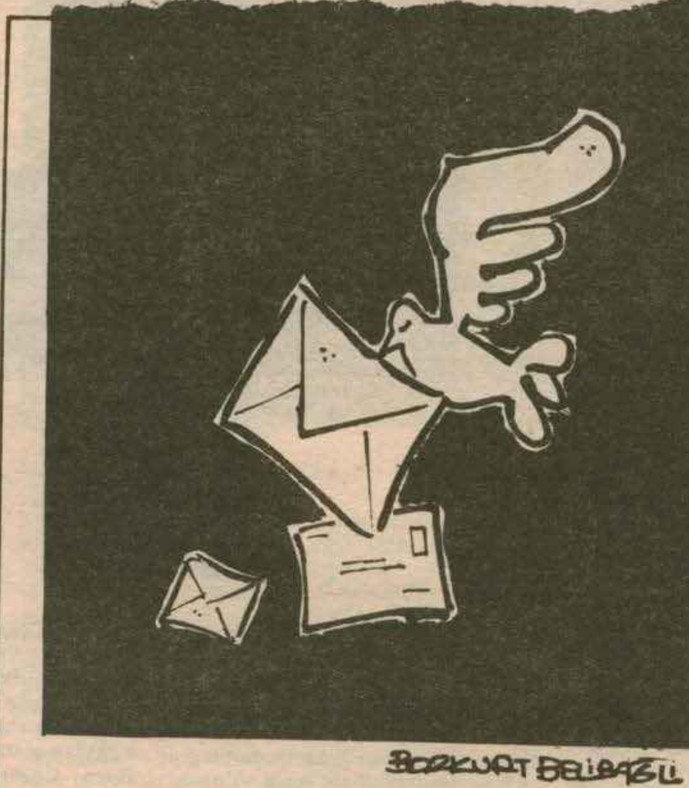
Bu arada, yalan makinesinin sonuçlarının güvenilirliği konusunda şüphe uyandıracak bir sürü söylenti çıkarılıyor. Yok makine doğruyu-yanlışı ayırdedemezmiş de, yalnızca insanların heyecan durumunu saptarmış; sonuçlar o andaki kişisel duruma bağlıymış da; herkes kullanamazmış da; makinenin aldatılması için en az 7-8 yol varmış da? Bir de demokrasi ve millet düşmanı olduğu şüphe götürmez, bir ABD senatörü kalkmış, "yalan makinesi kullanacağınıza, bir parayı havaya atın, sonuç daha güvenilir olur" demiş. Bak densize, bizim "görevlilerimiz"i tanımadığı belli. Adama parayı attırıp, her seferinde dik getirttirirler, haberi yok.

Yalan makinesinin "baba"sı, demokrasi bayrağının yılmaz taşıyıcısı, Mc Carthy. Bu güzide insan, komünizmle mücadele ederken, yalan makinesini tüm Amerikan vatandaşlarının sadakatlarını ölçmede kullanmaya başlamıştı. Ve bu konuda da o kadar başarılı oldu ki, Washington'un yarısını, komünistlerin listesine sokmayı başardı. Ama bugün, Mc Carthy'nin içteki ve dıştaki "varis"leri, içte ve dışta komünizmle daha kararlı mücadele vermek için, onun harika makinesini yeniden yürürlüğe soktular. Şimdi ondan bile daha ilerdeler. Mc Carthy'nin politik arenayı terketmesinden yıllarca sonra, "ruh"u yeniden, ama bu kez California semalarında dolaşarak, Washington'a; oradan da Washington'un "sadık" bendelerine kondu. Bugün ABD'de CIA, Milli Güvenlik Teşkilatı ve diğer "yüksek derecede askeri özel servisler", yaklaşık 170 bin kişi çalıştırıyor ve hizmetlerininmaliyeti 2600 milyon doları aşmış durumda.[3] Eğer, Mc Carthy yaşasaydı, komünizmle mücadele için kurulan bu "yüce abide"nin ne boyutlara ulaştığını görerek mutlaka gözleri yaşarırdı. Belki de, "Mc Carthy Barış Ödülü" tesis edilerek, ABD'de Reagan'a, yurt dışında da, ülkelerine böyle bir çağdaş makineyi getiren yetkililere verilerek, Mc Carthy'nin onuru yüceltilebilirdi.

* * *

Özünde suçlu zanlılarının ifadelerinin alınmasında kolaylık olması için ve solunum, dolaşım, terleme sistemlerinin fonksiyonlarındaki değişikliklerin yorumlanması temeline dayandığı söylenen yalan makinesinin, suçlu saptamadan ziyade, daha başka işlevleri var. ABD'de ve benzeri ülkelerde, bazı stratejik yerlerde çalışan devlet görevlilerinin düşünce ve inançlarının soruşturulmasında yaygın olarak kullanılması; sonuçların güvenlik örgütlerince istenildiği gibi yorumlanabilir olması; geçenlerde Vitali Yurçenko'nun yaptığı gibi yalan makinesinin aldatılmasının mümkün olması ve benzeri sonuçlar, bu işlevin yalan makinesinin kullanılmasının başka temel amacı olduğunu ortaya koymuştur: Aslında, temel amaç, yalan makinesine giren insanın şu veya bu sonucu vermesi değil, insanlara bir denetim sisteminin varlığını sürekli üzerlerinde hissetmesi ve iktidarlarını sürdürmek isteyen güçlerin sağlamak istediği korku atmosferinin oluşumuna katkıda bulunmasıdır. Kaba devlet terörü ve işkencenin uygulan(a)madığı/uygulanmasının gerekmediği koşullarda, devlete "demokratik" bir "hava" vermede kullanılan bir "aksesuar" niteliğindedir. Bugün, ABD'deki örnekte olduğu gibi, yalan makinesinin yaygınlaşmasında somutlaşan, baskıların artışı, Washington'un sonsuz insan hakları "havariliği" yapması sırasında, Reagan yönetimince perde arkasından tezgahlanmıştır. Ve yalan makinesinin yaygınlaşan kullanımı, temel insan haklarının, insanların öz-saygılarının, yurtseverliklerinin, köken-düşünce ve inançlarının inkar edilmesi ile paralellik göstermektedir. Dahası, işkencenin "çağdaş giyimlisi"dir. Varın artık siz hesaplayın, demokrasiye nasıl "geçtiğimiz"i...

1. Newsweek, January, 14, 1985
2. Öymen, Edip Emil. "Yalan makinesine kim inanır?" Cumhuriyet Dergi, 1.6.1986.
3. International Herald Tribune, October 14, 1975

Geçtiğimiz aylarda, Ceza ve Tutukevlerini Ziyaret ve İnceleme Komisyonu Başkanı ANAP İstanbul milletvekili Bülent Akarcalı'ya gönderilen ve 210 tutuklu yakınının imzasını taşıyan dilekçeden:

"Bir süredir Türkiye kamuoyunun gözleri önünde cereyan eden Ortaçağ karanlıklarından kopup gelen bir çığlık, insanlık tarihinin asırlardır yüzüne sürülen kara, işkence, 20. yüzyılın ikinci yarısında bizim en yakınlarımızın kapatıldıkları dört duvar arasında yıllardır günlük yaşantıları haline gelmiştir. Gün geçmiyor ki, eli kalem tutan bir yavru yazmasın: 'bugün gene dayak vardı...' Gün geçmiyor ki, mahkemelerde görülen dava tutanakları dolmasın: 'suç duyurumuzun içeriği işkencedir', ve sayfalar dolusu işkence iddiaları ve sayfalar dolusu çığlık... Eli kolu bağlı, girebileceği başka hiçbir yeri olmayan bir genç filiz gibi, ülkemizin yarınları, daha henüz suçlu olup olmadıkları yargı organlarınca tesbit edilmeden suçlu ve hatta ötesinde yokedilecek yaratıklar olarak görülmekte ve intikam ve hırsla her türlü insanlık dışı muameleye tabi tutulmaktadırlar. Çağdaş hukuk kuralları çiğnenmekte, insan hak ve hürriyetleri hiç hatırlanılmamaktadır. Basında 'işkence yoktur. duyuruları yeralmaktadır. Oysa ki 5 yılı aşkın bir süredir cezaevi kapılarının önünde bir değil, on değil, binlerce insandan aynı şeyi duyduk, yüzlerce kez tanık olduk. Ve yıllardan beri Emniyetler'de başlayıp ceza ve tutukevlerinde süren baskı-gözdağı-keyfiyet-işkenceye dayalı uygulamalara maruz bırakılarak yaşamaya mahkum edilen yakınlarımızın, sesini ve sorunlarını duyurmak, çözüm aramak amacıyla her türlü resmi organa başvurduk, dialog kurduk, sorunları anlattık."

TOPLUMUN GÖZÜNDE SİYASİ MAHKUMLAR

Ülkemizin hapisanelerinde geçmişte olduğu gibi, bugün de "siyasi suçlu"lar var. Ve bunların gerek cezaevlerinde, gerekse de cezalarının bitiminden sonra toplum yaşamındaki konumlarının farklı olduğu da bir gerçek. Daha bir farklı bakılıyor onlara, daha bir çekinilerek yaklaşılıyor. Ama bu çekinmenin ardında, halkın duygu ve düşüncelerinin değil, bu konudaki çeşitli baskıların ve şartlandırmaların daha belirleyici olarak yattığı görülüyor.

Bunun için, çeşitli yaş ve meslek gruplarından insanlara, "siyasi suçludan ve siyasi suçtan ne anladıklarını", "toplum içindeki yerlerininin ne olduğu ve ne olması gerektiğini" sorduk:

Salim Genç, ayakkabı boyacısı (43): Benim bildiğim anarşistlere diyorlar böyle. Yani, öğrenciler adam filan öldürdü ya, onlar işte. Ama günahın hepsi onların demesinler. Benim mahallede de vardı, bazıları iyi çocuklardı. Herkes şeytana uyar. Büyükler bağışlayıcı olur. Onlar da eni-sonu insan, elleri ekmek tutsun ki, karınları doysun. İşgüç bulamayıp da hırsızlık mı edecekler?

Rıdvan Özel, Muhasebeci (33): Bu, toplumsal bir sorundur. Bence, siyasi suç ve siyasi suçlu kavramlarını toplumsal olayların içinde aramak lazım. "Spartaküs", "Bedreddin" böyle olaylar değil mi? İnsan beyninin güzel olanı bulmak için ürettiği hiçbir kavram suç olamaz. "Siyasi suçlu" ile "adi suçlu" arasındaki farkı sormak bile çok ayıptır.

Toplumumuzdaki işsizlik olgusu gözönünde tutularak konuya bakarsak, bu insanların sorunları pek farklı değil. Ancak, başka açıdan farklı. İş sadece, kapıların bir bir kapanması değil ki. İçerde geçirilen yılların insanın hem fiziksel, hem zihinsel yapısında açtığı yaraları da bilmek lazım. Uzun yıllar yakınlarından, sevdalılarından uzak bir yaşam, bunun bilinmesi lazım.

Çözüm, derim, önce insanlık ayıpları ortaya çıkarılsın ve sorumluları yargılansın.

Adını vermek istemedi, Ocakçı (59): Siyasi suçlular bence, solcu örgütlerde çalışmış olanlar, bir de DİSK'çilerle, "Barışçılar" var. Ben bunların suç işlediğini duymadım, okumadım. Birşeyler söylemişler, biryerlere gidip gelmişler diye suçlu diyorlar. Söyledikleri siyasi laflar olduğu için siyasi suçlu dedim, başkaca suçlarını hiç duymadım.

Sonra bazıları büyük adamlar. Onlar zaten aç kalmaz. Ama öbürlerine yazık olur. Ben buranın sahibi değilim ama gelse iş veririm. Ama, sağınsolun bilmesini de istemem. Yarının ne olacağı belli olmaz.

Refik Tabakçı, Kitabevi sahibi, (28): Bir ülkede, siyasal iktidarı elinde bulunduranlarla, diğer toplumsal güçler vardır. Toplumsal yapının değişmesi ise, bunların sürekli uyum içinde olmasını engeller, çatışma çıkar. Bunun boyutları artabilir, yöntemleri sertleşebilir. Genel olarak, mevcut yasaların suç saydığı yöntemlere başvurulduğunda, "siyasi suç" oluşur. Toplumun büyük bir kesimi ise, bu insanları "kurtarıcı" ya da "masum" kabul edebilir de. Adi suçlarda kişisel çıkar, siyasi suçlarda toplumsal ya da sınıfsal çıkar sözkonusudur.

O insanlar bizim bir parçamız. İnsanlarımızın bizlere yabancılaşmasını istemiyorsak, hapisanedekilerin hepsinin suçlu, dışarıdakilerin hepsinin masum olmadığını bildiğimize göre, "yaraları sarmak" ve adaletsizliklere son vermek için, genel af zorunludur.

Reşat Bozdemir, Serbest Meslek, (48): Siyasi suç konusunda bildiğim bir tek 141-142. maddeler, komünizmi yasaklıyorlar. Ama yasaklıyorlar da ne oldu? 12 Eylül öncesinde kan gövdeyi götürdü. Ben avukat, hakim değilim. Suçlu neyse onu bulurlar herhalde. Suçu olan da cezasını çeksin.

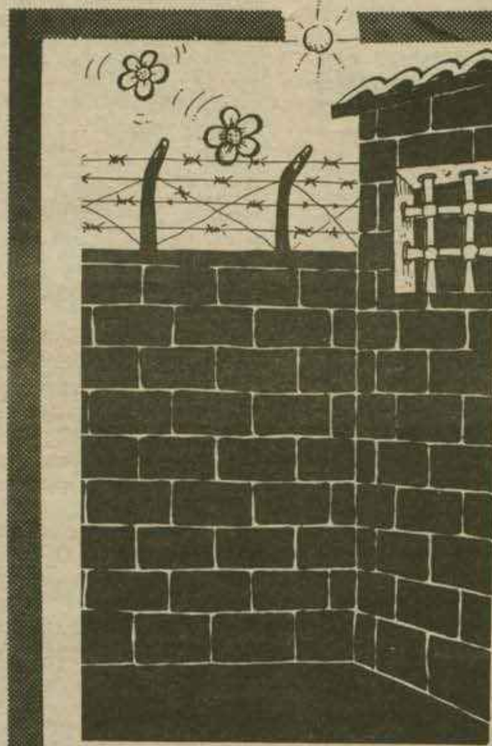
......

Hapis yatmış olanlara karşı temkinli olmak lazım elbet. Ama suçunu çektiyse, bu adamı bizim de affetmemiz lazım.

Zeynep Aslan, Öğrenci (22): Siyasi suç ve adi suç ayrımını, siyasi suçun olmaması gerektiğine inandığım için kabul etmiyorum. Kaldı ki, bu ayrım sadece, konunun sistematiğinden kaynaklanıyor. Yasamızın bile düşünce özgürlüğünü benimsediği ve bunu temel ilke haline getirdiği durumlarda, siyasi anlamlı fikirlerin açıklanmasını engelleyen fiillerin kanundan gelmesi bir çelişkidir. Ayrıca, siyasi suç ile adi suç ayrımını ortaya koyabilecek kriterler olabileceğini de sanmıyorum. Çünkü, siyasi suç kavramı, toplumun iradesi ya da genelin iradesi dışında şekillenmiş bir kurum.

.....

İnsanlar, suçlu sıfatı taşımak için değil, inandıkları şeyi gerçekleştirmek için düşünürler.

BURSA GÜNLERİNDEN

...

13/
darağaçlarından alıp ölümü
sabaha devrilen bir gecede
aşıp barikatları
söyleceğim o eski şarkılarımı
aynı güzelim ısrarla
sesimden aldım mührünü

15/
gerekçeli bir hükümdür ki:
çocukları en çok ozanlar ve mapuslar sever
arkadaşlarını seven çocuktur onlar
isterim ki
bu hükümle dolsun tüm defterler

...

21/
bütün ipoteklerimi kaldırıyorum ruhumdan
bu kimlik benim değil
adsız desinler geçiyorken sokaktan
ama siz anlarsınız
seviyorum sizi arkadaş çoğullu ğum
söz, getirip size vereceğim
tabakamı, düşlerimi
dizelerimi ve çocuklara
kalırsa
kaçak bir tütün kokusu kalacak artlarından
adımız yazılır bir gün boyveren sevdalara

....

24/
mektupları okurum dal dal titrer içim
yüzümden yaprak yaprak dökülür eylüller
kaçsam kendimi bir çocuk gözlerinde ağlamaktan
her sabah sayım vaktini boynumda ilmik sanmakta

...

34/
Sesimde dillenen sızıları ancak sen anlarsın
gül ki gülsün sokakların yalnızlığı içimde
ellerin titremesindeki yakarıyı sen tanırsın
bir çift serçe olup uzaklara gidip gelen gözlerinle

MEHMET ÇETİN

NEDEN SOL PARTİ?

Sol parti sorunu, Türkiye solunun tartışma gündeminde giderek ağırlık kazanmaktadır. Kuşkusuz bunun başlıca nedeni, ülkemizde mevcut siyasal partiler eliyle temsil edilemeyen bir sosyalist birikimin varoluşudur. Bu birikimin siyaset sahnesinin dışına itilmesi için elden gelen herşeyin yapıldığı bir dönem yaşadık, yaşıyoruz. Ancak, sözü uzatmadan belirtmek gerekiyor; kendisini bu birikimin bir parçası sayan hiçbir kişi ve akımın dayatılan koşulları kolayca kabullenmesi beklenmemeli. Günün koşullarına ve güncel politik görevlere uygun düşen etkin çıkış noktaları yaratma arayışlarından vazgeçildiği düşünülmemeli. İşte sol parti tartışmalarını bu arayışın bir unsuru olarak ele almak gerekiyor.

Konuya ilişkin görüşlerin netleşmesi, kanımızca hareket noktasını oluşturan iki temel soruyu tartışmaktan geçiyor. Birincisi; bugünün koşullarında sosyalist birikimin bütün politik eylemini ve gücünü yönelteceği öncelikli hedefler nelerdir? İkincisi; saptanacak politikalar etrafında kitlesel bir siyasi güç yaratmanın elverişli araçları neler olabilir? Bu iki sorunun tartışılması sol partinin işlevi ve içeriğini aydınlatacaktır. Öte yandan çok anlaşılır nedenlerle, kitlelerin gözünde büyük önem kazanan sosyal demokrat iktidar olanağının karşısında sol partinin konumu daha soğukkanlı biçimde ele alınabilecektir.

Günün politik hedefleri sorununda sol, sosyalist, devrimci demokrat kesimlerin, büyük ölçüde yaklaşım birliği içinde oldukları görülmektedir. Geniş anlamda sosyalist birikimin içinde saydığımız bu çevreler, gericiliğin iktisadi ve sosyal dayanaklarının gücünü kırma yönelimi içeren gelişkin bir siyasi demokrasinin yaşama geçirilmesini kaçınılmaz bir görev olarak tanımlıyorlar. Gerçekten de nesnel durum, bugün, siyasal rejimin baskıcı kurumlarıyla çok geniş toplumsal kesimlerin demokratik istemleri arasındaki çatışmayı birinci sıraya yükseltiyor. *Toplumsal gelişmenin daha ileri aşamalarına yönelebilmek için öncelikle mevcut siyasal rejimin baskıcı kurumlarının demokratik bir iktidar eliyle aşılması gerekiyor.*

Öte yandan bu demokratik iktidarın bileşenleri ve dayandığı tabanı oluşturan güçlerin karşılıklı ağırlıkları, gerçekleştirilecek demokratik dönüşümlerin derinliğini belirleyecek başlıca faktörler olacaktır. Siyasi demokrasinin herşey demek olmadığını bilen fakat onun en kararlı savunucusu olan sol, sosyalist, devrimci demokrat güçler, daha köklü dönüşümlerin güvencesini sosyalist birikimin demokrasi mücadelesi içinde kazanacağı ağırlığa bağlı olarak düşünmek durumundadırlar. Buraya kadar söylenenleri özetlersek iki sonuç çıkıyor: *Birincisi; bugünün koşullarında sosyalist birikimin yöneleceği öncelikli politik hedef gelişkin bir demokrasinin kazanılması olmalıdır. Güncel görev budur. İkincisi; demokrasi mücadelesi burjuvazinin geleneksel temsilcilerinin kendilerince yürüttükleri muhalefete veya tek başına sosyal demokrasiye terkedilemez.* Özellikle sosyal demokrasinin geniş emekçi kitlelerinin demokrasi mücadelesine sevk edilmesinde vazgeçilmez bir güç olduğu açık. Sosyal demokrasinin önemini reddeden, onu dışlayan bir demokrasi mücadelesi mümkün değil. Fakat demokratik görevlerin başarılmasını tümüyle sosyal demokrasiden beklemek; o da mümkün değil.

Güncel politik görevlere bu perspektifle yaklaşıldığında sosyalist birikimi, muhalefetin diğer güçleriyle olan ayrımlarını öne çıkartarak karşı karşıya getirecek yaklaşımlardan sakınmak gerektiği görülüyor. Tersine bugün temel sorun, tüm toplumsal muhalefeti demokratik bir program zemininde güçbirliğine yöneltecek yolları bulmak, araçları zenginleştirmek olarak beliriyor. Kısacası demokrasi cephesinin yaratılması olanaklarına yönelmek gerekiyor.

Böylesi bir demokrasi cephesinin bileşenlerini tek tek tanımlamak, karşısında duran sorunların ayrıntılarını tartışmak ayrı bir yazının konusunu oluşturabilir. Ancak şimdiden söylenebilir ki, bu cephe niyet bildirmekle gerçekleşmeyecektir. Öncelikle sosyalist birikimin bu yönde harekete geçirilmesi, cephenin itici gücü olarak politik sahnede açık yerini alması gerekmektedir. Başka bir deyişle, öncelikle mevcut partiler eliyle temsil edilemeyen sol, sosyalist, devrimci demokrat akımların ve kendisini bu birikimin bir parçası sayan kişilerin gelişkin bir demokrasiyi amaçlayan cephe programı etrafında birleşmeleri gerekmektedir. İşte sol parti önerisi, bu günün özel koşullarında, bu birleşmenin kendine özgü bir biçimi olarak önem kazanmaktadır. Yaşama geçmiş birlik anlayışlarının, sosyalist birikimi, demokrasi mücadelesine sevkedebilecekleri yeni ve özgün bir olanağa işaret etmektedir.

Eğer bugünkünden farklı olarak sol, sosyalist, devrimci-demokrat akımlar siyaset sahnesinde yasal partiler eliyle temsil edilebilselerdi birlik oluşumunun değişik biçimleri gündeme gelebilirdi. Ancak her halde bu zorunluluk kendini dayatacaktı. Dolayısıyla, burada ele aldığımız sol parti yaklaşımıyla, kapitalizmden sosyalizme geçmeyi hedef alan yasal bir sınıf partisi oluşturulması sorununu birbirine karıştırmak, yukarıda anlatılanları hiç anlamamak olur. *Bizce sosyalizmi hedef alan işçi sınıfı partisini bugün yasal düzeyde oluşturmak mümkün değildir.* Öte yandan yukarıda açıklanan perspektifle, geniş demokrasi cephesinin bir unsuru olarak önerilen sol partinin sosyal demokrasiye karşıtlık temeline dayandırılamayacağı da gereksiz bir tekrar oluyor. Nitekim önerilen partinin programatik ilkeleriyle, kitlelerin sosyal demokrat harekette ifadesini bulan özlemleri önemli bir çakışma içinde olacaktır. İşte bu durum, seçimlerden politik mücadelenin diğer tüm alanlarına kadar, sosyalist birikim ile sosyal demokrat akımı demokrasi mücadelesi içinde ortak davranabilmesinin nesnel olanaklarını yaratacaktır.

Konunun başka bir boyutu da, böylesi bir sol parti'nin oluşturulmasında izlenecek yöntemdir. *Köklü dönüşümlerden yana olan demokrasi güçlerini birleştiren bir cephe partisi sözkonusu olduğuna göre, sosyalizm anlayışında birleşmek gibi bir önkoşul aramamak gerekir.* Böyle bir önkoşul, demokrasinin kazanılmasından daha önemli ve güncel olmayan ayrım noktalarını başa koymak anlamına gelir ki, bu da politik mücadelenin baştan beri açıkladığımız görevlerine tümüyle ters düşer. Böyle bir cephenin bileşenlerini oluşturacak güçlerin tartışma gündemi, anti-emperyalist, anti tekel, köklü demokratik dönüşümleri içeren bir programın netleştirilmesine yönelmelidir. Kuşkusuz demokratik bir program etrafında anlaşmak, tüm somut politikalar ve taktikler üzerinde tam bir görüş birliğine ulaşmak anlamına gelmeyecektir. Farklı eğilimler programın kimi ilkelerine değişik ağırlıklar tanıyabilirler, somut politikalarda öne çıkartılması istenen ilkeler, eğilimlere göre değişebilir. Bunlar bir cephe oluşumuna engel değildir. *Burada önemli olan ilke, cephe hareketinde yer alan güçlerin hiçbirinden kendi siyasi kimliğini reddetmesi anlamına gelecek isteklerde bulunulmayacağıdır. Yoksa cephe demek, uzlaşma ve karşılıklı esneklik demektir. Bunun da nesnel gerekçesi birlikte davranarak kazanılacak olanların, birlikte davranmak için verilen karşılıklı ödünlerden daha değerli ve yaşamsal olmasıdır*

Tarihte ve bugün dünyanın çeşitli ülkelerinde derin görüş ayrılıklarını taşımalarına karşın geniş güçleri bir araya getiren cephe oluşumları gerçekleştirilebilmiştir. 71 ve 80 deneylerini yaşayan Türkiye solunun bu görevi başaracak olgunluğu elde edemediğini düşünmek için bir neden yoktur.

Son olarak; anlatılanların ışığında, kimi çevrelerce hazırlıkları başlatılan "sosyalist parti" çalışmalarına da kısaca değinmek gerekiyor. Söz konusu parti yaklaşımının, burada öngördüğümüz sol parti anlayışından tamamen farklı bir zemine dayandığı açıkça görülüyor. Özellikle Perinçek ve Berktay'ın hararetle savundukları "Sosyalist Parti" tasarısı, köklü demokratik dönüşümleri benimseyen sol güçlerin birleşik partisi değil, sosyalist ülkelere karşıtlık önkoşulunu benimsemiş kesimlerin "sosyalist" partisidir. Bugün sosyalist birikimin siyasal sahnede ağırlığını duyurabileceği bir örgütlenmeye kavuşturulması özlemini paylaşan kimi aydınlara kabul ettirmeye çalıştıkları proje budur. Böyle bir önkoşulla yola çıkanların, günün görevlerini ne kadar kavradıkları, sosyalist birikime ne denli yakın oldukları düşünülmeye değer. Berktay ve Perinçek'in bir cephe partisi gibi sorunları yok. Onlar için herşeyden önemli olan, Sovyetler Birliği'nin ne kadar "emperyalist, yayılmacı" bir ülke olduğunu insanlara anlatmak. Eski kafa eski tas. Kısacası bu çevre kendi partisini kurma çalışması içinde. Böyle bir "sosyalist parti" eliyle sosyalist birikimi etkileyebileceklerini sananları şimdilik hayalleriyle başbaşa bırakmak gerekiyor.

DYP "Nasıl Bir Muhalefet?"

Serdar Can

Türkiye'de demokratik sağ bir siyasi hareketten söz edilebilir mi? Demirel'in 12 Eylül sonrası izlediği politika nasıl yorumlanmalı? Bu politika demokratikleşme sürecine ilişkin ne tür olanaklar yaratabilir?.. Bu ve benzeri sorular, demokratik, sol akımların politik süreçleri değerlendirmeye yönelik tartışmalarında 12 Eylül'le birlikte kazanılan yeni bir boyutu ifade etmektedir. 12 Eylül rejiminin parlamenter demokrasiden nitelikçe farklı olan ~~izellikleri~~, ülkemizde alışılmamış, yeni politik olguları gündeme getirmiş, bu da yeni tartışma konularının gündeme girmesine yol açmıştır. Kuşkusuz bu tartışmalar sol için, entellektüel bir çabanın çok ötesinde, toplumun demokratikleştirilmesine yönelik mücadelede geçerli bir hat oluşturulmasına hizmet etmesi bakımından anlam kazanmaktadır.

DYP ve bu partinin ısrarla üzerindeki yasakların kaldırılmasını savunduğu Süleyman Demirel, bugün Türkiye'nin en önemli meselesinin demokratik bir rejime kavuşturulması olduğunu söylüyorlar. Mücadelelerinin bunu gerçekleştirmeye yönelik olduğunu belirtiyorlar. Oysa DYP'nin, devamı olduğunu açıkça ilan ettiği DP ve AP çizgisi, Türkiye'de demokratik hakların, özgürlüklerin kısıtlanmasına yönelik baskıcı politikaların ana kaynağı olagelmiştir. Bu hareket, savunuculuğunu yaptığı gerici politikalarla tekelci sermayenin siyasi sözcülüğünü üstlenmiştir. Nitekim bu çizginin 61 Anayasasına itirazlarında ifadesini bulan, toplumsal muhalefeti etkisizleştirmeye, özgürlükleri yok etmeye yönelik istemlerinin, 82 Anayasasıyla büyük bir uyum içinde olduğu biliniyor. O halde, bugünkü muhalif konumun anlamı ne? 12 Eylül'ün iktidar yaptığı güçlerle uzlaşamamak niye?

Hemen belirtmek gerekir ki, bu durumu yalnızca Demirel'in kişisel ihtirasına bağlamak, 12 Eylül öncesinin verilerini esas alarak basit ve kolay giderilebilir bir çatışma olarak görmek, pek de ciddi bir ele alış tarzı olmuyor. Aynı şekilde bunun tam tersine savrulup, Demirel muhalefetine demokratikleşme çabalarında bir takım misyonlar yüklemek de gerçeklerden uzak bir bakış oluyor.

Demirel muhalefetini doğru değerlendirebilmek ve buna karşı doğru bir tutum izleyebilmek için, 12 Eylül rejiminin özelliklerinden hareket etmek gerekiyor. 12 Eylül, DYP çizgisinin 1950'lerden beri savunageldiği çıkarların, burjuva demokratik kurallardan nitelikçe farklı bir rejim eliyle savunulması olayıdır.

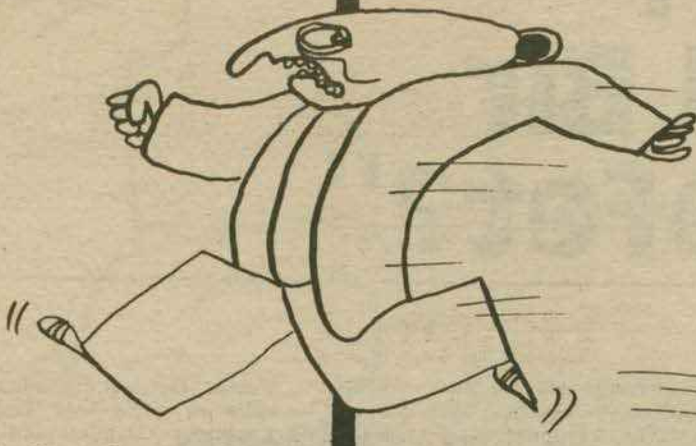
Nitelikçe farklı olduğunu söyleyebiliyorsak, bunun basit, yüzeysel, sadece hükümet biçimi düzeyinde kalan bir değişiklik olmadığını kabul ediyoruz demektir. Dünyanın diğer ülkelerinde de 12 Eylül rejimine benzer iktidar yapıları var. Bu örnekler de gösteriyor ki, bu tür iktidar biçimleri kendi toplumlarının geleneksel yapılarında yönetici sınıflar düzeyinde iki önemli sürecin gelişmesine yol açıyorlar. Birincisi; o güne kadar iktidar üzerinde şu veya bu düzeyde söz sahibi olan burjuva katmanların önemli bir kısmını en gelişmiş sermaye lehine iktidardan uzaklaştırıyorlar. Daha doğrusu tekel dışı burjuva kesimlerin, en gelişkin sermayeyle pazarlık esasına dayanan ittifak biçimine son veriyorlar, onları boyun eğmeye zorluyorlar. İkincisi; tekelci sermayenin ve diğer burjuva katmanların çıkarlarını (ne kadar kısıtlı olursa olsun) burjuva demokratik kurumların gerektirdiği kendine özgü politikalarla temsil etme esasına göre biçimlenmiş ve varlığını bu formasyona borçlu olan siyasal hareketleri, organizasyonları ya tanımıyorlar ya da kendilerini kayıtsız şartsız desteklemeleri kaydıyla onlara hayat hakkı veriyorlar. İşte bu ikili süreç, geleneksel parlamenter yönetim biçimi içinde kolaylıkla uzlaşabilen burjuva güçlerin, bu tür iktidarlar karşısında hiç de kolaylıkla giderilemeyen çatışmalara girmesine yol açıyor. 12 Eylül rejimine benzer rejimlerle yönetilen istisnasız tüm ülkelerde şu veya bu çapta ama mutlaka burjuva sağ diyebileceğimiz bir muhalefet hareketinin var olması rastlantı olmasa gerektir. Bu tür iktidarların oluştuğu tüm ülkelerde vefa borcu arayan bir Demirel çıkıyor. Söz konusu durumlarda, iktidardan uzaklaştırılmış geleneksel burjuva temsilcilerinin, anti-tekel, anti-emperyalist bir konuma doğru evrimleştiği kesinlikle öne sürülemez. Bu hareketler tekelci burjuvaziye karşı tavır almak şöyle dursun, onun birinci elden temsilciliğini yürütme iddiasını aynı kararlılıkla sürdürmektedirler. Ancak bununla birlikte tekel dışı burjuvazinin özlemlerinin de sözcülüğünü üstlenmektedirler. İşte bugün de DYP, tekelci sermayenin çıkarlarını diğer burjuva katmanların çıkarlarıyla uzlaştırmaya yönelen ve bunu parlamenter mekanizmalarla gerçekleştirmeyi esas alan bir burjuva siyasal hareket olarak karşımıza çıkıyor. Kısacası bugün karşımızda duran DYP olgusu, tekelci burjuvaziyle onun dışındaki burjuva kesimlerin birbirinden ayrışmış ve karşı karşıya gelmiş siyasal güçlerinin çatışması olayı değildir. Çatışma, tekelci burjuvazinin iktidarını hangi yol ve yöntemlerle sürdüreceği çatışmasıdır. Ve bu çatışma basit bir görüş ayrılığına da dayanmamaktadır. Esasen 12 Eylülün kurumları ve siyasal bakış açısı, karakteri gereği burjuvaziye tek bir blok etrafında toplamaya elverişli değildir: 12 Eylül'ün kurumlarından ve siyasal bakış açısından, yeni yeni ödünler verilmedikçe, burjuvazinin parlamenter egemenliği esasına dayanan ve tarih içinde oluşmuş siyasal kurumlaşma ve ideolojiyle, rejim arasındaki çatışma sürecektir ve kendisine taban bulacaktır.

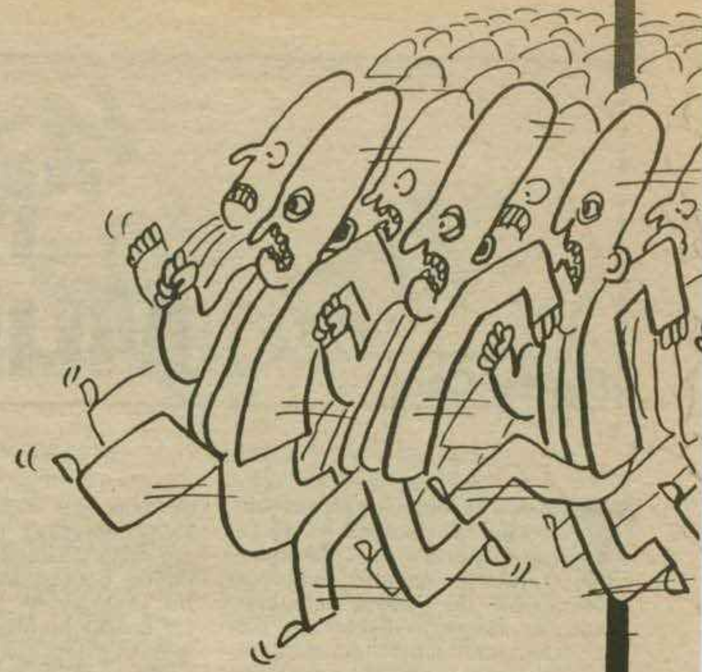
Bu çatışmanın derinliği nedir? DYP'nin "demokrasi", "konuşan Türkiye", "Milli irade" gibi sloganlarının taşıdığı değer nedir? Bunu ayrıca ele almak gerekiyor. Bizim gibi gelişmemiş kapitalist yapılarda, burjuvazinin demokratik geleneklerinin ne kadar güdük kaldığı biliniyor. Bu tür ülkelerde burjuvazinin parlamenter egemenliğine dayanan iktidar biçimleri, açık bir baskı rejimine bir çok noktada yaklaşmaktadır. Bu özellikler tümüyle, parlamenter egemenliği savunan burjuva parti ve eğilimlerin ideolojisine ve politikalarına da yansımaktadır. Nitekim toplumsal muhalefeti bastırmak ve sindirmek için en sert politikaları oluşturan AP çizgisinin bugün "demokrasi" savunuculuğuna başlamasının inandırıcı olmayan bir çelişki olarak görülmesi bundandır. DYP'nin savunduğu "demokrasi" demokrasiden başka herşeye benzemektedir. Bu "demokrasi"de temel hak ve özgürlüklerin nasıl ele alınacağının, sendikal hakların, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün sınırlarının nasıl çizileceğinin üzerinde somut olarak pek durulmamaktadır. Her tür eğilim ve akımın özgürce siyaset sahnesinde yerini almasına karşı çıkılmakta, fakat bir yandan da "Milli İradenin üstünlüğü" teması işlenmektedir. Nitekim dergimizde yayınlanan söyleşide sayın Demirel, Türkiye'de bir komünist partisinin kurulmasına karşı olduğunu belirtmekte, ama aksini düşünenlerin kamuoyu yaratmak için çalışmalarının serbest olması gerektiğini söylemektedir. Demirel'in demokratlığın ölçütü, olarak belirttiği komünist partisinin kurulmasını istemek "özgürlüğü" bugün de vardır. Bugün birçok aydın, demokrat kişi 141-142'nin kaldırılmasını ve komünist partinin serbestçe örgütlenmesini açıkça yazıp söyleyebilmektedir.

Öte yandan, 1980 öncesi AP'nin teröre karşı izlediği politikadan ne tür dersler çıkardığı anlaşılamamaktadır. Hatta 80 öncesi terörün başlıca sorumlularından olduğuna dair kamuoyunca yaygın inanç beslenen güçlerle, bugün de iktidar için güçbirliğinden kaçınılamayacağı izlenimi verilmektedir. Söz konusu söyleşide Demirel'in MHP'ye ilişkin soruları cevaplarken "bana milliyetçiler suç işliyor dedirtemezsiniz" mantığından pek uzaklaşmadığı görülmektedir. Bütün bunlar, Demirel çizgisinin çelişkileridir ve geniş halk kesimleri hiç kuşkusuz "Demirel'in ~~demokrasisi~~den" çok daha fazlasını istemektediler.

Bütün bunlara karşın şunu da sormak gerekiyor; DYP muhalefetinin hiç bir değeri yok mu? Demokratikleşme sürecine ilişkin hiç bir yeni olanak yaratmıyor mu? Yanıltmacadır, bizi ilgilendirmez deyip geçecek miyiz? Hatta, esas eleştirilerimizi Demirel'e mi yöneltеceğiz? Durmadan bu hareketin demokrat olmayan yanlarına mı dikkat çekeceğiz? Kanımızca, baskıcı rejimlerin en zayıf yanı, tutarlı veya tutarsız gerekçelerle kendisine karşı tavıra yönelen toplumsal kesimlerin olağanüstü genişlemesidir. Muhalefetin en zayıf yanı da, içinde yer alan çıkar güçlerinin çok renkli olmasının yol açtığı uyumsuzluktur. Bu uyumsuzluk muhalefetin asgari bir demokrasi programında birleştirilmesinin önüne çok karmaşık engeller diker ve hatta bu hiç başarılamayabilir de. Ancak, baskıcı rejimin aşılmasında temel sorun onun başlıca güç dayanaklarının tecriti, yalnızlaştırılmasıdır. Bu, değişmez. Bugün DYP'nin parlamentonun en üst iktidar organı olarak savunulması temelinde bile olsa, sadece bu gerekçeyle sınırlı dahi kalsa mevcut rejime karşı çıkması bu yönde bir olanaktır. Demirel'in kimi demokratik istemleri savunması veya olduğundan fazla, derinlikte savunur görünmesi demokratik, sol harekete zarar veremez. Tam tersine demokratik, sol akımların yıllardır savunduğu demokratik Cumhuriyet fikrine karşı kemikleşmiş, önyargılarla doldurulmuş sağ tabanı yumuşatır. Solun, terörü kışkırtma, politikada yasaklara dayanma konularında, sağ'a yöneltttiği eleştirilere ilişkin sağırlığı kaldırır. Solun, bugün "Demirel'in demokratlığından" korkması için bir neden yoktur. Esas sorun, baskıcı rejimin aşılması, bunun olanaklarının yaratılmasıdır. Bu görev ise, bugün politika yaparken, ayrımları sol ve sağ kavramları üzerinde değil, bugünkü rejimin tüm kurumları anlamında, statükocu, ve statükoya karşı kavramları üzerine inşa etmek zorunluluğunu dayatıyor. Kimi yazarların 'Demirel'in demokratlığını' birinci tehlike sayan düşüncelerini yeniden gözden geçirmeleri gerekiyor.

Demirel "demokrasisinin" yetersizliğine, tutarsızlığına dikkat çekmek ne kadar gerekliyse, Demirel' in politikasıyla, mevcut rejim arasında hiçbir farkın olmadığını varsayarsak bugün sol kamuoyunun Demirel'e karşı olmaya yöneltilmesini temel mesele sanmak da ondan daha fazla gereksiz ve zararlı görünmüyor.

Mustafa Üstün

Öğrenci Derneklerinin Kitleselleşmesi Sorunu Üzerine

Bugün öğrencilerin dernekleşme süreci, toplumsal yaşamda varlıkları reddedilmez bir noktaya gelmiştir. Bir yandan Öğrenci Dernekleri kamuoyu tarafından yasal hakların kullanılması yönünde olumlu bir girişim olarak değerlendirilmekte, diğer yandan derneklerin başvuru belgelerini almayarak ya da eksik olarak değerlendirerek tüzel kişiliğinin resmen tanınmasının önündeki engeller, yürütmeyi durdurma kararları ile boşa çıkmaktadır. Kuruluşunu tamamlayan, ilk kongrelerini yapan dernek sayısı artmaktadır. Kuşku bulutlarının dağıldığı, ilginin arttığı bu dönemde ÖD'lerin önündeki gündem öğrenci kitlesi ile sıcak ve sağlam bağların kurulmasıdır.

Örgütlenme çalışmalarını sürdüren ÖD'ler, ilkin amacı iyi saptamak ve amaçla araç arasındaki bağlantıyı uyumlulaştırmak durumundadırlar. Bu nokta, örgütsel başarının temel önkoşuludur. Öğrencilerin akademik-demokratik-sendikal haklarının elde edilmesi, sanatsal-kültürel-sportif üretkenliklerinin koşullarının yaratılması, üniversite yaşamında bulamadığı katılımcı demokratik kişiliğini geliştirilmesi amaç ise, dernek bu yolda seçilmiş doğru bir araçtır. Ancak, araç doğru kullanılmazsa doğru seçilmiş olması da bir anlam taşımayacaktır.

Henüz tüzel kişiliğini kazanmamış olan derneklerde, kurucular öğrencilerin somut sorunlarıyla yakınen ilgilenerek dernekçiler çevresini genişletmelidirler. Tüzel kişiliğini kazanmış derneklerde ise üyelik gündeme gelmektedir. Üyelik kavramı, kitle örgütlerinin ortaya çıkış sürecinin ürünüdür. Kimi örgütlerde sembolün ötesinde bir anlam taşımazken, sendikal örgütlerde varlığını zorunlu kılan temel öğedir. Bu örgütlerde üye sayısının yanısıra, üyelerin aktifliği de önem taşır. Az ama aktif üyelik kitlesellik ifade etmeyeceği gibi, çok sayıdaki pasif üye ile de mücadele gücü oluşturulamaz. Şu halde, nicelik ve nitelik sorununa ilişkin olarak, derneklerin üye yazma, aktif üyeliğin sağlanması ve katılıma ilişkin politikalarını irdelemek gerekecektir.

Kuşkusuz derneklere üye olmanın temel koşulu gönüllülüktür. Bir öğrencinin ÖD.lerine gönüllü olarak üye olması, kendi sorunlarını sahip çıkma ve bunun yolunun birlikte olmaktan geçtiği bilincine erişmiş olmasıdır. Böylesi bir bilince dayanmayan üyelik kağıt üzerinden öteye gidemez. Tek tek üyeler düzeyinde gözardı edilebileceği ya da ilerde oluşturulacağı gibi bir düşünceden yola çıkarak, sırf daha çok üye yazma kaygusuna dayalı üye yazma çalışması özünde ÖD.lerin etkili bir baskı grubu oluşturma özelliklerini zedeleyecektir. Burada asıl görev böylesi bir bilinci oluşturma ve canlandırma zorunda olan yönetim kurullarına düşmektedir. Üye kazanmada, derneklerin gerekliliği ve önemini anlatmakla sınırlı kalmayan bir çalışma ile her üyenin, derneğin belirli bir etkinliğinin sonucu olarak kazanılmasına özen gösterilmelidir. Ancak böylesi bir çalışma ile öğrenci hareketinin elde ettiği kazanımların korunması ve genişletilmesi bilinci kitlesellik kazanabilir.

Öğrenci Derneklerinin işleyişine ilişkin olarak anladığımız *katılım* ise, yalnızca derneğe üye olmak ve alınan kararlara uymak ile sınırlı değildir. Üyelerin aynı amaca yöneldikleri için biraraya geldikleri ÖD'lerin, en güncelinden en geneline kadar tüm konularda alacağı kararlara katılımı da içerir. Bu durum ne, eşgüdümlendirme, yönlendirme, ve harekete sevk etme görevini üstlenen yönetim kurullarının ivedi durumlarda ÖD'lerin amaçları ve öğrencilerin çıkarları doğrultusunda, her aşamada tabanına hesabını vermek zorunda olduğu kararlar almasına engeldir, ne de, dağınıklığın, kendi başına çözümler aramanın karşıtı olan birlikte davranma, güçleri bir araya getirme anlayışının sonucu olan ÖD'lerin de azınlığın çoğunluğun kararlarına uymak zorunda olması gerçeğini ortadan kaldırır.

Önceden oluşturulmuş bir dünya görüşünün, bir programın ve ona ulaşma yollarının kabulü biçiminde gerçekleşen siyasi parti üyeliğinden farklı olarak ÖD'lerine, üyeliğin farklı dünya görüşlerine sahip de olsalar, öğrencilerin çıkar birliğine dayandığı düşünülürse, *karar alma sürecine katılımın* önemi de artar. Başarısı ve etkinliği kitleselliğine bağlı olan ÖD'lerde, katılım sadece zorunlu bir işleyiş değil, bir varlık biçimidir. Bu yüzden, kitlelerle kurulacak bağlar ve yönetim erkinin kademeler arasındaki dağılımı, tabanın yönetimde söz ve karar sahibi olmasını sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

Sözü edilen bağlar, *dikey* ve *yatay* olmak üzere, üyeler arasındaki koordinasyonun sağlanmasına ilişkindir. Yatay bağların gelişkinliği, üyeler arasındaki ilişkilerin sıcaklaşmasına yardımcı olurken, dikey bağlar örgütün başıbozuk gelişimine izin vermeyerek örgütlü gücü yaratacaktır. Bu bağların her ikisi de güçlü bağlar olmalıdır.

Merkeziyet ve *ademimerkeziyet* ise, yönetim erkinin kademelerdeki dağılımını belirler. Ademimerkeziyet ilkesi, birimlerin güçlenmesini ve yetkilerin birimlere dağıtılmasını esas alır. Ancak, burada da birimlerin yerel ve dar sorunlarının dışına çıkılamaması gibi bir olumsuzlukla karşılaşılmaktadır. Merkeziyetin iki biçimini görmekteyiz: *Otokratik merkeziyet* ve *demokratik merkezi-*

yet. Otokratik merkeziyetçilikde, tüm kararlar tepeden alınır ve yetkiler bütünüyle merkezde toplanmıştır. Alınan kararların uygulanışı merkez tarafından denetlenir. Tabanın karar süreçlerine katılımı söz konusu değildir. Böylesi bir işleyiş, gücünü tabandan alan demokratik kitle örgütlerinde korumayı ve etkisizleşmeyi de beraberinde getirir. Demokratik merkeziyetçilik ise, kararların, alınmadan önce tabanda en geniş biçimde tartışılması ve buradan çıkan sonucun merkeze doğru olarak bildirilmesi öngörülür. İkinci adımda, tabanın genel iradesine uygun kararın merkez tarafından alınması ve tüm üyelerin karara uyması zorunlu kılınır. Bu ilke, kararlar yukarıda alındığı için merkeziyetçi, alınan kararlara tabanın görüşleri doğrultusunda varıldığı ve uygulamada görüş birliği arandığı için demokratikdir.

Bugün, ÖD'lerin içerisinde bu tartışmalar sonuçlanmış ve hemen hepsi demokratik merkeziyetçilik ilkesini benimsemiştir. Uygulamada, demokratik merkeziyetçiliğin her iki yönünün de gözden kaçırılmamasına dikkat edilmelidir. Özellikle, henüz genel kurulunu yapamamış derneklerde yöneticiler, geçici ve seçilmemiş olduklarını unutmamak, bu ilkenin demokratiklik yönü üzerinde hassaslıkla durmak ve dernek kurucusu olmanın saygınlığına gölge düşürmemek zorundadırlar. Ayrıca, Demokratik Kitle Örgütlerinde demokratik yön işletilmeden, merkezi yönün işletilemeyeceği de unutulmamalıdır. Öğrencilerin somut sorunlarının çözümü için kurulan ÖD'ler, bu sorunlar karşısında etkin adımlar atamadığı ve tabanın demokratik katılımını sağlayamadığı müddetçe, aracın amaç haline dönüşmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar ve dernek gruplar arasında gitgide önderlik sorununa dönüşerek, tabanından uzaklaşır ve kısır bir döngü içerisinde yok olur. Gruplar arasındaki tartışmalar somut öğrenci sorularının çözümüne yönelik olmalıdır. Tartışmaların bu zemini kaybetmesi ve sertleşmesi üyelerin dernekten uzaklaşmasını da beraberinde getirebilir. Bu yüzden tartışmalarda kullanılan üslubun da önemi büyüktür.

Dernekler üyelerinin de aktif katılımı ile çalışma programlarını vakit geçirmeden hazırlamalı ve çalışmalar sistematikleştirilmelidir. Oluşturulacak programda, birimlerin en alt sorunlarından en genel sorunlara değin yapılacak çalışmaların biçimi belirlenmeli, kısa ve uzun vadedeki hedefler gerçekçi bir biçimde saptanmalıdır. Son olarak da, program mutlaka üyelerin onayından geçmelidir.

Yine kitleselleşmeye ilişkin olarak, derneklerin kültürel bir güç oluşturmaları son derece önemli ve yararlı bir işlev görecektir. Bu konu da derneklerin programlarında mutlak yer almalıdır. Bildiğimiz üzere, üniversitelerde öğrencilerin kültürel ve sanatsal etkinlikler yürütebilmesi son derece güçleşmiştir. Dernekler bir yandan üniversite yönetimini bu konuda zorlarken, diğer yandan kendi bünyesinde de bu soruna bir çözüm getirmek ve çeşitli olanaklar yaratmak durumundadırlar. Oluşturulacak bu güç, derneğe olan ilgiyi artıracak, etkinlik alanını genişletecek ve kamuoyu önündeki saygınlığını pekiştirecektir.

Son zamanlarda demokratik öğrenci hareketinin *kendiliğinden hareketler temelinde* de geliştiğini görüyoruz. Kendiliğinden hareketlerin özelliğini iyi bilmek ve öğrencilerin örgütlü gücünü oluşturan ÖD'ler ile arasındaki bağlantıyı kurmak durumundayız. Kendiliğinden hareketler somut bir olaya tepki olarak, önceden planlanmamış, biranda ortaya çıkan ve genişleyen hareketlerdir. Bunlar aslında, belirli bir birikimin ve içe atmışlığın sonuçları olan patlama noktalarıdır. Öğrencilerin toplu dilekçe vermesi, Bornova, Hacettepe ve Edirnekapı yurtlarındaki eylemler, kendiliğinden oluşmuş hareketlerdir. Kendiliğinden hareketlerde öğrencilerin, tepkisellikleriini sergilerken, soğukkanlılıklarını kaybetmemeleri ve derhal somut istek taleplerini sunmaları hareketin başarıya ulaşması için zorunludur. Öğrenci dernekleri, kendiliğinden gelişen hareketlere karşı ilgisiz kalamazlar. Hareket başladıktan sonra insiyatifi ele almalı ve programlarındaki o alana ilişkin istekleri doğrultusunda eylemi yönlendirmelidirler. Bu hareketler esnasında ileri sürülen istekler, özünde pazarlığa açık istemlerdir. Ayrıca, uzlaşma sağlanıncaya ve somut istekler elde edilinceye kadar bitirilmemesi gereken hareketlerdir. Burada öğrenci derneklerinin, talepler programı esas alınmalıdır. Bu isteklerin kabulü ile somut hakların öğrenci derneklerinin önderliğinde elde edilmesi ÖD'lerin kitleselleşmesinin önünü de büyük ölçüde açacaktır.

Şüphesiz ki, Öğrenci Derneklerinin kitleselleşmesi sorununda ele alınacak konular bir sayfaya sığmayacak kadar geniştir. Bu konuda, burada son olarak derneklerin birlikteliğinin önemine değinmek istiyorum. Ortak sorunların ortak çözümleri gerektirdiği ve birlikten güç doğacağı gerçeğinden hareketle, dernekler önlerine konan federasyon ve konfederasyon kuramama biçimindeki anti-demokratik yasaların kaldırılması için gerekli etkin çalışmaları yürütmek zorundadırlar. Bu konuda, kamuoyunu etkileme çalışmaları ivme kazanarak sürmelidir. Ayrıca, bu yolda atılmış çok önemli bir adım olan gönüllülük çerçevesinde bir araya gelmiş olan öğrenci dernekleri, etkin çalışmaları ile bu antidemokratik yasayı iflas konumuna sokmalıdır.

Demokratik öğrenci hareketinin yayını Öğrenci Postası'nın etkinliğini artırması için gerek tirajının, gerekse kalitesinin yükseltilmesi ve tüm öğrencilerin dergilerine sahip çıkmaları, oluşturulan örgütlü birleşik gücün kitleselleşmesi yolunda büyük kazanımlar sağlayacaktır.

Hollanda´dan Türkiye Öğrenci Hareketiyle Dayanışma

Sayın İhsan Doğramacı
Yüksek Öğretim Kurulu Başkanı

ANKARA — TÜRKİYE

Sayın Bayım,

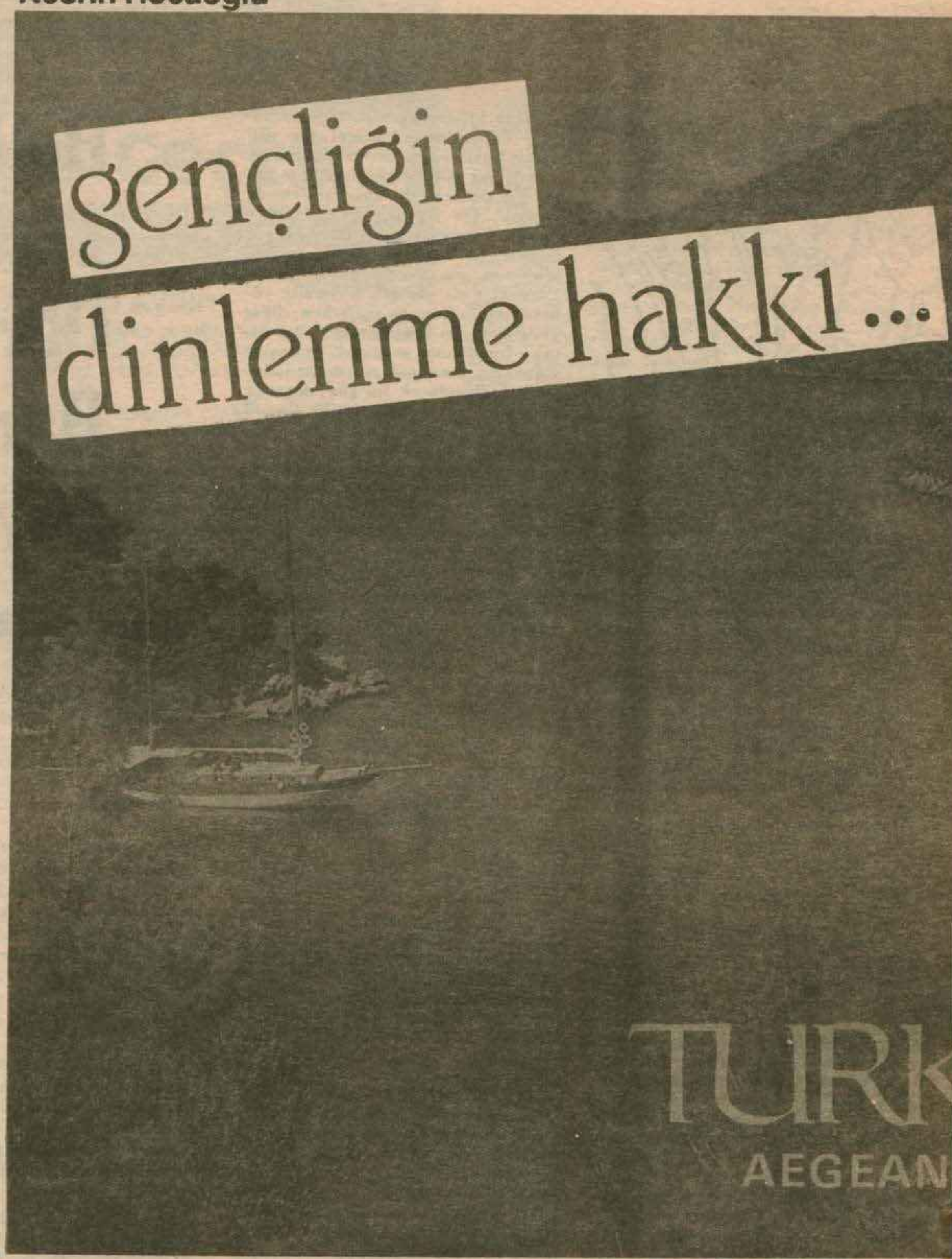
Bizler aşağıda imzaları bulunan Norveç'teki çeşitli öğrenci örgütlerinin ve yüksek öğrenim kurumlarının temsilcileri olarak bildiririz ki,
— Türkiye'de en temel İnsan Haklarının çiğnenmesine şiddetle karşıyız.
— Öğrencilere yönelik anti-demokratik baskıları protesto ediyoruz.
— Öğrenci örgütlerinin oluşumunu önlemeye yönelik yasal ve bürokratik sınırlamalara karşıyız.
Öğrencilerin öğrenci birliklerine üye olmak için rektörden izin almak zorunda bırakılmaları ve öğrenci derneklerinin politikay..a ilgilenmesinin engellenmesi gibi anti-demokratik uygulamalara derhal son verilmesini istiyoruz.
Öğrencilerin korkusuzca ve hiçbir baskıyla karşılaşmaksızın örgütlenme hakkını kazanmalarına yönelik çabalarını destekliyoruz. Akademik özerklik ve demokratik eğitim sistemi için verilen savaşımı destekliyoruz.
Demokratik hak ve özgürlükler için etkinlik gösteren güçlerle dayanışmamızı iletmek istiyoruz.

AKKU : Nijmegen Üniversitesi Eleştirel Etkinlik Komitesi
WSSD : Öğrenci Hak ve Etkinlikleri birliği
SES : Eindhoven Öğrenci Birlik Hareketi
LSB : Leiden Öğrenci Birliği
SRVU : Özgür Üniversite Öğrenci Konseyi
STRIJD : Öğrenci Mücadelesi Derneği
WSO : Wageningen Öğrenci Derneği
ASVA : Amsterdam Genel Öğrenci Birliği
GSB : Groningen Öğrenci Birliği
ESVB : Einhoven Öğrenci Birliği
HBO : Bond Gronuingen
STUDENTEN RAAD NLO UBBO ENNIUS, Leuwarten Öğretmen Yetiştirme Programı Öğrenci Konseyi

Not: Yazımızın bir kopyesi Türkiye'deki aşağıda belirtilen kurum ve partilere gönderilmiştir:
Hacettepe Üniversitesi
ODTÜ
Ankara Üniversitesi
Ege Üniversitesi
9 Eylül Üniversitesi
İstanbul Üniversitesi
Boğaziçi Üniversitesi
ANAP Genel Merkezi
DYP Genel Merkezi
SHP Genel Merkezi
DSP Genel Merkezi
YARIN DERGİSİ

Nesrin Hocaoğlu

gençliğin dinlenme hakkı...

Temmuzla birlikte birkaç okul dışarda bırakılırsa tüm okulların sınavları bitti. Liseyi bitirenler üniversite sınavlarının ikinci basamağına girdiler. Bir yıl boyunca süren "Kazanamazsam ne yaparım?" gerilimi yok artık. Ya da "bu vizeyi veremezsem okuldan atılıyorum", "atıldım", .. dilekçeler, mahkemeler, geri alınmalar, bir süre için sona erdi. Önümüzde uzanan iki ya da üç aylık bir tatil var.

Tatilde neler yapacağız? Hemen hemen herkes, bu bir iki aya yönelik olarak bir sürü plan geliştirdi. Büyük bir olasılıkla çoğu gerçekleşemeyecek. Tıpkı geçen yıl olduğu gibi. Örneğin "Bir Avrupa turunu düşlerken, 7 dersten kaldığınız gerekçe gösterilerek Akdeniz sahillerimizde geçecek bir tura zorlanabilirsiniz" Kimbilir?!

Tatilimizin nasıl geçeceğini bir noktadan sonra bizden çok ailemiz, onların içinde bulundukları kültürel ve ekonomik koşullar belirlemeye başlar. Biz ne kadar çok istersek isteyelim, cebimize koyacak 50-60 bin liramız yoksa deniz kıyısında geçecek 15 günlük bir tatil isteğimiz her yıl yinelenen güzel bir projeden öteye gidemeyecektir.

Tabii, bir yıl yaşananlardan, okul, bitmek bilmez sınavlardan, kalma, atılma korkusundan, büyük şehirin getirdiği yorgunluktan gözü kararıp, nasıl olursa olsun, yeter ki tatil olsun diyenler bir yana. Çünkü böyle durumlarda; 3-4 kişi bir araya gelinir, bir çadır bulunur, 70-80 bin lira biraraya getirilip bir deniz kenarına gidilebilir. Belki çadırda yatmaktan ağrımadık taraf kalmaz ya da peynir ekmek yemekten gınalar gelir. Ama bu onbeş günlük değişikliğe öylesine ihtiyaç vardır ki, sonunda "fena değildi" denebilir. Tersi de olabilir tabii. Bunca "sade" tatilde birkaç eksiklik de çıkarsa "ne olursa olsun, seneye kimse getiremez beni böyle tatile" diyenler de çıkar. Gelecek yıl üç aşağı, beş yukarı aynı şeyler tekrar yaşanacaktır.

Fakat ne yazık ki bu bile, yani "ne olursa olsun, seneye kimse getiremez beni böyle tatile" denecek bir tatili yaşamak bile ayrıcalıktır ülkemizde. Bir kere çadırı olan bir tanıdığınız olacak. 20-30 bin lirayı bir araya getirebilecek 2-3 arkadaşınız. Ve tabii bekar olup, aileleri rahatsız ettiğiniz gerekçesiyle, gitmeniz yolunda önerilerin geliştirilmeyeceği bir kıyı bulabileceksiniz.

Çok doğal olarak da (!) erkek olacaksınız. Çünki 2-3 kız arkadaşın bir araya gelip bir çadır kurmak istemesi gerçekçi bulunmaz aileler tarafından. Bu tatile bir iki erkek arkadaşın da katılabileceği önerisiyse hiç gerçekçi değildir. (Bu önerilerin gerçekçi bulunmaması için öncelikle yapılabilecek cesaretin toplanması gerekekir.) "Sizden bunca zamandır uzak yaşıyorum. Bazen haftalarca birbirimizi göremiyoruz. Benim erkek arkadaşlarım olduğunu da biliyorsunuz. Öyleyse sorun ne? Bu namus 15 günde kaçacak bir şeyse, şimdiye dek kaçmıştır zaten" yolundaki karşı durmalar ise büyük terbiyesizlik olarak değerlendirilecektir.

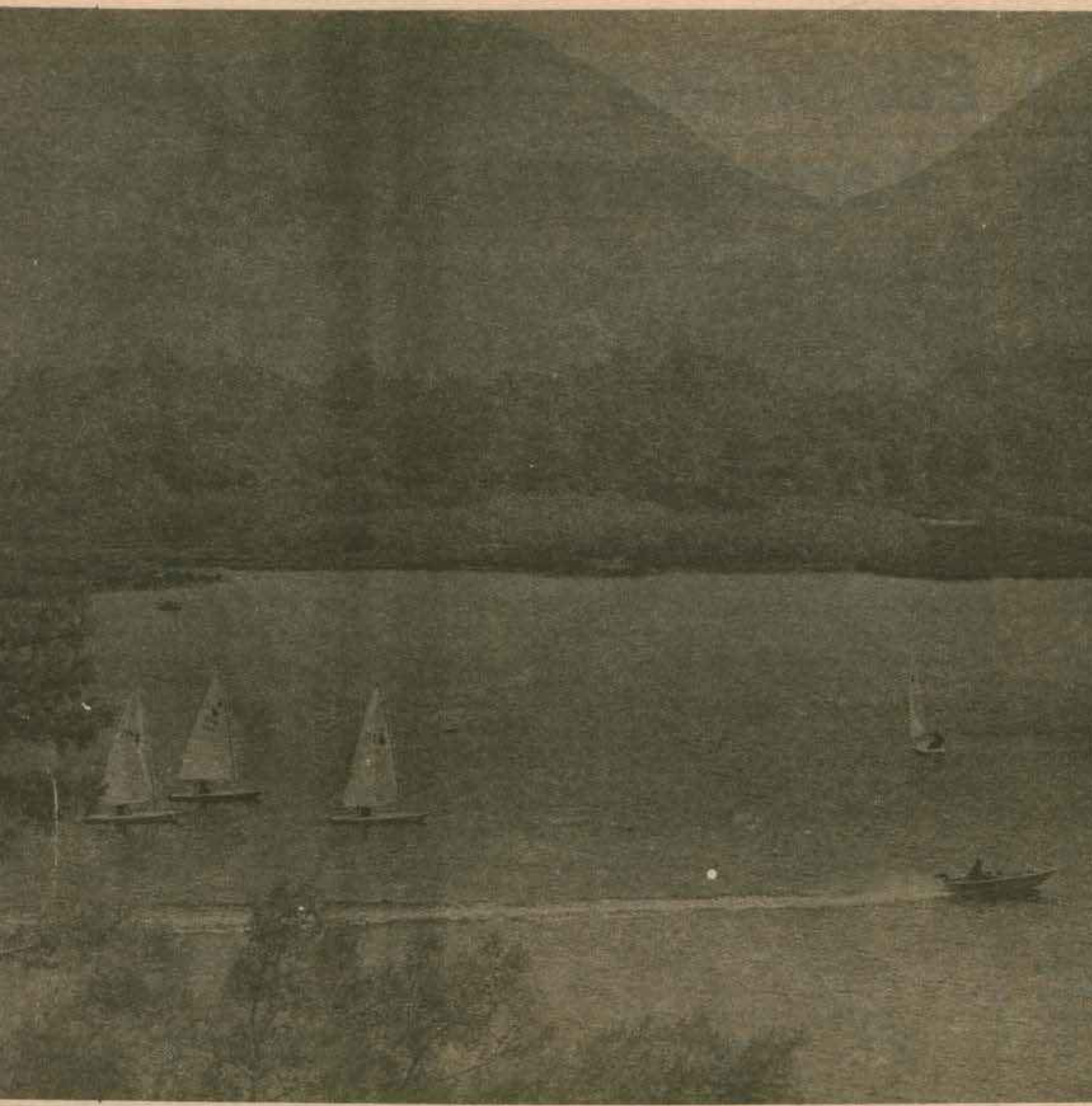
Bu karardan sonrası pek ilginç değildir. Sabah kalk. Ev işlerine yardım et. Daha sonra dantel örme yolunda yapılacak baskılara karşı diren. Akşam televizyonun başına geç. Kitap okumana karşı gelişen muhalefeti etkisiz kılma yollarını araştır. Tatil sona erdiğinde, üç ay öncekinden daha yıpranmış olarak okula dön.

Bir de çalışmak zorunda olanlar var: Artan yurt kiralarını, yemek ücretlerini, harçları, taşıma giderlerini karşılayabilmek, biraz daha az aç kalmak için. Üç ay çalışıp bırakılacak bir işin bulunması küçük bir olasılıktır. Bu engel aşılırsa büyük bir olasılıkla bulunan iş ilgi alanının tamamen dışında, sevilmeyen bir iş olacaktır. Sabah erkenden kalkarak tüm gün nefret edilen bir işin yapılması, akşamları yorgunluktan televizyonun karşısında sızılıp kalınması, sabahları biraz daha uyuyabilmek için hafta sonlarının beklenmesi ve en kötüsü de "yazın okuyacağım" diye planlanan kitapların hiçbirinin okunmamasının getirdiği rahatsızlıkla geçecek üç uzun aydır tatil, çalışanlar için.

Öğrenci gençliğin tatil yapamaması ve bunun etkilerinin bilincinde olan yetkililer, sorunun çözümüne yönelik önemli (!) adımlar atmışlardır; MEGSB'nın lise ve üniversite öğrencilerine yönelik olarak düzenlediği gençlik kampları... Gerçi bu kampların sayısı yetersiz, kapasiteleri de sınırlı ama, olsun. Ne demiş atalarımız, az veren candan. Eğer katılmanın bir yolunu bulabilirseniz göreceksiniz ki, öğrencilere gösterilen ilgi çok candan. "Ne yapabiliriz?" diye düşünme zahmetine katlanmamanız için her şey çekici bir şekilde planlanmış ve karşı cinsle olası bir iletişimin engellenebilmesi için elden gelen herşey yapılmış. Böylece okullarda ka[illegible]laştığınız muamelelerden farklı bir muameleyle karşılaşarak rahatsız olmanız tehlikesi ortadan kaldırılmış. Yetkililerin olağanüstü çabalarına karşın, bir öğrenci için tatil yapmanın bunca zor olduğu ülkemizde, tatil yapma olanağına sahip gençler de var tabii. Fakat, önemli olan bu olanağa sahip olmaktan öte, iyi değerlendirebilmek. Çünkü, bu olanağı bir süre sonra kullanmaktan vazgeçenlerin ya da her yıl aynı şeyler diye hoşnutsuzluğunu belirtenlerin sayısı hiç de az değil. Tatilde denize girip, yemek yiyip, uyumaktan başka şeyler yapılamaz mı? Kaçımız planladığımız kitapları okumayı başardık, ya da insanın üreterek de dinlenebileceği bilinciyle bu yönde yaratıcı olmaya çalıştık? Bir kez daha "ne kadar sıkıcıydı" dememek için, tatille boş durmak arasındaki farkı ortaya koymakta, tatil anlayışımızı gözden geçirmekte fayda var.

Tatil olanağına sahip azınlığın bu olanağı değerlendirememesi, çoğunluğunsa bu olanağa zaten sahip olamaması, "sınavlar bitti sıra tatilde" coşkusunun yaşanmasına engel.

sınavlar bitti...

"DUYUYORUM ADAMLARIN YAZLIKLARI, KIŞLIKLARI, KAMPLARI VAR, AMA..."

Değişik yaştaki işçi arkadaşlarla tatil üzerine konuştuk. bu konuşmalardan ortaya çıkan en çarpıcı noktalardan biri özellikle sendikalı olanların sık sık işten atılmaları ve iki iş arasını tatil kabul etmeleriydi. Tatil denince büyük bir çoğunluğun aklına hafta sonu geliyor. Onu da "hiç bir iş yapmayarak" geçiriyorlar genellikle. Zaman bulabilenlerin çoğu ise memleketlerine gidiyorlar.

Bu söyleşilerin bir kısmını aşağıda sunuyoruz.

Güven Atar (20) Lise Mezunu yaklaşık bir yıldır işçi olarak çalışıyor.

■ *Bundan iki yıl kadar önce ilk tatilimi yapabildim. 1 hafta kadar sürdü. Çok kısıtlı maddi olanaklar içinde yapabildim. Geçen yıl da kısa bir tatil yapabildim. Bu yıl da gidebileceğimi sanıyorum.*

Genellikle bir kaç arkadaş toplanıyoruz, bir yer kararlaştırıyoruz. Ya çadır ya da pansiyonda kalıyorduk. Zamanımızın çoğunluğunu denize girmekle geçiriyorduk.

Değişik çevreleri görüp tanımak tatil. Alışık olduğumuz çevreden uzaklaşmak.

Liseye gelene kadar okuma alışkanlığım yoktu Şimdi genelde kitap okuyorum, ama tatile gittiğimde okumuyorum. Bu yıl yanıma kitap almayı düşünüyorum.

Tatilde bütün bir günümü, yemek yemek, denize girmekle geçiriyorum. Bazen sıkıcı oluyor, ama daha farklı eğlenebilmek için daha çok paralı olmak gerek. Uzun pazarlıklarla pansiyon buluyorduk. Sabahları peynir ve yumurtayla kahvaltı ediyor, öğlenleri karpuz yiyorduk. Maddi olanaklar kısıtlı olunca tatil de böyle oluyor.

Bir işyerinde bir yılımızı dolduramadan, sendikalı olduğumuz için işten atılıyoruz. Bu durumda senelik izı.imizi kullanma olanağı olmadı. Daha çok yeni bir iş ararken, arada tatil yapıyoruz. Ama yine de ben kendimi şanslı sayıyorum. 19-20 yaşına geldiği halde Ankara dışına hiç çıkmamış arkadaşlar da var.

Cemal Vural (18) Lise 2.den terk, 1,5 yıldır işçi. Şu anda işsiz.

■ *Ben şu ana kadar tatillerde memleketime gittim. Memleketim olduğu halde 1 haftadan fazla kalamıyordum. İşim olmadığı halde canım sıkılıyordu., rahatsız ederim düşüncesiyle kalamıyordum. Onun dışında Ankara dışına çıkmadım. Biraz çevre olmadığından, biraz da yaşım küçük olduğu için tek başıma arkadaşlarla tatile göndermiyorlar. Ailemin de başka bir alışkanlığı yok, memlekete gidiyorlar.*

Eğer bu yıl atıldığım iş yerinden ihbar tazminatımı alabilirsem tatile gitmeyi düşünüyorum. Ege kıyılarına gidebilirim. Gittiğimde spor yapmayı düşünüyorum. Sporla ilgileniyorum. Bıkmadan sporla ilgili kitapları okurum. Okulda pek okuma alışkanlığım yoktu. İşe girdikten sonra özellikle sendikalarla ilgili kitapları okumaya başladım. Tatile gidersem spor kitapları, halk şairlerimizin şiirlerini ve yaşamlarını anlatan kitaplar okumayı düşünüyorum.

Namık Daşar (25) Lise mezunu. Uzun süredir işçi olarak çalışıyor.

■ *Ben 38 bin lira maaş alıyorum. Tek başıma yaşıyorum. 15 bin lira bir pansiyona kira olarak ödüyorum.. 15 bin lira yemek ücreti. Sigara içiyorum, servise yürüyerek gidip geliyorum. Böyle olunca tatil benim için pek anlam taşımıyor. Sinema, tiyatro kitap hastasıyım, aç kalma pahasına sinemaya gidiyorum.*

Henüz senelik izne çıkamadım. Sendikalı olduğum için sık sık iş değiştiriyorum. Yeni bir iş arama sırasında eve kapanıyorum. İki kez memurluk sınavını kazandım, güvenlik soruşturmam temiz olduğu halde işe alınmadım.

Tatil deyince aklıma gazetelerde gördüğüm resimler geliyor. Hayatımda deniz görmedim. Renkli basının cemiyet haberlerini izliyorum. Tatil deyince Cumartesi, Pazar aklıma geliyor. Sadece ve sadece dinlenmek için o da. Eğlence yok. Küçük radyomu dinliyorum.

Tatile özlem duyuyorum elbet. Duyuyorum, adamların yazlıkları, kışlıkları, kampları var. Ama görmedim.

Ahmet Kılıçarslan (19) Yaklaşık 6-7 yıldır çalışıyor.

■ *Genelde durum farklı değil. Yalnız benim memleketim deniz kenarında olduğu için denizi gördüm. Onun dışında çadırla, karavanla tatil yapmış değilim. Yıllık iznimi bir kez kullanabildim, onu da memleketimde geçirdim. Bir süre işsiz kaldım. Sendikal nedenlerle işten atıldım.*

Giresunluyum. Orada genellikle fındık yetişir. Ben de mahsulu kaldırmaya yardım ettim. Bir iki gün denize girdim.

Tatil deyince kendine zaman ayırmak aklıma geliyor. Bütün bir yıl çalışıyoruz. Dinlenme olanağı doğuyor ama biz ne yazık ki bu olanaktan yoksunuz. Genellikle Cumartesi, Pazar günleri tatil yapıyoruz. Sırf bir şeyler yapmış olmak için bağlama kursuna gidiyorum. Oldukça kitap okuyorum. Maddi olanaklarım yetmese de değişerek kitap okuyorum. Günlük gazeteleri incelemeye çalışıyorum. Sendikaya gazete, dergi alınıyor.

Nasıl dinlendiğim konusuna gelince, insanın zevk aldığı şeyler vardır. Belli kitaplar okumak, belli müzikleri dinlemek gibi. Bunları yaptığımda dinleniyorum, okuduğum kitapta, dinlediğim müzikte kendimi buluyorum. Bu ihtiyacımı bu şekilde gideriyorum. Yoksa masraf edip, 20-25 gün dinlenmek mümkün değil.

Veysel Erol (18 yaşında garson)

■ *Tatile çıkamıyorum. Tatile çıkmak için izin almam gerek, bu da benim için en önemli sorun. Uzun süreli izin alamıyorum. Yerime bakacak kimse olmuyor. Bir yıldır bu işte çalışıyorum. İki kez izne çıktım. Onlar da birer günlük. İzin günlerimi uyumaya ayırıyorum dersem yalan olmaz. Artan vaktimi de arkadaşlarla birlikte birahane veya kahvede geçiriyorum. Bir haftalık tatil hayal benim için, hem fiyatlar hem de süre olarak. Üstelik hem benim, hem evin çalışmama ihtiyacı var. Doğru dürüst bir iş bulana kadar çalışmam lazım. O da çok zor.*

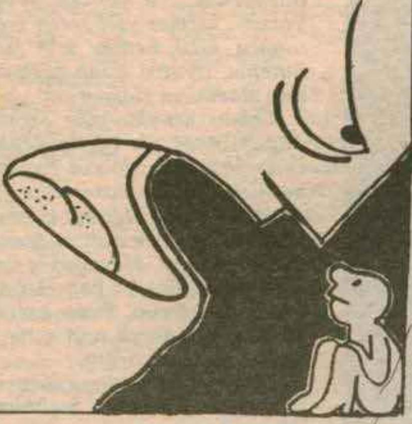
Halit Utku (23 yaşında)

■ *Kasiyerim. Ailem İstanbul'da. Aynı zamanda öğrenciyim. Tatilde ancak memlekete gidiyorum. ekonomik durumumuz şöyle adam gibi bir tatile elverişli değil. Tatile gidecek imkanım olsa, Trabzon'a köyümüze gitmek isterdim.*

Mahir Orhan (25 yaşında - Sıhhi Tesisatçı)

■ *Tatile çıkamıyorum. İşi bırakıp tatile çıkarsam müşterinin büyük bölümünü kaybederim. Geçindirdiğim 8 nüfusun yanında bir de dükkanın sorunlarının altından maddi açıdan kalkamam. Üstelik 8 nüfusla tatile gitmeye kalksam, iki yıllık gelir harcamam gerek, bu da imkansız.*

sıra tatilde mi ?

Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Polis Dayağı

Üniversitenin her alanında görülen keyfiyet okullarda güvenliği sağlamakla görevli müstahdem ve güvenlik görevlilerinin tavırlarına da yansımaktadır. Ayrıca bu görevlilerin, görevlerini belirleyen yönetmelikler de yoruma açık hükümler içermektedir.

İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF'nde yaşanan olay buna somut bir örnek oluşturuyor. Hemen her okulun duyuru panolarında asılı bulunan "öğrenciye yakışır kıyafet"in ne olduğu konusunda kendince bir yorum yapan görevli polis, askılı elbiseyle okula gelen bir kız öğrenciye önce hakaret etmiş daha sonra da kendisine hakaret edildiği gerekçesiyle dayak atmaya başlamıştır. Öğrenci Deniz Nencan'ı tutuklu olduğu gerekçesiyle polis kabinine sokmaya çalışırken, kendisine karşı çıkan öğrencileri "militan" olarak nitelendirip (ayrıca küfür de ederek) kül tablasıyla üzerlerine yürümüştür. Olaylar üzerine 300 kadar öğrenci olayı protesto etmek için okulun önünde oturma eylemine girişmiştir. Ayrıca bir dilekçe kampanyası açılmıştır. Dilekçede "okul önündeki polis kulübesinin kaldırılması, okul giriş ve çıkışlarında kimlik kontrolü yapılmaması, kıyafet yönetmeliğinin kaldırılması ve polisin öğrenciler üzerindeki keyfi uygulamalarına son verilmesi" gibi istemler yeralıyordu. Olaya müdahale eden okul yönetimi polisin okuldan çekileceği ve polis kabininin de kısa zamanda kaldırılacağı konusunda öğrencilere söz verdiler. Polis memuru Mesut Özgün ise açığa alındı. Olayın ardından 6 öğrenci derneği ortak bir basın açıklaması yaparak olayı kınadıklarını, yemekhanelerin basılmadığı, polislerin öğrencilere saldırmadığı üniversiteler istemeyi en doğal vatandaşlık hakkı saydıklarını ve olaya duyarlı davranan İİBF öğrencileri hakkında soruşturma açılmasını da kınadıklarını belirttiler.

Başbakan Özal da olay konusunda görüşlerini soran gazetecilere olayın genel bir tavır olmadığını, polisin hassas davrandığını belirtmiş, bazı öğrencilerden başlarını açmalarını istemenin de insan haklarına aykırı olabileceğini ancak hükümetin politikasının orta yolcu olduğunu kendisine başvuran öğrencilerle de orta yolun bulunabileceğini açıklamış.

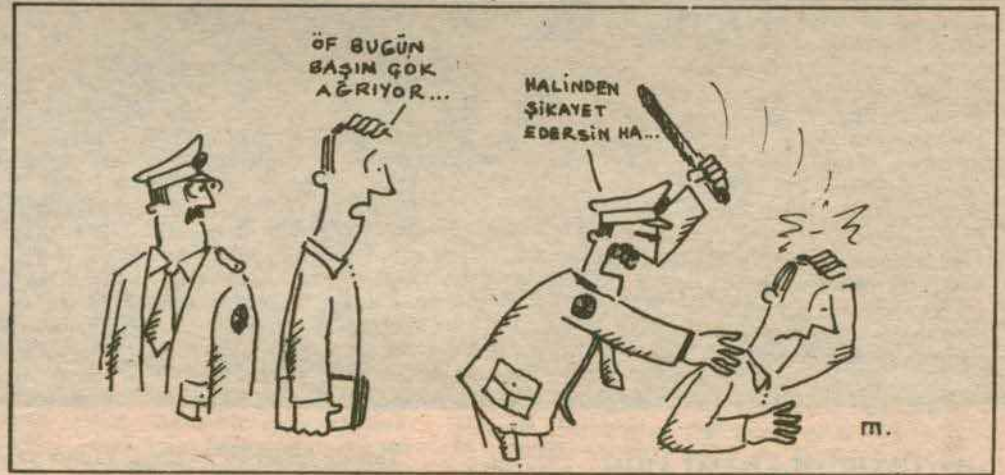
Olaydan sonra yapılan açıklamalarda ortak bir yan, olayın polisin kişisel bir tavrı olduğu, tek bir öğrencinin başına gelen bir olayın genelleştirilmesinin yanlış olacağı yolunda. Ancak zaman zaman gazetelerde yayınlanan haberler ve öğrencilerin bu kadar uç noktalarda olmasa da polisten ve okul görevlilerinden gördükleri davranış biçimleri böyle olmadığını gösteriyor. Bu olaylar genel bir anlayışın, öğrencilere, gençliğe bakış açısının bir sonucudur. Bu yüzden öğrenci derneklerinin ve öğrencilerin olayı anında ve kesin protestoları anlamlıdır. Polisin görevden alınması ve öğrencilere verilen sözler de böyle olduğunu gösteriyor.

Genelde tüm öğrencilerin çeşitli düzeylerde yaşadıkları bu baskıların sona ermesi için yönetmeliklerin yoruma açık maddeleri öğrencilerin talepleri doğrultusunda değiştirilmeli ve yönetimlerin tüm kadrolarına yansımış olan öğrencilerin "Potansiyel suçlu" olduğu yolundaki anlayış kırılmalıdır.

Edirnekapı Öğrenci Yurdu: Kapanan Yolun Açtıkları

Vatan Caddesi İstanbul'un trafik açısından en yoğun caddelerinden biridir. Ancak bu yoğunluğa rağmen caddenin genişliğinden olsa gerek geçen arabalar hız yapmaktan çekinmiyorlar. Edirnekapı Öğrenci Yurdu da bu ünlü caddenin üzerindedir. Ve bu yoğun ve hızlı trafikte sık sık karşılaşılan kazalar da kaçınılmaz oluyor.

Yurt öğrencileri can güvenliğini tehdit eden bu durum karşısında defalarca yurt müdürlüğüne baş vurmuşlar, ancak yurt müdürlüğü başvurulara karşı duyarsız kalmış ve "Bu bizi ilgilendiren bir sorun değil, direk belediyeyi ilgilendirir" şeklinde cevap vermiş.

1 Haziran günü sonunda beklenen olay yaşanıyor, yurt öğrencilerinden biri feci bir kaza sonucu yaralanıyordu. Olay üzerine diğer yurt öğrencileri hem yaralanan arkadaşlarının üzüntüsüyle, hem de bu duyarsızlığa bir son verilmesinin gerektiği inancıyla birşeyler yapılmasına karar veriyorlar ve 15.30 sularında yurt odalarında yolu bir süre için trafiğe kapatma önerisi ağızdan ağıza yayılıyor. Hemen ardından Vatan Caddesi trafiğe kapatılıyor. Bu arada öğrencilerin halkı tedirgin etmek gibi bir niyetleri olmadığı güzel bir örnekle sergileniyor; oturma eylemi sırasında hasta yetiştirmek üzere olan bir araca yol açılıyor, "Buraya üst geçit yapılmasını sizin kadar ben de istiyorum" diyerek öğrencilerin eylemine katılan bir taksi şoförü alkışlar arasında saflara katılıyor.

Eylemin başlamasından 20 dakika geçene kadar bu olumlu hava sürerken polislerin gelmesiyle birlikte 'hava' bozulmaya başlıyor. Yurt öğrencilerinden biri ayağa kalkarak eylemin amacını polise anlatmaya başlıyor.

"Biz az önce arkadaşımızın başına gelenlerin bizim de başımıza gelmesini istemediğimizden böyle bir harekete giriştik. İstemimiz buraya bir üst geçit yapılmasıdır."Polis: "Bu istemlerinizi ilgili mercilere iletip en kısa zamanda bir üst geçit yaptıracağız" diyor.

Bu konuşmanın ardından Kredi ve Yurtlar Kurumu İstanbul Bölge Müdürü geliyor, "Arkadaşlar sizden yolu boşaltmanızı rica ediyorum" diyor. Ancak tam bu sırada polisler küfürler savurarak, oturan öğrencileri coplamaya başlıyor. Paniğe kapılan öğrenciler yurt binasına doğru kaçışmaya başlıyorlar. Bu arada yoldan geçmekte olan bir meşrubatçının şişelerini fırlatmaya başlayan polis memuru dikkat çekiyor.

Yurda doğru kaçışan öğrenciler canlarını kurtarmak için koşuşurken kapıda sıkışanlar, kapıdan giremeyeceğini anlayıp camlardan içeri atlamaya başlıyorlar. Yurt bekçisinin "Öğrenciler içeri girdiler" uyarısı sonuç getirmediği gibi tartaklanmasına neden oluyor. Ve yurt koridorlarında kovalamacalar başlıyor. Önüne geleni dövmeye başlayan polislere "POLİS İSTEMİYORUZ" diyerek tepki gösteriliyor.

Polisin dışarı çıkmasından sonra yurt kapısının önünde toplanan öğrenciler tepkilerini "COPLANMAK İSTEMİYORUZ" "GÖTÜRÜLEN ARKADAŞLARIMIZI İSTİYORUZ" 'ALDIĞINIZ PARA HARAM OLSUN" "BASINI İÇERİ BIRAKIN" sloganları ile gösteriyor. Olay sırasında basının olay yerinde bulunmasına rağmen fotoğraf çekmesi polis tarafından yasaklanıyor.

Kredi ve Yurtlar Kurumu bölge müdürü olayların gelişimi sırasında suskun kalıyor, kendisine yöneltilen "Niçin polislerin yurda girmesine izin verdiniz?" sorusunu yanıtsız bırakıyor. Bu arada öğrenciyi yatıştırmaya çalışarak olayın büyümesini engellemede payı olan nöbetçi memurun ifadesi alınıyor. Olaylar bittikten bir saat sonra yurt, ikisi sivil beş otomobil ve iki minibüsle gelen, otomatik silahlar taşıyan polislerce kuşatılıyor.

bir savaş hikayesi

Haldun Yüce

Tarihsel süreç içersinde nedir İspanya iç savaşını bu kadar önemli kılan? Başladığı 18 Temmuz 1936 tarihinden en uzun faşist yönetimlerden birinin kurulmasıyla sonuçlandığı 28 Mart 1939 tarihine kadar süren bu iç savaş yalnız İspanya'nın bir iç savaşı olmaktan çıkmış, Britanya, Fransa, İtalya, Almanya, Portekiz ve Sovyetler Birliği'nin şu ya da bu ölçülerde katıldığı bir çeşit gizli Avrupa iç savaşına dönüşmüştür.

Savaşın nedenlerini tarihçiler, din, bölgeler arası farklılaşma ve sınıf mücadelesi gibi üç ana başlıkta toplamaktadırlar. Kuşkusuz burada temel belirleyici olan sınıf mücadelesiydi. Savaşın, Avrupa iç savaşına dönüşmesinin nedenlerine gelince; dünyadaki kapitalist güçler bir nimet sayıyorlardı bu savaşı. Savaş onlara hem kapitalizmi ayakta tutma olanağı sağlayacak, hem de yayılmasından korktukları komünizme karşı bir gövde gösterisinde bulunacaklardı. Öte yandan Hitler Almanya'sının yayılma yılları olması; İtalya'dan Mussolini, Portekiz'den Salazar desteği; çeşitli uluslarda oluşan Gönüllüler Kuvvetine rağmen, içerdeki sağcıların ve Kilisenin desteğini alan Franco'yu, yeteri kadar dış destek göremeyen Cumhuriyetçilere karşı başarılı kılmıştır.

1936'yı anlamak için İspanya'da 1931'lere uzanmak gerek. Ülkeler içinde bir ülke İspanya. Oniki milyonu kara cahil yirmidört milyon nüfus.. Sekiz milyonu yoksul. Topraksız köylü iki milyon.. Ve İspanya'nın yirmibin insanının yarısı. Emekçilerin ortalama gündeliği ile ortalama iki-üç ekmek alınabiliyor ancak. Ve yirmibin keşiş, otuzbirbin papaz, altmışbin papaz, altmışbin kilise çömezi, beşbin manastır.. Ve sekizyüzü general rütbesinde onbeşbin subay.. Altı ere bir subay yani, yüz ere bir general.. Ve başta kral.

12 Nisan 1931'de beklenmedik şekilde yenilir krallık yanlıları mahalli seçimlerde; bu, kendi gelen Cumhuriyettir. İlk şaşkınlıktan sonra harekete geçer ülkede bilinen güçler: Monarşistler bir yandan, anarşistler devlete karşı, bağımsızlık için Katalonyalılar ve inzibat güçlerine karşı köylüler.. (sağ kaldırır başını. Kurar Falanjı, Jose Antonid Primo de Rivera. Sol örgütlenir.. Ve derken Ekim 1934'te Asturya'lı maden işçilerinin ayaklanması.. Sonuç, binbeşyüz ölü, üçbin yaralı, ellibini aşar tutuklu sayısı.. Ve bir general sivrilmeğe başlar olayların içinden: Francisco Franco.

Böylece gelinir 1936'ya. İki Cepheyle girilir genel seçimlere; Halk Cephesi ve Milli Cephe. Sağın üçbuçuk milyon oyuna karşı dört milyon oyla salt çoğunluğu sağlar Mecliste sol. Köylüler el koyar işlenmemiş topraklara, serbest bırakılır maden işçileri ve yüzde onbeş zam verilir bütün ücretlere. Ve başlar bundan sonra ardı arkası kesilmeyen olaylar. Yıkılan kiliseler, üçyüz siyasi cinayet, kendiliğinden patlak veren yüzotuz grev ve yağmalanan on gazete. Sürülür general Franco Kanarya, Goded Balear adalarına. Ve gelirler Kilisenin bayrağı altında "ebediyete kadar yaşayacak" İspanya adına, bir ayaklanma hazırlayarak Carlos'cular, Kralcılar ve Falanj. Sağın lideri Calvo Sotelo tehdit eder hükümeti Meclis'te. Ve bundan üç hafta sonra vurulur. Böylece ayaklanma ilk ölüsünü ve bahanesini bulmuş olur. Madrid 18 Temmuz 1936. Kahvehane çıraklarının grev günü. Duyulur birden haber. İçlerinde Franco'nun da bulunduğu dört generalin önderliğinde, ayaklanır cumhuriyete karşı Fas garnizonları. Bir kıyımla başlar iç savaş. İki hafta içinde ikiyüz bin ölü. "Burada insanları ağaç budar gibi kurşuna diziyorlar" der Saint Exupery. Ve bir sabah yüzakını İspanya'nın; "Ölüm karşısında korkup yılmadan/ Aşk ve şiir kırağısı içinde/ Yıldırımla çarpılsam ağaç gibi/Ve kalsam yapraksız, çığlıksız öyle" diyen Lorca'yı öldürürler Granada'da.

Silah altına alınır sağcı militanlar, öğrenirler faşist işi selam vermeyi. Ayaklanmanın yanındadır Kilise; en büyük gücü İspanya'nın.. "Katoliğiz biz, ya Katolik olunur İspanya'da ya hiçbir şey" der Franco. Destekler onu kardinal Gomay Toma: "Olaylar silah gücüyle yatışır ancak. Bu kokuşmuş laik hukuk düzenini caizdir kökünden söküp atmak."

Ve Madrid'de La Pasionaria, bir zamanların kadın maden işçisi, Halk Cephesi milletvekili şimdi, haykırır: "Sürünerek yaşamaktansa, başı dik ölmek yeğdir. Cumhuriyetin düşmanları ayaklanmanın meşalesini yakmayı başardılarsa, bu, Cumhuriyet onlara fazla alicenap davrandığı için oldu."

Cumhuriyetin ordusu yoktur. Çoluğu çocuğu kadını kızıyla hazırdır savunmaya onu köylüler işçiler.. "Biz üniformalı askerler değil, özgürlüğün milisleri olmayı isteriz." Oysa asker kılmalı önce onları. Neyse ki yok ihtiyaçları ölmeyi öğrenmeye. İspanya'da herkes bilir ölmeyi; Cumhuriyet onlara asıl yaşamayı, yenmeyi öğretmelidir.

Somosierra boğazında olur ilk çatışma 22 Temmuzda. Ardından Aragon, Badajoz, İrun.. Saldırırlar generaller yönetiminde Falanjlar.. Kanla savunulur her taş, her ağaç. Ve İrun'da kurşuna dizilir yirmidört saatte ikibin insan.. Amerikan elçisi haber verir Washington'a: "Uzun sürecek bu savaş; bir halkla bir ordunun savaşı" Ve 1 Ekim 1936'da Milli Cephe içinde bir hükümet darbesiyle Devlet Başkanlığına gelir Franco.

Bu halkı yenmek için silaha ve yabancı askere ihtiyaç vardır. Faşist İtalya'dan sağlanır ikisi de: yetmişbin kişilik bir İtalyan kuvveti katılır savaşa. Mareşal Goering'ten bir başka armağan; en gözde askerleri Alman ordusunun: Condor Gönülllüler Birliği.

Cumhuriyetin müttefikleri ise öğrenciler, avukatlar, işçiler, amelesinden ustabaşına kadar. Ne para pul, ne şan şöhrette gözleri; özgürlüğün zaferidir tek ümitleri. Dünyanın dört bir yanından gelirler Madrid'de ölmeye. Madrid herşeyin can damarıdır. Ve kuşatılır Madrid. Ne yiyecek içecek kalmıştır şehirde, ne savunma planı, ne tahkimat. Kadın erkek çoluk çocuk, taş taşımakta, siper kazımakta. Kurulur bir savunma komitesi, üyelerinin çoğu basmamıştır daha otuzuna. İspanya için döğüşüyor Madrid, insanlık için.. "Kandan örtüsünün altında O, insanca olan herşeyi gizlemektedir. (..) Madrid bir tüfeğin kabzasına sarılmış bir eldir." 16 Ağustos'taki kararı Franco'nun Madrid'i asla bombalamamaktı. Değiştirip kararını fakat, boşa çıkınca umutları. Çünkü O'na göre bu şehirde savaşmayan tek kişi yoktur. Ve Alman Condor Gönüllüler Birliği sistemli bir şekildebombalamağa başlar Madrid'i, sivil halkı. Madrid direniyor. Bir çember içine alınması gerek.. Hedef: Madrid-Valancia yolu. On günde kırkbeşbin ölü ve cumhuriyetçilerin elinde kalır Madrid-Valancia yolu. Mussolini talip olur Madrid'i düşürmek şerefine. Otuzbin İtalyan, yirmibin Faslı ve Carlos'cu askerin ve ikiyüz elli tankın ardına takılıp Guadalajara'da zorlarlar Cumhuriyetçi cepheyi.. Sonuç, otuz top, yüzelli mitralyöz ve binüçyüz kamyonu bırakıp meydana kaçar Kara Gömlekliler; esirdir oniki İtalyan taburu. Mussolini demeç verir: "Savaşı kazanmadan yurda dönen her İtalyan kurşuna dizilecektir."

Ve 6 Şubat 1937'de kırılır Malaga'da Cumhuriyetçilerin savunması. Malaga düşer. Bastırma insafsızdır. Her şafak vakti, akşam üstleri bir de, meşum arabalar gelip alır kurbanları. Kumsalda kurşuna dizip insanları yakarlar mezarlık kıyısında.

Sonra Bask ülkesi.. Guernica. 26 Nisan 1937'de toplam nüfusu yedibin olan bu şehri "halı dokur gibi" bombalar Alman uçakları üç saat.. her biri beşyüz kilo ağırlığında bombalarla.. Dokuzyüz yaralı, binaltıyüz ellidört ölü.. yerle birdir şehir merkezi. Cumhuriyetin yanında yer aldığı için kurşuna dizilir onaltı Bask'lı papaz, ikiyüzyetmişsekizi boylar hapsi, istenmeyen adam ilan edilir binüçyüzü.. Ve Alman-İtalyan topçularının desteği ile düşer Bask ülkesi.

Brunete ve Belchite.. Madrid kıskacını gevşetmek için, Enternasyonal Müfrezelerinin taaaruzları.. Kazanılan beş Km. mesafe, zaman, ve verilen kırkbin ölü.. Biryandan savaş, bir yandan iç sorunları Cumhuriyet hükümetinin. İç güçlüklerin getirdiği acelecilikle taaruza geçilir kış ortasında Teruel'e eksi onsekiz derecede savaş, şaşıran Franco ve karşı taarruz.. Daracık bir alanda yüzseksenbin savaşçı yığılır üstüste kışta kıyamette. 8 Ocak 1938'de alır Cumhuriyetçiler Teruel'ü. On güne varmadan fakat, İtalyan tanklarının desteği ile kaybedilir Teruel iki gün içinde

Ve denge kırılır. Geri çekilmeye başlar tüm cephelerde Cumhuriyet orduları. Son taarruz, son zafer Ebro nehrinin geçilmesidir Cumhuriyetçiler için. Bu başarısı ile barışı elde etmek ve iyi niyetini ispat için Cumhuriyet hükümeti başkanı Negrin, en kızışmış yerinde savaşın çeker cepheden Enternasyonal müfrezeleri. Uğurlar onları ülkelerine La Pasionaria: "Başka dilden konuşurdunuz ama anlardık birbirimizin dediğini. Başınız dik gidebilirsiniz. Çünkü siz tarihsiniz. Destansınız siz Hatıranız silinmeyecek içimizden.."

Reddeder barışı Franco.. İtalyan ve Alman birlikleri, yeni gelen silahlar, askere yeni alınanlarla altıyüzbin kişilik ordu 23 Aralık 1938'de başlar taarruza. Silinip süpürülür Katalonya. Ve sadece bir ölü vererek girer Barcelona'ya faşist ordu. Büyük göçün başlangıcı olur Katalonya'nın sonu. Aralarında şair Antonio Machodo'nun da bulunduğu üçyüzbin insan sınıra doğru kaçar. Bir başka şair Miguel Hernandez yakalanarak Portekiz sınırında Franco'ya teslim edilir. 1942'de Alicente hapishanesinde ölecektir O da.

Bir Madrid kalır. Negrin ve militanları direnmeye kararlı.. Ayaklanır ancak Cumhuriyetin subayları. Bir cunta kuran general Casado, askerler arası bir uzlaşmayla akla yakın bir barış umar. Kayıtsız şartsız teslim ister general Franco ve teslim olurlar fakat. Ve 27 Mart 1939'da öğle üzeri girer Madrid'e Franco'nun birlikleri.

Ve ekmekle birlikte bu aç halka yeni din düsturu da verilir. Soru: Felaket getiren hürriyetler var mıdır? Yanıt: Vardır. Öğrenim hürriyeti, Propaganda hürriyeti, Toplantı hürriyeti.. Soru: Neden bu hürriyetler felaket getirir? Yanıt: Çünkü yanlış şeyler öğrenmeye, kötülüklerin propagandasını yapmaya ve Kiliseye karşı fesat hazırlamaya imkan verirler.

1939 yılında İspanya'da ikimilyon insan vardır hapishanelerde. Yıkılmış beşyüzbin ev. Yerle bir edilmiş yüzseksen şehir. Üç yıl içinde bir milyon savaş ölüsü. Ve beşyüzbin insan sürgündedir..

1. 20. Yüzyıl tarihi
2. Madrid'de ölmek-Yöntem Yayınları-1974, İST.
3. Lorca'nın öldürülüşü-İan Gibsan- Cem Yayınevi, 1976, İST.

İspanya'da Dem
ve Anti-Faşist
Temel Un

Nergis Algün

Anti-faşist mücadelenin karşısına aldığı rejim ne denli güçlü desteklere sahip olursa olsun, ne kadar baskıcı ve yıldırıcı yöntemler kullanırsa kullansın, faşizme karşı birleşen demokrasi güçleri kesin sonuca doğru ilerlemesini duraksamaksızın sürdürecek ve mutlaka başarıya ulaşacaktır. Faşizmin-emperyalizmin ve uluslararası gericiliğin arka çıkmasıyla- uzun süre yönetimde kalması bu kuralı değiştirmez. Dünya tarihinin, kapitalizmin yenilgi, çürüme ve yokoluş sürecini yazmaya başladığı çağımız, "hiç sona ermeyecekmiş, hiç yıkılmayacakmış" gibi görünen faşist yönetimlere karşı verilen mücadelenin zaferleriyle doludur. İşte geçtiğimiz günlerde (22 Haziran) genel seçimlerin yapıldığı İspanya'da 1970'li yılların tanık olduğu süreç, Avrupa'nın en eski faşist rejiminin yıkılışıyla noktalanmış ve anti-faşist mücadelenin başarısı bir kez daha örneklenmiştir.

İspanya'da faşizmin çözülüş sürecinin incelenmesi, gerek İspanyol faşizminin özelliği, gerekse anti-faşist mücadelenin temel taktiklerinin evrenselliği nedeniyle apayrı bir önem taşımaktadır. Öyle ki, faşist rejimlerin, emperyalizm ve uluslararası gericiliğin teşvik ve yönlendirmesiyle yönetime getirilmesinin yalnızca emperyalizmin sömürge sisteminden çıkmış ülkeler için değil, siyasal bağımsızlığına sahip görünen, ancak dünya kapitalist sistemi içinde yeralıp emperyalizme belirli ölçüde bağımlılık gösteren ülkeler için de geçerli olduğu en net biçimde İspanya'da örneklenmiştir. Hitler ve Mussolini yönetimlerinin, İspanya'da faşizmin kurulmasında oynadıkları büyük rol bugün açıklıkla bilinmektedir. Tıpkı Portekiz'de olduğu gibi, İspanya'da da faşist rejimin uzun süre ayakta kalmasında en büyük pay, emperyalist burjuvazinin bu rejimleri stratejik çıkarları doğrultusunda tüm olanaklarıyla desteklemesinindir. Böylesi destek gören İspanyol faşizminin çözülüş sürecinde ve demokrasiye geçişte yaşanan olaylar ve uygulanan politikalar ise -doğru ve yanlış yönleriyle- başlıca üç önemli ve birbirine bağlı gerçeği öne çıkarmıştır:

Faşizmin yıkılması, ancak toplumsal muhalefetin en yaygın, en eylemli ve en etkin bir biçime ulaşmasıyla mümkündür.

Anti-faşist mücadelenin temel sorunu, ittifaklar sorunudur ve ortak çıkarların nesnel çözümlenmesi ile oluşturulacak bir ittifak ancak ortak düşmana karşı en geniş bir cephede ve belirli politik uzlaşmalar çerçevesinde birleşildiği takdirde başarıya ulaşacaktır.

İşçi sınıfı mücadelenin öncü gücüdür ve bu öncülük, oluşturulacak ittifak içindeki diğer sınıf ve tabakaların olası oportünist davranışlarının, tekelci sermaye ile uzlaşma eğilimlerinin önlenmesi için vazgeçilmez bir zorunluluktur; ittifakın başarısı bu öncülüğe bağlıdır.

Şimdi bu üç noktayı temel alarak, İspanya'da faşizme karşı verilen mücadelenin gelişimini inceleyelim. Bu gelişimi, 1960'lı yıllardan 15 Haziran 1977'de yapılan genel seçimlere dek *birinci aşama* ve 1977'den 28 Ekim 1982 tarihinde yapılan ve İspanya Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ni iktidara getiren seçimlere kadar *ikinci aşama* adı altında ele alabiliriz. Nitekim, bu iki aşamanın gösterdiği farklı özellikler, İspanya'daki demokrasi mücadelesinin başarısını olduğu kadar, bu mücadelenin ileriye dönük gelişimindeki aksamaları da açıklayıcı niteliktedir.

Anti-faşist mücadelede başarılı dönem

Ulusal kurtuluşunu 1492 yılında tamamlayan İspanya'da dört yüzyıl egemen olan monarşi yönetimi Bourbon Hanedanı aracılığıyla Yirminci Yüzyıl'a dek sarkmıştı. Bu yönetim, bir darbeyle iktidara gelen Primo de Rivera'nın 1923-1930 yılları arasında işbaşında kalması, 1931 yılında ise Rivera'yı deviren çok partili cumhuriyet yönetiminin kuruluşu ile kesintiye uğradı. Giderek daha sol bir politikanın izlendiği bu İkinci Cumhuriyet dönemi, General Francisco FRANCO Balamonde'nin 1936 yılında başlayan askeri darbesi ve bunu izleyen üç yıllık iç savaşta, demokratik, sol ve ilerici güçlerin sağlanan uluslararası dayanışmaya karşın faşist İtalya ve Nazi Almanyası'nın desteğiyle yenilmesi üzerine, Franco'nun liderliğindeki faşist bir rejime yerini bıraktı. Kilişenin, ordunun ve büyük finans çevreleriyle toprak sahiplerinin desteğindeki bu yönetim, faşizmin dünyadaki en kanlı ve en uzun süreli örneklerinden birini oluşturdu.

İspanya'da toplumsal hareketliliğin hızlanması ve anti-faşist eylemlerin yoğunlaşması, General Franko'nun yaşamının son on yılına rastlar. Gerçekten de 1960'larda hızlanan toplumsal hareket, 65'ten sonra önemli bir nicel ve nitel gelişim gösterir. Bu gelişimin en belirleyici yanı, işçi sınıfı hareketinin giderek artan bir militanlık kazanmış olmasıdır. İşçi sınıfının artan baskısını protesto grevlerinde yitirilen iş saatlerini veri alarak örneklemek mümkündür. 1960'lı yılların başlarında gelişen grev hareketi, 1966'da 1,5 milyon iş saatini kapsarken, bu süre 1970'de 8,7 milyon, 1975'te 14,5 milyon, demokrasiye geçişin başladığı 1976'da ise 156 milyon saate yükselmiştir. Aynı dönemde, işçi sınıfının ekonomik mücadelesi işçi sınıfının politik mücadelesini de gündeme getirmiş ve politik istemler 1960'ların ikinci yarısından başlayarak sendikal hareketin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. 1963-67 yılları arasında politik dayanışma talepleri sendikal taleplerin yalnızca yüzde 4'ünü kapsarken, bu oran 1967 ile 1974 arası dönemde yüzde 45,4'e sıçramıştır. İşte mücadelenin nitel gelişiminin en belirleyici yönü de buradadır.

Hiç kuşkusuz, işçi sınıfının giderek radikalleşen etkinliği, baskı önlemlerinin yoğunlaşmasına da yolaçacaktı. Öyle de oldu ve sendikal hareketin 500 lideri 1968-73 arasındaki beş yıllık dönemi cezaevlerinde geçirdi, 24,817 işçi zorla ücretsiz izne ayırtıldı, 4379 işçi ise politik nedenlerle işten atıldı. Bu dönemde işçi liderlerinin toplu olarak askere alındığını, 1968-73 arasında 2000 işçi liderinin işsiz kaldığını da görüyoruz. Aynı dönemde, üç kez Sıkıyönetim ilan edilmiş olması da, Franco yönetiminin işçi hareketini nasıl bastırmaya çalıştığını örneklemektedir. Ancak tüm bu baskıların yoğunlaşması, toplumsal muhalefetin gelişmesini önlemek şöyle dursun, yaygınlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Nitekim, 1975 yılında, milyonlarca işçinin katılımıyla gerçekleşen yaygın grev ve gösterilerde, "genel af, bağımsız sendika kurma ve grev hakkı, faşist uygulamalara son verilmesi, en kısa zamanda serbest seçimlere gidilmesi ve ücretlerin yükseltilmesi" sloganları geniş bir taraftar kitlesi buldu. Özellikle demokratik öğrenci hareketinin bu sloganları desteklemesi, Parlamento Ulusal Konseyi'nde üniversitelerin "Marxistlerin Kalesi" olarak nitelenmesine ve yükseköğrenim kurumlarına müdahale edilmesinin istenmesine yolaçtı. Öte yandan, ilerici-demokratik hareketler, faşizmin iki önemli dayanağı, ordu ile kilise içinde de yankı bulmaya başlamıştı. İspanya'daki yönetim, özellikle Portekiz faşizminin yıkılışından alınan dersle ordu içi baskıları yoğunlaştırdı ve ordu dışı faşist güçlere artan bir önem vermeye başladı. 1970'li yılların ortalarına gelindiğinde, artık toplumsal muhalefet yalnızca işçi ve emekçileri değil, öğrencileri, aydınları, küçük burjuva çevreleri de içine almıştı. Bunda hiç kuşkusuz, ekonomik gelişmelerin bir sonucu olarak yeni bir sanayi burjuvazisinin oluşumu ile orta sınıfların tekelci finans çevrelerinin aleyhine bir büyüme göstermesinin payı da vardı. 1965-68 yılları arasında etkin nüfusun içindeki uzmanlık sahibi kişilerin sayısı yüzde 66, iş adamlarıyla yöneticilerin sayısı yüzde 45, hizmet sektöründe çalışanların sayısı yüzde 51 ve memurların sayısı yüzde 49'luk bir artış gösterdi. Ve bu kesimler, giderek anti-faşist, anti-tekel istemlerle ortaya çıkmaya başladılar. Ancak burada bir parantez açıp, tekelci olmayan burjuvazinin İspanya'nın demokrasi mücadelesinde oynadığı rol üzerine birkaç söz söylemek gerekiyor. Özellikle ittifaklar sorununun doğru kavranıp mücadelede işçi sınıfının öncülüğünü, belirleyiciliğini yadsıyan görüşlerin çürütülmesi açısından gerekli bu. Konuyu İspanya özelinde ele aldığımızda, yönetici sınıflar arasındaki çözülmenin, bu sınıfların bir bölümünün toplumsal baskı karşısında rejimin liberalleştirilmesine yönelik eğilimler göstermesinin, yeni anti-faşist burjuva partileri kurma girişiminin ve yönetiminin bir kolunun getirdiği sınırlı çerçeve içinde demokrasiye geçiş sürecinden sözetmeye başlamasının önemi ve yararının gözardı edilemeyecek kadar büyük olduğunu görüyoruz. Ancak Yeni Sol teorisyenlerinin ve fonksiyonalist görüşleriyle tanınan Nicos Poulantsas'ın Türkçesi de yayımlanan *Portekiz, İspanya ve Yunanistan'da Geçiş Süreci* adlı incelemesinde, bu ülkelerde diktatörlüklerin içine düştüğü bunalımın temelnedeni olarak egemen sınıfın kendi içindeki bölünmüşlüğü ile gene kendi içinde ba-

okrasiye Geciş Mücadelenin surları

rındırdığı muhalefeti göstermesi ve demokrasiye geçiş sürecine girilmesinin başlıca nedeni olarak burjuvazinin fraksiyonları arasındaki mücadeleyi öne sürmesi, işçi sınıfının ve onun öncülüğündeki toplumsal mücadelenin önemini yadsımaya yönelik, yanıltıcı ve yanlış bir yaklaşım olarak algılanmalıdır. Portekiz ve Yunanistan'da yaşananlar bir yana, İspanya'nın kendine özgü sosyoekonomik yapısı, faşizmin baş destekçisi olarak güçlü bir finans aristokrasisinin varlığı ve ulusal burjuvazinin görece az gelişmişliği bile bu görüşün yersizliğini ortaya koymaya yetecektir. Ancak başka bir tartışma konusu olan bu yapılanmadan ayrıntılı sözetmeden, parantezi kapamayı uygun görüyoruz. Kaldı ki, yukarıda sözetmeye başladığımız toplumsal muhalefetin örgütler düzeyinde ele alınması ve işçi sınıfı ile geniş kitleleri temsil eden politik örgütler arasındaki anlaşmalar şeklinde ortaya çıkan politik uzlaşma stratejisinin tartışılması, tekelci olmayan burjuvazinin mücadeledeki rolüne ilişkin belirsizliği de giderecektir.

Öncelikle belirtmek gerekiyor ki, artan baskılara karşın grev ve protesto eylemleri durmaksızın gelişimini sürdürmüş ve 1972'den 73'e yüzde 84, 1973'den 74'e ise yüzde 62'lik bir artış göstermişti ve kuşkusuz bu hareketler örgütsüz bir biçimde gerçekleşmiyordu. Grevler, genellikle Comisiones Obreras (İşçi Komiteleri) tarafından başlatılıp yönlendiriliyordu. İspanyol Komünist Partisi (PCE) yöneticilerinden Marcelino Camacho'nun liderliğindeki bu gizli birlikler, partinin desteğiyle toplumsal hareketleri örgütleyen temel güç olmasının yanı sıra resmi sendikalarda da giderek artan bir etkinliğe kavuşmuştu. Yönetimin baskısıyla 1967-69 yılları arasında üyelerinin büyük bölümünü yitiren (örneğin, Madrid Maden İşçileri Komitesi'nin koordinasyon kurulunun üye sayısı 60'dan 2'ye düşmüştü) İşçi Komiteleri'nin 1975 Temmuz'unda yapılan işyeri temsilciliği seçimlerinde yüzde 70 oranında başarı sağlaması önemli bir göstergeydi. Bir yandan bu komitelerin PCE'nin öncülüğündeki kitle eylemleri sürerken, öte yandan terör olayları hızla artmakta (1975'in ilk sekiz ayında 11 polis öldürülmüştü), sıkıyönetim protesto gösterilerini engelleyememekte ve General Franco'nun 1974 yazında bozulan sağlık durumu ciddiyetini korumaktaydı. Tüm bunlar, ittifaklar stratejisinin daha yakıcı bir biçimde gündeme gelmesine yol açtı. Anti-faşist güçlerin birliğinin sağlanması amacıyla 1974 yılında Demokratik Cunta, 1975'te ise Demokratik Geçiş Platformu adlı iki cephe kuruldu. Bunlardan Demokratik Cunta, İspanyol Komünist Partisi'nin denetimindeydi ve bir yandan İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE)nin ağırlıkta olduğu Demokratik Geçiş Platformu ile birlikte kitle eylemlerini örgütlüyor, öte yandan da Platform ile birleşmek için çalışmalar yapıyordu. Bu arada gerek Demokratik Geçiş Platformu içinde yeralan demokrat sağ kesimlerin, gerekse kilise çevresindeki bazı grupların da yönetime tepkileri yoğunlaşmıştı. Özellikle 1975 yılının Eylül ayında ETA (Ayrılıkçı Bask Gerillaları) ile GRAPO (1 Ekim Anti-faşist devrim Grubu) örgütlerine üye 5 eylemcinin idam edilmesi sol ve sağı birleştiren yığınsallıkta protestolara neden oldu.

Bu gelişmeleri yakından izleyen yönetim, anti faşist güçler arasındaki birliği bozma politikası izlemeye başladı. Gelişen demokratik hareketlerin baskısıyla, parlamentoya gösteri ve toplantı özgürlüğüne ilişkin bir yasa tasarısı getirildi. İki yıl içinde de "serbest" seçimlerin yapılacağı açıklandı. Ancak İspanya Komünist Partisi'nin resmen tanınmayacağı ve seçimlere alınmayacağı da belirtilmişti. Amaç, PCE'nin öteki anti-faşist güçlerden koparılıp tecrit edilmesiydi. Nitekim, 1975 yılının Mayıs ayında işçilere "hukuksal olarak" grev yapma hakkı da tanınmıştı. Ne var ki, bir grevin başlatılabilmesi için yasalara uygunluğunun faşist yönetim tarafından onaylanması gerekiyordu. Ayrıca grevlerin yalnızca ekonomik istekler için yapılması koşulu da getiriliyordu. Amaç gene belirgindi: *güdümlü hareket ve örgütler yaratmak, işçi sınıfını ekonomik mücadele alanına hapsetmek ve bölmek.*

Bu gelişmelerin hemen ertesinde, 1975 yılının 20 Kasım günü, 39 yıllık "eli kanlı" diktatör Franco öldü. Prens Juan Carlos yönetimi devraldı ve Başbakan Arias Navarro liderliğindeki hükümetin üzerinde geniş yetkilere sahip olarak Devlet Başkanı ve Kral ilan edildi. Ancak Navarro' nun muhalefeti bastırmaya yönelik girişimleri başarısızlığa uğramıştı. Franko'nun ölümünden sonra, yaygın genel af istemlerine karşın, son derece dar kapsamlı bir af çıkarılmış ve kitlelerin isteklerinin yerine getirilmesi görüntüsü altında temelde hiçbir değişiklik yapılmamıştı. Ülke dışındaki siyasilerin de aftan yararlanması reddediliyordu. Bu kişiler arasında Komünist Partisi'nin liderleri de vardı. Bu arada, gerek Demokratik Geçiş Platformu'nda ve Genel İşçi Birliği'nde söz sahibi olan İspanya Sosyalist İşçi Partisi (PSOE), gerekse burjuvazinin liberal kesiminin sözcüsü durumundaki Merkez Demokrat Birlik (UCD)'nin önderi Hıristiyan Demokrat Parti (PPDC), PCE'yi destekleyen politikalarıyla birlik bilincine sahip olduklarını gösterdiler. Hıristiyan Demokrat Parti (PPDC) 1 Şubat 1976'da 40 yıllık bir aradan sonra ilk kez resmi izinle ve halka açık olarak yapılan toplantısında, ölüm cezasının kaldırılması, özgür sendika kurma hakkının kabul edilmesi ve Komünist Partisi'nin resmen tanınması isteklerinde bulunması, bu açıdan büyük önem taşıyordu.

Hiç kuşkusuz, işçi sınıfının diğer toplumsal güçlerle ortak hedeflerde birleşmesine dayanacak olan ittifakları oluşturabilmesi için, bu ittifaklarda yeralacak sınıf ve tabakaların çıkarlarının nesnel bir çözümlemesini yapmak gerekiyordu. Birlik, ne işçi sınıfının öncüsü konumundaki PCE' nin, ne de diğer politik örgütlerin öznel tercihlerine göre oluşturulamazdı. Başlıca ortak taleplerin formüle edilmesi ve bu somut talepler üzerinde ortak mücadele platformunun oluşturulması gerekiyordu. Bu öznel bir seçim değil, tarihsel bir zorunluluktu. İşte PCE'nin bu temeller üzerinde bir birlik politikasının propagandasını yaygın biçimde yapması ve PSOE'nin de bir süre sonra birliğe yanaşması ile İspanya'nın demokrasiye geçişinde en önemli adım atılmış oldu: 1976 Mart'ında Demokratik Cunta ile Demokratik Geçiş Platformu *Demokratik Koordinasyon* adı altında birleşti. Bu birleşme, Liberal, Sosyalist, Sosyal Demokrat, Hıristiyan Demokrat, Komünist ve Maoistlerle, illegal demokratik sendikal hareketi biraraya getirdi. Birleşme partilerarası anlaşmaların dışında, politik uzlaşma sağlanan demokratik kitle örgütleriyle yapılan ittifakı da içeriyordu. Böylesine önemli bir adımın atılması 1976-77 yılları arasında işçi hareketinin daha da militanlaşmasını sağladı ve yöneticileri bazı reformlar gerçekleştirmek zorunda bıraktı.

1 Temmuz 1976'da Kral Juan Carlos'un isteğiyle görevinden istifa eden Arias Navarro'nun yerine başbakanlığa gelen Adolfo SUAREZ Gonzales Politik Reform Programı'nı yürürlüğe koydu. Bu program, 1976 sonbaharında ordu ile Francoist Cortes (İspanya Parlamentosu)nun onayından geçti, 15 Aralık 1976'da ise halk oylamasıyla kabul edildi. Artık "demokrasiye geçiş süreci" başlamıştı.

Anti-faşist birliğin somut bir örgüt çerçevesinde sağlanmasının getirdiği kazanımlar büyük oldu Şubat-Nisan 1977 tarihleri arasında başlıca siyasal partiler yasallık kazandı, Temmuz 1976, Mart 1977 ve Ekim 1977'de üç kez siyasal af çıkarıldı, Francoizm'in yasal tanıdığı tek parti olan Movimiento ile devlet denetimindeki sendikalar (Sindicatos Verticales) feshedildi ve nihayet parlamentonun yeni oluşumunu belirlemek üzere 15 Haziran 1977'de genel seçimlerin yapılması kararlaştırıldı. Bu arada, yönetim aşırı sağ terörizme karşı da tepki göstermeye başlamıştı. Daha sonra Semana Negra (Kara Hafta) olarak anılacak olan 23-28 Ocak 1977 günlerinde iki öğrencinin, Komünist Partisi İşçi Bürosu'nda görevli beş avukatın ve beş polisin öldürülmesi hükümet tarafından da protesto edildi. Tüm bu gelişmeler, demokrasi güçlerinin uyguladıkları politikanın doğruluğunu onaylar nitelikteydi ve 1977 seçimleriyle artık İspanya'daki geçiş süreci, ikinci aşamasına giriyordu.

1977-1982 : tartışmalı bir geçiş dönemi

41 yıllık bir aradan sonra İspanya seçmenini ilk kez sandık başına götüren, 1977 seçimlerinin sonuçları sağ ile sol partiler arasında bir denge sağlar nitelikteydi. Aralarında Hıristiyan Demokratların da bulunduğu 10 sağ parti ile bağımsızları birleştiren Merkez Demokrat Birlik (UCD) oyların yüzde 34.8'ini Halk Birliği adlı diğer bir sağ oluşum (AP) ise yüzde 8.4'ünü alırken, solda

Sosyalist İşçi Partisi (PSOE)nin oy oranı yüzde 29.4'e, Komünist Partisi (PCE)ninki ise yüzde 9.3'e ulaşmıştı. Bu sonuçlar, UCD'yi Adolfo Suarez'in liderliğinde yönetime getirmeye yetecekti. Bundan sonraki ilk aylar, politik uzlaşma stratejisinin yaygın olarak sürdüğü bir dönemdi. Gerek yeni Anayasanın oluşturulmasında, gerekse ekonomik politikanın belirlenmesinde üç önemli politik güç, UCD, PSOE ve PCE uzlaşma yolunu seçtiler. Ekim 1977'de imzalanan moncloa Anlaşmaları ile PCE ve PSOE hükümetin uygulayacağı ekonomik önlemler paketine destek vermiş oldu. Bu son derece olumlu bir gelişmeydi ve enflasyonun bir yıl içinde yüzde 29'dan yüzde 16'ya düşürülmesi, dışsatımın yüzde 29'luk bir artış göstermesi ve ödemeler dengesi açığının önemli ölçüde kapatılmasını da beraberinde getirdi.

Ancak parlamenter rejime dönülmesi ve siyasal çalışmanın önemli ölçüde bağımsızlaştırılması, partilerin ideolojik mücadelelerini de sürdürmelerini gerektiriyordu. Nitekim, kısa bir süre sonra UCD hükümeti özellikle işsizlik (yüzde 7,4 oranındaydı), terörizm (1978'in ilk 9 ayında ETA' nın gerçekleştirdiği eylemlerde 34 kişi ölmüş, 50 kişi yaralanmıştı) ve siyasal katılım (anayasa referandumuna katılım yüzde 66'da kaldı) konularında başarısız olduğu ortaya çıktı. Gerek 1977 seçim sonuçlarının, gerekse arada yapılan yerel seçimlerin ortaya koyduğu önemli bir gerçek ise İspanya'daki sol, özellikle de komünist oyların diğer tüm Akdeniz ülkelerinden daha düşük olduğuydu. 1977 öncesi anti-faşist mücadelenin öncülüğünü yürüten PCE'nin seçimlerde PSOE'nin gerisinde kalması ve seçimler sonrasında kitle eylemlerinde ve sendikal hareketlerin etkinliğinde önemli bir düşüş görülmesi, siyasal çalışmanın yetersiz kaldığı, ideolojik mücadelenin özelikle İspanyol sol seçmenini tatmin etmediği yönünde yorumlara yol açıyordu.

Gerçekten de 1978 yılı demokrasinin son derece "kırılgan" olarak nitelendiği bir yıl oldu. İspanya için ve beklenenin tersine bir "depolitizasyon" süreci yaşanmaya başladı. Bu olumsuz gelişmede, PCE'nin izlediği edilgin politikanın rolü vardı kuşkusuz. Demokratik Cunta ile Demokratik Koordinasyon cepheleri içinde öncü konumda olan PCE, ittifak çerçevesinde olması gerektiği gibi bir ideolojik mücadele yürütmemiş, belirlenen ortak hedeflerin dışında işçi sınıfının dünya görüşünün gerektirdiği politikaları üretmekte ve bu yolla müttefiklerini burjuvazinin politik etkisinden korumaya ve kurtarmaya çalışmaktan geri durmuştu. Anti-faşist bir cephenin içinde yeralacak farklı siyasal görüşlere sahip, farklı sınıfların temsilcisi oluşumların, mutlaka gerçekleştirmesi gereken ideolojik titizlik ve politik esneklik arasındaki birlik PCE'nin başaramadığı bir şeydi. Nitekim 1978 yılında PCE'nin "La Pasionaria" takma adıyla anılan bayan Genel Başkanı Dolores Ibarruri'nin 39 yıllık bir sürgünden sonra ülkesine dönüşü, partinin yasal kongresini yapması ve propaganda olanaklarının çok daha genişlemiş olması bile PCE'nin popülaritesini artırmaya yetmedi. Bu durumun en büyük nedenlerinden biri de PCE'nin önde gelen yöneticilerinden Komünist Gençlik Örgütü başkanlığını da yapmış Claudin, Semprun ve Vicens'in 1964' de partiden uzaklaştırılmalarıyla başlayan süreç içersinde, parti içinde demokratik merkeziyetçilik ve iç otorite gibi konuların tartışma gündemine gelmesi ve giderek geleneksel çizgiden çıkılmış olmasıydı. PCE anti-faşist mücadele konusunda genelde doğru politikalar izlerken, parti içi ideolojik tartışmalar halka pek yansımamıştı ama 1977 seçimlerinden sonra Komünist Partisi'nin Euro-komünist tutumunun iyice belirginleşmesi ve bunun Parti Tüzüğünün parti ideolojisini açıklayan bölümünden "Leninist" sözcüğünün çıkarılmasıyla birleşmesi, İspanya ilerici seçmeninin tepkisiyle karşılaşıyordu. Bu tepki, kendisini en açık biçimde Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ne kayan oylarda gösterdi. Nitekim, PSOE 1976 Aralığında 40 yıllık bir aradan sonra gerçekleştirdiği ilk Kongresi'nde kendisini "bir sınıf partisi, bir kitle partisi, Marxist bir parti" olarak tanımlamış ve "işçi sınıfının sorunlarının kapitalizmin basit biçimde reforme edilmesiyle giderilemeyeceğini" savunmuştu. Gerek bu kongre, gerekse PSOE'nin 1982 seçimleri öncesinde 1978'de NATO'ya girilmesini sert biçimde eleştiren ve iktidara geldiğinde NATO konusunu halk oylamasına sunacağını vadeden kampanyası etkisini gösterdi ve 28 Ekim 1982'de Felipe Gonzales başkanlığındaki PSOE, PCE'nin desteğine gereksinme duymaksızın, oyların yüzde 47'sini alarak tek başına hükümete geldi. Böylelikle İspanya demokrasiye geçişi tamamlamıştı. Ancak bu ikinci dönemde gerçekleşebilecek pekçok gelişme, açık bir anti-emperyalist dış politika, sosyalist kalkınmaya açık bir ekonomi modeli ve halkın siyasal yaşama en yaygın katılımıyla sağlanacak köklü reformlar yaşama geçirilememişti. Demokrasi mücadelesinin ileriye dönük kazanımlarıydı yitirilen.

Gonzales hükümeti ve son seçimler üzerine birkaç söz

Dört yıllık bir iktidardan sonra 22 Haziran'da yeniden seçimlere giren Başbakan ~~Felibe~~ Gonzales ve onun liderliğindeki PSOE, resmi olmayan ilk sonuçlara göre, yüzde 45'lik bir destek kazanarak hükümette kalmayı başarıyordu. Eski Başbakan Suares'in önderliğindeki UCD'nin de oylarını önemli ölçüde arttırdığı görülüyordu. 22 Haziran seçimlerinin bizce en önemli sonucu ise başarılı bir anti-faşist mücadeleyi geride bırakmış olan İspanya Komünist Partisi (PCE)nin yeniden toparlanarak, önderi olduğu Birleşik Sol'un parlamentodaki sandalye sayısını 8'e, yaklaşık iki katına çıkarmasıydı. Bu gelişmedeki en büyük pay, hiç tartışmasız, iktidara geldikten sonra adındaki "sosyalist" ve "işçi" sözcükleriyle bağdaşmayan bir sosyal-demokrat politika izleyen ve "işçi sınıfının değil, küçük burjuvazinin partisi" olduğunu tüm girişimleriyle kanıtlayan PSOE'den kopan sol oylardı. Ancak PCE'nin hükümet partisinin özellikle NATO'ya evet kampanyasını eleştiren ve halkı "hayır" oyu vermeye çağıran politikası da etkili olmuştu. Seçimler öncesinde, PSOE aleyhine gösteriler yapan kalabalık işçi grupları desteğini bir önceki seçimlerin aksine büyük ölçüde PCE'ye kaydırmıştı. Bu da İspanya Komünist Partisi'nin kendi içinde sürdürdüğü iç hesaplaşmasının ne yönde sonuçlanmasının beklendiğini gösteriyordu. Avrupadaki diğer Komünist Partileri'nin de son on-yirmi yıllık dönemde "klasik Marxist parti anlayışının artık çağdışı kaldığı" gerekçesiyle izledikleri yeni politikaların, bu partilere sağlanan destek üzerindeki olumsuz etkileri ve getirdiği önemli oy kaybı da zaten, tüm bu partileri son bir-iki yıl içinde yoğunlaşan bir özeleştiri sürecine itmiş ve genel sonuç daha tutarlı bir çizgiye dönülmesi yönünde olmuştu. İspanya Komünist Partisi'nin de bu süreçten aynı sonuçla çıkması ve İspanya gibi çok büyük sol potansiyele sahip bir ülkede, bu potansiyelin toplumsal gelişme doğrultusunda yönlendirilmesinde öncülük rolünü üstlenmesi güçlü bir olasılık olarak ön plana çıkıyordu. Böylesi bir gelişme demokratikleşme sürecine kalındığı yerden devam edilmesini de beraberinde getirecekti.

1. **Falange**, A History of Spanish Fascism, Stanley G. Payne, Oxford University Press, 1962.
2. **Political Handbook of the World.** Mc Graw-Hill Book Company, 1981.
3. **The Transition to Democracy in Spain.** Jose Maravall Croom Helm. St. Martin's Press, 1982.
4. **Estructura de Classes 4 Conflictors de Poder en la España Postfranguista** Cuadernos para el Dialogo, 1982.
5. **Portekiz, İspanya ve Yunanistan'da Geçiş Süreci**, Nicos Poulantzas, Belge Yayınları, 1981.
6. 1975-76-77 yıllarında yayımlanan yerli ve yabancı siyasi dergiler.

KARTPOSTAL ZAMAN

I

sende gece alev kıvrımı
gerilir tende puslu bir an
yüzün kartpostal gülüşün nerede

aranırım suskun tortunu
masalsı ve duru unutulmuşluk
dayansa omuzlarım yakışır göğsüne

diz mi çökmüş bir bulut
soluk al deniz sür namluya
değiştir yerini güneşin sıkıldım

nedir bir saksının isyanı
yürek titreşimlerim çizili pankarta
gözlerim diyorum gözlerim yalnızlık

ben eskidim dökül haritalara
konuş güvercini neredesin diyemediğim

II

dün bir yağmur aldı sokağı
serilmiş kuruyor iplere çıplak
gölgeler tutmuş kıyıları

uzanıverdi ütü masasına
küllenmiş izmarit, bakışlar
dokundum seni haykırdım kuşlara

ne yapsak dönülmez akşamlar
o salıncaklar kurduğum alnında
geyik düşlerinden süzülüyor toprağa

gözerimi gitti kaldık odalarda
parklarda öpüşmekle sonsuzluk arası
ölüm memleket değil sait amca

belki
belki şakağımı da bulamayacaksın
kartpostala ne kadar yakışsa da

Ocak-Şubat '86/Ank.
M.Mahzun Doğan

"ÖZGÜRLÜĞÜN YÜREKLİ SESİ"

Bir yokuşun başında duruyor kamyon. Beyinleri ve yürekleri kararmış kuklalar, zafer çığlıkları atarak silahlarına sarılıyorlar. Kamyonun arka kapağı açılıyor. Elleri bağlı dört kişi, ite kaka aşağı indiriliyor. İşkence de görmüş olmalılar; ayakta zor duruyorlar.

Tutsaklardan ikisi amatör boğa güreşçisi. Arenadaki oyunla, yaşamdaki gerçeği ayırdedemeyecek denli körpe. Üçüncü, tıpkı kara tahtanın başında öğrencilerine ders anlatırken yaptığı gibi, sakat ayağına binen yükü ötekine aktararak, dik durmaya çalışıyor. Dördüncünün beyaz giysileri, karanlık gecede bir yıldız gibi parlıyor.

Tutsaklar, namluların gölgesinde ölümsüzlüğe doğru yol alıyorlar. Tepeye çıktıklarında dipçik vuruşları kesiliyor. Enselerinden hiç ayrılmayan silahlar kan kusuyor bir anda. Üç cansız beden yere yıkılıyor. Dördüncüyü çok iyi tanıyorlar. Ona öfkeleri daha yüklü. Belki de bu yüzden, barışın ve kardeşliğin simgesi zeytin ağacının altına doğru sürüklüyorlar. Kurşun sesleri karanlığa bir bıçak gibi saplanıyor. Düşlediği yaşamı simgeleyen, o, çok sevdiği beyaz giysileri, ensesinden fışkıran kanla lekeleniyor bir anda.

Berlin'deki onbaşıyla, Roma'daki çavuş, mermer saraylarında uyurken, genizlerine yapışan kan kokusunu ciğerlerine sindirmek için burun kanatlarını daha da açıyorlar. Düşlerinde, uşaklarının İspanya üzerinde kara bir bulut gibi gezindiğini görüp, keyifle mırıldanıyorlar.

Yine de, 1936 Ağustosunun o karanlık gecesinde, öldürdükleri halde yokedemedikleri bir şey var faşistlerin: Federico Garcia LORCA'nın özgürlüğü muştulayan sesi....

İspanyol yazınının çok eskilere uzanan köklü bir geçmişi vardır. 16. yüzyılda tiyatroda altın çağını yaşar. Bu dönemde yazılan, Lope de Vega'nın "Fuerteovejuna" oyunu, zorba bir toprak ağasına karşı köylülerin ayaklanmasını işleyen ilk gerçekçi yapıtlardandır. Onun yanısıra, Juan de Mena, Juan del Encina, Gil Vicente, Lope de Rueda, Calderon de la Barca, Cervantes Saavedra. Yalnız İspanyol yazınına değil, dünya yazınına da önemli katkıları olan büyük ustalardır.

F.G. Lorca, İspanyol ozanlarının mirasını, geleneksel kukla tiyatrosu ile sözsüz oyunları, halk masalları ile halk ezgilerini, ballad ve romansları, resim ve baleyi dağarcığında yoğurup, Fransız gerçeküstü akımıyla, izlenimci müzikten de etkilenerek, plastik, lirik ve dramatik'in bileştiği, şiirsel-gerçekçi bir tiyatro yarattı.

F.G. Lorca, İspanyolcanın zengin olanaklarından yararlanarak, hem günlük konuşma dilini, hem de benzetmelerle süslenmiş şiirsel dili kaynaştırıp, çarpıcı bir yazın dili oluşturdu.

Klasik anlayışın yazın türleri arasındaki ayrımını tümden yadsıyıp, komik, dramatik ve trajik'i ustaca bütünleştirdi.

F.G. Lorca, yapıtlarında popüler konularda değinmesine karşın, popülizmin batağına saplanıp sulandırmadı; gerçekçiliği yeğledi.

Köylüler, ortasınıftan insanlar, halk tiyatrosunun geleneksel tipleri.. onun kahramanları halktan kişiler; esin kaynağı da halkın yaşamıydı.

Avrupanın öteki halklarıyla kıyaslandığında, İspanyollar daha tutucudur. Bunda baskıcı yönetimlerin yanısıra, özellikle hıristiyan dininin katı kuralları etkin bir rol oynar. Bu yüzden Lorca, halkın doğal gereksinimleri ile gerici töreler arasındaki çatışmayı, yaşamın itici gücü ve dirimselliği olan cinselliği, bolluk ve doğurganlığın simgesi olan kadın-toprak ilintisini, kişilerin -toplumsal konumları gereği özellikle kadınların- özgürlük tutkuları ile töresel-toplumsal yazgıları arasındaki çatışmayı en geniş biçimde dile getirir.

Mariana Pineda, Eskicinin Tazesi, Kanlı Düğün, Don Perlimplin, Yerma, Bernardo Alba'nın Evi... seçme özgürlüğü tanımayan ve sevmedikleriyle zorla evlendirilen; kısır kocasından çocuk sahibi olamayan ama sevdiğine de ulaşamayan, annelik isteğiyle kavrulan; acımasız baskılar sonucu ölüme dek sürüklenen; kısaca, ezilen, acı çeken kadınlar..

F.G. Lorca birçok yapıtında kadın sorununa değinir. Ama o, olaya feministler gibi sınırlı bir bakış açısıyla bakmaz. Kadın, erkek, yaşlı, genç.. toplumun büyük bir kesimi az ya da çok bu olumsuzluklardan etkilenir. Çünkü, özgürlük yalnızca bir cinsin değil, herkesin sorunu ve tutkusudur. Hem o, böylesi bir yaşamsal soruna sığ bir töre anlayışıyla yaklaşıp, sorununun kökeninde yatan sınıfsal çatışkıyı gözardı etmez. Örneğin, "Bernarda Alba'nın Evi"nde bunu sezmek olasıdır.

F.G. Lorca çok yönlü bir sanatçıydı. Oyun yazarlığı ve ozanlığının yanısıra müzikle de uğraştı. Birçok şarkı ve ezgiler besteledi. Ve bunlar halk tarafından tutuldu. Ayrıca, resim ve balenin olanaklarından da yararlandı. Bu yüzden onun yapıtlarındaki büyüleyici etkiye ve çarpıcı dile şaşmamak gerekir. Coşkulu, devingen ve sıcakkanlı akdeniz insanının şiir yüklü sesidir o.

F.G. Lorca genç yaşta, en verimli çağında katledildi. Eğer yaşasaydı, toplumsal sorunlara daha bir sınıfsal bakış açısıyla yaklaşması olasıydı. Çünkü o özgürlüğe tutkundu. Hem de bu ı ğur-da yaşamını yitirmeyi göze alacak denli...

İkinci paylaşım savaşının bitimine doğru, faşistlerin büyükbabalarının kaçınılmaz sonu geldi. Biri partizanlar tarafından metresiyle birlikte kurşuna dizilip, Roma sokaklarında halka teşhir edildi. Öteki Berlin'de, korkudan kendi kendini zehirlemekte buldu kurtuluşu. Bütün güçleriyle destekleyip iktidara getirdikleri Madrid'deki çömezleri ise, "ehveni şer" mantığıyla "yeterki sol gelmesin" diye faşizmin zulmünü unutan batının desteğiyle yıllarca varlığını sürdürdü.

İspanya'da faşizm gerilerde kaldı artık. İspanyol halkı demokrasi mücadelesinde her geçen gün daha da ileri adımlar atıyor. Birçoğu Franco'nun İspanyol tarihinin kara bir lekesi olduğunun bilincinde. Ama bu gün Lorca saygıyla anılıyor. Yalnız İspanya'da değil, dünyanın birçok ülkesinde.

Franco'nun ölümünden sonra, Lorca'nın mezarının bulunması için yoğun araştırmalar yapıldı; ancak bir sonuç alınamadı.

Lorca, İspanya iç savaşında faşistlerin katlettiği binlerce özgürlük yoldaşı gibi, bilinmeyen bir toplu mezarda yatıyor. Ondan artakalan, susturulamayan gür sesi ve halkın demet demet çiçeklerle ziyaret ettiği Granada yakınlarındaki o, yaşlı zeytin ağacı.

Ölümünün ellinci yılında, özgürlük savaşçısı bu büyük ozanı ve dünyanın dört bir yanından gelen "Uluslararası Gönüllüler Birliği"yle İspanyol cumhuriyetçilerini bir kez daha saygıyla anıyoruz.

federico garcia lorca

Musa Aydoğanoğlu

Peki şu Vietnamlılar nasıl dövüştüler
böyle uzun uzun
Amerikalılara karşı

Nguyen Dinh Thi

VİETNAM

Mustafa Okan

1985 yılında, Vietnam Komünist Partisi'nin 55. kuruluş yıldönümünde yaptığı konuşmada Genel Başkan Le Duan şunları söylüyordu.

"Partimizin kurulduğu 3 Şubat 1930 tarihinin üzerinden 55 yıl geçti. Vietnam Komünist Partisi'nin doğuşu ülkemizin tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. O günden itibaren, Vietnam'ın ulusal kurtuluş ve toplumsal gelişme devrimi, Vietnam işçi sınıfını temsil eden bir partinin öncülüğünü kazanmıştır. Yaklaşık yüzyıl boyunca sömürgeci ve feodal güçlerin egemenliğinde kalan Vietnam; ulusal kurtuluş mücadelesinin, işçi sınıfının kurtuluşu mücadelesi ile birleşmesi, ulusal bağımsızlığın sosyalizmle çakışması ve Vietnam devriminin dünya devriminin bir parçası haline gelmesi sonucu yeni bir döneme girmiştir. Partimiz, halkın ulusal kurtuluş ve ulusal demokratik devrime yönelik mücadelesine öncülük etmiş ve bu da ülkenin siyasal ve toplumsal düzleminde önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu kutsal görevi yerine getirebilmek için partimiz ve halkımız 45 yıl süren uzun bir mücadele vermiştir. Bu mücadelenin ilk 15 yılı sömürgecilerin, faşistlerin ve çürüyen feodal rejimin savunucularının uyguladığı olağanüstü baskılara karşı verilen bir ölüm-kalım savaşıdır. Bu dönemde, partimiz halk kitlelerini birbirini izleyen üç devrimci harekette örgütlemiştir. 1930-31, 1936-39, 1940-45 dönemlerinde gerçekleşen bu hareketler Ağustos Devrimi'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Ağustos Devrimi hem işçi sınıfının öncülüğünde gerçekleştirilen tipik bir ulusal demokratik devrim, hem de bir sömürgede başarıya ulaşan ilk devrimci hareket olarak tanımlanabilir. Ağustos Devrimi'nin zaferi ülkenin yazgısını tümüyle değiştirmiştir.

Devrimi izleyen 30 yıl, iki savaşa, eski ve yeni sömürgeciliğin temsilcisi emperyalist güçler karşısında iki başarılı direnişe sahne olmuştur. Ülkemizin düşmanları, kurduğumuz işçi köylü devletini daha ilk günlerde yıkmak istemişlerdir. Ulusal bağımsızlığın sağlanmasından sonra kurulmaya başlayan sosyalizmi daha tomurcuk halindeyken koparıp atmaya niyetlenmişlerdir. Ama sonuçta tam anlamıyla başarısızlığa uğramışlardır.

Halkımızın ulusal demokratik devriminin zafere ulaşması, zamanımızın bir gerçeğini açıkça ortaya çıkarmıştır ki bu da ulusal bağımsızlığın sosyalizmle bağlantılı olarak algılanması gereğidir."

Le Duan, Vietnam halkının savaş ve zulümden barış ve sosyalizme ulaşan savaşımını böyle anlatıyor. Şimdi tarih şeridi üzerinde gerilere uzanalım ve Vietnam halkının mücadelesini adım adım izleyerek tekrar günümüze gelelim.

16. yüzyılda Portekizlilerden sonra Fransızların da Vietnamlılarla ilişki kurduklarını görüyoruz. Son olarak 1858'de Fransızlar Vietnam'a girerek ülkeyi egemenlikleri altına alıyorlar. 1884'e dek Laos ve Kampuçya ile birlikte Çin Hindi'nin işgali tamamlanıyor. Fransızlar Çin Hindi'ni sömürmekle kalmamışlar, özellikle Katolikliği yaymışlardı. Katolik mezhebinin kabulü, Vietnam'ın yazgısını derinden etkiledi. Çünkü kurtuluş savaşları süresince, Katolik Vietnamlıların büyük bir kısmı sömürgecilerden yana olmuşlardı.

Uzun süren Fransız işgali döneminde halkın yabancı denetimine olan muhalefeti gelişti. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Ho Chi Minh önderliğindeki Vietnam Komünist Partisi, muhalefetin önderliğini üstlendi ve ülkenin tamamını saran büyük bir güce dönüştü.

İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte Vietnam tarihinde yeni bir döneme girildi. Savaş bu kez de Japon istilasını getirmişti. Muhalefetin gücü Japon işgali altında iyiden iyiye güçlendi. Ho Chi Minh'in kurduğu Viet Minh (Vietnam'ın Bağımsızlığı için Kardeşlik Birliği) örgütü Vietnamın kuzeyinde üslenerek tüm muhalif gı' lerin desteğini kazandı. Japonlar yenilince, Ho Chi Minh liderliğinde bağımsızlık programı benimsendi ve Vietnam birliği kuruldu. 2 Eylül 1945'de bağımsızlık ilan edildi. Ancak İngiliz işgal kuvvetleri, yenilen Japon askerlerini yeniden silahlandırdılar. İngiliz, Fransız ve Japon işgalciler Vietnam'ın güneyini Viet Minh'den aldılar ve bir kez daha Fransızlara verdiler.

Bu gelişmelerin hemen ardından yapılan anlaşma ile Fransızlar, Ho Chi Minh'in kuzeydeki hükümetini, Fransız birliğini oluşturan hür devletlerden biri olarak kabul ediyordu. Ancak Ho Chi Minh'in tam bağımsızlık isteği ile anlaşma bozuldu ve Viet Minh Fransa ile sekiz yıl sürecek bir savaşı başlattı. Savaş sırasında giderek güçsüzleşen Fransaya ABD yardımı soğuk savaşın tüm dünyada tırmandığı bu günlerde giderek artıyordu. Bu yardım daha sonra Fransız ordusuna askeri yardım niteliğini aldı. Buna karşın Fransa, halkın yoğun tepkisi ve ekonomik güçlükler nedeniyle savaşa son vermek zorunda kaldı.

1954'de Cenevre'de yapılan toplantıda yayınlanan bildiri ile Laos, Kampuçya ve Vietnam'a bağımsızlık tanınıyordu. Ancak Vietnam Kuzey ve Güney olarak ikiye bölünecek, 1956 yılına dek yapılacak seçimlerle de iki bölge birleşecekti. Ancak ABD anlaşmayı imzalamayarak Vietnam'dan çekilmek istemediğini açıkça ortaya koyuyordu. Amerika'nın bu tavrı ile başlayan gelişmeler 1956'ya dek yapılması gereken seçimlerin Güney Vietnam yönetiminin tek yanlı iptali ile sonuçlandı. Ho Chi Minh'in seçimleri büyük bir çoğunlukla kazanacağına ilişkin somut veriler de se-

savaş ve zulümden barış ve sosyalizme

çimlerin yapılmaması için yeterli bir nedendi. "Halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkı", Vietnam halkının bir komünist önderi seçmesine Amerika izin vermeyeceği için anlamsız kalıyordu.

Cenevre Anlaşması'nın çiğnenmesi ile güneydeki halkçı ayaklanmalar yoğunlaştı. Bu gelişmelerle birlikte ABD, Güney'e "danışman" lar göndermeye başladı. 1960'a gelindiğinde yabancı asker ve danışman sayısı Cenevre Anlaşması ile konulan 685 sınırını çoktan aşmıştı.

Bu yıllarda Güney Vietnam'ın devlet başkanı ABD'de yetişmiş olan ve başkanlığı elde etmesinde CIA'nın büyük emeği olan Ngo Dinh Diem'di. Zengin bir toprak ağası olan Diem, bağımsızlık savaşı sırasında ülkesinden kaçmış, 1954'e dek son dört yılını ABD'de geçirmişti. Diem'in başkanlığa gelir gelmez uygulamaya başladığı ağır baskıcı uygulamalar, muhalefetin şiddetlenmesinden başka bir sonuç getirmedi ve ABD, "yıpranan" Diem'i gözden çıkarıverdi. ABD, Diem'den vazgeçmişti ama Vietnam'dan vazgeçeceğe benzemiyordu. Vazgeçmedi de. 1964 yazında Kuzey Vietnam'a ait Tonkin Körfezi Amerika tarafından bombalandı. Olayın hemen ardından başkan Johnson'ın Kongreden çıkarttığı karar şöyleydi: Saldırıyı geri püskürtmek ve yeni saldırıları önleyebilmek için her türlü önlem alınmalı... Karar Vietnam'a 100.000 asker çıkarılmasıyla uygulanmaya başladı. 1965 Şubatından başlayarak da Kuzey'in topraklarının düzenli olarak bombalanmaya başlandığını görüyoruz. (Bu saldırılarda Kuzey Vietnam'a on milyon tonun üzerinde bomba atıldı. Her Vietnamlı kadın, erkek ve çocuğa 169 kg öldürücü madde düşüyordu. 100.000 ton ağırlığında da toksik kimyasal madde kullanıldı.)

Vietnam topraklarına bir yandan tonlarca bomba atılırken bir yandan da binlerce asker yığılıyordu. Ancak, ne yarım milyona ulaşan asker sayısı ne de bombalar Vietnam halkını yenmeye yetmedi. Ve ABD 1972 yılında "ateşkes"e razı olmak zorunda kaldı. Özlenen zafer ise 1975 Nisanında geldi; Güney de kurtulmuştu. İşte bundan tam 10 yıl önce 2 Temmuz 1976'da da kuzeyde Cao Bang kentinden, güneyde Ca Mau'ya kadar uzanan topraklarda, tek ve bütün bir Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu.

Vietnam halkının emperyalizme karşı yıllar süren bağımsızlık ve özgürlük savaşının başarıya ulaşması, Ho Chi Minh'in şu sözlerini bir kez daha anımsatıyor: "Bazı insanlar soruyorlar: Vietnam Anayurt Cephesi'nin iyi bir programı olabilir, ama eğer ABD emperyalizmi ve Ngo Dinh Diem kliği yerinden kımıldamak niyetinde değilse elden ne gelir, diye. Biz de onlara bir kayanın hiçbir zaman kendiliğinden yerinden kımıldamayacağını anlatıyoruz. Ancak tek ve ortak bir amaçta birleşmiş birçok insan birlikte üzerine baskı uygularlarsa, kaya ne kadar büyük ve ağır olursa olsun, yuvarlanıp gidecektir diyoruz."

Saldırganların ve onların yerli işbirlikçilerinin kesin bir yenilgiye uğratılması, gerçekten tarihsel bir zaferdi. Çünkü bu zafer , ABD'nin Çin Hindi bölgesinde üslenerek, Güneydoğu Asya'daki ulusal bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm güçlerine yönelik sürekli bir tehdit oluşturma planını da suya düşürüyordu.

VİETNAM'I BEKLEYEN GÖREVLER

Zafer Vietnamlıların önünde yeni ufakların açılmasını sağladı. Artık birleşmiş olan bu ülkenin önündeki somut hedef, sosyalizmin kurulması ve tüm kurumlarıyla yerleştirilmesiydi. Bu görev Vietnam Komünist Partisi'nin çok geniş bir teorik ve pratik çalışma içine girmesini gerektirdi. *Temel ödev, sosyalizmi kurmak için, uzun dönemli ve bilimsel temellere dayanan bir politika belirleyip, bu politikanın birleşik Vietnam'ın özgün koşullarına uygun biçimde ve tüm emekçi halkın etkin katılımıyla uygulanmasını sağlamaktı.*

Güney Vietnam ın kurtuluşunun hemen ertesindeki durum bilimsel verilere nasıl yansıyordu? Yeni toplum, azgelişmiş bir ekonominin, üstelik de savaşın bıraktığı büyük bir enkazın üzerine kurulacaktı. 1975 yılında Vietnam'da kişi başına düşen ulusal gelirin 135 dolar olduğunu söylemek durumu tanımlamaya yetecektir. Sömürgeciliğin neden olduğu toplumsal sorunların dışında, kurtuluştan sonra, kapitalist ülkeler Vietnam'a çok büyük boyutlu bir ekonomik boykot uyguladılar. Kuşkusuz bunun tek amacı, sosyalist Vietnam'ın ağır ekonomik bunalıma dayanamayarak çökmesini sağlamaktı.

Bu sosyo-ekonomik güçlüklerin beraberinde ulusal savunma ve güvenliğin gerek dış emperyalist güçlere, gerekse onların içteki işbirlikçisi karşı-devrimci güçlere karşı sağlanması sorunu da vardı. Karşı-devrimciler çok çeşitli taktikler kullanıyor, silahlı provokasyondan casusluğa, sabotajlardan ekonomik baskılara kadar her yolu deniyorlardı. Bugün batı basını hala bu psikolojik savaş ortamını destekleyecek yayınlarda bulunuyor.

Vietnam halkı, tüm bu olumsuzlukları birbir aştığını gösterdi gösteriyor. Genel Başkan Le Duan gelece ğe ilişkin şunları söylüyor: "Parti çizgisinin ana doğrultusu, emekçi insanlarla birlikte bir kollektif üretim-yönetim rejiminin oluşturulmasıdır. Bu amaçla kitleler üç devrimi gerçekleştirmek üzere harekete geçirilmelidir: *Üretim ilişkilerinde devrim, ideolojik ve kültürel devrim, bilimsel-teknolojik devrim. Tüm bu eylemlerimizde sosyalist endüstrileşme temel görev olarak yeralacaktır"*

Ve Le Duan, Vietnam halkı adına dünyaya sesleniyor: "Herzaman egemenlik ve ulusal kurtuluş için mücadele veren Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin yanında olduk, onların kapitalist olmayan gelişme yollarına yönelmelerini destekledik. Her zaman en güçlü biçimde işçi sınıfının yanında olduk ve gelişmiş ülkelerde demokrasi ve toplumsal mücadele veren emekçileri destekledik. Dünya halklarının sonsuz bir barış ve tüm ülkelerin kalıcı işbirliği ve dostluğu amacına yönelik eylemlerini en geniş bir mücadele içinde birleştirmeleri gerektiğine inandık."

On yıl önce, bugünler Vietnam halkı için bir düş müydü? Vietnam halkının inancının gerçekliği, düş olmadığını gösteriyordu.

YANKISI KALIR

I

poyrazlandım
susadı deniz
dağlardan ve
ırmaklardan
çözüldü buzullar
sesin gibi

poyrazlandım
acıyla yıkanmış
gülüşünle
uzadı gün
pencerelerden
ve kentlerden
çözüldü buzullar
sesin gibi

sesin rüzgârgülü
gözlerin
uzak
ve her şeyi alıp götüren zaman

II

karardı ayna
günler
ve
günler
mor bir yanardöner
ezgisiyle
çözüldü alınyazın
ve günler
ve ayna
ve her şeyi alıp götüren zaman

III

ey her şeyi alıp götüren zaman
anımsa güzün uslandırdığı haylazları
uysal kırlangıçları, düşündükçe
unutuşun bulutları peşinden
giden yüreğini, çakıltaşlarının
sessizliğine alıştırmış çocukları:
sanki çölde
bir çiçek
bilmeden
gizlice açan
sevinci,
sanki yolunu şaşırmış
barbar yasaların
yargıladığı günleri
anımsa el ele
tutuştukça dalgınlığa yakalanan
izimizi
ve her şeyi alıp götüren zaman

IV

gece ırmağı fısıldıyor bu gece: yüreğinin bir damarı
gibi atayım bundan böyle, korkusuz
durgun suları coşturan, yankısız ses
gibi oturayım bundan böyle. uçurumdan
fırlayan ve kuşatmayı aşan bir anka
gibi uçayım bundan böyle. bırak
elini göğsümün üstüne
elim göğsünün üstünde, fısıldasın
gece ırmağı bu gece
ve her şeyi alıp götüren zaman

V

gece yağmur aydınlığına uykusuz
ramazan olmasa herkes uykuda bir de davullar
sen ben felis o ıslak gecenin içinden
bir ilkyaz sabahına doğru
belki yankısı kalır diye
bu şiiri yarım bırakıyoruz
bir şiirsever için: mendilimde kan sesleri
ve her şeyi alıp götüren zaman

Mayıs '86 - Ankara
Tuğrul Asi Balkar

İkinci Yeni, Şiir, "Gericilik"

M. İlhan Erdost

"İdeolojinin üretimi, şiirin işi değil, bilimin konusudur. Onun yığınsal güce dönüştürülmesinin araçları çok çeşitlidir ve şiir, bu araclardan birinin aracı olarak degil, kendisi olarak ideolojiyi özümsediği zaman şiir, kurtararak kurtulur..."

Şiir, bir şeyin söylenmesi değil, bir şeyin söylenme biçimidir. Öz ve biçim, birbirine bağlı olarak değiştiği gibi, toplumsal gelişmeye, kültürel gelişmeye ve şiirin kendi gelişmesine bağlı olarak da değişir. Toplumsal değişmenin hızlanması, doğal olarak şiirin değişmesini de hızlandırır. Bu değişme, kimi durumda öze, kimi durumda biçime yöneliktir, ama giderek, iki durumda da, öz ve biçim birbirlerini dengeler, yeni bir denge oluşur şiirde.

Durağan dönemlerde, aynı estetikler, kuşaktan kuşağa doyum sağlamanın biçimleri olarak sürerler; toplumsal devinimin hızlandığı dönemlerde, aynı estetiklerin doyum sağlaması, etkinliklerini sürdürmesi güçleşir. Doğal yaşam, toplumsal devinimi, mevsimlere göre düzenler ve düzenin süregenliğini koruma ağır basar. Ticaret sermayesi ve giderek sanayi sermayesi ve teknik, toplumsal devinimin doğayla bağlarını çözer, devinim artar ve hızlanır. Ekonomiyle birlikte toplumsal yaşam hızlanmakla kalmaz, zihinsel etkinlik hızlanır, genişler, derinleşir, yoğunlaşır. Doğal bağımlılıktan zihinsel özgürlüğe geçiş bilginin genişlemesiyle özgürlüğün sınırlarının genişlemesi birlikte ilerler. Doyum sağlayan estetiklerin değişmesi hızlanır, genişler, derinleşir, yoğunlaşır.

Estetik değerlerin geleneksel algılanış biçimi, insanın toplumsal olarak hazırlandığı ve onun içersinde devinen bireyin öznel olarak kendini hazırladığı estetik yapılanmayla sınırlıdır. Yapılandığı estetik kategoriler dışına çıkan yeni estetikleri yadırgar. Bunları, anlamsız, saçma bulduğu da olur. Zihinsel etkinliğin geleneksellikten özgürleşmeye evrimi, yeni estetik değerler aramaya geçmesi, estetiğin yinelevе nerek üretiminden, nitel bakımdan yeni estetikler, üretimine geçişi simgeler. Zihinsel üretkenliğin özgürleşmesini olurlamak, ama estetik üretkenliğin özgürleşmesini yadsımak, kendi içersinde çelişkili bir konum oluşturur.

Picasso, Guernica'da, faşizmin acımasızlığını, vahşiliğini çizdi. Acımasızlık da, vahşet de, olumsuz olmakla birlikte, insanlık için en eski davranış biçimleri. Ama faşizm ve onun acımasızlığının, vahşetinin nedenleri, yeniydi. Picasso, faşizmin tiksinç yüzünü, geleneksel anlatım yöntemleri içersinde vermedi Geliştirdiği yeni anlatım yöntemlerini faşizmin anlatımına uyarladı ve ona, çağdaş içerik, yeni ve güçlü bir etkinlik kazandırdı. Vahşetin faşizme özgü ayrımını böyle koydu. Geleneksel algılama yöntemleriyle bakan için, belki de, delice bir uğraş. Ama toplumsal değişmeyi ve bu değişmeyle birlikte estetiğin yaratıcı özünü kavramış olan açısından, üstün bir yapıt. Bilimin, teknikbilimin, sermayenin gelişmesi ve faşizm, devrimci bir anlayışla kavranılmasaydı, burada, sanatın, aynı ya da benzer yöntemle *çoğaltılması*, sanatın çoğaltılarak üretimi, aşılamazdı.

Bir şeyin, *belirlenmiş* biçimlerle anlatılması, sanatın yaratıcı özüyle çelişiyor. Sanatçı, yalnızca yeni bir şey mi anlatacak, eski ya da yeni bir şeyi yeni bir biçimde mi anlatacak. Yeni biçimde anlatırken, eski ya da yeni olan şeyi, yalnızca biçim değiştirerek mi yenileştirecek, yoksa, onu, çağdaş bir yorumla, daha derinden saracak mı?

Diyelim, divan şiiri, kendi içersinde nice değişkenlik gösterir. Ama, divan şiiri, estetik üretimin, kendi dönemiyle sınırlanmış, geleneksel bir türüdür. Algılayanın beklentisi, değişik/başka bir şiir olmakla birlikte, özünde, bu şiirin çoğaltılmış yeni bir örneğidir/benzeridir. Estetiğin geleneksel beklentisi aşıldığı zaman, algılayan, kendinde yapılanmış estetik beğenileri yineleyerek doyum sağlayacağı bir yapıtın değil, kendisinin de önceden belirleme durumunda olmadığı, ama kendisi için de yeni olabilecek estetiklerin beklentisine girer. Bu, ilkin 'anlaşılmamış" ya da "beğenilmemiş" bir yapıtın, sonra anlaşılmasından ve beğenilmesinden ayrı bir durumdur. Algılayanın, sanattan beklediği, artık kendi beğenisini *yinelemesi* değil, beğenisini ileriye sürekli değiştirmesidir.

Okur olarak, geleneksel algılayışı aşabildik mi? Yeni bir şiir gelir, önce yadırganır, sonra genel beğeninin şiiri olur. Bu kez, bu şiir, geleneksel şiir beğenimizi çerçeveler.

Oysa, öteki sanatlar gibi, şiirin de devinim yeteneği, süreklidir. Gelişme sürekliliği, onun gizil gücüdür. Dolayısıyla da şiir, sürekli yenilenebilmeli, bu erki kazanmalıdır. Bu, bireyin özgürleşmesiyle ve özgür bireyle birlikte oluşur. Toplumsal estetik değerlerin sürekli devinimi, bireyin sürekli gelişmesinin koşullarını oluşturur. Bir geleneğin yerine bir başkasını koymak değil, sürekli devinim ve değişme. Çünkü, hangi estetik olursa olsun, gelenekselleşmeye başladığı zaman, kendi kabuğunu örmeye, gelişmenin bağı olmaya başlar. Oysa, günümüzde, toplum da, birey de, sürekli bir devinim kazanmıştır.

Şiir, başlangıçta (kimi şeyleri dışlarsak), doğal yaşamdan kaynaklanan sevincin ve acının duygusal alana yükseltilme biçimi olarak doğmuş olmalı. Gelişme sürecinde, şiir, değişik kollar, boyutlar edindi. Kimi düz yazılarla açıklanabilecek düşünceler, konular, olaylar, şiirle anlatıldı. Yani şiir, şiirin konusu olmayan şeylerin de aracı oldu. Bu arada, herhangi bir düz yazı içersinde anlatılması hemen hiç bir özellik taşımayacak şeyler, şiirin gücüyle, etkinleşti. Şiir, konu aldığı şeyleri kendi gücüyle yumaklayan bir araç olmaktan, şiirin kendisi olmaya evrimleşmeye yöneldi. Şiir, değişik söz biçimleriyle anlatılabilecek şeylerin konusu olmaktan, ancak şiirin anlatılabileceği, *ancak şiir olarak üretildiği zaman anlatılabilecek şeylere* yönelirken, gelişme, kaba yöntemlerle özünden saptırıldı.

Şiir, şiirin kendisi olarak değil, insanlığın tarihsel gelişmesinin belirli bir süreci içersindeki şiirin konusu açısından ele alındı ve tartışma, genel olarak şiirden, şiirin güncel konusuna çekildi. (Şu ya da bu) konunun şiire girmesi, konusunu kendisiyle birlikte anlatacak olan şiirin arayışı, kaba ve baskıcı bir biçimde engellendi

Şiirde "devrimci" olmayı nasıl belirlemeli? Devrimin konuları mıdır şiirin devrimci olmasını belirleyen, yoksa şiirin devrimci bir devingenlik kazanması mı? Tartışıldı mı, bilmiyorum. Ozanın siyasal/ideolojik etkinliği ile şiiri arasındaki ilişkiye nasıl bakmalı? Şiir kendi içersinde deviniyor ve ancak şiirle anlatılabilecek şeyler şiirin konusuna dönüşüyor. Devrimci bilinci oluşturan ve çoğaltan konuların, "mesaj"ın, alışılagelen anlaşılırlıkla verilmesi, şiirin yinelenmesinin bir koşuluna dönüşüyor. Şiirin çağdaş gelişmesi ile devrimin konularının alışılagelen biçimde ve söylemde şiire gelmesi, şiiri soluklaştırıyor, etkinliğini bıkkınlığa dönüştürüyor.

Daha sonra, "bilinçsizliklerinin itirafı", "dürüstçe yapılmış özeleştiri" gibi kaba ve ilkel yorumlarla, adeta "dönekliği"min selamlanmasına konu olan sözlerimi buraya aktarıyorum. Şöyle demiştim:

Dünyayı ve insanı algılamakta ve onu, şiir olarak gerçekleştirmekteki genişleme, büyüme, çoğalma, çeşitlenme, yoğunlaşma giderek artarken, şiir eski biçimi içersinde devinemez. Bu biçim, yeni öze, yeni içeriğe dar gelmeye başlar. İkinci yeni, bir bakıma, kendinden önceki serbest biçim içersinde, biçimin öz tarafından yeniden altüst edilişidir. Bu, bir birikimin doğal sonucudur. Ama ne var ki, biz ya da ben, o dönemde, iki temel şeyden yoksunduk. Yukarda belirttiğim gibi ideoloji yokluğu ve güncel siyasal görüngülerin şiirin kalıcı niteliğiyle bütünleştirilememesi. Böyle bir altüst oluşun olumlu yanları da vardır, olumsuz yanları da. Sorun, olumlu yanlarını almak ve geliştirmek; olumsuz yanlarını dışlamaktır. Kendime yönelik bir eleştiri yapmam gerekirse, şunu söyleyeyim; bu altüst oluştaki olumlu olanı görmemek, güncelliği içersinde kendini yansıtan toplumsal sorunların bu şiirde gerçekleştirilebileceğinin olanaklarını görememek; tam da olumsuz yönünü, bu biçimsel altüst oluşta ilk bakışta yansıyan "anlamsız" lığı savunarak geliştirmek. Bu yanılgı, şiirin olumsuz özelliklerinin gelişmesine ve şiire egemen olmasına olanak hazırlamakta etkin oldu diyeceğim.

Bugüne değin çeşitli eleştiriler yöneltildi ikinci yeniye. Toplumsal sorunlardan bir kaçış olarak nitelendirildiği gibi varolan düzene tepkinin bir çeşit yansıması olarak da nitelendirildi. Bu nitelemelere katılmıyorum. Şunun için: İkinci yeni olayında ne siyasal baskıdan kaçış ve ne de varolan düzene (statükoya) tepkinin dolaylı bir açıklanması, bilinçli olarak yoktu. Bunlar, bilinçsiz olarak bir şiirde, şu ya da bu ölçüde bulunmuş olabilir. Ama bilinçli olarak bir kaçış yoksa, bilinçli olarak düzene tepkinin dolaylı bir açıklaması yoksa, buna, şimdi böyle bir "bilinç" yüklemekle yanlış bir yöntem izlemiş oluruz. Bu da, bizi, geçmişi yanlış yorumlamaya, geleceği yanlış kurmaya götürür.

Burada şunu da eklemekte yarar var: Sanat ve yazının iki yönünü, sanatsal ve özsel yönünü her zaman dengeli bir biçimde geliştirmek olanaklı değildir. Hele toplumsal değişmelerin büyük çalkantılarla, sarsıntı ve çöküntülerle kendini ortaya koyduğu bir dönemde, bu, daha da olanaksızlaşır. Ama, tam da bu çalkantılı dönemlerin öne çıkardığı özdeki nitel değişme, biçimde bir kabuk değiştirmeyi kaçınılmaz hale getiriyor. Gene de toplumun gönenç dönemlerinin, kararlılık dönemlerinin, yazının, özellikle şiirin kendi iç sorunlarına daha çok eğilme dönemi olması gerektiği düşüncesindeyim. İkinci yeninin talihsiz bir yönü, bilimsel bilgilerin topluma pek kapalı bulunduğu bir tarih-

sel evreye denk düşmüş olmasıdır.

*Şu da eklenebilirki ikinci yeniyi yokumsamaya yönelik eleştiriler, onun olumlu yönünden yararlanmaya değil, olumlu yönünü de yargılamaya (mahkum etmeye) yönelik eleştiriler olmuştur. Böyle bir şiiri bir tüm olarak yokumsamada, o günden bugüne, enazından demokrat, ilerici ozanları karalamada ve dışlamada, devrimci bir yaklaşım değil, bugünlerde pek iyi kavranmadan yinelendiği için çekinerek yineleyeceğim bir deyişle, küçükburjuvaca bir bencillik, yani "ben" in kirli kokusu duyulmuyor mu dersiniz?**

Açık sanırım. Yadsıma değil. Yanılma noktası belirleniyor: Anlamsızlığı öne çıkarmış olmak. Eksik olan belirtiliyor: İkinci yeni toplumun bütün anlarını, toplumsal anlarını kucaklayabilirdi. Neden belirleniyor: "ideoloji"nin toplumsal anlamda bilinmemesi. Konunun "şiir" olduğunu unutmadan. İkinci yeni günlerinde söylediklerim şunlardı: Şiirin alanı daraldı. Siyasal bildiri, öykü, öğüt, şiirden dışlandı. Şiirin alanı daralırken, işlevi de azaldı. İşlevine yeni bir etkinlik kazandırmak gerek. Yani güç bir uğraş oldu şiir. Şiir için kolay ile zor, birbirinin yakasına sarıldı.

Şiir için gerekli olan, ideolojinin belirli düzeyi, bugün toplumsal açıdan olanaklı. Onun için şöyle söylemeli: Şiirin ideolojiyi özümsemiş olması ile ideolojiyi şiire özümsetmek arasındaki ayrım kavranmadığı sürece, şiiri de kurtaramayacağız, ideolojiyi de. Çünkü, şiir ideoloji üretmez ve ideoloji, şiirle üretilmez. İdeolojinin üretimi, şiirin işi değil, bilimin konusudur. Onun yığınsal güce dönüştürülmesinin araçları çok çeşitlidir ve şiir, bu araçlardan birinin aracı olarak değil, kendisi olarak ideolojiyi özümsediği zaman, şiir, kurtararak kurtulur.

Şiirde, sözün sözcükle uyumlu bütünleşmesi, öz ile biçim arasındaki dengeyi belirler. "Kıyamet" de bunu anlayamamaktan kopmuştur. Çünkü, sözün/anlamın ya da duygunun/düşüncenin, renk ile, ses ile, çizgi ile değil de, gene kendi varlık nedeni *anlam olmak* olan birim'iyle/ sözcük'le kurulması, şiirin kendisinin kavranmasını, öteki estetiklere göre, en sona bıraktı.

İdeolojinin bir bilim olarak değil de, ancak duygusal araçlardan sezgisel olarak algılandığı yıllarda, yeni şiir arayışının, ideolojiye bir çeşit sırtçevirme olarak nitelenmesini, anlayışla karşılamak olanaklı. İdeolojinin bilim olarak algılanmasının olanakları, şu ya da bu ölçüde de olsa, kazanıldığı; devrimci bilincin yığınsal güce dönüştürülmesinin araçlarına zaman zaman kavuşulduğu dönemlerden geçilmiş olması gözönüne alındığında, otuz yıl önceki arayışı, bilinçli ihanetle "taçlandırmayı" (!, uzatmalı karakol çavuşu darkafalılığını), devrimcilikle açıklamak olanaklı değil.

Şiir, o gün değilse de bugün, şiir olarak ve devrimci olarak bütünlüğü içersinde derinliğine irdelenmiş olsaydı, çağdaş ileri şiir ile devrimci olmak arasına çekilen uzlaşmaz karşıtlığın, özünde bir yanlışlığı beslediği, kavranırdı. İlerici ve devrimci olmak ile şiirin çağdaş ve ileri olanaklarına kendini kapayarak, çağdaş şiir ile arasını olumsuz yönde açmasındaki çelişkiyi vurgulamak istiyorum.

* Varlık,Ocak 1982, n 892/Bilim ile Yazın Arasında, s. 176-177.)

Vecihi Timuroğlu

KÜRŞAT'A ŞİİRLER I

Elyazından Okuyorum

Çocukluğundur önümde koşan
ışın tozu sarışın
Altında sorgun dalından bir at
Akşamları nasıl süzülürse güneş
Öyle süzülürdün meşe korusuna

Tazelenmiş çayır yeşili vadilerde
Hep güneşe sürerdin atını
Nereden bilecektin çapkın
Ve sürgündür güneş kayarken güneye

Daha dün okuyordum elyazından
Zamanın yoğun hüznünden habersiz
Karını anlatıyorsun çiğdemin
diyorsun
Toprak altında kalan yeşili gibi gözleri

Anımsıyorum depremlerin ertesinde
Bahçede yattığımız geceleri
yıldız sayardın
Birileri korkutmuştu seni gölgeni döverdin
Atını dağlara saldım ağlamadın
Ana kokusuydu yelesi atlayıp sırtına
gölgeni çiğnedin
Yüreğin büyüdü
henüz beş yaşındaydın
Başımı göğsüne koyup yüreğini dinledim
Sessiz türkülerdi duyduklarım öfke yüklü
ama sevecen

Serin büyülü bayırlarda güvercinler başında
Beyaz karınlı boz yılanları kovalardın
Hiç kuş vurduğunu görmedim kurtlaraydı öfken

Denizi ilk kez görüyordun esmerdin
Kız arkadaşların vardı artık
Elyazından okuyorum
Balıklar gibi seviyorum
Kurt kuş ins ü cin ve O diyorsun
Meryem'i unutmuş koca zeytin ağaçları
Kumsalı örten gece her şey masmavi

O büyük acıyı taşıyan yüreğin
Nasıl büyüdü gördüm
Sen uyurken yüzüne dalardım
Nefesin denizlerin ötesine taşırdı sevgini
Saçlarını okşarken yeniden yaşardım
Eşsizdi geceleri büyük sessizlikte yeniden yaşamak
İlk insanın yaşadığı kıyılarda
Kumsallarda kömürle çizilmiş kara çizgiler
Taş aletler parçalanmış hayvan kemikleri
Ve yanıbaşlarında yangın izleri

Doğumgününle başlar ışıkla dostluğumuz
Beşiğinden yüzüme düşen sesinle
Serçe cıvıltıları yüreğimi taşırdı yüreğine
Bütün kadınlar çekilip gitmişti denizlerden
sendin Nimet

Ateşler yakıyordun kanımda
Mutluydum mavi ateşlerin başında
Gece söyleşileri yapan Tanrılar gibi

Sonra aşkların oldu kavgaların
Kendinin dışında ilk kavganı anımsıyorum
Okuduğun bir öyküyü getirmiştin
Consolo Pisarro askerleriyle birlikte
Karlı Ant dağlarını geçiyordu
Azgın Mastif köpekleriyle
Kızılderilileri avlıyordu

Elyazından okuyorum
Hayvanı insan yapan emeğin diyorsun
Böylesine sömürülmesine izin vermeyeceğim
yaşın on altı
Bıyıkların terlemiş parmakların uzamış
Gittikçe büyüyen aşklarınla
Karayağız bir yontu gibisin
Yeşil püsküren su başlarında
Yumurtalar soymuş türküler söylemişsin
Tanrıevine girmeyi düşünmüşsün
Başının üstünde dönerken şahinler

Bunları okuyorum elyazından
Vurgun yemiş dalgıç gibi morarıyor yüreğim
Sevgisi öksüz kalmış oğul diyorum
sonra
Sonra tırmanıp zamana gülüşüne takılıyorum

10 Mart 1986/Ankara

FOLKTUR

"Halkbilim çalışmalarına bilinçli katılım az."

YARIN □ *İsterseniz, söyleşimize önce derneğinizi tanıyarak başlayalım; ne zaman kuruldunuz, ne tür çalışmalarınız oldu bugüne dek..*

FOLK-TUR ■ Derneğimiz 1976'da kuruldu. Yakın bir tarihe kadar halk müziği alanında çok önemli bir yerimiz var. Öyle ki, halk müziği denince akla ilk gelen isimlerden biri FOLKTUR Tabii bunun yanısıra, başka alanlarda da çalışmalar vardı. Biz, halkbilim alanında çalışma yapan bir derneğiz. Bugün folklor denilince akla ilk gelen genellikle halkoyunları oluyor. Birçok arkadaşımız "folklor oynuyoruz" diyebiliyor. Bu yanlış anlamada, aslında birçok halkbilim derneğinin payı da var kuşkusuz. Bu alanda çalışma yapan derneklerin, daha çok halkoyunları ağırlıklı olması ve bazen çalışmaların hemen hemen yalnızca bu alanda yoğunlaşmasını, etkenlerin en önemlisi olarak belirtebiliriz. Biz çalışmalarımızla bu anlayışı değiştirmeye çalışıyoruz. Dernek bünyesinde "araştırma ve eğitim kolu" "tiyatro birimi' gibi grupların çalışmaları bu alanlarda da etkin olmayı amaçlıyoruz. Çalışma dönemlerinin genel ve bilgilendirici özetlerine daha önce çıkardığımız iki bültende yer verdik. Bir de yöre çalışmaları var. Geçen yıl örneğin, elimizdeki sınırlı olanaklarla Taşeli yöresinde bir araştırma yapabildik. Olanaklarımız elverdiği sürece de, bu tür alan çalışmalarını sürdürmek istiyoruz.

□ *Burada başka bir soru sormak istiyoruz. Gözlediğimiz kadarıyla, bu tür derneklerin çalışanları genellikle gençlerden, oluşuyor, sizce bu eğilim neden?*

■ Aramızda çeşitli yaş ve mesleklerden arkadaşlar bulunmasına karşın, söylediğiniz doğru. Bunun nedenlerinden ilkini yukarıda söylediklerimize gönderme yaparak açıklamak mümkün. Yani, genç arkadaşlar halkbilim değil, halkoyunları çalışmak için geliyorlar. Ancak, amaç bu çerçevede de sınırlı değil tabii. Kimi arkadaşların, oynadıkları ekiple yurtdışına gidebilme hayali var. Dernekler de bunu biraz teşvik ediyorlar gibi geliyor bize. Bir başka nedeni de, artistik hareketlerin fiziksel estetiğin ön plana geçtiği halkoyunları aracılığıyla, bir ölçüde kişisel tatminin ve boşalımın sağlanması. Çevre edinme isteği, yaratıcı birşeylerle uğraşma düşüncesi de bu etkenlere dahil edilebilir. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz; halkbilim çalışmalarına bilinçli katılım oldukça az.

□ *Peki, nedir halkbilim anlayışınız? Son bir yıldır oldukça etkin bir dernek olarak gözledik sizi. Araştırma çalışmaları, paneller geceler, sonuncusu da "Şu Anadolu Dedikleri"... Bunları biraz anlatır mısınız?*

■ Biz, öncelikle yöresel değerleri veri almanın gerekliliğine inanıyoruz. Bugün teknolojik gelişme, iletişim ağının yaygın ve hızlı olması, birçok değeri, daha biz ona ulaşamadan ya da çözümleyemeden değiştiriyor, yok ediyor. Ulusal kültürümüze ulaşmanın, onu kavrayabilmenin biricik yolu, bu kültür mozaiğinin tek tek taşlarını elde edebilmek. Bunu yapabilirsek ulusal olana, ulusal olanın da çağdaş yorumuyla evrensele ulaşabiliriz.

Hala şansımız var bu konuda, aslında. Birçok değeri şu an için bulabiliyoruz Anadolu'dan. Ama, belki de yirmi yıl sonra hiç bulamayacağız. Araştırma, derleme çalışmalarında geri kalmış yöreler, bir bakıma daha elverişli diyoruz. Yalnız bu bir çelişki gibi görünebilir. Ancak, kültürümüzü belli aşamalarla ele alırsak, değişenin yerini dolduracak birikim pek yerleşmemiş insanımızda. Örneğin, bir müzik değişimini ele alıp, bizim gittiğimiz bir yöreden söz edelim; Çatak Köyü'nden.. Elektrik yok, televizyon yok. Oldukça eski türküleri bulmamız mümkün oldu. Ama başka köylerde "Mavi Mavi" gibi popüler arabesk parçalarla karşılaştık. Müziğin yanısıra, oyunlar ve elsanatları da kayboluyor. Bunların yokolmadığı yerleri yakalamak gerektiğine inanıyoruz. Bırakın arabeski, rock, pop türü akımlar da çok güçlü geliyorlar ve biz kendi kültürümüzü bile savunamıyoruz. TRT olsun, diğer devlet kuruluşları olsun, bu konuda belirli bir politika izlemedikleri için, bunu bir yerde desteklemiş konumda oluyorlar. Bir başı boşluk var ortada, oluruna bırakılmış.

□ *Ne yapılmalı sizce?*

■ Herşeyden önce, akılcı ve tutarlı bir ulusal kültür politikasının oluşturulması gerekli. Bu, sorunun en nihai çözümü elbette. Burada yapılabilecek, yapılması gereken başka şeyler de var. Olaya dernekler düzleminde yaklaşırsak, bizlerden daha çok , yerel kuruluş ve derneklerin bu çabayı vermesi daha önemli. Ayrıca, özellikle üzerinde durmak istediğimiz bir nokta da, üniversitelerin bünyelerinde halkbilim kürsülerinin oluşturulması. Bugün bazı yüksekokullarımızda var, ancak hem yeterli değil, hem de içerik ve yöntem yönünden amaca uygun değil. Üniversitelerde açılmasını istediğimiz bu kürsülerin yalnızca kendi öğrencilerine değil, aynı zamanda bu konuda amatörce uğraş veren kişi, kuruluş ve derneklere yönelik olarak da çalışması zorunlu. Hiç olmazsa, önbilgilenme anlamında yardım etmeliler. Ayrıca, devingen görüşü benimseyen kişiler olarak çağdaş içerikli halkbilimsel öğeleri ortaya çıkarmak, yorumlayıp geleceğe aktarmak birincil görevimiz olmalı. Tabii bunun için, yukarıda belirttiğimiz gibi, bu çabaya destek oluşturacak eğitim kurumlarına gereksinim var.

En önemlisi de, genç arkadaşlara bu çalışmaları sevdirmek, doğru, güzel ve doğal olanı gösterebilmek...

□ *Son olarak, çalışmalarınız sırasında karşılaştığınız güçlüklerin neler olduğunu ve önümüzdeki dönem içinde ne tür çalışmalar düşündüğünüzü sormak istiyoruz.*

■ Sorunlarımızın en büyük bölümünü ve en önemlisini, parasal kaynaklı sorunlar oluşturuyor Herşeyden önce kiralar çok yüksek. Bu yalnızca bizim değil, tüm derneklerin ortak sorunu. Derneğimizi yaşatan, üyelik gelirleri. Bu yüzden, sistemli bir halkbilim çalışması olanaksız. Oyunlarını oynadığımız her yörenin araştırılması gerekir. Ama nasıl, hangi parayla? Alan çalışması, birçok maddi olanaklar ve beraberinde teknik araçları gerektirir. Bunları da biz amatör derneklerin sağlaması olanaksız. Yine oynadığımız ve oynayacağımız yörelerin kostümlerinin edinilmesi gerekli. Oysa, bu iş bugün, birkaç kişinin elinde ve yüzbinlerle ölçülecek maliyeti var. Olanaklarımız çerçevesinde kendimiz dikmeye çalışıyoruz. Çalışma yeri sorunu da çok önemli. Nereyi bulursak, orada çalışmalarımızı yürütüyoruz. Bu yüzden üyelerimizi bile kaybedebiliyoruz. Çalışma yerimiz bazen bir okul oluyor, bazen, nemli ve karanlık küçük bir salon. Ürünlerimizi sergileyecek salon bulmakta da güçlük çekiyoruz. Gazetelerde okumuşsunuzdur. Sinemalar birer birer kapanıyor. Zaten özel yerlere dünyanın parasını vermek zorunda kalıyorduk, şimdi, versek de bulamayacağız galiba. Bakanlık da, salonlarını bizlere vermiyor. Derneklerin iç sorunları da, işin başka bir yönü. Dernek, tam birşeylerin birikimini oluşturmaya başlamışken, falanca kişi, filanca nedenle dernekten ayrılıyor (bazen grup da olabiliyor bu). Giderken de, getirdiklerini götürüyor. Biz bir kitaplık oluşturmaya çalışıyoruz şimdi. On yıllık bir derneğiz biz. Bu on yılda neler birikmezdi ki. Son bir yılda 100 kitabımız oldu. Şöyle bir hesap yapsak, bugün 1000 kitaplık bir arşivimiz olabilirdi.

Bu yıl yapmayı düşündüklerimize gelince.. Önceki çalışmalarımızı daha da geliştirerek sürdürmeye kararlıyız. Yani halkoyunları, halkmüziği, halk tiyatrosu, araştırma ve eğitim çalışmalarımızı sürdüreceğiz. Bir de parasal kaynaklarını yaratabilirsek, halkbilim ağırlıklı bir dergi çıkarmaya çalışacağız.

□ *Bu söyleşi için çok teşekkür ediyoruz. Çalışmalarınızda başarılar..*

■ Teşekkür ederiz.

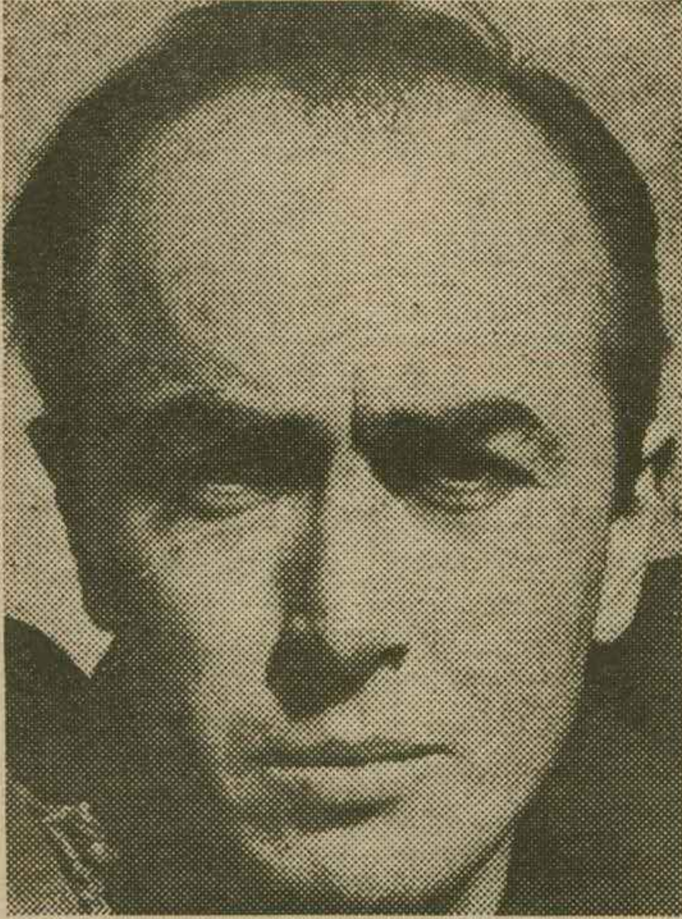
Şiirimizde, İkinci Yeni'nin en önemli isimlerinden biri olarak bilinen Edip Cansever, 8 Ağustos 1928'de İstanbul'da doğdu; İstanbul Erkek Lisesini bitirdikten sonra, Yüksek Ticaret Okulundan ayrılıp Kapalı Çarşıda antikacılıkla uğraştı. Sanat yaşamı İstanbul dergisinden yayımlanan bir şiiriyle başladı. 1951'de Nokta dergisini 8 sayı çıkardı. 1958'de Yerçekimli Karanfil isimli kitabı Yeditepe Şiir Ödülünü, 1977'de Ben Ruhi Bey Nasılım isimli kitabı TDK Şiir Ödülünü, 1981'de Yeniden isimli kitabı Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 1950'lerden başlayarak, kişinin sınırlı, tekdüze dünya karşısında yerini araştıran ve düşünce payı ağır basan şiire geçti; bu bu yönelişiyle İkinci Yeni şiirinin önde gelen isimlerinden biri oldu. Bu dönemi için: "alışılmamış bir söyleyiş, akla uygun gelmeyen alışılmamış görüntüler" e (M.Fuat) dayanan "bazı olayları bir dünya görüşü açısından değerlendiren, yargılayan bir şairin toplumcu" (D.Hızlan) anlayış düzeyinde, okuyandan da emek isteyen "kapalı, çetin, anlaşılması güç" (M.Fuat) şiirler yazdığı söylenmiştir.

Yapıtları: 1947 İkindi Üstü, 1954 İlk şiirlerinde büyük şehirde varlıklı bir delikanlının yaşama sevincini, tatlı avareliklerini dile getirdi. Daha sonra, Dirlik Düzenlik, 1957 Yerçekimli Karanfil, 1958 Umutsuzlar Parkı, 1959 Petrol, 1961 Nerde Antigone, 1964 Tragedyalar, 1966 Çağrılmayan Yakup, 1970 Kirli Ağustos, 1974 Sonrası Kalır, 1976 Ben Ruhi Bey Nasılım, 1977 Sevda ile Sevgi, 1980 Şairin Seyir Defteri, 1981 Yeniden (Bütün Şiirleri), 1982 Bezik Oynayan Kadınlar, 1984 İlkyaz Şikayetçileri, 1985 Oteller Kenti.

Derleyen: T. Asi Balkar

bir şiir vurgunu

EDİP CANSEVER

"Susmanın su kenarındayız" kaç gündür; zaman, yaşamını şiire damıtmış, akıtırmış, yüreği şiir için, şiirle çarpan bir ustayı çekip aldı.

50'li yıllarda toplumumuzdaki, ekonomik ve siyasal altüst oluş, kendi değerlerini de beraberinde getirirken, dış ve kendi iç dinamikleriyle çatışarak gelişen kapitalizm, egemen sınıf burjuvaziyi ve katmanlarını palazlandırır. Burjuvazi, kendi için evrensel olan normu pekiştirir sınıfları yadsıyan bir öğreti içinde kendini olumlar ve kentli sınıfın egemenliği altındaki toplumda bir yandan bireyi mutlak değer olarak öne sürerken, öte yandan kıyasıya ezmekte, parçalamakta, yabancılaştırmaktadır; soyut olarak bireyi değerler dizgesinin doruğuna koymakta, ama uygulamada bireyi yadsımakta, hiçleştirmektedir. Deniz kıyısındaki insan kumu içinde her kum tanesi, birey, kendini bir yandan yalnız ve sıkıntı içinde hissetmekte, öte yandan bir parçası olduğu yığıntı tarafından, palazlananların getirdiği yeni değerler ve düzene koyduğu yaşam'ın tekdüzeliği tarafından baskı altında tutulduğunu, kuşatıldığını günden güne duyumsamakta ve iliklerine dek yaşamaktadır. Zaman, tarih için: kısa; ama insan için yavaş, çok yavaş ilerlediği için: uzun, "yaşanılan" birtakım çelişkilerin çözümsüz görüntüsü, "şimdi ve burada" ne yapılabilir sorunsalını da gündeme getirecektir kuşkusuz: "Ne gelir elimizden insan olmaktan başka." Bu altüst oluşun, şiirimize yansıyışı, ikinci yeni ile uç verir. Böyle bir ortamda, bireyi ve dar/geniş çevreni, bireyin bilinçaltını eşeleyen, sıkıntılarını, sorunlarını, gündelik kaygılarını, umutlarını, umutsuzluklarını, karamsarlıklarını, iyimserliklerini, özlemlerini, beklentilerini, yargıyı, sorguyu, duygularını, yer yer ayrıksı bile olsa cinselliğini, dağıtılmış bir bütünsellikle, alışkanlıklarını alışılagelmemiş yöntemlerle, özellikle uzun şiirlerle dile getirmiştir Edip Cansever. Toplumsala ve doğa sorunsalına bakışında odak yine bireyin bireyle içten ve dıştan serüveni biçiminde yer alır. Tarihsel de öyle. Cansever için yalnızca yaşadığınızı yazdı demek eksik olur, O yazdığını da yaşamıştır. Ya sonra: 28 Mayıs 1986 günü, geride şiirini ve şiire ilişkin serüvenlerini, düşüncelerini bırakarak, dirseğini gökyüzüne dayayıp aramızdan ayrıldı.

1/
ŞİİR ÜZERİNE / Edip CANSEVER

"Şiirin belirleyici öğesinin düşünce olduğunu savunmak, duyguyu bir yana atmak anlamına gelmez. Ben bilinçsiz, dayanaksız, giderek salt şiir geleneğinin beslediği bir duyguluuluğa karşıyım... (1960)

*

"Öyleyse şiirin yapısında, şiirin dokusunda bilinçli, özgün vurucu bir düşünce-yaşam birliğinin yer alması gerekiyor. Burdan da araştırıcı, eytişimsel bir sıçrama... Dışa vurumcu bir düzanlatım... Aruza, heceye, genel olarak da mısraya sığdırılmaya çalışılan şiirin, yerelliğe, yerellikten doğacak bir bütünselliğe, bir evrenselliğe yerleştirilmesi. (...) bir bakıma değişmekte olan şiire, yeni bir ölçü bulmak zorundaysak, bu, hiç şüphesiz us dışı bir ölçü olmayacaktır. Bunun için de alışkanlıklarımızı yenmemiz, eskimiş mantık kurallarından kurtulmamız gerekir. Çünkü ussal bir coşku olan şiiri, ancak usun ölümsüzlüğüyle denetliyebiliriz. Usun ölümsüzlüğü ise, onun durmadan değişmesi, durmadan yenilenmesi, kuşak kuşak, çağ çağ bir gelişmeye, bir yüceliğe aracılık etmesidir. Şiiri, tarihsel-toplumsal koşullardan soyutlamayı düşünmedikçe, mısra da işlevini yitirmiş sayılır." (1964)

*

2/

SANATÇI — POLİTİKACI İÇİN / Edip CANSEVER

"Brecht şöyle diyor: 'Savaşan toplum katları oldukça, toplum savaşan katlara bölündükçe, toplumun ortak sözcüsü olamaz.' Bu sözün anlamı nedir? Bence şu: Gerek düşünceleriyle, gerekse bağlı bulunduğu katın sözcüsü olarak, devleti yönetenlerin yanında olmayan sanatçı, bütün davranışlarıyla bu yöneticilere karşı çıkacak, dolayısıyle yapıtları da o yöneticiler tarafından hor görülecektir. Tersine, katlar arasındaki çatışmaların azaldığı, insan özgürlüğünün, insan onurunun tanınıp yüceltildiği toplumlarda ise, sanatçı hem bir çoğunluk tarafından benimsenecek -yani o çoğunluğun sözcüsü durumuna geçecek- hem de bir sanatçı-politikacı yakınlaşmasının yürürlüğe girmesi kolaylaşacaktır. Şurası kesin olarak bilinmelidir ki, bilimsel ilkelere göre ayarlanmış bir toplum düzeninde, politika ve politikacı kavramları da anlamlarını değiştirecek, ayrıntılar dışında, herkesin -bu arada sanatçıların da- az çok anlaşabileceği bir ortam hazırlanmış olacaktır.
(...)
Sait Faik'in 'Yazılarımı övseler kızarım, övmeseler gene kızarım' anlamına gelen bir sözü vardı. Bu sözü biraz değiştirerek şöyle diyebiliriz: 'sanatçı olarak, bizi politikanın dışında görseler kızarız, görmeseler gene kızarız.' Politika dışı kalmayı yeğlemişsek, bu günlük çıkar peşindeki politikacıların sanatçıyı ezeceği, onu saygınlıktan uzaklaştıracağı sanısına kapıldığımızı gösterir. Yok, politikaya karışmak gereğini duyuyorsak, politikanın insancıl ve yüceltici yönüne iyice inanmışız demektir. Ne var ki, birincisinde bir yalnızlık duygusu, bir savaştan kaçınma da gizlidir ki, bu da sanatçıyı bencilliğe, kısır bir bireyciliğe götürebilir sonunda. İkinci davranışta ise, sanatçıyla, sanata özünü kazandıran politik yapının çelişmediği bir denge vardır. Çünkü gerçek politikanın temelinde bir tutarlılık, olumluluk, yapıcılık, kısacası bilimsel olana uygunluk yatar. Bu ad sanata ve sanatçıya aykırı düşmez hiçbir zaman. Demek oluyor ki, gerçek sanatçı, politikanın dışında kalmayan sanatçıdır. Ayrıca o, seçiminden ötürü de, gerçek bir özgürlüğü tadabilen kişidir." (1963)

YÜZLER ve ZARFLAR
Süha Tuğtepe
Broy Yayınları
Nisan 1986, 64 sf. 400 Tl.

"Söyleyin gecesi yılanla
vurulan bir ülkede
Ne önemi var partilerin
akılevlerinin
Şekilsiz çocukların
seksek oynadığı
ortalık yerlerin ne önemi var"

Ozan fantazisi gerçekle imgeyi, birbirini örtmeyecek gölgede bırakmayacak bir çizgide birleştirdiği sürece, şiirsel bir derinliğe ulaşabiliyor ancak. Ne imge gerçekten büsbütün kopuk, soyutun, anlamsızın, "söz artistliğinin" kucağına düşmeli, ne de gerçeklik kaba, basit bir yinelemeyle aktarılmalı bize. Öyle bir ince denge kurulmalı ki, bir adım ötesi boşluk, bir adım gerisi bildiğimiz katı mekan olmalı.

Bu bildik, beylik girişe Süha Tuğtepe'nin Yüzler ve Zarflar'ı götürdü bizi. Tuğtepe'nin bir süredir dergilerde dikkatle izlediğimiz şiirlerini biraraya toplamış kitap. Özenli bir baskı, güzel bir kapak ve hepsinden önemlisi, Fuzuli'nin tanımıyla, "aklı incitmeden cana geçen", girişte tespit edilen gerekliliği yerine getirmiş, iyi bir ozanı muştulayan şiirler.

Bıçkın diyebileceğimiz bir dili var Tuğtepe'nin. Toplumsal boyutlarıyla kent yaşamının hızı, hareketi, karmaşası ve direnci, şiirin biçemini oluşturmakta. Ve bu yaşam, görünürdeki kopukluğu, dağınıklığı ile değil, ozanın bilinç ve kişilik süzgecinden geçerek, alttan alta bir düşünce, bir duygu, bir amaç çerçevesinde örgütlenmekte şiirlerde. Bu örgütleniş yer yer açık bir tavır alış, gerçeği açıkça incelemek şeklinde olduğu gibi, zengin bir çağrışım yükünü içermekte çoğunluk.

Burada, okur olarak bir noktayı işaret etmek zorunluluğunu duyuyoruz. Şiirlerde ithafların çokluğu. Kitapta sekiz şiir, tanınmış tanınmamış sekiz isime ithaf edilmiş. Kuşkusuz buna müdahale edilemez. Ancak, tek kaygımız, bu tutumun şiirin çağrışım alanını sınırlamasıdır. Okur bir şiiri, ithaf edilen ismin yarattığı imajla bütünlüyorsa, şiirin yaygınlığı sınırlanıyor demektir ki, bu pek olumlu bir durum olmasa gerek.

Toplam olarak özgün, yalın ve çarpıcı şiirlerden oluşan Yüzler ve Zarflar'ı okuyun diyerek, sözümüzü, sekiz bölümden oluşan Birkaç Hayat Numunesi şiirinin son bölümünden giriş dizeleriyle bitirmek istiyoruz: "Yüzümü bırakacağım artık sulara / Türküsüz aşksız eskimek istemiyorum / Ağaçlar gibi şu evler arasında / İçimde serüvensiz bir ihtiyarı / biriktirmek istemiyorum. □

ŞÜKRÜ ERBAŞ

GÖRÜLMÜŞTÜR
İlhan Selçuk
Çağdaş Yayınları
Mayıs 1986
176 sf. 980 lira

Görülmüştür, İlhan Selçuk'un Cumhuriyet Gazetesinde yazdığı köşe yazılalında oluşmuş bir kitap. içinde 90 köşe yazısı bulunuyor.

Ülkemizde yakın yıllarda yazarların tarihin tanıkları olmaları sanık olmaktan kurtulamamaları ile somutlanıyor, "Ülkemizde yakın yılların tarihçesi, yazarların tanıklığından çok sanıklığıyla simgelendi... Nice yazarın tanık olmak bir yana, sanık olmaktan bir ömür kurtulamadığını görüyoruz.". diyor İlhan Selçuk bu konuda. Bir başka yazısında yazarlığı halktan emekten yana olanların karşısındaki engelleri şöyle vurguluyor: "Böyle bir çağda mazlum bir ülkede yazarlığa sıvanmış kişinin hem doğruyu söylemesi,hem ayakta kalabilmesi sanıldığından çok zordur.. Toplum gün geçtikçe öylesine kirlenmiş, pislenmiş, kokuşmuş, bir avuç para babasının çıkar güdüleri öylesine canavarlaşmıştır ki doğruyu söylemeye çalışanları boğmak için oluşturulan mekanizmaların dişlileri yazarı yok edebilir."

Bilim adamlarının üniversitelerden kovulduğu, yurt dışına kaçmak zorunda bırakıldığı ,kitap okumanın yasaklandığı bir yerde her türlü sömürüye karşı çıkmak, özgürlüğü savunmak bir yazar için hiç de kolay değildir. Ama bunu başaranlar yok mu? İlhan Selçuk bunlardan birisidir işte. Ona göre "Aydınların, sanatçıların, edebiyatçılaran sesini soluğunu kimse kesemeyecek. Böyle bir işe girişenlerle yardakçıları yaya kalacaklar"dır.

Görülmüştür'de, dürüstlüğüyle, netliğiyle ve tutarlılığıyla halkın yanında savaşımını veren, umuduyla, geleceğe güveniyle ve gerçeği arayıp, okuruyla paylaşan yazılarıyla İlhan Selçuk'u bulacaksınız.□

BİROL ERTAN

"İÇERDEN DIŞARIYA SEVGİLERLE"
Karma Karikatür Albümü
Haziran 1986
127 sf. 500 lira

Yarın Yayınlarından çıkan "İçerden Dışarıya Sevgilerle", hazırlanışı sırasında yararlanılan kaynağı ve içeriği ile salt bir karikatür albümü olmaktan öte bir anlam taşıyor.

Yaratıcılarının, yarattıklarını izleyemedikleri bir karikatür sergisidir albümümüzün kaynağı. Suçlu olduklarɪ gerekçesiyle toplumdan soyutlanmış olarak yaşamlarını sürdüren bu insanların yarattıklarını görünce izleyicinin tüyleri ürperiyor ve hemen hepsinde "gerçekten" bu insanların suçlu olup olmadığı yolunda zihinlerde soru işaretleri doğuyor. Her karikatür, örnek verecek olursak Tarık Hatipoğlu'nun 70., İsmet Yaşar'ın 125. sayfadaki karikatürleri bu soru işaretlerini daha bir pekiştiriyor.

Aralarında Bozkurt Belibağlı, Erhan Başkurt, Avni Odabaşı ve Orhan Çoğuplugil gibi karikatür dünyasında çizgileri ve esprileri ile kendini kanıtlamış imzalarla beraber tüm bu çizerler, karikatürlerinde artık ülkemizde hemen her insanın uzaktan yakından-yüzeysel de olsatanımaya başladığı bir dünyada, yaşadıkları sorunları ve yaşam mücadelelerini çizgileriyle birincil ağızdan yansıtabilmişler. Yalnızca içeriyi anlatmıyor karikatürler. Biz de varız bu karikatürlerde. Hepsi de bir "sanatçı" olmasa bile, bir sanatçının göstermesi gereken duyarlılıklarıyla, ama herşeyden önce bir "insan" olarak yaşama bağlılıklarıyla dışarıyı da anlatabilmişler. Bazan dışarının içeriden, istendiğinden içerinin de dışarıdan bir farkının kalmayabileceğini, hatta kalmadığını göstermişler. Öyle sanıyoruz ki, çizilenler amacına ulaşmış. Nereden mi belli? Sergi izleyicilerinin düşüncelerinden elbette. Albümde bu düşüncelere geniş olarak yer verilmiş. İzleyicilerin yazı hatta çizgileriyle düştükleri notlar, dayanışma içinde olduklarını belirten duygulardan, Genel Af gibi güncelliği hala süren konulara kadar uzanıyor. İçeride ve dışarıda yaşam mücadelesinin "herşeye rağmen" sürmekte olduğunu gösteren güzel bir kitap.□

Hakan EKEN

Halk Cephesi Hükümetinin anti-tekelci, emekten yana politikası karşısında Fransız tekelci burjuvazisi kendi halkının demokratik hareketini ezmek ve Halk Cephesini parçalamak için faşist ve yayılmaca Alman dış politikasını desteklemişti. 17 Haziranda Petain başkanlığında Vicky'de kurulan hükümet Fransa'nın üçte ikisini Nazilere terketmiş, aynı zamanda Nazi Almanyası ile tam bir işbirliği halinde, halka karşı faşist bir hükümet olmuştu. Tekelci burjuvazinin denetimindeki Vicky Hükümeti Gestapo'nun yönetimi altında bir polis rejimi kurmuştu. Bu rejim yurtseverleri koğuşturup tutuklamakta, işkenceye göndermekte, kurşuna dizilmek üzere Hitlerin idam mangalarına teslim etmekteydi. Başlangıçta pek yaygın olmayan direniş, Fransız Komünist Partisinin direnişi ve Vicky Hükümetinin gerçek yüzünü açığa çıkarması sonucunda kitleselleşmiştir.

Hayatı Seviyorlardı, bu zor koşullar altında Fransız halkının tarihin en kanlı saldırganına ve bu saldırganın açık işbirlikçisi olan Vicky Hükümeti'ne karşı zorlu ve onurlu mücadelesini başlatan ve örgütleyen Fransız direnişçilerinin son mektuplarından oluşmakta.

Fransa'nın yaşaması için ölececklerinin, Fransız halkı tarafından bilinmesinin tek istekleri olduğunu söyleyen direnişçiler mektuplarında, örgütlü gücün faşist işgale geçit vermeyeceğine olan inançlarını dile getirmekteler.

Direnişçiler mektuplarında sözbirliği etmişçesine, "yaşama yeniden başlayabilseydim aynı yolda yürürdüm." diyerek insan onurun ve bilincin ölüme üstünlüğünü bir kez daha kanıtlıyorlar.

Yeniden gerekseydi yaşamam
Giderdim yine aynı yoldan
Demir ökçelerinize aldırmadan
Geleceğin türküsüyle*

*Louis ARAGON (İşkence Altında Türkü Söyleyenin Baladı)

ESKİŞEHİR MİTİNGİ
"ekmek, barış, özgürlük"

İşçiler 12 Eylül sonrasında, bir bütün olarak ikinci kez meydanlara çıktılar. Demokratik hakların birer birer askıya alındığı-ki bu çaba bugün de devam ediyor- dönemde sessizliğini koruyan ve sonunda tabanının baskısına dayanamayarak bu tür mitingleri sürekli düzenlemeyi kararlaştıran Türk-İş, 45.000 işçinin katılımından hoşnut olsa gerek. Türk-İş'in kendisinin bile beklemediği böylesi bir katılım, işçi sınıfının, haklarını savunma kararlılığında oluşunun en önemli göstergesi. Bunun bir gösterge diye adlandırıyoruz, çünkü, halkın katılımının engellenmesi ve parti yöneticilerinin davet edilmemesi ya da katılmamalarının "rica edilmesi" sonucu yürüyüş, gerçek bir işçi yürüyüşü oldu.

Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz'ın yürüyüş kolunun başına gelmesiyle saat 13.00'te başladı yürüyüş. Kolun, her iki yanından emniyet görevlilerince adeta abluka altına alınması, gerçi halkın "fiili" katılımını engelledi, ama ne yürüyüş coşkulu havasından kaybetti, ne Eskişehirlilerin içten destek ve dayanışması eksildi. Türk-İş, sloganlarda birliği sağlamak ve kendisinin belirlediği sloganların dışındakileri olabildiğince en aza indirmek için Zenger'in arabasını kiralamıştı. Sloganlar bu arabadan başlatılıyor ve arkalara iletilmesine çalışılıyordu. Bu göreve talip olan ise yalnızca Zenger'in arabası olmadı. Balkonlardaki Eskişehirlilerin zaman zaman atılan sloganlara katılmasının ötesinde, örneğin bir "en büyük işçi, başka büyük yok" sloganını 55-60 yaşlarında bir yurttaş, evinin balkonundan, önünden geçen tüm sendika şubelerine attırmayı başardı. Zaten bu slogan da Türk-İş için, yürüyüş boyunca, küçük de olsa sorun olma niteliğini korudu. Zenger'in arabasından ne zaman "En büyük Türk-İş, başka büyük yok" sesi yükselse, yanıt tüm sendikalardan tek ses halinde yükseliyordu: "En büyük işçi, başka büyük yok" En geniş katılımı sağlayan diğer sloganlar ise şunlardı: "İşçiler el ele, genel greve", "Ekmek, barış özgürlük", "İşçiyiz, güçlüyüz", "Hükümet istifa".

Yürüyüş istasyon Alanı'nda sona erdiğinde, saat 14.30 du. İstiklâl Marşı'nın okunmasından sonra, "Zor günlerin adamı, yiğit işçi önderi" anonsuyla kürsüye gelen Şevket Yılmaz, alkış ve protestolarla aynı anda karşılaştı. Son iki yılda başta işçiler olmak üzere, tüm çalışanların ağır geçim koşulları altında ezildiklerini söyleyen Yılmaz, getirilen siyaset yasaklarını ve grev kısıtlamalarını eleştirerek, konuşmasına devamla; "**Bugünkü hükümet, tüm doğal ve demokratik isteklerimize karşıdır. Hükümet, geniş halk kitlelerinin değil, iktisaden güçlü durumdaki küçük bir azınlığın yanındadır. Türkiye'de demokrasi, işte bu bir avuç insan için vardır. İşte bunu değiştirmeye mecburuz ve değiştirmek bizim elimizdedir**" dedi.

Kısa sürdü Yılmaz'ın konuşması. Sık sık kesildi sözleri; ama alkışla, ama ıslıkla, ama sorularla, ama protestolarla. En ağır konuşmalarından birini yapmasına karşın, o gün işçilerin öfkesi iki şey üzerinde toplandı; birincisi, tipik bir kışkırtma izlenimi veren polis helikopterlerinin, tozu dumana katarak ve pankartları savuracak kadar alçaktan uçması, ikincisi ise Şevket Yılmaz.

O büyük coşkunun, bir anda öfke ve kırgınlığa dönüştüğünü gözledik alanda. "Sosyal hakların geri alınması için toplandıklarını" söylerken, işçilerin "ne zaman" sorularına cevap verilememesi ya da duymazlıktan gelinmesi, en büyük gaflardan biriydi. Saim Yıldıraner (24), işçilerin ortak tepkisini dile getiriyordu: "**Biz bu sıcakta bunun için mi bekledik, bu kadar yolu beş dakikalık bir konuşma için mi yürüdük? Bıraksalardı da biz konuşsaydık. Söyleyecek laf mı yoktu ki!**" Bir başka işçi ise, kırgınlığını daha değişik bir üslupla anlattı: "**Gördünüz, herkes 'işçi yorulmaz'derken, yorulduğumuzu bahane ettiler. Böyle giderse beni bir daha zor görürler yürürken. Hani büyüklenmiyorum ama, ben olmasam kimi yürütecek bunlar?**"

Büyük bir coşku, duygusal bir dayanışma örneği, gerçek bir işçi gösterisi yaşadı Eskişehir, 23 Haziran'da. Atılan sloganlar belki diğer mitinglere oranla zengin bir çeşitlilikte değildi ve tüm toplum kesimlerinin taleplerini yansıtmıyordu ama bir ağırbaşlılık, bilinçli bir katılım ve en önemlisi işçi sınıfının en önemli taleplerinin dile getirilişi vardı. Ve dinlemesini, konuşmalardan en anlamlı vargılara ulaşmasını biliyorlardı. İşçi sınıfına güvenemeyen ve inanmayan, ların da, bunları öğrenmesi zorunlu.

"SAKINCALI" YARIN İŞÇİ PORTRESİ FOTOĞRAF SERGİSİ

Dergimizin düzenlediği "İşçi Portresi" adlı fotoğraf sergisi 15 Haziran tarihinde İzmir Karşıyaka Belediyesi'ne ait Güzel Sanatlar Parkı'nda açılmıştır.

Sergiye ilk müdahale, açılış gününün akşamında Belediye Başkanı Nevzat Çobanoğlu, sivil polisler ve belediye zabıtaları tarafından yapıldı. Sergiye gelen ilgililerce, sergide kitap ve dergi satılamayacağı, sergiyi tanıtan ilan ve afişlerin asılamayacağı belirtilerek sözkonusu ilan ve afişler indirildi. Belirtmek gerekir ki, Karşıyaka Güzel Sanatlar Parkı'nın özelliği her isteyenin resim vb sergiyi, bürokratik işlemlerden geçmeden asabiliyor olmasıdır. Yasal sorun olduğunda ise astıktan sonra indirilmektedir.

Ayrıca, Belediye Başkanı dergimizin "Nazım'a Hasret" yazılı son kapağının indirilmesini istedi ve Yarın yayınlarının çıkarmış olduğu çeşitli kitapların satışı da engellendi. Aynı gece bir polis memuru gelerek, karşı koymalara karşın sergi izlenim defterini tutanaksız olarak inceleyeceğini söyledi. Emniyet amirliğinden bilgi istediğinde ise defterin hala incelendiği belirtildi.

İlk gün serginin kimin tarafından düzenlendiğine dair herhangi bir duyurunun asılması engellendikten sonra, ikinci gün de beş zabıta memuru sergiye gelerek, fotoğrafların da toplanmasını bunun Kaymakam'ın emri olduğunu bildirdiler. Dergi sorumlularının bu konuda yazılı emrin kendilerine tebliğ edilmesini istemeleri üzerine memurlar, böyle bir tebligatta bulunamıyacaklarını, sözlü emir aldıklarını bildirdiler. Bunun üzerine dergimizin İzmir temsilcisi kaymakamlıkla görüşerek durum hakkında bilgi istediğinde, kaymakamlık tarafından bu konuda herhangi bir emir verilmediğini, sergiyle ilgili gelişmeleri günlük basından öğrendiklerini söylediler.

Öte yandan, Belediye Başkanı Nevzat Çobanoğlu'nun bilgisine başvurulduğunda da olayla kendilerinin ilgilenmediklerini, kaymakamlıktan bilgi alınması gerektiğini bildirdiler.

Zabıta müdür muavini ile yapılan görüşmede ise kaymakamlığın izin vermediğini, sergi açılmasının belediyenin sorumluluğunda olduğu için kapatılmasının da yine kendileri tarafından yapıldığını söyledi. Ayrıca fotoğraflar tekrar asıldığında, kendilerine verilen emir uyarınca olayı Siyasi şube'ye bildireceklerini ve onların gerekeni yapacağını söyledi. Tekrar yazılı belge istendiğinde, belediye başkanıyla görüşülmesi gerektiği ve valinin de olayla ilgilendiği bildirildi.

18 Haziran Çarşamba günü Kaymakam'la görüşen Yarın muhabirine şunlar söylendi. "Burada en büyük mülki amir benim; dolayısıyla, serginin yasaklanması ile ilgili kararı vermesi gereken benim. Oysa ben yazılı bir emir vermedim. Sözlü bir emir de veremem."

Sergi izlenim defterini alınmasının, kendisine sonradan sözlü olarak iletildiğini söyleyen Kaymakam, zabıt tutulmamasıyla hata yapıldığını belirterek sorunun Belediye Başkanıyla halledilmesi gerektiğini sözlerine ekledi.

Belediye Başkanıyla tekrar görüşülüp sergi yeniden açıldı. İkinci açılışta bulunan SHP Karşıyaka İlçe başkanınca basına bir açıklama yapıldı.

Olay her bakımdan olumsuzdur. Güzel Sanatlar Parkı'nda, dergimizin düzenlediği bir sanat etkinliği önce kısıtlanmış sonra da tümden yasaklanmak istenmiştir. Üstelik bu anti-demokratik girişimin kimin tarafından dayatıldığı da yukarıda açıkladığımız gibi bilinmemekte, yetkililer doyurucu bir yanıt vermemektedir.

Her fırsatta kültürel gelişimden dem vuranların demokratik basın ve kamuoyuna gösterdikleri bu anti-demokratik uygulamayı şiddetle kınıyoruz.

DTCF'DE AKADEMİK KURUL TOPLANTISI...

Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde 12 Haziran 1986 tarihinde Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Akademik Kurul Toplantısı yapıldı. Toplantıya Bölüm Başkanı Prof. Dr. Cemil Göker, Prof. Dr. Gürsel Aytaç, Prof. Dr. Beyhun Akyavaş ve diğer öğretim elemanları katıldı. Akademik ve bilimsel sorunların tartışma konusu yapılmadığı toplantıda, Prof. Dr Beyhun Akyavaş'ın önerisi üzerine "bundan böyle fakülteye gelen konuklara kahvenin çay bardağıyla değil, yeni alınacak fincanlarla verilmesi" kararlaştırıldı. Bunun dışında kimi öğretim üyelerinin odalarındaki eksik perdelerin tamamlanmasına, ders sıralarında koridorlarda öğrencilerin birikip gürültü etmemesine karar verildi. "Akademik" Kurul toplantısının, belki de öğrencilerin ve öğretim üyelerinin akademik çalışmasını ilgilendiren tek yönü ise sınıfların temizliği tartışmasıydı. Bir Amerikalı öğretim üyesinin dersinden önce eline süpürge alarak kendisini sınıfı temizlemek zorunda hissetmesi olayı anlatıldı ve sınıfların temiz tutulması "ilke" olarak kabul edilerek toplantı sona erdi.

BORNOVA YURDU'NDA "EĞLENCE"

21 Mayıs Çarşamba gecesi İzmir Bornova Öğrenci Yurdu'nda bir "eğlence" düzenlendi. Kredi ve Yurtlar Kurumu'nca düzenlenen gecede ardarda kürsüye çıkıp konuşma yapan yöneticiler sık sık "hazır sizi bulmuşken" sözünü tekrarladılar.

Sorunlarına çözüm isteyen öğrencileri odalarından kovduklarını unutan yöneticiler, yaptıkları konuşmalarda, öğrencilerden, sorunlarını ÖD'ler aracılığıyla değil, bireysel olarak aktarmalarını istediler. Bu arada, bir çok talep içeren bir dilekçe konusunda konuşan Bölge Müdürü, diğer tüm istekleri atlayarak yurt giriş saatlerinin tüm öğrenciler için 24.00 olması konusundaki isteğe değindi. Bölge Müdürü, "yurt girişlerinin serbest bırakılması güvenlik açısından sakıncalı" dedi.□

GENÇLİK VE DEMOKRASİ" PANELİ

SHP Bornova İlçe Örgütü 15 Mayısta "Gençlik ve Demokrasi" paneli düzenledi. Panele MKYK Üyesi Mustafa Gündeşlioğlu, SHP Bornova YK Üyesi Mustafa Tosunlar, Doç. Dr. Ataman Tangör, Zeliha Şehirlioğlu, İşçiler adına Mustafa Duman, Gençlik adına Sevil Çağıran katıldı.

İlk olarak konuşan Sevil Çağıran YÖK'ün olumsuzluklarına değindi ve öğrencilerin sorunlarının her yıl af çıkarılmasıyla çözümlenemiyeceğini; YÖK'ün kaldırılması gerektiğini vurguladı. Gençlerin bir dönemin suçlusu olarak gösterildiğini; bireycilik ve suskunluğa itildiğini belirtti. Ayrıca öğrencilerin istemlerinin gerçekleşmesinin ülkedeki demokrasi savaşımından bağımsız olamıyacağını ve tüm istemlerin gelişkin demokrasi kavramında karşılık bulduğunu vurguladı.

MKYK Üyesi Güneşlioğlu suskun gençlik yerine sorunlarını iletebilen, örgütlü bir genç kuşak isteklerini belirtti.

Panel Doç. Dr. Ataman Tangör'ün konuşmasıyla sürdü. Tangör 12 Eylül politikası olan "gençlik: terör ve anarşi" anlayışına karşı "Gençlik" kavramına psikolojik bazı açıklamalar getirerek, sürekli devinim içinde olmak zorunda olan gençliğin doğal olarak yaşadığı çağını yorumlayacağını ve buna terör denmesinin, anarşi denmesinin bilimsellikten uzak, çıkar politikaları olduğunu söyledi.

CİHANIN KORUYUCUSU ABD

İzmir'de 25 Nisan'da Eczacılık Fakültesi Anfisinde yapılan konferansta ismi açıklanmayan konuşmacı öğrencilere "Üç-beş yıl sonra mutlaka savaşı göreceksiniz" dedi.

Eczacılık Fakültesi Anfisinde "Türkiye'nin Coğrafi Konumu ve Jeopolitik Durumu" konulu konferansta konuşan, ismi açıklanmayan bir konuşmacı Fas'ta yapılan bir toplantıda Libya ve Suriye'nin Bulgaristan'daki Türkler sorununa karşı tutumlarını kınarken ABD'nin Libya'ya yaptığı saldırıyı "Cihanı korumak" olarak niteledi.

Bazı dinleyicilerin sorularını yanıtsız bırakan konuşmacı Yunanistan'la ilgili konuşmasında ise şunları söyledi: "Gençler savaşı ben görmeyeceğim ama üç-beş yıl sonra mutlaka siz göreceksiniz." Bir öğrencinin, "Sizin bu söyledikleriniz Atatürk'ün Yurtta Sulh Cihanda Sulh sözleriye aykırı değil mi? sorusuna, "Bu söz ülkenin çıkarları doğrultusunda değişebilir" yanıtını veriyordu.

"Yunanistan'la savaşı göreceğimizi söylüyorsunuz, savaşı önlemek için neler yapabiliriz?" sorusuna da "Bayrakları bayrak yapan üzerindeki kandır" dedi. Türklerin Kore'ye cihanı kurtarmak için gittiğini söyleyen konuşmacı, "Yüz liralık yemek iki yüz lira oldu diye karşı çıkanlar dış mihraklar tarafından kışkırtılan şerefsiz vatan hainleridir" dedi.

Ülkemize karşı tehlikenin Sovyetler, Suriye ve Bulgaristan'dan geleceğini söyleyen konuşmacı "ABD dünyada barışı ve demokrasiyi koruyan, hürriyetlerin simgesi tek ülkedir" dedi.

Öğrencilerden gelen tüm tepkilere rağmen konuşmacı, Eczacılık Fakültesi Dekanı tarafından tebrik edildi.□

FOTOĞRAF SERGİSİ

"İNSAN MANZARALARI"

Geçtiğimiz yıllarda "İşçi Portresi" konulu bir fotoğraf sergisi düzenleyen Yarın'ın bu alandaki ikinci etkinliği "İnsan Manzaraları" başlığını taşıyor.

"İnsan Manzaraları" Fotoğraf Sergisi, Türkiye insanını betimlemeyi amaçlıyor. İşçisi, işsiziyle, köylüsü, memuru, öğrencisiyle, genci, yaşlısı, kadını, erkeğiyle, insanımızı doğumundan ölümüne yaşamın her anında Belgeleyen bir sergi hazırlamak düşüncemiz. Bunu yaparken de yaşadığımız son yılların özelliklerini öncelikle vurgulamayı amaçlıyoruz.

"Türkiyeli"yi, fotoğraf uğraşısı veren herkesin katılmasını beklediğimiz ortaklaşa bir sergi ile anlatmanın yararına inanıyoruz. Tüm fotoğrafçıları 80'li yılların Türkiye insanını anlatmaya, "İnsan Manzaraları" Fotoğraf Sergisi'ne katılmaya çağırıyoruz.

"İnsan Manzaraları" Fotoğraf Sergisi bir yarışma niteliği taşımıyor. Gönderilecek fotoğraflar, sanatsal özellikleri ve konuya uygunlukları açısından Seçici Kurul'ca değerlendirilip uygun görülenler sergilenecek. Sergiye fotoğraf gönderen herkese teşekkür niteliği taşıyan bir katılım belgesi gönderilecek. Yapıtları sergilenmeye değer bulunan tüm fotoğrafçılara çeşitli dergi abonelikleri ve kitap armağanları verilecek.

Seçici Kurul:
A. Rıza Akalın
Alp Aydın
İrfan Demirkol
Çerkes Karadağ
Vahit Aras (Yarın Adına)

- Her fotoğrafçı sergiye en çok 8 siyah beyaz ya da renkli fotoğraf gönderebilir.
- Fotoğrafların uzun kenarları en az 20, en çok 40 cm olmalıdır.
- Fotoğrafların arkalarına ad ve adres yazılmalıdır.
- Fotoğraflar en geç 15 Ekim 1986 tarihinde "Yarın, PK. 723, Kızılay, Ankara" adresine posta ile ya da "Hanımeli sokak 19/10, Sıhhiye Ankara" adresine elden ulaştırılmalıdır.

"İnsan Manzaraları" Fotoğraf Sergisi, Kasım, Aralık ve Ocak aylarında Ankara, İstanbul, İzmir'de açılacak, olanak bulunursa diğer illerde de açılması için çaba gösterilecektir.

GÜN

Siyasi Haber ve Yorum Dergisi

TEMMUZ (17) SAYISI ÇIKTI 200 LİRA

Barış ve demokrasi için, ülkemizin özgür, aydınlık günleri için GÜN'ü okuyalım, okutalım.
Bir ayın iç ve dış politika yorumlarını, sendikal hareketin gelişme doğrultusunu, fabrikalardan, sendikalardan, işyerlerinden haberleri GÜN'de izleyebilirsiniz.
İşçi sınıfımızın ve emekçi halk yığınlarının gözü, kulağı, sesi, soluğu olan GÜN'ü daha geniş okur çevrelerine ulaştırmak için ona omuz verelim.

Bu Sayıda

GAP ve Doğu

ABD'nin sendikal hareket içindeki CIA kaynaklı eli AAFLI konusunda TÜRK-İş'e bağlı sendika genel başkanları ne diyor? Sendikaların AAFLI ile ilişkileri var mı?

Sol Parti Tartışmaları

Antisovyetizm: Ulusal Çıkarlarımız Üzerindeki Kambur

Otomobil-İş Kongresinde demokrasi kazandı

Basın Konseyi ve basını bekleyen gelecek

Abone koşulları: Yurtiçi/Yıllık 1500 Tl.- Yurtdışı/Yıllık 20 DM.
Yeni yazışma adresi: Asmalıçeşme sk. 14/2 Binbirdirek, İstanbul

Türkçesi: BERNA ÜLKER

Boris Vian (1920-1959): Annesi onu aile eğitiminden açık bir gururla şöyle sözeder: "Ona iki şey öğretmiştik, paradan hoşlanmama ve özgürlük tutkusu". Annesinin de dediği gibi bu ikisi, onun yaşamının ve yapıtlarının özünü oluşturur.

Boris Vian her alanda gerçek bir amatördür. Kısacık yaşamında hemen her şeyin zevkini tatmaya çalışmıştır. Trompetçilik, gazetecilik, ressamlık, mühendislik, matematik, müzik ve sinema, onun yaşamını dolduran uğraşlar arasındaydı. Öğrenmeye ve yaşamaya duyduğu sabırsızlık, yapıtlarına da yansımıştı. Dünyadaki akılcılık eğiliminin karşısında takındığı alaycı tavır, dil oyunlarıyla, içinde yaşadığı toplumun kurumlarına yönelttiği mizah dolu eleştirilerle kendini gösterir. Boris Vian'ın yazdığı yüzlerce şiirin bazıları şarkı olarak da bestelenmiştir. Şarkılara yalnızca söz kaynağı olarak kalmakla yetinmedi Vian, yapıtlarını başkalarının yorumlarına bırakmaktansa onları kendi sesiyle yorumlamayı da denedi. Boris Vian'ın peşini hiç bırakmayan skandallar dalgası, şarkılarından biri olan "Asker Kaçağı' ile daha da yoğunlaştı Vian'ın sözleriyle melodisini aynı anda oluşturduğu bu "yakınmada" yazar, savaşa karşı olan nefretini dile getirmektedir. Bu şarkısını, o yıllarda Fransız sömürgesi olan Cezayir'in bağımsızlık savaşımı sırasında Fransa Cumhurbaşkanı olan De Gaulle'e seslenerek yazmıştır. Boris Vian'ın bu davranışı, ölümünden sonra bile, otoritelerin hiç hoşuna gitmeyen, keyif kaçırıcı bir sorun olarak kalmıştır.

Boris Vian'ın bu şarkısı, 1955 yılında, kendisi tarafından bestelendi, pek çok kişi tarafından radyoda çalındı ve ardından yasaklandı.

BORIS VIAN

ASKER KAÇAĞI

Bir mektubum var size
Sayın Cumhurbaşkanı
Okursunuz belki de
Bulursanız fırsatını

Yeni geçti elime
Askerlik belgelerim
Gitmek için savaşa
Çarşamba akşamından önce

Savaşmak istemiyorum
Sayın Cumhurbaşkanı
Gelmedim yeryüzüne ben
Öldürmeye zavallıları

Kızdırmak için değil sizi
Söylemem gerek bunu
Asker kaçağı olacağım
Ben verdim kararımı

Doğduğumdan bugüne
Öldüğünü gördüm babamın
Kardeşlerimin ayrıldığını
Ve ağladığını çocuklarımın

Annem o denli çekti ki
Bombalara aldırmıyor
Yüz vermiyor dizelere
Şimdi gömüt gibi içi

Mahkumken ben
Karımı aldılar elimden
Çaldılar benden ruhumu
Koptum güzelim geçmişimden

Günle birlikte yarın
Ölü yılların ardına
Kilit takıp kapıma
Çıkacağım yollara

Arayacağım yaşamımı
Bretanya'dan Provans'a
Fransa yollarında
Ve insanlara diyeceğim

Reddedin itaati
Savaşı reddedin
Gitmeyin öldürmeye
Gitmeyi reddedin

Gerekiyorsa birinin kanı
Sizinkini versenize
Siz doğruluk meleğisiniz
Sayın Cumhurbaşkanı

İzleteceksenız beni
Söyleyin askerlerinize
Silahsız olacağımı
Ve vurabileceklerini beni